C:\Users\Plazma\Desktop\detektvky a válečné\Beletria\Jandovsky Miroslav\Jandovsky-Mit_moc.PDB

PDB Name: Mít moc
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 8.9.2002
Modification Date: 8.9.2002
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Mít moc

Miroslav Jandovský

Publikováno s laskavým svolením serveru Texty
Zdroj http://www.inext.cz/texty

1. PŘÍBĚH SE ZAČÍNÁ, I KDYŽ NE OD ZAČÁTKU.

"Pane, podívej se na mne, co jsem?" rozpřáhl Šebíř ruce a myslel, že se jenom podívám a budu třeba i žasnout. Díval jsem se, jak si přál. Nic zajímavého jsem neviděl. Jenom to, že si brousí nehty. Jiní si je hrubě stříhali nebo nožem řezali, on ne. Možná, že dělal to, co družiníci, kteří si brousili meče a nože o roh kostela. Asi. Zvedl jsem hlavu a smál jsem se. Není směšné vidět biskupa, jak si brousí drápy? Jako kocour. Ale pozor, brousí si drápy!

"Jsi břichomil, holokrk a vrtichvost. Když budeš mít trpělivost, vymyslím ještě několik případných označení," odpověděl jsem ochotně a rád, že si o to tak hloupě řekl.

Seděli tam Tysr, Tas, Mutina a několik dalších družiníků. Až dosud klábosili a teď dávali pozor, co bude dál. Šebíř jim dal netrpělivě najevo, že by náš rozhovor měl pokračovat ve dvou. Šli a smáli se. Nedělalo mu to samozřejmě dobře, i když ho poslechli a nemuseli, protože bylo na mně sezení rozpustit.

"Jsem biskup, pane." Díval se, jako by mne toto sdělení mělo překvapit.

"Já vím, zpovědník." Tenkrát mne ještě zpovídal a dělal z toho kdo ví co.

"Jen biskup, pane. Zpovídá tě biskup, kníže a to tedy není nic moc."

"Jak to myslíš?" vyskočil jsem popuzeně. Kam tím mířil? Všechny hříchy mu stejně neřeknu a on to ví.

"Biskupů je tady v okolí všude plno." Začal je vyjmenovávat: "Thidag."

"Dávno už nebožtík," zaskočil jsem ho svou informovaností.

"Ekkehard, Hizzo."

To byli jeho předchůdci. Co tím myslel? Zamanul si, že mi bude vypravovat historii církve svaté?

"Catapanus."

O tom jsem nikdy neslyšel.

p ALIGN="JUSTIFY">"Hele, dej mi svátek: Proč mi tady vyjmenováváš úředníky svaté církve?"

"Nitranský Bistricius, Ostřihom má Šebastiána. Je tu jagerský Buldus nebo Petr."

"Vynechal jsi Mohuč, Poznaň a kdo ví co ještě. No? Co s tím? Paměť mi ještě slouží." Ten lišák mi tohle nevypravuje jenom tak. Má něco za lubem.

"Nechci tě zkoušet, kníže, jenom chci říct, že je jich jako knížat."

Ve skutečnosti jich bylo víc. Takže mne chce jenom rozčílit. Rozčílený kníže, zranitelný kníže. Rozčílený kníže přijme kvapná rozhodnutí. Zkušenost mi radila se neukvapovat. Je snad český kníže jen tak někdo? Rozhlížel jsem se po holi. I když biskup, pořád to byl jenom knížecí sluha. Tenkrát ještě.

"Kdybych byl arcibiskup, zpovídal by tě arcibiskup. A to by už v Evropě něco znamenalo." Vyhrkl tuto informaci rychle, protože tušil, že by za chvíli mohlo být pozdě. Mně to najednou začalo zapalovat. Koukal jsem s otevřenou hubou. Určitě měl v hlavě plán, jak na to.

Přemýšlel jsem na plné obrátky. Tenkrát se svět ještě vešel pod jednu čepici, i když bylo na všechny strany nezřízeně daleko.

"Potřebujeme jenom svatého, který by naše arcibiskupství zaštítil."

Takže ouha. Když dělá kněz politiku, svatými se to kolem jenom hemží. Kde ho vezmeš, kněže biskupe? myslím si a chytře mlčím. Náš kus světa svatými zatím moc neoplývá. On však, kujón, uvažoval a všechno připravil. V Hnězdně prý leží a zahálí svatý Vojtěch. Nebo alespoň to, co z něj ti pruští pohani nechali.

Doprdele! To byla rána. Slavníkovec! Nejeden můj předek se teď v hrobě praštil do hlavy. Při tom jméně se Přemyslovcům ježila srst.

"Dobudeš Hnězdno a přivezeš Vojtěcha do Prahy."

Řekl a měl to za hotovou věc. Pitomec. Ani nečekal, až se z toho vzpamatuju. Já povedu válku proti Polákům jenom proto, aby mne zpovídal arcibiskup. Naštvu papeže a kdo ví, koho ještě. Zvednu praporce a moji dědové se budou v hrobě obracet, protože někam vedle nich položím Slavníkovce. Kdyby šlo o někoho jiného, ale proč do války s půlí Evropy kvůli Slavníkovci?

"Jdi a vymysli něco chytřejšího! Padej, než tě dám vyhodit!" Ať ví, škrkavka, že si nenechám poroučet. Chtěli by stejná práva, jaká má světská vrchnost. Do všeho mluví. Všemu nejlíp rozumějí. Ještě štěstí, že je to jenom biskup. Jak by si foukal, kdyby povýšil. Nic. Tahle věc měla napadnout mne.

Uvažoval jsem, jak se nosí ti, kteří mají za zády arcibiskupa. Zadek na trůně, hlavu v oblacích. Rozmlouvají se svatými jako se sobě rovnými. Jenže mne to nenapadlo. Sám jsem se tomu teď divil. Nebyl jsem ještě jako panovník dost zralý, asi. Takhle mi dejte pokoj, všichni mi dejte pokoj.

Seděl jsem a vztekle uvažoval, za jakou onuci mne mají a proč jim to vlastně trpím. Vidím, že se zase otevírají dveře.

"Nelez sem!" zařvu, protože to byl jistě Šebíř s dalšími nápady. Zahlédl jsem však čepec své ženy Judity a tak jsem to vzal rychle zpátky. Řvát na Juditu se nehodilo. Byla to matka mých dětí a byla milá mému srdci. Vždycky. No, skoro vždycky.

Uvědomuji si, že když teď myslím na minulé časy, mám dojem, jako bych dřív žil jenom na jaře. Kdykoliv jsem kdysi šel lesem, byl to les plný vůní. Vítr rozhazoval bílé plátky jabloňových květů, které rostly u vesnických cest, pršelo vlaze a jemně. Zvláštní to je, nebo není? Přitom, jak mi rozum říká, byla ta minulá doba samá bolest a sečná rána. Přepady, zrada a krev, která bolí několikerým způsobem. Juditu jsem však měl pořád rád, nejen ve vzpomínkách. Vždycky, samozřejmě, když jsem nebyl zaměstnán pracovními záležitostmi. Sama vycítila, kdy ke mně smí a kdy nesmí. Jako právě teď, když mne ten biskup tak namíchl.

"Pojď se mnou, vyjedeme si na Vyšehrad," řekla.

Rozuměl jsem jí, i když se česky nikdy pořádně nenaučila. Lámala naši řeč, až to bylo k smíchu. Jestli si někdy vzpomenu, doložím, jaké byla naše Jituška filologické poleno. Co na tom? Každý mluví jak umí, člověku je jednou dáno nějak mluvit a druhý má povinnost se nad tím nepozastavovat. Hlavně, že si navzájem rozumějí. My dva jsme toho spolu nikdy moc nenamluvili. Alespoň v době, kdy jsme byli mladší. Mně se v životě osvědčila zásada, že nejdřív jsou činy a pak řeč. To teď spíš luštím její slovní zásobu a opravuji syntax. Ale dřív? Slovy se domlouvat nebylo vůbec třeba. Zvuky, které bylo slyšet za našimi dveřmi, se lidské řeči podobaly jenom vzdáleně. A přece jsme se domluvili. Kolem běhá dost důkazů o pravdivosti tohoto tvrzení. A pak, byl jsem pořád na cestách. Dneska bych řekl, od hradu k hradu, protože co bylo včera hradiště, je dneska hrad, i když se tam toho ani moc nezměnilo. Hrad zní jinak než hradiště, kde se za hradbami pasou kozy.

Všude je třeba rozhodovat, soudit, spravovat. Družinu bych sám neuživil, musí ji živit moje země, kterou moje družina pomáhá bránit.

Do válečných tažení jsem Jitku taky nebral. Žena má buď rodit, nebo spravovat košile. Obojí Juditě šlo. Byla z dobrého chovného rodu.

"Na Vyšehrad? Dobrá. Jaká je voda?"

"Můžeme jet vozem."

Měla na mysli, že se s ní budu kodrcat přes kameny a výmoly. Znamenalo to překousnout si jazyk a nebo si vyrazit některý z posledních zubů. Kníže sedící na voze a držící se zoufale postraňků by byl jenom pro smích.

Cesta byla špatná, na hrad se neustále vozil písek, kámen, dřevo a všelijaké stavební nářadí, cestu nikdo neudržoval. Občas Tysr poručil zasypat nejhlubší jámy, především tehdy, když si v hluboké rýze po kolech vozu něčí kůň zlomil nohu. Jeli jsme proto opatrně, rozhlížet se po kraji mohli jenom ti, kdo seděli ve voze. Dal jsem vykácet smrky na jižním svahu, v případě obležení by na útočníky bylo špatně vidět a biskup tu vysadil vinnou révu. Proč na to moji lidé nepřišli sami? Protože kníže nemůže myslet na hlouposti a jeho lidé smýšlejí stejně. Myslíme na všezahrnující problémy moci, říkal jsem si a skoro jsem tomu věřil.

Jeli jsme podhradím až k přívozu. Počítal jsem, že se Jitka zastaví u kramářů, kteří tu měli zboží, ale zmýlil jsem se. Zřejmě sem docházela dost pravidelně. Na řece čekal prám. Nechtěl jsem si namočit nohy, proto jsem přisedl k ženským a koně táhl vodou za sebou. V tomto ročním čase vody naštěstí moc nebylo, proto bylo možno brodit se přímo pod naším statkem, kde žila moje matka Božena, vdova po knížeti Oldřichovi.

"Budeš muset postavit pořádný most," obrátila se na mne Jitka s radou nebo spíš s výzvou. To jsem ovšem věděl taky a proto jsem jí netrpělivě odsekl. Lávku přes řeku pravidelně brala voda a kupci pak museli do řeky a po světě nás pomlouvali. Měli pohodlnější brod dole po proudu, bylo to však dost daleko a kdo spěchal, raději se namočil tady.

Na druhé straně už na kněžnu čekal povoz, asi prozíravě vyslala posla. Až se bude vracet, zase přijede vůz, ze kterého na levém břehu vystoupila.

I tenhle vůz byl rozhrkaný a kočí navíc ještě líný. Nebo věděl, proč se s povozem tak vleče. Křikl jsem na něj, pobídl koně, ale pak zase křičely obě ženské ve voze.

Táhli jsme se křovím, mlázím, které řeka zaléhala při jarních záplavách a nechávala tu bahno, až jsme dojeli do míst, kam už voda obvykle nedosáhla, a tam bylo živo. Lidé si nás však ani nevšimli. Kníže nevzbuzoval žádný dojem. Jenom pár kluků za námi klusalo, ty kočí zahnal bičem.

"Zahni na tržiště!" křikla Judita.

To jsem mohl vědět. Na druhém břehu to zná, sem se často nedostane. Proto na Vyšehrad. Popohnal jsem koně a jel jsem teď před vozem. Věděl jsem, že když nezastavím, ani ona si povoz zastavit nedovolí. Stejně jsem však s pýchou shlížel na houf trhovců, na jejich boudy, na prkna položená na kozách, na zboží zde vyložené. Bylo na co se dívat. Kočí teď jel tak pomalu, jak to jen šlo.

Zajímalo mne železné zboží. Bylo tu dost solidní kovářské práce, kladiva a kleště různých velikostí, pilníky, sekáče, průbojníky, i kovadlinu sem přivezli s nadějí, že nějaký kovář dá přednost koupi před tím, než by si ji sám udělal. Měli tu celou kovářskou výbavu i s měchy na rozpalování výhně. Jak jsem se však rozhlížel, neviděl jsem nic, co by naši kováři neuměli. Dokonce bych řekl, že v mnohém by měl můj Velech přednost. Snad ostruhy, odněkud dovezené, se lišily od těch, co jsem měl na botách. Já jsem však nebyl parádník a stačilo mi to, co dobře sloužilo.

I když jsem se tvářil unuděně, jako že mne všechno nechává lhostejným, byl jsem pyšný na svoje podhradí, na svou zemi, která člověku dává všechno, co potřebuje. Naši lidé potřebovali nože a tady jich

bylo, jen na ně mít! Meče a zdobené pochvy, vše, co musí mít vozka, i kozlíky na dřevo, aby z ohniště nepadalo. Mnohé zboží bylo krásně zdobené, aby nejen ruka, ale i oči si přišly na své.

Hrnčíři mne nezajímali. Bylo jich tu víc než kovářů a byli z různých koutů země. Jinak byl vyzdobený hrnec od Charvátců, jinak od Zličanů. Byl to však pořád jenom hrnec, který sloužil, dokud neupadl na zem.

Ženské se samozřejmě zdržovaly u korálků a skleněných náramků. Vždycky jsem se musel divit, když někdo vypravoval, že si koupil přízeň některé z paní takovou tretkou. Ženské vždycky jásaly nad podobným kouskem skla nebo nad lesklým přívěskem a byly ochotny za něj dát leccos z toho, co je nic nestálo. Dát něco, co by jinak nedaly? Vrtěl jsem nad tím se smíchem hlavou. Tady to měla moje žena za pár denárků.

Jitka koukala lačně z vozu, lidé, vidouce kněžnu, se rozestupovali, aby líp viděla. Kupci mne okázale zdravili, brali své zboží do rukou a zvedali je nad hlavu, aby mne přiměli zastavit. Zastavil jsem, leccos jsem do ruky vzal a zase vrátil, ale s koně jsem neslezl. Budu se dohadovat s kramáři! Když kníže něco potřebuje, vzkáže a kramář přinese. Ani Judita nevystoupila, nechala si zboží přinést k vozu a shora na ně shlížela.

Kousek stranou od této kupecké osady byla německá osada. Judita tam prý občas zacházela, asi si chtěla vybavit vzpomínky na své mládí. Bylo mi jedno, odkud tihle Němci přišli. Byli moji poddaní a to bylo rozhodující. Dál stranou měli zase synagogu Židé a žili v houfu kolem ní. Tam zajít by bylo zajímavé. Od tohoto národa se bylo čemu přiučit. Šebíř by však křičel. Ukřižovali nám Krista a kníže se s nimi stýká! Houby. Koho by tihle pejzatci mohli ukřižovat? Byli pokorní a když jsem mezi ně přišel, každý bezpečně věděl, kdo je tu kníže. Na téhle vyšehradské silnici to bylo mým poddaným úplně jedno. Kníže sem, kníže tam. Kdyby o něco šlo, tak by mne znali, vítali, volali nebo nadávali. Když se nic neděje, když je v zemi klid a ten den náhodou už jedli, je lidem z českých kmenů kníže vosk.

Jak je to už dlouho, co jsme toho Slavníkovce přivezli do Prahy? Patnáct let, nebo víc? Vím, že jsem tenkrát byl ještě pašák. Když na to přišlo, dokázal jsem rozseknout chlapa od hlavy do pasu. Musel k tomu být parádní meč, těžký, správně ukovaný, žádný pícháček, kterým se nejsnáz vypíchne vlastní oko, jakými mávala knížátka Boleslava Chrabrého, když jim pán světa Konrád pouštěl žilou. Ale to jim křivdím. Poláci se vždycky uměli bít a když ťali, bylo to cítit. Možná, že s nimi někdy táhli nějací klášterní brkohryzové, kteří vypadali jako válečníci. Možná, že jsem se teď dal unést protipolskou propagandou, protože když se o protivníkovi prohlásí, že je hlupák, líp se s ním potom válčí.

Už je to dlouho, vzpomínám na něco, co jsem sám neviděl. Tenkrát jsem přece seděl na Moravě. Ještě teď mi to je k smíchu.

Myšlenky se mi matou. Před chvílí jedu s Jitkou na Vyšehrad a teď zase sedím a civím do tmy. Cesta na Vyšehrad byla samá díra. Ženské ve voze skákaly jako veverky a obě svorně nadávaly. Jedna kočímu, druhá mně.

"Jak můžeš, kníže, dovolit, aby kněžna jela po cestě, na které si může překousnout jazyk?" křičí z vozu.

"Drž ho za zubama a neublížíš mu," odpovídám nakvašeně. Co mi má co vyčítat? Cesta není pro nějaké zbytečné vyjížďky. Tady se vodí krávy, tahá se od řeky nebo k řece dřevo, když prší, teče tu proudem voda, proto jsou tady výmoly. Koukej pod nohy, člověče. Jako jinde a jako jindy. Když chceš mluvit, zastav.

Proč se s ní vlastně bavím, s ženskou, s křivochcalkou? Pobídl jsem koně a nedbal jejího křiku. Pak mne

napadlo, na co jsem měl přijít dřív. Podíval jsem se, jak je slunce vysoko. Cesta na Vyšehrad je cesta na celý den. Zvlášť s tak pomalým povozem, v jakém seděla Jitka.

"Musíme se vrátit, jinak tam budeš muset přespat. Na Vyšehradě bys neměla žádné pohodlí."

Kupodivu se nepřela. Na Vyšehradě byl teď jenom strážní oddíl a vojáci jsou vojáci.

Ani nevím, kolikrát jsem byli spolu od té doby na Vyšehradě. Mockrát to nebylo. Na zbytečnosti nebyl čas. Možná, že tam je už schůdnější cesta. Lidé si postavili nové domy, snad zmizely i podzemnice a kolem tržiště už stojí domy z kamene. Člověk má hned lepší pocit, když na to kouká. Jsem tady přece kníže. Nevládnu žádným drnoryjům, ale lidem, kteří mají prosperující hospodářství, které vynáší tolik, že mohou žít jako lidé v ostatní Evropě. Jako třeba Němci ve Schweinfurtu. Nepamatuji se už, jak to vypadalo ve Schweinfurtu, ale pro moji ženu to je ideál všeho nejlepšího. No, nepřu se s ní, pořád je to Němka. Uznávám, že musí hájit hnízdo, ze kterého vyšla. Jenže já jsem český kníže.

"Co myslíš, Spytihněve," říkám tomu nejstaršímu. Kouká a snaží se myslet. Nevymyslí však nic, čeká, až mu řeknu, na co má myslet. Když mlčím, nevydrží to a zeptá se.

"Budeš kníže, můj nástupce. Co bude hlavní, až budeš vládnout?" Vypadá rozpačitě. Asi jsem se nezeptal dost jasně.

"Jak to myslíš, otče?" vyhrkne konečně.

Já bych se měl urazit. Mnohý můj předek by ho už přetáhl po hřbetě. Prvorozený musí číst knížeti myšlenky z očí. To je přece jediné čtení, které musí ovládat.

"O co půjde hlavně a především, myslím, tobě jako vládci? Co budeš muset zajistit a o co bojovat všude, kde to půjde?" To jsem už křičel a podle mého obličeje poznal, že na mne jde zase nějaký nával krve do hlavy. Mohlo by to se mnou praštit, vím to, ale taková zabedněnost mne provokuje. Má to být český kníže! Štika v rybníku, orel mezi létavou havětí, lev, který zařve a všichni klečí v prachu. On tady kňourá, i když to nemá zapotřebí. Přece je silný, zdatný, kdekoho přepere. Věřím, že se nepoddávají proto, že je první syn.

"Ptáš se mne na to už po dvacáté, nejmíň," řekl konečně.

Tak vida. Vtloukám mu to, pitomci, do hlavy kudy chodím. Zůstalo mu v ní něco? Největší starost našeho rodu, otázka života a smrti ho obtěžuje.

"Zapal louč, ať je na tebe líp vidět," říkám. Udělalo se šero a od ohně, který háže záblesky v koutě místnosti, není moc světla. Vidím však, že Spytihněv kouká do kouta. Upřu tam pohled a vidím myš, jak se drápe nahoru po kůži, která visí na zdi. Kluk dostal najednou lačný výraz, opatrně, jako lovec, vytahoval z opasku nůž.

"Něco jsem řek!" zařvu, až se lek. Nechal myš myší a křikl na sluhu.

No prosím, ohradím se otráveně. Řeknu, aby zapálil louč a on zavolá sluhu. Pak mne napadne, že se právě teď zachoval jako kníže. Proč by dělal něco tak malicherného, když k tomu má sluhu?

Trochu se mi ulevilo. Napětí opadlo, řeč už vedu jako by nic.

"Sedni si."

Seděl, byl však pořád ve střehu. Pokračuji: "Tobě se zdá, že mluvím pořád dokola. Mají to ve zvyku starci a já tě tím už míchám. Brzy však budeš ve stejné roli. Tvoji synové taky budou ve věku, kdy budou přebírat tvůj meč. Proto si zvykni, že od tebe musí slyšet to, co ty už nerad slyšíš ode mne."

Odmlčel jsem se. Znova a pořád dokola stále totéž. Jednoho to unaví, ale koho víc? Mne, nebo toho kluka? Můj otec Oldřich se mne něco natrápil a já musím trápit svého nejstaršího. Nejen jeho. I ostatním vtloukám tyto pravdy do hlavy, protože vím, co je boj o knížecí dědictví. Kolik znamenitých rodů vyplýtvalo nejlepší síly jenom proto, že se potomci po otcově smrti rvali o následnictví. Chápu, co je přirozené. Všichni to máme v sobě. Kdybych měl starší bratry, taky bych bušil na zavřenou bránu. Proto vím, že řečmi nic nespravím, ale co kdyby? Co kdyby se právě v našem případě stala výjimka? Co když si dají říct a meč proti sobě nepozvednou? Moc jsme si zvykli na to, že pořád teče krev. I na to, že pokud není právě moje, tak se zase tak moc neděje. Když není mé krve na zemi příliš, žádná škoda. Vím, co je nezbytné, co je nutné, co být musí. Ale krev bratří škodí jejich společné věci.

Už jsem otvíral ústa, že mu zase všechno zopakuji, když do místnosti vlezl Šebíř.

"Co tu chceš, Šebíři?" křikl jsem. V poslední době mne všechno rozčiluje, nejvíc biskup.

"Pozval jsi mne, kníže," řekne šeptem a sepne ruce, dělá mučedníka. Výraz trpícího má perfektně nacvičený. Možná, že si přeje takový svatý konec.

Já že jsem ho pozval? Uvažuji a nemohu si vzpomenout. V poslední době se mi stává, že si pro někoho pošlu, a když přijde, s křikem ho vyhodím. Už je to se mnou pěkně zlé. Jestli ovšem nelže. Už mne asi prokouk a zneužívá toho. Lišák přišel intrikovat.

"Když už jsi tady, sedni si," řeknu a dám najevo, že mne pěkně otravuje. "Co je tvoje hlavní poslání, biskupe? Myslím tady na zemi a vůbec," zaútočím přímo a jasně a současně otázku trochu rozmáznu. Ani knížeti, který se nejraději rozhání mečem, trocha diplomacie neuškodí. Konečně, kolem dokola to je samý intrikán, jako by už ani nebyl středověk. Nebo právě proto?

"Sloužit Bohu a tobě, kníže," vypálil bez přípravy. Odpověď měl jistě nacvičenou, ani chvilku nezaváhal, dobře jsem ho sledoval. Mohl ji vysypat, i kdybych ho vzbudil o půlnoci.

"Bohu a mně? Proč ne naopak. Já tu sedím proti tobě a Bůh je kdo ví kde."

"Bůh je všude, kníže, kdežto ty jsi jenom tady na té stolici," odpověděl stejně hbitě.

Náš biskup je vytáhlý a časté půsty, které dobrovolně dodržuje, mu čistí krev a chrání ho před tloušťkou, která by mu snad dodala zdání dobromyslnosti. Když v kostele spustí, jde z něj strach. Kolikrát jsem si říkal, jaké mají lidé štěstí, že se do Šebířova kostela nevejdou. Biskup tam pouští hrůzu na mne a na moji družinu, a ta má o pekelném ohni svoje mínění.

V tuto chvíli jsem si však nebyl jist, zda mne nechce urazit. Střelil jsem okem po Spytihněvovi. Samozřejmě, že se smál, a co horšího, nijak to neskrýval. Pořád to je jenom cucák, kluk. Jak bude tohle štěně vládnout zemi? Pravda, má už určité vladařské zkušenosti, lecčemu se naučil. Když objíždíme hrady, nechávám ho, aby se vyslovil a pronesl soud. Málokdy ho musím opravit. Mně bylo asi třicet, když umřel kníže, můj otec. Kolik je mu? Čtyřiadvacet? Já naštěstí pořád ještě žiju, ale nebudu tu věčně.

"Já sedím jenom tady na stolici," řeknu, jako že o tom nezávazně uvažuji. Pak jsem ale pocítil, že na mne zase jde správný vladařský vztek. "Víš, kněže, co jsem já tady na té vladařské stolici? Asi nic moc, podle

tebe. Já jsem jenom český kníže. Proč tak skromně? Velkokníže. Vévoda. Rozumíš. Vládnu zemi, kterou neobejdeš, i kdybys po zbytek života chodil s úmyslem poznat hraniční hvozdy." Pozoroval jsem ho. Seděl a čekal, co bude. "Od Vitorazi na jihu po Budišínsko a Zhořelecko na severu. Víš, kde je Kladsko? Taky celá Morava je moje. Slezska a Vratislavi Jsem se vzdal, platí mi za to poplatek. Na západ sahá moje země až k Chebsku, jednou i Chebsko bude patřit Přemyslovcům. Je ti to všechno málo?"

Seděl trpělivě. Zatím, co jsem řečnil, tvářil se, jako by ho moje řeč kdovíjak zajímala. Přitom všechno ode mne slyšel nejméně stokrát. Pořád jsem je, pitomce, musel ujišťovat o nutnosti zachovat jednou dobytou zemi. Udržet ji pohromadě. Kdo dá člověku najíst? Jenom půda. Kdo ji má, tomu je hej. Nedopustit dělení a dotírání sousedů, kteří si mohou přilepšit zase jenom na něčí úkor. Pořád a pořád omílat totéž, aby alespoň něco v jejich hlavách zdomácnělo, aby i podvědomě jednali ve prospěch přemyslovské věci.

"Země je to velká a udržet ji je úkol ještě větší," řekl biskup pokorně. "K tomu všichni pracujeme, kníže."

"Ty taky?" zeptal jsem se poťouchle. "Ty máš přece svého Boha, který nad tebou drží ruku. Tobě je kníže málo."

"Pane, nezkoušej mne. Jsem tvůj věrný sluha. Ovšem pravda je, že jsi až na druhém místě. První je Bůh, který je i tvým Bohem."

"Teď přijde tvoje oblíbená písnička, abych se s Bohem srovnal. Když jdu do boje, modlí se k mému Bohu, který mne má chránit, i můj nepřítel. Modlí se za to, abych spad s koně a rozbil si hubu. To je mi pěkný Bůh. Komu tady dá přednost? Ty to víš, kněže?"

"Bůh dá přednost tomu, kdo je mu milejší. Kdo je štědřejší, kdo má na mysli svatou církev a její poslání. Nevyzpytatelné jsou cesty Páně, milý kníže," zaskučel, jako by byl ve zpovědnici. Šel mi pěkně na nervy, tenhle biskup. Ještě že se papež dožral a neudělal z něj arcibiskupa. To by s ním vůbec nebylo k vydržení.

"A co když jsme válčili s pohany. Taky nám dali nepokřtěnci několikrát do těla. Co to bylo? Taky jim stranil? Taky ho uprosili? Slíbili mu, že se dají na pravou víru?" Byla to otázka záludná, ale vylhal se z ní.

"To Bůh zkoušel své ovečky. Platily za svůj hřích, za hříchy, kterých měli tvoji předci plno."

A bylo to. Doběhnout ho nebylo možné. Málem jsem na něj byl pyšný.

"Bůh, který chrání mne stejně jako mého protivníka, jako nepřítele, který mi jde po krku, je mi ...," udělal jsem pauzu, protože jsem to nechtěl říct na plný pecky. Kdo ví, jestli by moji řeč Bůh přijal tak klidně, jak klidně jsem se ji chystal vypustit z pusy. "Zkrátka, je mi málo platnej, ten náš milej pánbu."

"Milost, kníže!" zaječel biskup, až jsem se ulekl. Vrhl se na kolena a chytil mne za ruce. Skutečně jsem se vyděsil. "Mlč, pane, nic neříkej, rouháš se. Strašně se rouháš."

"Vstaň a neblbni. Já že se rouhám?" Na chvíli jsem ztratil řeč. Vidět biskupa, jak se vrhá z lavice na zem, až kříž, který mu visel na krku, praštil o podlahu, z toho by člověk mohl dostat nějakou nemoc. "Já chtěl jenom říct, jakou měli naši předci výhodu, když měl každý rod svého boha. Hned věděli, na čem jsou. Jejich bůh chránil jenom je a nikdy se nestalo, že by musel váhat, jestli nemá náhodou dát přednost někomu jinému, protože ho víc podmazal." Viděl jsem, že jsem se asi ukvapil, a snažil jsem se to zamluvit. "Byli to však jenom pohani."

Stejně jako biskup jsem věděl, že se naši poddaní chodí modlit k posvátným stromům, že mají své dřevěné bůžky odporných tváří, že věří na duchy a kdo ví na co. Věděl jsem i to, že mrtvému knížeti dala matka Božena do rakve pečené maso a že to kněz, který se za něj modlil, strpěl. Bůh proti tomu zkrátka nebyl.

"Víš, pane, že máme své patrony. České patrony. Svatého Václava a svatého Vojtěcha," špitl teď biskup. "Ti nás zastupují na nebesích. A pak jsme to my, kteří se za tebe a za tvůj rod modlíme." To už dodal jako obvykle úlisně, pochlebník jeden.

Zadíval jsem se na Spytihněva. Teď by měl znechuceně stáhnout koutky a odfrknout si. Neudělal ani jedno ani druhé. Měl by vědět, že Slavníkovec nebude orodovat za Přemyslovce, kteří mu vymordovali rodinu, kteří vymýtili jeho rod a tvrze zatloukli do země na pět stop hluboko. Ani pověst po nich nezbyla. Na to moji předci dbali ke svému prospěchu. A já mám teď jednomu z nich podkuřovat. Udělal jsem chybu, že jsem tenkrát Šebířovi podlehl. Myslel jsem na zlato, a na co ještě? Jen se přiznej, Břetislave, říkám si. Byla to pýcha. Chtěl jsi se vyrovnat ostatním vladařům, kteří měli svého arcibiskupa. Přece zastupuje přímo papeže a jemu po boku nemůže sedět nějaký obyčejný kníže, jakých je všude plno.

No a co? Český kníže není jen tak obyčejný kníže. I císař dokázal, že si mne váží. Když zadupu, je mne slyšet. Svatý otec papež ať je rád, že je rád. Já si sedím pevně a když pánbu dá, tak i můj syn bude tohle pole orat a správně osívat. Škodnou ničit a plevel hubit. Všem pak bude dobře.

2. KDO KŘIČÍ, ŽIJE.

Když se měl narodit Spytihněv, žili jsme na Moravě v dost nuzných poměrech. Stará hradiště byla v troskách, nová teprve vznikala. Vrátil jsem se právě z Ostřihomi s výpravou, která byla sice úspěšná, ale nepřinesla mi to pravé uspokojení, které má válečník, když se tažení povede. Bylo mnoho mrtvých, zajatých však málo. Nebrali jsme je. Zajatce prodávat zakazoval už kníže Václav. Nebylo to příliš rozumné, protože na spálené Moravě bylo třeba stavět, vybudovat hrady, postavit sídla, která by výmluvně řekla, kdo je český vladař. Také dosáhnout toho, aby lidé, kteří si snad pamatovali na Svatoplukovu Moravu, rychle zapomněli. Nic jim ji však nepřipomínalo. Maďaři všechno spolehlivě zadupali do země a co nezničili oni, dodělali Poláci. A lidská paměť je krátká.

Vrátil jsem se, právě když Jitka rodila. Měla se k tomu, ležela na slámě a naříkala. Ani se nezeptala, jak jsme dopadli. Ani neprojevila radost nad tím, že mne vidí živého. Obracela ke mně tvář napuchlou slzami a plnou strachu. Ona se teď vydávala do boje, ze kterého se nemusela vrátit.

S údivem jsem ji pozoroval. Změnila se za tu dobu, co jsem byl pryč. Před sebou měla obrovské břicho, ze kterého šla hrůza. Snažil jsem se však být nad věcí a nic si nepřipouštět. Nikdy jsem žádnou ženu rodit neviděl. Odbývaly si to někde stranou, ukryty před slídivými pohledy. Tahle se teď chystá porodit mi syna. Určitě syna. Nepřipustil jsem jinou možnost.

"Nevzdychej, jenom křič, ať je silný a ať se ho všichni bojí," řekl jsem jí hrubě. Co mne to napadlo? Když rodička hodně křičí, bude syn silný a neporazitelný. Tak se říkalo a taky to tak bylo správné. Mluvily tak ženské, které porodily, a proto to byla pravda.

Jitka měla strach. Bylo vidět, že se bojí smrti. Rodičky přece umíraly, a často i s dítětem. Pak na jejich místo ulehly jiné ženy, a mnohé dopadly stejně jako jejich předchůdkyně. Lůžko knížete nemohlo zůstat prázdné. Nejen knížete. Se smrtí se u nás nedělají problémy. Kolik jsem já už viděl mrtvých, a to mi ještě není tolik let! Viděl jsem lézt oči z hlavy, jak se bránily hrůze z unikajícího života. Hrůze? Proč hrůze, říkal jsem si tenkrát prostoduše. Přece tomu tak vždycky bylo a bude. Žijeme a umíráme. Napadlo mne, že

když dojde na věc, začnou lidé uvažovat jinak.

Teď tu vedle mne moje žena hlasitě vyslovovala otázku, jak se dostat na svět, abychom pak jednou mohli umřít.

V koutě se modlil kněz a několik žen pobíhalo kolem rodičky. Se stropu se na tenké niti spouštěl pavouk. Viděl jsem jasně, jak míří ke knězovu rameni. Jindy bych ho s křikem shodil a zašlápl. Ať si žije. Tady teď nesmí nic a nikdo umřít. Možná, že pavouk nese nějaké znamení, kterým dávají bohové vědět cosi, co je skryto našemu pohledu.

Rozhoduji se, že si nesmím nic moc připouštět. Jitka si všechno už nějak odbyde. Konec konců, je v dobrých rukách. A tak jsem se chystal odejít. Někam daleko, kam by nedolehl její křik. Nejspíš na lov. Ještě jsem se ohlédl po pavoukovi, ale ten se někam schoval, nejspíš do knězovy košile.

Žili jsme tu na Moravě nuzně. Jen dvě místnosti jsme měli. Jednu teď rodička zalehla svým křikem. A nejen ji. Venku u dveří se shlukovali družiníci a pošťuchovali se. Vrhali kostky a sázeli se. Většina na chlapce a chystali se sázku zapít. Na můj účet, samozřejmě.

Doma jsem nebyl hezkých pár týdnů. Měl jsem povinnosti, které mi bránily sedat Jitce u postele. Honil jsem se v čele družiny a byl jsem tomu rád. Už to nebyla krásná dívka s labutí šíjí, už to nebylo přilnavé tělo, za kterým bych se hnal domů. Chladivě ke mně přiléhala a rozpalovala ve mně touhu.

Když to takhle řeknu, zní to příšerně. Styděl bych se něco takového před svými druhy vyslovit, ale je to pravda. Všechno už je pryč. Když jsem ji viděl naposled, seděla jako hrouda a dívala se někam do sebe. Rysy v obličeji se jí rozplizly a já jsem z nich těžko skládal její minulou dívčí tvář.

Je to matka tvých dětí a žádná dívka, Břetislave, říkám si vztekle. Něco za něco. Za všechno se platí. Obětoval jsi dívku a horké noci za matku rodu. Není to k vzteku? Nešlo by zachovat jedno a mít i druhé?

"Pane," vyrušil mne kněz, i tady byl jeden. "Klekni si a modli se, já ti pomůžu."

"K čemu mi, sakra, chceš pomoct? Snad napovídat, abych něco nesplet a modlitba platila? Modli se sám, umíš to líp."

Sedl jsem si ke stolu a nedbal jeho vyčítavých pohledů.

Natáhl jsem nohy a kochal se tím, že jsem plný síly. Modlit se? Jistě, je to třeba, boží pomoc je tady potřebná. Modlitba otevře její pramínek. Bože, stůj při mé ženě. Nikdo než ty jí pomoci nemůže.

Bůh se už jistě nějak rozhodl. Buď ze sebe Jitka dítě dostane, nebo nedostane. Kolikrát se dítě ven nedostalo a umřelo i s matkou. Vzpomínal jsem, komu se to kdy stalo. Dvěma Charvátcům z otcovy družiny. Tenkrát se kolem toho vedly řeči, protože oba byli z jednoho rodu. Nikdo mi nenamluví, že se Bůh pro svoje řešení rozhoduje až v poslední chvíli. Hraje s námi podivnou hru. Nechává nás v nejistotě, a zatím jsou naše osudy už někde dávno určeny.

"Dej mi napít!" křikl jsem jen tak do vzduchu. Hned byl na stole džbán. Měli ho připravený, věděli, jak to chodí. Když žena rodí, trpí i muž, protože přijít o potomka je neštěstí a vždycky i pohana. Z nejistoty, která je s tím spojena, jde hrůza. Kolik žen se ukáže být neplodných, prázdných. Jako kluci jsem se jednou přeli, jestli má žena duši. Matka mi dala pár pohlavků, nehleděla na to, že jsem budoucí kníže. Tenkrát se přede mnou otevřel prostor, do kterého jsem se od té doby bál nahlédnout.

"Duši má jenom ta, která má děti. Z její duše pak přechází kus na ně," říkal moudře Kotyzův Radim a zavazoval nás mlčením. Podle něj ženy, které neměly děti, neměly duši. nebo naopak, protože neměly duši, neměly ani děti. Teď jsem si na to vzpomněl a opile mi ta záhada táhla hlavou.

Musíš porodit, a když při tom umřeš, bude tě škoda, ale větší škoda by byla, kdyby umřel i syn. Proto musíš nejen porodit, ale i přežít.

Všichni kolem mne mluví, snaží se mne rozptýlit. Jsem asi opilý, jinak bych nesahal služce za košili. Smějí se tomu a dávají najevo, že plodivá síla mému rodu nikdy nechyběla. Jenže služka má pod košilí jen dva pytlíky, které nemohou nikoho uspokojit.

"Už jsi měla děti?" zeptal jsem se jí.

"Dvě," řekla a určitě myslela na to, jak k nim přišla. Někde na seně a určitě bez orgasmu. Určitě. Někdo ji chytil a měla to dřív, než se stačila v situaci zorientovat.

"Kde je máš?" ptal jsem se dál zbytečně.

"Umřely."

Tak. Umřely. Jak přišly, tak odešly. Nikdo je nečekal a nikdo je nechtěl. Jenže já chci, já na něj čekám, proto nesmí umřít.

"Táhni!" kopl jsem do ní zbytečně. Byl jsem už asi opilý. Nepotřeboval jsem toho moc. Měl jsem strach ze všudypřítomné smrti, nad kterou jsem se před chvílí vychloubal a která se teď tiskne k životu sotva začínajícímu.

Vešel jsem k rodičce. Ležela na zádech, vystouplý břich trčel ke stropním trámům jako výstraha. Pozor, tady se schyluje k dramatu! Tady vzniká něco, co druhým přinese radost, nebo žal. Asi obojí. Jenže se neví, neví se. Matka je statečná, ale kdo ví? Kdo rozhodne a jestli už rozhodl, jak rozhodl? Co nevidět se to dozvíme.

"Modlíš se?" zařval jsem na kněze klečícího u lůžka. Lekl se a hned začal něco brebentit. Co když se Bůh ještě nestačil rozhodnout.

Venku bylo ještě světlo, ale v místnosti pálili louče. S nimi i jakési koření, které omamně vonělo. Všiml jsem si několika neklamných znamení, jimiž služky obětovaly našim pohanským bohům. Kněz k tomu mlčel. Jitka měla jistě leccos pod hlavou, co si s sebou přivezla na Moravu. Pane Bože, dej, ať porodí a zůstane naživu.

Dvě ženské jí teď osahávaly břicho a mačkaly na ně. Chtěl jsem zasáhnout, ale pak jsem se jenom odvrátil ke stěně. Vědí, co mají dělat, jsou tu od toho, aby jí pomohly.

Jitka teď křičela téměř neustále. Nahánělo mi to husí kůži a strach mi začal podlamovat kolena. Copak jsem neviděl člověka umírat? Znovu jsem si položil bolestnou otázku. Dokonce mne zajímalo, jak to je, když vypouští duši. Zblízka jsem se umírajícímu díval do tváře a viděl jsem jenom strach. Křik umlkne, a nic. Duše, kde jsi? Neviděl jsem, kudy jsi opustila svůj dům. Vidím jenom prázdnotu, teď pustou schránku jejího někdejšího těla.

Tady se teď dělo něco opačného. Tady duše do těla přicházela. Právě v tom byla hrůza a můj strach, že

mohla zaklepat na dveře a zase odejít. Mohla se zastavit na ústech mé ženy a vrátit se, odkud přišla. Odkud přišla?

Klesl jsem na kolena a opřel se hlavou o stěnu. Dřevěný trám byl samá tříska. Musím jí pomoct, je to moje žena. Jak? Uměl jsem jenom jedno, víc se od budoucího knížete nechce, bít se a křičet. V boji člověk řve proto, že se bojí smrti. Řve ze strachu. Můj strach leká protivníka, který má taky strach. Smrti, odejdi, nech tu jenom život! Tak řvu. Řvu, co mám síly. Za mými zády se lidé lekají mého křiku, toho řevu člověka bitého, drceného, který má pořád duši na krajíčku. Do mého řevu se křik mé ženy už nemůže vejít. Teď oba hlasy splývají v jeden. Můj ryk má chuť krve, zlámaných údů a otevřených ran. Je v něm vidět vyhřezlý jazyk a vyklované oči, ohryzané údy a je cítit mrtvolný puch. V mém řevu je smrt z vítězství. V křiku mé ženy je naděje života. Jedno popírá druhé, jedno v druhém vítězí.

Ach jo. Někdo mne bere za ramena. Odháněl jsem ho a křičel, až mi přeskakoval hlas. Krev mi tekla do očí, jak jsem bušil hlavou do klády a nic jsem o tom nevěděl.

"Přestaň, pane, už nemusíš," říká někdo. Odvrátil jsem hlavu. Nejdřív jsem viděl někoho, jak se směje. Pak jsem se podíval na druhou stranu. Mezi koleny měla krvavý raneček. Byl to můj první syn Spytihněv.

Vzpomínky se drobí a lámou. Myšlenka přiskočí a hlodá. Přijít na svět je prokazatelně těžší než ze světa odejít. Jakou dobu trvalo, než se třeba Chasra dostal na svět, a jak rychle se tam někam z mé vůle vrátil. Možná, že měl pravdu. Samozřejmě jen pro sebe. Neměl jsem ji také já jen pro sebe? Jenomže já jsem kníže a Chasra byl jenom Zličan. Co to je Zličan? Pár polí a pár chlapů k tomu. Jinak nic. Dneska už nic.

Vzpomínky skáčou jako kos v trávě. Nejdou za sebou tak, jak se věci děly. Komu se mám odpovídat, že Chasra přišel o hlavu? Sám sobě se mohu odpovídat. A ještě prý Bohu, říká biskup při podobných příležitostech. Ten biskup, který tenkrát, když šlo o mnoho, utekl k Němcům, skryl se, dělal, že se mnou nemá nic společného.

Když Bohu, tak Bohu. Jenže Bůh nic neříká, mlčí a kouká na to, jak Chasrovi padá hlava na kolena. Nepomohl mu, ani mi neporadil, ruku nikomu nezadržel.

Děd by si s něčím podobným hlavu nelámal. Takových hlav už spadlo na zem, a já tu budu kvůli jedné vzdychat? Teď, když už je to tak dávno? Kvůli nějakému Chasrovi, který nebyl nic než Zličan? Lidé však chodili a říkali, srazil Chasrovu hlavu. Možná,

že to říkali proto, že byla zrzavá, a to prý znamená neštěstí. Zrzavou hlavu srazit se prý moudrý muž chrání. Kdy bude konec knížecí zvůle? Špatně jsme volili, říkali kmeti šeptem. Volili. Směšní jsou, starci, ne moudří. Kníže má právo, samozřejmě. Má někdo odlišný názor? V družině ne. Někde jinde? To mi může být jedno.

Kníže může všechno.

Žijeme ve velké době. Dereme se světem od omezené malichernosti k rozmachu. Kdo jiný to může vidět líp než já? Chasra je malichernost, která se mi patrně omylem postavila do cesty. A pokroku se vyhýbat nelze. Já snad jediný vidím a cítím rozmach doby. Odmítám dýchat vzduch prosmrděný kozí kůží, který se táhne za staršími našich rodů, kteří se scházejí a nutí mi své rady, které byly směšné už za mého děda. Jak jsem mohl trpět omezence, kteří vystrkovali rodový praporec a přísahali na jeho barvy. Teď si říkám: Pryč s rodovými knížaty. Tihle drnoryjové se zmohou jenom na trapné výpady za nuzáckou kořistí. Souseda obrat, když usne po večeři. Jsou schopni bojovat za otroky a za moc, která sahá k jejich rodovým pastviskám. Mně jde o území, které přinese jak otroky, tak moc. Moc nad zeměmi a národy. V tomto století se před námi otevírají nové světy.

Už tomu tak je, že když chce dnes člověk něco mít, musí mnohé obětovat. Právě. Tohle pochopit je těžké. Nové světy jsou totiž světy bez starých bohů. Ať už nás to těší nebo ne. Celý svět se najednou shrnuje pod jednu čepici.

Tos tenkrát, na Moravě, ještě netušil, Spytihněve.

3. PĚVEC KOJATA.

Když táhne tolik vojska jako teď a dá se do deště, je to vždycky nepříjemné. Knížecí vojsko musí ovšem něco vydržet, zvlášť když mokne i kníže. Nebesa se protrhla a není se kam schovat. Tolik lidí se do jedné vesnice nevejde. Koukají vztekle, jako bych mohl za to, že prší. Na koni člověk mokne stejně, jako když jde pěšky. Jenom bláto se lepí na kopyta koni, a v tom má jezdec výhodu.

Došli jsme do smíšeného lesa. Tady už nikdo nedbal a obsadil příhodný strom.

"Ať má každý přehled o svých lidech!" křikl jsem za sebe na Tysra a provokativně jsem projížděl improvizované ležení. Může nás tu někdo překvapit? Byli bychom vítaná kořist. Češi se báli deště a my jsme je dostali jako promoklé slepice. Slyším, jak se vousaté huby smějí, když se to u ohně vypravuje.

Les byl řídký, bylo skrz něj vidět. Kdysi ho někdo spálil a proto tak nepravidelně narostl. V tuto chvíli se hemžil mým vojskem. Křik a hlahol bylo slyšet do dálky, byl-li někdo poblíž, utekl někam, kde měl větší jistotu života.

Déšť mi bubnoval do přilby. Byl to moderní německý výrobek, dar Konráda Druhého. Přilba mi však byla těsná. My, Slovani, máme kulaté palice na rozdíl od šišatých lebek Germánů. Tysr z Jelče ovšem tvrdí, že jsme Keltové převlečení za Slovany, kdo však tuší, zda má pravdu? Dal jsem přilbu kovářům ale neporadili si. Rozklepat se nedala, jen ji zohyzdili. Tlačí mne, dá se to však vydržet.

Nevadilo mi, že jsem promokl. Taková jsou rizika válečníků. Schovávat se jako baba před troškou vody? Proto jsem poručil Tysrovi: "Zatrub! Nebudeme se tu schovávat ve křoví. Nebo se máme raději vrátit domů a nechat se lechtat babami pod krkem?"

"Co je s váma?" křičím na vojáky, kteří vylézali jako švábi z děr. "Takhle se vás Němci bát nebudou. Máte strach z vody? Kdy jste se myli naposled? Když vás matka porodila. Tak se umyjte ještě jednou, ať v hrobě tak nesmrdíte."

Smáli se. Posílali to dál jako vtip. Kníže zase něco řekl. Kojata, který měl v koženém pouzdře svoji citheru a kterého jsem uplácel, aby vojsku zvedal náladu, seděl na šedivé herce a tvářil se otráveně. Ještě se nedostal ke slovu, ale to mu snad nevadilo. Když se z tažení vrátí živý, dostane smluvenou částku. Bude toho dost, ani nevím kolik.

"Večer na tebe dojde, Kojato. Dbej jenom, abys nenastydl a neodešel ti hlas," říkám přátelsky. Nedbá a mračí se dál. Zpěváci asi nemilují déšť. "Když prší, je dobře, Kojato," říkám, zatím co se vojsko rovná do pochodového proudu. "Země potřebuje vláhu, úplně cítím, jak se rozevírá naproti dešti, který na ni padá z nebes. Kdyby tu byl s námi Šebíř, řekl by nám, co tím Bůh sleduje, že nás tak zavlažuje."

"Nic tím nesleduje. Je mu to jedno. Prší, neprší, v tom nevidím žádný úmysl. Je tu jenom nějaká pravidelnost, pane," řekl umělec otráveně.

"Myslíš, že v tom dešti není božský úmysl?" obracím se teď k němu a dávám najevo zájem. Popírat boží

záměry tam, kde je biskup zdůrazňuje, je krajně nezvyklé.

"Všimni si, pane, že nejdřív prší, pak je sucho a potom zase prší. Jenom přestávky mezi deštěm jsou různě dlouhé a taky deště je víc nebo míň. Nic jiného v tom není. Alespoň já v tom žádnou záhadu nevidím. Pan biskup má ovšem povinnost všude vidět Boha. Tak jako já hraju a zpívám, on chválí Boha a jeho skutky. Každý máme svoje."

Jeho řeč mi ležela v hlavě jako kámen. Obracel jsem ho se strany na stranu a nebyl jsem z toho moudrý. Co mi to tu vlastně řekl? Mluvil proti biskupovi, nebo proti Bohu?

Vyrazili jsme. Tlupy něco hulákaly, snad se to podobalo zpěvu. Pokynul jsem Kojatovi, aby přijel blíž.

"Slyšíš? Oni se pokoušejí něco zpívat, nebo mne klame sluch?"

Mlčel, ale pak něco zamumlal, že je to něco jako zpěv, kterým si chlapi krátí u ohně dlouhou chvíli.

"To si představují, co udělají ženským, které popadnou v nejbližší vesnici. "Ušklíbl se. Kojata se nikdy, alespoň pokud vím, s žádnou vesnickou otrokyní nebo nevolnicí nespustil. Já jsem, na rozdíl od něho, podobné jednání pokládal za správné chlapské povyražení.

"Ty nemáš na babu chuť?" zeptal jsem se přímo.

"Pane," ušklíbl se, za tu chvíli už podruhé, "nemám potřebu ostatních poddaných. Už mi taky není dvacet," dodal rychle na vysvětlenou. "Můj stav nepřipouští pelešit se v popelu."

Hele! Jeho stav. Jaký stav? Co to je, co mu nedovoluje pelešit se v popelu? On to někdo dělá v popelu? Ani jsem si nevšiml, a už jsem viděl kolik vypálených vesnic. Copak je vypálit vesnici nějaký nemrav? Nebo hřích? Neplatí snad dohoda mezi českým knížetem a německým císařem, že jede-li kníže na návštěvu, zapálí v pomezí několik vesnic? Dobrá tradice, rozumná tradice. No, co se děje? Hoří. Český kníže jede. Důležité je, že mne německý kníže pořád nezve. Musí brát ohled na své poddané. A tadyhle Kojatovi je ušlechtilá zábava mých vojáků proti mysli. Válet se v popelu. Řekl to tak? Pelešit se v popelu.

"Už jsi se někdy pelešil v popelu?" ptám se přísně a on cítí, že chybil.

"Neměl jsem příležitost, pane."

"Dostaneš ji, jen co přijde čas," řekl jsem a pobídl koně. Ani jsem se po něm, po třasořitkovi, neotočil. Ať si přemýšlí.

Večer přestalo pršet, právě ve chvíli, kdy jsme přitáhli k jedné vesnici. Z části ji tvořily rozdrbané podzemnice, z části roubená stavení. Vojáci měli rozkaz zbytečně nezabíjet, proto nechali muže, děti, staré báby a dědky utéct do lesa. Pečlivě však dbali, aby ženy a dívky zůstaly ve stavení. Ženy a dobytek. Všechno, co bylo v chalupách k jídlu, bylo naše. Rozhlížel jsem se, komu z družiny ta ves patří. Bude chtít větší díl z kořisti, bude-li jaká. Teď jsem si však tyto starosti nepřipouštěl.

Družiníci obsadili větší stavení a vojáci se snažili vtěsnat se do stodol a kam se jen dalo. Pro vesničany byl náš příchod důvodem k nářku. Byli jsme horší než mor. Po moru alespoň stavení zůstane. Po nás nemuselo zbýt ani to.

Odevšad se ozýval křik a nářek ženských. Řev hrubých hlasů a smích vojáků, kteří si u ohňů, zapálených

ze suchých zásob domácích, sušili promoklé košile. Rychle poráželi krávy a zabíjeli prasata, stahovali kůži a čtvrtili maso. Doma ho měli málokdy, teď tu najednou bylo zadarmo. Mnozí se taky z tohoto důvodu na vojenské tažení těšili. Vesnice však nemohla nasytit všechny, proto družiníci dbali, aby se vojáci jakž takž podělili.

Protože byli sami z vesnice, věděli, kde mají místní zásobu obilí, a tak ze země vyhrabávali moučnice a nádoby se zrním. Na hrubých mlýnech se obilí rychle drtilo a ženy, většinou s pláčem, pekly chlebové placky. Všude byl ruch a shon, křik a smích, pobíhání a nadávky. Jeden se pletl do cesty druhému a ti, co nad ohněm pekli maso, byli chtivě sledováni mnoha páry očí.

"Nestrkej sem pazoury, dělit se bude najednou, rozuměl jsi?" a následuje hrubý křik a padají rány na záda nenechavci, který asi měl největší hlad.

Ve stodolách nebylo k hnutí. Vojáků tam bylo jako listí v lese. Dohadovali se hlasitě, jestli na ně něco zbude k jídlu. Co se dalo sníst hned, bylo snědeno a šťastnější, kteří se dostali do chalup, se nacpali, co stačili. Družiníci sice rozdělování jídla organizovali, ale vojáci ze zkušenosti věděli, že se jim to přes dobrou vůli nemusí podařit, proto se každý staral, jak uměl. Ohně mezi domy měly dát alespoň teplo, když už nedaly nic k jídlu. Tysr se svými pomocníky zažehnával půtky, aby se nerozrostly ve rvačky, a hole pracovaly vydatně a účinně.

Pak vyprázdnili jednu chalupu, která se zdála být slušná, a tu vyhradili mně.

"Necháme ti tu, pane, ženu a její dvě dcery. Poslouží ti. Dohlédneme na to."

Samozřejmě, že museli dohlédnout. Jednou takhle nedohlédli a nešťastná žena, vidouc, že jí zabili muže a podobně naložili s dětmi, podřízla jednomu polskému šlechtici krk. Byli jsme v naší vesnici, zabíjení se proto nepředpokládalo, ale jistota je jistota. Zatím tu hlídala stráž, dva vojáci z Tysrovy družiny. Sedli si na zem u vchodu a koukali. Raději jsem šel pryč. Obešel jsem ležení a uvažoval, za kolik let se vesnice z této knížecí návštěvy vzpamatuje a jaká škoda vzejde na desátcích. Každá válka něco stojí a čím déle trvá, tím hůř. Rychle je třeba dorazit na území protivníka.

Chmurné myšlenky jsem však rychle zapudil. Bylo divné, že jsem si je vůbec připouštěl. To asi ten Kojata. Tvářil se divně a vedl ještě divnější řeči. Z nich se člověku v hlavě líhnou červi.

Po dešti z lesa stoupala pára a dřevo bylo mokré. Přesto vojáci nalámali a nasekali hranice dřeva a mezi staveními rozdělali velký oheň. Jak to za podobných okolností bylo zvykem, předtím, než vojáky zaženou spát, bude Kojata u ohně zpívat o hrdinských činech přemyslovských knížat.

Oheň čadil, bílá pára se v úzkých pramenech drala k temnému nebi. Co když znovu začne pršet? Pak se všechno odbude v chalupách, na několika místech. Kojata je obejde se stručnou verzí svého zpěvu.

Družiníci se natlačili ke mně do stavení. Ve chlévě, který už byl prázdný, se usadila stráž, malý oddíl Tysrových vojáků, kteří válčili za mzdu, v podstatě za stravu, a proto opovrhovali blátošlapy z vesnic panské družiny. Nosili si do chléva slámu a když zabrali největší porce masa, točili se kolem pánů, aby ještě uchvátili, co spadne pod stůl. Jde ovšem o obrazné rčení, protože ve stavení stůl nebyl. Patrně ho spálili dřív, než rozhodli, že zde budu spát. Rozčílilo mne to. Mám sedět na zemi jako chlap s mísou na koleně? Zařval jsem a hned vyběhlo pár vojáků hledat někde po staveních stůl.

"Musím na všechno myslet?" obrátil jsem se hněvivě na Tysra. Dal najevo, že neví, kam dřív skočit, to však byl jeho problém.

V koutě seděly v podřepu tři ženy. Matka, zřejmě hospodyně, a její dvě dcery. Na matce nebylo nic zvláštního, asi se už s osudem smířila a šlo jí jenom o přežití. Dcery však byly vyplašené a na tvářích měly stopy slz. I když byly ještě mladé, dalo se předpokládat, že už měly za sebou dobývání dívčího hradu z letnicových slavností. Měly proto jistotu, že tu nepoznají nic nového.

Sundal jsem si mokré nohavice a sluha mi přinesl suchou košili. Vidět obnaženého knížete se ženám nikdy nemohlo podařit, proto budou mít o čem vypravovat. Přišlo mi to k smíchu. Vždyť já mám taky selský původ. Copak nebyl Přemysl oráč? Měl jsem se za to snad stydět?

"Jak se jmenuješ?" ukázal jsem na ženu. Něco odpověděla, rozumět jí nebylo. Zírala zděšeně na mé přirození. Přikryl jsem se košilí, ačkoliv ani za tohle jsem se stydět nemusel.

"Nahlas! Ptá se tě kníže," zahřměl někdo.

"Bělého," odpověděla teď hlasitěji.

"Ty nemáš žádné jméno?" zeptal se zase někdo z družiny.

"Běla Bělého," zašeptala.

"Tvůj muž je Bělý a ty jsi Bělého. Nádhera. Proč nemáš za muže Černého? Šlo by to k sobě." Smál jsem se, i když vcelku nebylo čemu. "Nechceš něco jíst?"

Neodpověděla, ale dala se do pláče. Bodejť ne. Ve vsi bude krutý rok a krutá zima. Jestli jim vojáci našli všechny sýpky, budou rádi, když nepomřou hladem. Tak už to chodilo a jinak taky nelze. Mají štěstí, že nepřišli o chalupy a problematické štěstí, že už teď nepřijdou o život.

Jedli jsme a nedbali na pohledy žen. Jejich prase, dobré prase. Pak jsem poslal pro Kojatu.

"Utři si bradu a spusť."

Podíval se na mne, jako bych ho urážel. Všichni si sedli kam mohli, to je na zem, na kusy dřeva, já jsem seděl na lavici. Za dveřmi postávala a posedávala družina, čekali na Kojatu. Zpěvy byly vždy svátkem, na který se mnozí těšili. Teď, kdy ruch a shon pochodu utichl, kdy mnozí byli sytí, byli ochotni oddat se nabízeným představám. Vždyť je čekal boj, a tak si teď v přítmí dělali představu o jeho průběhu a mohli tušit i výsledek.

Kojata hrábl do strun. Jejich zvuk vyvolal zájem. Vojáci a vesničani, vlastně vesničani ve vojenské službě, většinou neznali ten podbízivý zvuk. Neměli žádnou představu s čím by ho mohli srovnat. Nic z toho, co znali, se mu nepodobalo. Proto v těch Kojatových strunách bylo kouzlo, které podmaňovalo dřív, než spustil.

"Račte poslouchat, co vám chci zazpívat.

Co se stalo kdysi dávno,

dědkům v paměti to zůstalo.

Jak dobrý kníže Přemysl

sedl na trůn a tam vládl."

Chvílemi zpíval, chvílemi vypravoval, do toho drnkal na struny. Přemysl přišel přímo od pluhu, zul si střevíce a sedl si na knížecí stolec. Všichni tu obehranou písničku poslouchají, jako by ji slyšeli poprvé. Už jako děti poslouchali za dveřmi, když Kojata starší prozpěvoval. Naučil to syna, ten zestárl a dřív, než umře, naučí to syny a vnuky.

Už jsem myslel, že s historií mého rodu nebude konec. Byla to dobrá historie, ale pro tuhle příležitost trochu příliš dlouhá. Vojáci chtějí něco dynamického, něco, kde se dějí věci. Kde se míhají šípy a svistí oštěpy. Kde rány mečem mají svoji rasanci a kde se to hemží zajatci a kořistí.

Odmítl jsem, když začal zpívat o válce Lučanů proti Čechům, odmítl jsem, když nasadil na dívčí válku.

"Copak nemáš nic jiného? Válčíme pořád, nebo snad válčili jenom naši dědci? Chceme něco, kde jsme my válčili s Němci. To nám zazpívej."

Kojata se tvářil, jako by byl v úzkých. Drbal se na hlavě. Přece s námi šel do války, a ne někam na hrátky. Možná, že dělá schválně obstrukce, protože jsem ho odpoledne urazil. To tak, bude si vyskakovat. Žije z mé milosti a chtěl by se protivit?

"Tak něco milostného," zavelím k všeobecnému souhlasu družiny. "Jak jsi naposled měl babu a jak jí bylo," upřesním své přání a rozhlédnu se samolibě po okolí.

Družina opět hlasitě souhlasila. Podobné písně zpívali potulní pěvci, kteří k nám zabloudili z cizích zemí. Naši tomuto repertoáru zatím neholdovali. Vždycky mi bylo k smíchu, jak se snažili vzdychat, jako by jim uschl mezi nohama. Možná, že v některých zemích je zvykem, že mužský dřív, než podá ženě důkaz své mužné síly, musí o tom mluvit, slibovat, co všechno si s ním užije. To naši už za pochodu projevili dost rozhodnosti a vůbec nepochybuju, že už teď je mnohá zdejší žena a dívka s jejich přednostmi dokonale obeznámena. Ale tenhle pěvec na to asi nemá.

"Kdo ti dělal děti, když jsi na to nebyl?" zeptal se Mnata, mladíček, který jinak jezdil až na konci mé družiny, ale teď mu narostla sebedůvěra.

Takhle přece nemohl skončit Kojatovo vystoupení. Ještě musí mezi vojáky, kteří s ním počítají. Sedí tu jako mnich na vejcích a nabízí se otázka, jestli o ně už někde nepřišel. Jestli mu je něco neukouslo.

"Kojata nám zvadnul," říkám a podle hlasu všichni poznali, že se mne to dotklo. "Kojata si stěžoval, že se ještě nikdy nepelešil s babou. Slyšeli jste? Nepelešil se s babou. Vlastně, opravuji se, nepopelil. Nepelešil se v popelu. Neměli bychom mu dát příležitost?"

Moji lidé jsou chápaví. Zařvali nadšením. Jedni hned začali rozhrnovat popel z vychladlého ohniště, druzí tahali nejstarší ženu doprostřed místnosti. Stáhli bránícímu se Kojatovi nohavice a ženské zvedli sukni. Obě dívky křičely, řval Kojata a stejně, i když s jiným záměrem, se chovali všichni přítomní. Ženská se zmítala a kdekdo jí hrubě sahal do klína. Povalili Kojatu a pokoušeli se na něj posadit bránící se ženu.

"Pane, bavíš se hrubě a jednáš proti svým nařízením," křičel nešťastník.

"Počkejte!" zavelel jsem. Drželi ženu i Kojatu, ale nenaléhali na ně. "Vidím, Kojato, dvě věci. Tvé přirození je jako psí oháňka, když na psa pustíš vlka. Jako zpěvák jistě víš, co dělala Brunhilda se svým milencem, když mu to nešlo. Věšela ho za vlasy na skobu. Tebe na skobu nikdo nepověsí, alespoň ne za vlasy. Jak jsem tě poslouchal, před chvílí jsi mne několikrát urazil. Urazil jsi svého knížete, a na to kníže nezapomene."

Mávl jsem rukou, aby ho pustili. Stejně by z toho divadla nic nebylo, měl však pravdu, porušil jsem svá nařízení vyhlášená ve Hnězdně. Kdekdo si stěžoval na úpadek mravů, a teď tenhle kokrháč bude o mně po zemi šířit, že jsem stejný jako ostatní. Že nedbám o povznesení mravů. Jak je mám povznést? Čím je mám povznést? Tím, že zakážu vojsku, aby bralo ženské po řadě, jak která leží? To bych každou válku prohrál. Válka je výjimečná situace, kdy normální zákony neplatí.

Nasadil mi brouka do hlavy. Oblékl se a odešel k dalšímu ohni.

Přišel Tysr s diskrétně zašeptanou otázkou, jestli ho má oddělat hned, nebo to má odložit. Protivil se knížeti, a na to už doplatili jinší páni, než je tenhle kozomrd.

"Počkej, až se budeme vracet."

"Jenže to lidi slyšeli, pane."

"Máš pravdu, lidi to slyšeli. Tak jednej, jak myslíš."

Byli jsme unaveni, šlo se brzy spát. Odmítl jsem, aby mi některá z obou dívek posluhovala. Druhý den jsem se díval po Kojatově koni. Někdo na něm jel, ale Kojatovi se nepodobal. Alespoň ne na dálku, na kterou jsem ho viděl.

4. KOVÁŘ.

Pokud si vzpomínám, nikdy se se mnou otec, kníže Oldřich, nemazlil. Spíš pohladil svého psa, když mu přinesl střeleného tetřeva. Nehodilo se to. Služky se ke mně lísaly a hladily mne po hlavě. Odtahoval jsem se od nich, jako by byly nečisté. Prostě se to nehodilo. Podvědomě jsem cítil, že jde o projev slabosti, a já jsem nebyl a nechtěl být slabý. Později jsem pochopil, že život potřebuje člověka tvrdého, odolného, který bude vzdorovat útrapám a strázním, které se nikomu nevyhnou. Tím méně knížecí rodině, na kterou číhá nebezpečí ze všech koutů.

Když se ze sousední síně najednou ozval nářek malé Dymut, sevřelo se mi srdce.

Přiběhli všichni, kdo byli okolo. Dymut skákala po jedné noze a křičela bolestí. Když jsem viděl, že se jí vlastně nic nestalo, že si nejspíš podvrtla kotník, chtěl jsem ji potrestat. Jitka s Mutou však už klečely na zemi a prohlížely jí chodidlo. Z nohy jí trčela obrovská tříska.

"To je ten tvůj nešťastný dům. Celý je z kamene, ale podlaha je ze shnilého dřeva. Český kníže žije jako nuzák," spustila Jitka bez důvodu a hlavně nespravedlivě.

"Kdybys žila jako nuzák, chodila bys po udusané hlíně a nic by se jí nestalo," odsekl jsem vztekle, připraven si na někom ulevit, teď nejspíš na ní. Jen ať dodá, že u nich ve Svinibrodu by se něco podobného nestalo, ať to řekne a uvidí!

Dymut přestala naříkat a jenom odstrkovala ruce, které se chápaly její nohy.

"Přestaň!" zvedl jsem hlas. Rychle jsem dítě chopil do náruče a přitiskl si ho na klín. Mačkal jsem ji k sobě a držel její hlavu tak, aby neviděla, co dělají s její nohou.

Nikdy jsem si až dosud neuvědomil, že je lidské mládě tak křehké, tak zranitelné, tak zoufale bezmocné. Držel jsem v ruce hubený proutek, dětské tělíčko se žlutou hlavičkou. Vlasy měla po mámě. Uplakané

oči v protáhlé tváři a ukoptěný nos. Najednou na mne nalehla lítost. Zbytečně a kdo ví proč. Nebylo to poprvé a patrně i naposled, co jsem takhle držel své dítě?

"Musíš být statečná," řekl jsem a dbal o to, aby můj hlas nebyl ani hrubý, ani něžný. Neutrální hlas vladaře, který vybízí k rozumnému jednání. "Knížecí dcery nesmějí plakat kvůli malichernostem."

"Tobě se to říká, kníže. Vraž si takovéhle poleno do nohy a dělej hrdinu," řekla Muta obhrouble. Alespoň se mi zdálo, že mluví hrubě. Zavázaly jí nohu plátnem a dřív, než jsem stačil něco říct, si ji Muta ode mne vzala na klín. "Hou, hou, hou," broukala monotónně a kolébala se s ní se strany na stranu.

"Jak jsi to myslela, že tu žijeme jako nuzáci?" zeptal jsem se, rozhodnut pokračovat v nevraživém dialogu.

"Ále," odsekla stejně nerudně. Důvod neuváženého výroku byl patrně poznán a zažehnán, bylo na mně, abych to uznal a nepokračoval. Lekla se dětského pláče a uhodila nazdařbůh. Nerudný tón její odpovědi je ospravedlněním jejího strachu. Teď něco třela v hliněné misce, asi mast na poraněnou nohu.

Usoudil jsem, že nejlépe bude odejít. Udělal jsem to. Na schodech jsem si povytáhl košili a zatáhl břicho. Nebyl k tomu ovšem důvod, přesněji řečeno, nebylo co zatahovat, byl to jenom zvyk vystrkovat hrudník. Věděl jsem, že teď na mne budou všichni z okolí koukat, na hradě mne nikdo nepřehlédne. Když se napřímím, budu se jevit větším. Není to trapné? zeptal jsem se sám sebe a odpověděl si, že je. Proto jsem se hned přiměřeně nahrbil. Z druhého schodu svého domu jsem přehlédl nádvoří. Viděl jsem obvyklý ruch. Lidé dělali totéž, co jindy. Někdo něco nesl, jiný vyhazoval hnůj před svůj chlév, houf mužů a žen však hnal několik odrbanců, zřejmě přišli z nějaké vsi a na hradě neměli co dělat. Stráž nebyla dost pozorná a pustila je za bránu. Chlapi měli nohy obaleny do králičích koží, na zádech pytle, kterými si teď kryli hlavy před ranami, kterým se vyhnout bylo obtížné. Kdekdo háže kamenem a nadává. Směju se. Příjemné zpestření zdejší hradní nudy. Když nemohou válčit, alespoň se perou, dobře je nevycházet z cviku. Válka, uvažuji a směju se pod vousy, je zdroj bohatých zážitků. Rozhodně vede ke kulturnímu povznesení národa.

Jdu teď za zvukem úderu kladiva, který zvonivě rozechvívá vzduch. Takový vesničan se do světa dostane jenom za války. Tam vidí, co by jindy za celý svůj život nespatřil. Jiné mravy, jiné zvyky. Samozřejmě, že má válčení své stinné stránky, ale je zde mnoho povznášejících předností. Určitě převažují nad tím, čeho se lidé bojí. Vesničan vidí jenom svůj bídný život. O ten se třese, vidí si jenom na špičku nosu. Jenom ve válce se setká s vyššími ideály a pozná, že má také nějaký smysl, význam pro tak velkou věc, jako je národ.

Opatrně našlapuji, abych nespadl do něčeho, co by se mi příčilo. Všude je plno svinstva, nikdo nic neuklidí.

Kovář sedí v koutě u zdi, ale jeho kovadlina ohlušuje celý hrad. Dokud je kováře slyšet, je v českém knížectví dobře. Náhodou jsem zakopl o kámen, utíkal přede mnou a táhla se za ním brázda prachu. Dlouho už nepršelo.

"Přišel jsi, pane?" řekl kovář nelogicky, jako by si chtěl ověřit, že ho oči neklamou.

"Co děláš, Velechu?" Rozkročil jsem se ve dveřích a odhadoval, zda mám vejít. Slunce mi pálilo do zátylku, proto jsem vešel.

"Pro tebe dělám, pane. Na podzim se bude orat a já musím udělat dva pluhy. Co to bylo venku za hluk, pane? Dokud je železo žhavé, nemám čas vystrčit nos."

"Naši lidé hnali nějaké vesničany. Asi kradli," řekl jsem dílem po pravdě, dílem podle zkušenosti, která se s pravdou mohla shodovat.

"Všichni jsme vesničani, pane. Celý život žijí na jednom místě, ani netuší, co je za nejbližším kopcem. V noci slyší štěkat psa a do smrti se nedozvědí, kde ti psi vlastně jsou."

"Máš pravdu, Velechu, jsou to omezenci. Žijí ve svaté prostotě, že je dobře tak, jak je. Usilovat o něco jiného je ani nenapadne."

"To jsi měl říct, pane, těm, které před chvílí hnali," smál se Velech drze. "Žijí tak, jak mohou, a jinak nemohou." Přestal na chvíli bušit do železa a prohlížel ho proti světlu. "Chtít být naživu je někdy silnější než chtít vědět, co je za kopcem. Říkám někdy, protože někdy je zase silnější přání vůbec nebýt. Člověk však vydrží neuvěřitelné strádání. Kůň by dávno pošel, ale člověk vydrží. Chlap nemůže lelkovat po okolí. Sotva stihne to, co ho drží při životě. Orat, sít, sklízet, desátek odvádět, pracovat na kostele. Když jdou, hlavu sotva únavou zvednou. Proč se ještě rozhlížet a dávat si nesmyslné otázky? Když jde takový kolem tebe, slyšíš, jak se mu v břiše honí vítr." Zmlkl a pokračoval v práci, jako bych nebyl. Jako bych s tím, co řekl, souhlasil.

"Vedeš divnou řeč, Velechu. Slovo sice nic neznamená, ale stejně. Není ti tady na hradě dobře? Rád by ses vrátil na vesnici?" Řekl jsem to tak, jako by se mi mezi zuby dostal kus kamene. Já vím, že měl svým způsobem pravdu. Když jsme brali chlapy do vojska, museli jsme jim nejprve dát najíst a počkat, až byli k něčemu. Mohl to však říct jinak. Nebo o tom nemusel mluvit.

"Mně je, pane, dobře všude, kde je kovadlina a výheň," řekl po chvíli.

"Není si tu na co sednout," konstatuji trpce.

Samozřejmě, že mou poznámku nepochopil. Jen se podíval a dál obracel v ohni železo. A má tady nepříjemný průvan. Stojím a pozoruji, jak se ve mně začíná vařit vztek. Zatím se však držím a pokouším se sám sebe zeptat, proč. Proč mne kovář rozčiluje, když je to dobrák a určitě mne nechce popudit. Znám ho, vypadá jako divý muž, kdyby ho ženská potkala v lese, zvedne sukni a raději vypustí duši, než by se s ním blíž poznala, ale on by jí neublížil. Možná, že k její škodě.

Velech si teď utřel nos špinavou rukou. Měl ho černý stejně jako ruku.

"Co si mne prohlížíš, pane. Něco se ti na mně nezdá?"

Už zase. Měl by dostat výprask. Musím uvážit, kam až může kovář jít se svými drzostmi. Co si mne prohlížíš, řekl. Odpověď jsem mu zůstal dlužen.

"Pošlu sem koně, abys mu prohlédl podkovy."

"Na to máš přece Přečka, pane," řekl lhostejně. Měl jsem na tuhle práci Poláka, ale ať je prohlédne on. Měl by mé přání přijmout pokorně, jako projev důvěry, i když jsem mluvil tónem, kterým jsem trestal a přikazoval. Jestli měl radost, nedal to znát, ale radost určitě neměl.

Mlčeli jsme. Posouval jsem mlčky špičkou boty kus železa, který se tu na zemi válel. Kovář sledoval, jak se oheň barví a jak teď v ohništi bíle žhne. Když se už zdálo, že nemá co říct, ozval se: "Byly doby, kdy jsme železo sami tavili. Moc dřeva na to uhlíři spotřebovali."

Vím, vozili uhlí na hrad.

"Jako kluk jsem stával u měchu. Přestat se nesmělo. Pane, to byl žár, vola bys za chvilku upekl," vzpomínal na doby, které už dávno nebyly, a velkoryse přehlížel mou nelibost. Jako kluk jsem nejednou tajně přihlížel, jak se Velechův otec oháněl svým nářadím.

"Když všechno vystydlo, vylomili jsme z pece hroudy lupy. Takhle se to dělávalo za našich otců, dnes by se za takovou práci tavič styděl, ale to už je jejich věc. Lupa ještě nebyla železo, kníže. Dlouho se do ní muselo bušit, několikrát ožehnout ohněm, když se vydrolil špinavý úkradek, pak na kovadlině bylo železo, ze kterého se už mohlo leccos udělat."

Nahlédl do pece, kde se v ohni červenala železná tyč. Kluk šlapal, až se z něj lil pot.

"Šlapej a nečum," řekl kovář zbytečně, protože tím, že na mne koukal, nikoho neomezoval.

Když jsem byl asi tak starý, jako je teď Velechův syn, který usilovně naskakoval na měch, přál jsem si být kovářem. Dnes bych se k tomu, samozřejmě, nepřiznal. Díval jsem se, jak kovář usilovně buší do železa, a obdivoval jsem ho, jak si počíná v reji jisker. Myslel jsem si naivně, že toto je práce pro vladaře. Mít v moci železo, které je nejtvrdší ze všeho na světě. Je tvrdší než skála, kterou nám dávali za vzor tvrdosti. Musíš být pevný jako skála! Železo, které přečká i knížete a často i jeho říši, si zaslouží plný obdiv. Chtěl jsem být knížetem kovářem. Přešlo mne to, když jsem zjistil, že kovář, který má železo v moci, je můj poddaný. Já jsem víc, protože v mých rukách může být kovář měkký jako vosk.

"Co bys tomu řekl, kdybych vzal kladivo a trochu ti pomohl?"

Díval se na mne nedůvěřivě.

"Chceš to zkusit? Počkej chvíli."

Podivně se mu vlnily vousy, jako by se smál. Když bylo železo dost žhavé, vzal jsem si kladivo, které mi podal. Do levé ruky uchopil kleště, kladivo do pravé.

"Stejnoměrně, ne moc silně, ne moc slabě. Tak akorát a pěkně po hraně."

Pak vyjmul z ohně železnou tyč, položil ji na kovadlinu a bouchl. Já stejně do téhož místa. Rány padaly, ráz, dva, ráz, dva. Dělal jsem něco, co jsem neměl. Dělal jsem něco, co dělá chlap, nevolník, bylo mi to však jedno. Snažil jsem se napodobit jeho krátké, rázné údery vedené předloktím. Otáčel hbitě tyčí a za chvíli, když rudá barva železa ztmavla, položil tyč zpátky do ohně. Čekal jsem, že se vyjádří. Hodilo se pochválit knížete, ale zklamal mne. Nabral do hrnce vodu a napil se.

"Chceš taky?" ukázal na mne hrncem. Nechtěl jsem.

Půjdu, říkám si. Co tady? Bylo vidět, že na stěně visí řetězy, podkovy, kramle, válely se tady ve výklenku pořízy pro truhláře, pily, sekery tu bylo vidět, samozřejmě bez topůrka, vidle, všechno, co od železa potřebovali moji lidé na statku. Určitě bych tu našel i klíče a kdo ví, co ještě. Kovář uměl všechno, všechno, co náš člověk na hradě potřeboval, a nebylo toho málo. Pro vojsko pracovali jiní, měli kovárny u první brány. Tam dělali štíty, přilbice, meče, pochvy a drátěné košile. Udělat košili bylo umění. Aby chránila a člověk ji přitom nemusel nosit v předklonu. Zato moji přilbu, vzácný dar, poškodili. Zbytečně dostanu vztek, když si vzpomenu, že jsem ji nedal upravit Velechovi.

"Už dost, stačí," řekl jsem, když vyjmul železo z ohně a tázavě se na mne podíval. "Umíš svoji práci," pochválil jsem ho zbytečně. V téhle kovárně podobná slova zněla trapně, ale kdo by je tak vnímal? Tady

za kováře mluví rány kladivem. Slova jsou jenom zvuk, na který se dá jenom někdy a někde.

Kovář měl svoje výhody. Nechodil do žádných tažení a kdyby ho nepřítel vzal, tím myslím, kdyby se zmocnil hradu, koval by na jeho dvoře. Žít se musí.

Šel jsem a údery kladiva se táhly za mnou. Díval jsem se na stavení chudších družiníků, která se krčila u jižní hradby. V nich měli moji muži ženu, krávu a děti. Před domem hnojiště a pod hradbou pole a louku. Když nebyli ve službě, byli na poli. Tenhle způsob života mi byl hluboce proti mysli a také jsem se s tím netajil. Družiník musel dostát svým povinnostem, mezi ně určitě nepatřilo hrabat se ve hnoji. Proto jsem je dostatečně zaměstnával, doma pobývali zřídka. Museli mít hodně dětí, aby pole někdo obdělal. Dobeš jich měl devět. Lehával proto doma na kůži a buď spal nebo pil, vyváděl v okolí a obtěžoval moje služky.

Měl jsem ovšem družiníky, kteří měli své vesnice, rodové statky, celé oblasti polí a lesů. Jejich rod vyslal do knížecí družiny jednoho ze svých synů, a tím si knížete zavazoval ke shovívavosti. V nich jsem měl oporu při plnění svých strategicko-politických záměrů. Měl jsem plán, že udělám svoji družinu jenom z těchto svobodných mužů. Každý z nich měl své služebníky, kteří vládli zbraní, a díky jim byla družina mou pádnou pěstí. Někteří z těchto mužů zasedali v radě, kterou jsem čas od času svolával. Ti bydleli na hradě taky, o krávy se však nestarali, to dá rozum. Žili si svobodně a musel jsem proto mít pár důvěrníků, kteří mi nosili zprávy o tom, co se mezi nimi peče. Ne, že bych svým lidem nedůvěřoval, to nemohu říci, ale pozor jsem dávat musel. Jsem přece vladař, a to ještě v hlubokém středověku.

Své vojenské profesionály jsem obtížně zvykal tomu, že je třeba cvičit, cílevědomě se připravovat na boj. Příliš se spoléhali na svou obratnost a na sílu. Někteří dokonce na pomoc boží. Vždycky všechno nějak dopadlo. Kdo padl, měl jenom smůlu, která se člověku nevyhne. Trapný amatérismus všude, kam se člověk podíval. Proto jsem trval na svém a vyhlašoval soutěže ve střelbě lukem, v zápasech všeho druhu a v jízdě na koni.

Zápasy na koních a hlavně závody mezi vnitřním příkopem a klášterem byly vzrušující. Když se žene jízdní tlupa, zvedá se prach, zní ohlušující hluk kopyt, třesk zbraní, koním od hub létá pěna, zběsile koulejí očima a do toho zní řev mužů, kteří se navzájem povzbuzují a jednají neobyčejně, nezvykle. Nezvykle pro diváka, kterého silně vzrušovalo především to, jak se moji muži mezi sebou zuřivě napadali, jako by byli skutečnými soupeři a usilovali si o život.

Zíraly především jeptišky, křižovaly se a nevycházely ze zbožného zděšení. Tohle je křesťanská jízda? Jejich představená mi tlumočila své zásadní výhrady. Příčina byla určitě v tom, že moji družiníci byli především mužští, mužští ve všech toho významech, a nebeské panny vídaly snad jenom biskupa, a to k vidění nebylo nic moc.

Na výhrady jeptišek jsem dbát nemusel. Ať nekoukají, kam nemají. Přesto jsem hry přenesl do podhradí. Jízdní závody a ostatní cvičení rušivě zasahovaly do života hradu. Pořád se tu něco pletlo pod nohy, zvířata, děti, ženské s prádlem. Když některou pradlenu povalili a prádlo, které nesla domů, se vysypalo do prachu, ječela a nadávala knížeti. Komu jinému. Mohl jsem ji dát zmrskat, nic bych si však na ní nevzal.

Když tu teď šlapu a vzpomínám na ty mraky prachu za koňskými zadky, vidím rozrytý terén, s dírami, které jsou za deště plné vody, kdo jde, brodí se blátem. Toulají se tu psi, prase přeběhne, slepice se tady popelí. Na mém hradě se žije. Je tu domácí pohoda. Jenom biskup si svůj dům obehnal zdí, aby měl klid. Odtahuje se od věřících.

Zajdu k Dobešovi. Jako voják nijak nevyniká. Kůži nastavuje, jenom když nejde jinak. V tomto smyslu je Dobeš profesionál. Umí však pálit kořalku. Podlehl jsem svým vlastním statutům, proto na hradě není

hospoda. Dobeš však vladaře pozve, jen co ho uvidí za dveřmi.

Někdo Dobeše upozornil, že jdu, protože vyběhl a na dálku mne uctivě zdravil.

"Žiješ?" ptám se. Říká, že žije a žije dobře, je však trochu nesvůj. Vysvětluji si to nezvyklostí své návštěvy.

"Brzy tě to přejde, co nevidět vyrazíme," kazím mu náladu. Neříká na to nic. "Nalej mi, máš-li."

Zřejmě měl. Vypadal zamyšleně, když vbíhal do domu. Stoupl jsem si ke dveřím. Jeho žena stojí uvnitř při zdi a poslouchá. Vidím vystouplé břicho, stojí a nehýbe se. Je tu kníže, nesluší se ženě ukazovat svoji ubohost. Dívám se dovnitř, vidím jizbu, v ní ohniště a na zemi slaměné lůžko. Všechno je v polotmě. Tady asi přivádí děti na svět. Kde teď všechny jsou? Koukám kolem a pořád nevidím nic zvláštního. Na stěně rozvěšené nádobí, odlupující se omítku, jinak nic. Žena pořád stojí a ani nedutá. Skutečně se není na co dívat, opřu se tedy zády o hranu dveří.

Je jaro, pod hradbou kvetou třešně, cesta pod hradem je plná bílých květních plátků. Všechno voní, vzduch se sám hrne do plic. Dobeš přišel, přinesl džbánek. Nalil do hrnečku a zval mne dovnitř. Stát před dveřmi se asi pro návštěvu nehodí. Jenže já jsem nepřišel na návštěvu.

"Postojím a hned půjdu. Jak to, že ti zbylo tolik pití?" divím se. V tuhle domu už bývá všechno dávno vypito. Netrpělivě se čeká na další úrodu.

"Nechal jsem si stranou. Holka bude příštím měsíc odcházet k Lutovi."

Aha. A já ti to vypiju, říkám si. Jsem kníže, uctít mne musí.

"Včas mi připomeň," říkám a on ví, co mám na mysli. Nejsem lakomec jako jiní. Možná, že půjdu dokonce výskat s nevěstou. Moje žena bude samozřejmě proti. Máš dvě dcery, s nimi si zatancuj. Kdy? Tu mladší jsem před chvílí držel v náruči. Na tanec má ještě čas. S tou starší? Kdy jí najdu ženicha? Buď není příležitost, nebo není chuť. Už má jistě na čase. Proč mi to Juta nepřipomene? Nebo proč se sama nestará a nepřijde s návrhem, který nejdřív zamítnu a pak o něm budu uvažovat? Zase mrzutost. Podívám se do nádobky. Pálí v krku, tahle pálenka. Od toho je to pálenka, říkám si a směju se. Dobeš mlčí, ale směje se taky. Hodí se smát se, když se kníže směje. Sám si nenalil, a to se nedělá. Čeká, zda něco řeknu. Nic mne nenapadá.

"Slyšíš ty rány, pane?" řekne konečně.

Bodejť bych neslyšel kováře. Kováře je na hradě slyšet pořád, už jsem si zvykl a ostatní taky. Kováři stárnou, umírají, rány kladiva však znějí pořád. Je dobře, když má kovář do čeho bušit.

"Je tady hned za mým stavením, nedá se tu žít," říká Dobeš sklesle.

Divím se. Od kdy někomu vadí kovář? V noci snad nedělá, nebo dělá?

"Mně nevadí, ale mým starým vadí. Celý den mají zacpané uši a pořád si jenom stěžují, že v tom hluku nemohou umřít. Žít se tu nedá, a umřít taky ne."

Musím se smát. Buším se do stehen a řvu smíchy. Jedni si chtějí život marně prodloužit a jiní si ho chtějí neúspěšně ukrátit. Jak jsou lidé směšní. Ještě jsem neslyšel, že by kovář někomu překážel. Tihle by ho nejraději vystěhovali za hradby. Divní lidé.

Povídat si s Dobešem není o čem a proto ani proč. Obracím se do sluncem prozářeného nádvoří. Vítr tu zvedá prach. Nejhorší ze všeho je nečinnost. Jsou lidé, kteří závidí starcům, že mohou sedět a koukat jen tak nikam. Z toho, co je k jídlu, vždycky dostanou díl. Prý to jsou šťastní lidé. Co se děje v jejich hlavě, jaké marnosti se tam ze strany na stranu obracejí, aby byly připomenuty a zmizely v temnotě?

Z nečinnosti jde hrůza. I když třeba teď není mé jednání užitečné, i když třeba jenom třu jednu dlaň o druhou, jsem zaujat touto chvílí a připravuji se na budoucí jednání. V mé nečinnosti je schovaný čin. Pomalu tam někde dozrává, chystá se, nevím ještě, jaký bude, ale vím, že je připraven vyrazit.

Směji se nápadům, které se líhnou v mé hlavě. Nesmím se dožít bezzubosti stařík, kteří mají jedinou přednost, že se dožili stáří. Samozřejmě, že teď nesmýšlím úplně upřímně. Kdo se dožije stáří, má úctu mladých jaksi sám od sebe. Třeba po celý život nedělal nic, co by za něco stálo, ale dožil se jediné přednosti, která mu nakonec patří, je totiž starý. Má naši úctu, protože mu byl Bůh nakloněn. Nebo bohové, jak kdy. Samo o sobě to je hodně. Mnohé zažil a snad si z toho i něco pamatuje. Mladí nezažili nic a nemají proto na co vzpomínat.

Myšlenka se mne držela jako veš košile. Pustit se nechce. Je to tím, že i já už mám stáří za patama? Pravda je, že nás vždycky učili starých si vážit. Skláním se proto před jejich slabostí, před jejich ubohostí, která asi nebude jenom ubohost, ale doklad a projev mnoha hlubokých znamení, kterými k nám promlouvá moudrost a konec života.

Otřásl jsem se, když jsem si konec života představil. Zde je asi klíč ke všemu, říkám si a nakopávám psa, který se mi neuhnul z cesty. Ohnal se po mně zubama, kníže sem, kníže tam. Stejně jako ten konec si knížete neváží a čeká a čeká. Neujdu mu, jako mu neujde nikdo, kdo se tady v prachu plouží.

Život má své záhady ve svém vzniku i ve svém konci, přesvědčuji se, že myslet na vznešené věci je lepší než myslet na všednosti, které neučiní velkolepými ani pláč plaček, ani zvonění zvonů. Kde jsem se tady vzal a kam odejdu? Mezi těmito dvěma hranicemi se honím jako pes a přitom nevím, odkud jsem přišel a kam se ženu. Na to mi odpověz, kdo můžeš. Odpoví jenom Šebíř, nejdřív se mi ovšem diví. Dal si nejvíc námahy a vymyslel vysvětlení celkem logické. Prosím. Ale stejně je to všechno strašně zvláštní.

Přešel jsem nádvoří a obhlédl pyšně severní hradbu. Masivní zeď. Kdyby na ní nebylo dřevěné hrazení, mohl se na jejím vrcholu projíždět vůz tažený koňmi. Tři muži by si mohli navzájem stoupnout na ramena a k její hraně by nedosáhli. Pevná, z opuky a malty udělaná zeď, za ní jsme všichni bezpečni. Pyšně jsem se teď díval na své dílo. Kéž by tu tak stála o deset let dřív!

Nahoře, chráněn dřevěným hrazením, chodil voják. Zbraň položil někam do kouta a teď kouká na druhou stranu do příkopu. Křikl jsem na něj, lekl se a hned se chopil luku.

"Proto, že nejsme právě ve válce, neznamená, že si můžeš hovět, lenochu!"

Zbytečně jsem plýtval dechem, věděl jsem to, byl jsem však vladař, a ten musí udržovat disciplínu za všech okolností.

Vylezl jsem nahoru po masivním žebříku. Tady bylo všechno masivní. Ničím jsem nešetřil. Dřevěná chodba byla čistá, zametená vrbovým koštětem. Potěšilo mne to. Nepřišel jsem však na kontrolu, opřel jsem se o dřevěné pažení a díval se dolů do příkopu. Jako děti jsme tu v okolí běhali, znali jsme každý strom, každý kámen. Je tu prudký svah, dal se však slézt. Mezi kopřivami se klikatila stezka. Nohy se na ní smekaly, chvílemi bylo třeba jít na všechny čtyři. Naproti se tměla zalesněná stráň.

Za války obě stráně vypalovali, aby se v křoví nemohl nikdo ukrýt. Křoví však opět rychle narostlo. Byly tu borovice a duby a pod nimi rostly hříbky. Až sem nahoru je slyšet potok, voda šumí přes kameny, dno se leskne, tůňky jsou vyhrazeny mihotavým rybkám. Kdekdo tu chytá do ruky. Ale rozhlíží se opatrně. Když vidí dítě, vycení děravý chrup. Podle šatů pozná, že jde o dítě velmože.

"Utíkej, nebo zavolám stráž!" křiknu a chlap se klidí. Předstírá zděšení, aby mi udělal radost. Takových se tady toulá! Pytel přes záda a v něm kdo ví co. Něco, co někde ukradl. Před nimi mne matka varuje.

Pak tu běhaly moje děti a dnes možná moji vnuci.

Jednou se jeden kluk ztratil, připomínám si. Nepřišel domů do tmy. Jitka se služkami zoufale běhala po okolí. Nakonec jsem do tmy poslal celou posádku. Už jsem pochyboval, že ho najdou živého. Třeba ho uchvátilo nějaké zvíře nebo někam spadl. Našli ho u rybářů u řeky. Když kluka přivedli,, pocítil jsem něco, co jsem neznal. Jakousi zvláštní úlevu. Nevěděl jsem, jak ji nazvat. Vzal jsem prut a tak dlouho jsem kluka tloukl, až mne ten divný pocit přešel. Proč se snažit nějak to nazývat? Děti jsou děti. Dobeš jich má devět. Jako na potvoru mu žádné neumřelo. Mně umřely dvě dcery. Ani jméno neměly.

Teď se zády opírám o hrazení a ležérně se rozhlížím kolem. Vidím, jak mne několik vojáků vyčkávavě sleduje. Čekají, jestli mne něco napadne. Co by mne mělo napadnout? Tohle všechno je moje knížectví. Vidím v dálce lesy, tady odtud je vidět i na druhou stranu, řeku však nevidím, ale vím o ní. Pod sebou mám hradní nádvoří s přecházejícími lidmi a pobíhajícími dětmi. Za nimi vidím vesnice a kouř, jak stoupá z lesa. Krajina oživená lidmi a zvěří.

"Kdybys měl v těle čest, spáchal bys sebevraždu," volal Chasra mezi dveřmi.

Netuším, proč se mi tohle zoufalé volání připomnělo. Vždycky, když je člověku dobře, musí přijít něco, co se v něm nepříjemně vzepře. Něco, co mu dokazuje, že za každým dobrým počinem přichází kus zloby. Nebuď pyšný, člověče, moc se neraduj, mysli na smrt, máš ji za patama.

Brr, až jsem se z toho otřásl. Pořád však nevím, jestli jsem tenkrát slyšel dobře. Co na mně chtěl ten nuzák, ubožák, kterému v tu chvíli zbylo života sotva na píď? Slýchal jsem o mužích, kteří, zahnáni do úzkých, nalehli na meč. Proč mi dával takovou radu, když jsem nebyl v úzkých? Byl jsem jenom poražen. Kdekdo a nejednou se takové situaci nevyhnul. Porážka je jenom výzva k novému povstání, Chasro. Nemá přece cenu umřít jenom proto, že má Němec dočasně navrch.

Nebo to myslel tak, že jsem ho obvinil a odsoudil nespravedlivě a měl bych proto zpytovat svědomí a sám nad sebou vynést soud? Asi. Neměl však právo mne soudit. Takhle uvažovat nemohl a nesměl. Měl přijít, když jsem ho vyzval, aby přišel s mečem a s lidmi. Jiní umírali a on si hověl. Možná, že by umřel dřív, ale umřel by čestně, jako bojovník. Takhle umřel jako škodná.

Odejdi ode mne a nestraš mne! Nepřipomínej se mi, ohavo ohavná. Nevylézej z hrobu, máš-li jaký. Červi tě už stejně sežrali, tak buď tam, kde jsi. Nedosáhnu na tebe, abych tě umlčel, ale mohu na tebe poštvat Šebíře, který má moc dosáhnout až do hrobu. Pak zní kostelem volání, které nahání hrůzu. Sbor kněží volá k Bohu svoji prosbu. Chlupy se člověku zbožnému přitom ježí na těle. Srdce leze z krku a já mám strach, že se klenba zřítí a zavalí nás.

Teď ale svítí slunce a je slyšet skřivana. Někde se tam třepotá, vidět ho není.

5. KAM AŽ PAMĚŤ SAHÁ.

Denárek babičky Emmy jsem si schoval na památku. Teď jsem se díval do mošničky, kterou mám

upevněnou u pasu, a našel jsem ho tam. Je tam ještě kulička proti horečce a nějaké drobnosti. Obracím peníz v prstech a snažím se vybavit, co se doma o babičce vypravovalo. Vím, že podobná sentimentalita není vlastní válečníkovi. Měl bych ji zapudit a nemyslet na to, co bylo. Jenže se nedá nic dělat. Kdyby nebylo Emmy, nebylo by asi ani mne. Jsou tu souvislosti, které musíme znát.

Přišla sem k nám ze zápoadofranské říše, sem, kde prasata ryla před knížecím domem. Děda Boleslav umřel dřív, než jsem se narodil, a proto na něj vzpomínám jenom jako na velkého knížete, který musel být velký už tím, že si ho vzala za muže vdova po Lotharu II.

To, co říkám, mohu říkat jenom v duchu, protože o Boleslavu II. se u našeho stolu mluvilo vždycky jako o knížeti, ne jako o členu rodiny, o příbuzném, kterému by bylo možno vlézt na kolena. Být příbuzný knížete bylo něco jako mít zvláštní hodnost. Byli jsme přece panovnický rod. S mnohými členy rodiny se nebylo možno domluvit, protože neuměli česky. Drželi spolu také jenom ve výkladu vladařských záležitostí. Jinak byli politickými spojenci. Tak to bylo normální.

Když jsem se se svými myšlenkami dostal až sem, tleskl jsem do dlaní a přikázal sluhovi, aby ke mně poslal moje syny. Musejí přece vědět, jak všechno bylo. Nemohou spoléhat jenom na to, co jim namluví mniši a různí kronikáři. Zatím jsou ještě doma, ať ode mne slyší, co si ještě pamatuji. Můj otec taky, zřídka sice, ale přece jen, vypravoval o minulé slávě našeho rodu.

Přišli Spytihněv a Vratislav. Konrád byl kdo ví kde. Jaromír odejel do Olomouce. Bylo by lepší, kdyby tu byli všichni, ale všechny člověk nikdy nesežene dohromady.

"Seďte, budu vypravovat."

Podívali se na sebe, pohodlně se opřeli a čekali. Chvíli jsem koukal na jejich nemožné hlavy. Kolem uší je měli vyholené, nad ušima však měli copy. A ještě jeden krátký vzadu. Divné mravy. Uvažuji, mám-li zakročit. Zařvat: Jak to chodíte mezi lidi?! Synové českého knížete chodí jako nějací maďarští požírači žab! Pak jsem však uvažoval a raději jsem odvrátil oči. Nová doba, nový mrav. Vlasy jim dorostou, stejně jako rozum se jim snad v hlavách zabydlí. Kdybych na ně křičel, zavřeli by uši a mluvil bych zbytečně.

Vyndal jsem z mošničky denárek a ukázal jsem jim ho.

Peníz jako peníz. Spytihněv ho obratně roztočil na stole a pak mi ho vrátil.

"Babička Emma byla silná osobnost," začal jsem. "Už to, že na Mělníce razila svoji minci, říká dost. Je na ní vyobrazen panovník a kříž a taky je tam nápis EMMA REGINA. Pitomec se tomu směje, moudrý člověk ji bere do ruky s úctou a s obdivem. Má poctivou váhu, určitě větší než měla mince ražená na Libici. Emma se do smrti nenaučila pořádně česky, nikomu to ale nevadilo. Stejně jako vaše matka. Přesto jí rozumíte."

Šklebili se. Mluvila s kluky svou řečí, já taky svou. Každý tady mluvil nějak jinak, všechno jsme to pletli dohromady, když jsem jezdil po své zemi, slyšel jsem lidi mluvit různě, domluvit jsem se však musel.

"Vy máte babičku jednu, kolik jsem jich měl já, ani nevím. Tenkrát mohli mít muži víc žen. Můj děda měl dvě. O jeho synovi Ryšavci jsem slýchal často, a nejen já. Byla to mrcha pekelná. Měli taky syna Václava, který umřel dřív, než stačil někomu uvíznout v paměti. Pak si vzal Boleslav II. Emmu a s ní měl syny Jaromíra a Oldřicha, mého otce a strýce."

Viděl jsem, že synové nejsou těmito údaji nijak nadšeni. Patrně proto, že jim neříkám nic nového, musí

však být trpěliví. Mluvím o životech, které byly a nejsou. O lidských touhách, přáních a bolestech a radostech, a nikdy není na škodu o nich slyšet. Ať vědí, že jejich starosti a bolesti nebudou nic výjimečného, že tu už všechno bylo, a ať poznají, jak se bolestem vyhnout.

"Vládnout znamenalo vést souvislé spory s rodovými knížaty. Tak se to už shrnulo, že dědův život byl život intrikána, protože jenom síla a obratné vedení meče nestačily. Žil život politika v drsném slova smyslu. Dát někomu čestné slovo neplatilo nic. Sliby se rušily podle okolností. Zákeřný přepad za tmy byl často podmínkou úspěchu. Prostředky se vždycky podřizovaly cíli. Dobrá věc byla ta, která sloužila našemu rodu."

Díval jsem se, jak se na to oba hoši tváří. Neviděl jsem žádné zaujetí. Žádné rozhořčení. Všechno jim bylo jasné a samozřejmé.

"To, jak Boleslav II. naložil se svými soupeři v boji o moc, se Slavníkovci, byl zřetelný příklad střízlivého politického myšlení. Někdo může pokrytecky naříkat nad smrtí pacholat, nad pobitými ženami, jejichž krev prý poskvrnila čest našeho rodu. Říkal by totéž, kdyby naši krev bylo třeba prolít, aby nad zemí vládl Soběbor? Možná, že by naříkal, ale nám by to už nepomohlo, jako to nepomůže Slavníkovcům.

Nesměj se, Vratislave. Je to tak. Sám víš, že mít v kapse minci nebo dvě a chlubit se tím na nevhodném místě bylo a je riskantní. Přijít o život je snadné, snazší než připustit krávu nebo prodat tele. Kdo by váhal, kdyby mohl tak lehce přijít k majetku? Málokdo. Jenom ten, kdo má strach, a takových tu u nás není moc. Žijeme jako vlci, kterých je v lesích plno."

Teď mne pozorovali se zájmem. Měli už jistou zkušenost a čekali, co bude dál.

"Říkají mi starší: Kníže, co s tím chceš udělat? Máš odpovědnost, máš moc, využij ji. Vyhlašuji proto nařízení, lovím lapky a mordýře, trvám na tom, aby cesty byly bezpečné, protože chci žít v civilizované zemi. Vím přitom, že se přání mohou rozcházet s možností přání splnit. Přesto po stromech rozvěšuji vrahy a lupiče, utínám ruce a vyřezávám jazyky."

Pozoruji, jak se vrtí, představují si viselce a krvavou práci kata. Je dobře mít konkrétní povědomost.

"Co chcete? Jsme v Evropě a od narození Krista uplynulo teprve tisíc let. Je to strašně dlouhá doba, ale na všechny přeměny, které máme za sebou a hlavně před sebou, hrozně krátká. Můj otec zemi jakž takž sjednotil, na mně a na vás je jednotu upevnit. Abychom se už nikdy nevrátili do chaosu. Proto jsem začal věšet lapky a násilníky. Kdo proti sousedovi zvedne ruku, přijde o ni."

Zasmáli se a podívali se na své ruce. Zatím je měli čisté, nikde žádná krev. Jsou však syny knížete, a to je výhoda, která něco stojí.

"Pořád vedu řeči o moci. Co to je? Bůh má moc nad lidmi. Řeč se vede, do ruky se vzít nedá. Stejně tak nám kněží matou hlavy řečmi o pravdě. Pravda boží. Což se někdo s Bohem pře? No bože, ať má Bůh pravdu. Co mám dělat? Nic proti tomu nemám. Vím však, že pravdu má ten, kdo má moc. Meč, družinu a silnou oprátku. Nesahejte mi na ni, protože byste museli být uznáni vinnými. Zapamatuj si to, jednou se ti to hodí. Řeči, řeči, pěna u huby a najednou bum, hlava se válí pod špalkem. Pravda se do ruky vzít nedala. Až se tomu musím smát."

Já jsem se smál, oni ne. Seděli a ani nedutali. Možná, že mi zase tak moc nerozuměli.

"Církev prosazuje své desatero a tvrdí, že se jím řídí. Řiďte se jím i vy. Sousedi Němec, Polák a Maďar jsou pokřtěni, a proto by se měli desaterem řídit. Jenže se dá všechno všelijak pokroutit. Třeba

nezabiješ. Parádní přikázání. Zabíjí se však dál, a jak. Čím dál víc. Co jiného se dělá ve válkách, a i v takových, nad kterými drží papež ruku. Jste z toho moudří?" dovolím si patetickou otázku, aniž čekám na odpověď. "Já ne. O smilnění ani nemluvím. Záleží na tom, jaká se komu naskytne příležitost, a pak je na biskupovi a jeho lidech, aby všechno potřebně vyložili. Když v boji uspějeme, je výklad jednodušší a přesvědčivější.

Přirozeně, že mluvím o vulgární politice. O středověké, současné politice. Co můžete chtít na vladařích, kteří se ani nenaučili číst, ani psát a kteří výklad Písma svěřují kněžím, kteří na tom jsou většinou stejně. Vyložit Písmo má kněz povinnost tak, aby to kníže s porozuměním vyslechl. Jinak ho panovník žene svinským krokem. Jako Vojtěcha."

Uvažoval jsem. Tady bych se měl zastavit a něco vysvětlit. Všichni moji předchůdci byli negramotní, a určitě to nebylo ponižující. Někde jsem udělal chybu. Kníže přece bojuje a nepíše paměti. Od toho má své lidi, aby zapisovali, co je třeba. Bylo mi to jasné, ale drápek nejistoty zůstal.

"Jak jsem říkal, na Boleslava II. se nepamatuji. Nebyl jsem na světě, ale mám celkem přesnou představu, protože jsem znal jeho syny a taky o sobě toho vím dost. Musím se shovívavě usmát, když si představím scénu, která se odehrála v kostele benediktinek, zasvěcené svatému Jiří. Když se otočíte, vidíte na něj z okna. Je velký, větší než kostel biskupův. V tomhle velkém kostele se krásně rozléhá řev rozčíleného knížete. Chudinky jeptišky se k sobě tisknou jako slepice a ucpávají si uši, aby neměl účast na dědově hříchu." Kluci se samozřejmě smějí. Sestry zmíněného kláštera jsou občas terčem obhroublého žertování, které bere v pochybnost jejich ctnosti.

"Sjednocená země vyvolává občasné napětí mezi rody. Někdejší kníže nějakého venkovského rodu si vzpomněl na lepší časy a měl praktické výhrady proti způsobu vlády mého děda. Ani se mu není co divit, protože to, co šlo dřív do jeho sýpky, se teď vozí na pražské hradisko. A děda brání budoucnost rodu a země. A tak před očima zděšeného estéta Vojtěcha, prostě před Bohem, kterého Vojtěch zastupuje, probodne křiklouna, který si myslel, že když je v chrámu, je pod boží ochranou. Měl počkat na noc a dědu vyřídit jeho zbraněmi."

Vytáhl jsem nůž a názorně jsem vyryl rýhu do desky stolu. Klukům se zajiskřilo v očích, zřejmě obdivem k dědovu odvážnému činu.

"Svobodní rodoví vladaři byli potlačeni. Platí u nás od té doby absolutní poddanost, hoši. Pražský kníže si sice ještě nedovolil zrušit shromáždění stařešinů rodů, ale nedbá na ně. Je tomu tak. Poddanství je nezbytnost života. Kdo se vzepře, po svých neodejde ani z chrámu, jak je vidět."

Chvíli sedím a mnu si bradu. Možná, že bych měl věc lépe zdůvodnit. Proč? Je to tak a ne jinak. Možná, že bych je měl pustit ke slovu. Co bych se dozvěděl? Zatím musí poslouchat a jenom poslouchat. Říct nemají co.

"Kdyby někoho napadla otázka, jak je tomu třeba s rovností před Bohem, tomu odpovím jednoduše. Jdi to zjistit. Dávám ti přednost. Takhle uvažoval i můj děd, a to Vojtěcha příšerně popuzovalo. Spoléhal se na sílu a obratnost svého jazyka. Věřil, že našince zbaví potřeby smilnit, když jim bude dokazovat, že smilstvo je hřích. Není to k smíchu? Je, jak vidíte. Kdyby dal smilníkům uříznout ultimo, kdyby je nechal vyklestit, tak by uspěl. Ale vést řeči o tom, že si to má každý rozdávat jenom s manželkou, když kdekdo ví, že nejlepší to je na cizím humně? Neměl naději. Byl však tvrdá hlava a bouchl do stolu. Sbalil ranec a pryč z Prahy.

Nevídáno, řekl si kníže v první chvíli, ale když si všechno v klidu rozmyslel, viděl, že se stala chyba. Když tenkrát utekl biskup ze svého sídelního místa, když práskl do bot jako Vojtěch, byla to nesmírná ostuda

pro celou zemi.

Nemáte tušení, co dalo práce a běhání, než se podařilo naše biskupství založit. Kolik okolních biskupů bylo proti, protože nové biskupství jim zmenšovalo diecézi, obíralo je o duše a o peníze. Nejvíc křičel řezenský Michal. Člověk by musel být živá kronika, aby všechno věděl a na všechno si vzpomněl. Z paměti vystupují otázky, na které nemám odpověď. Jaké spory mezi německými knížaty musely být vedeny, aby nakonec přišel do Prahy biskup Dětmar odněkud ze Saska. Už tenkrát to byl starý pán a taky vydržel jen chvíli. Po něm prosadil kníže Vojtěcha."

Poslal jsem si pro něco k pití a využil chvíle, abych si všechno v hlavě srovnal. Viděl jsem, že se mi historie nějak plete, že jsem už Vojtěcha málem pohřbil a najednou začínám s jeho nastolením. Ale co, říkám si, kluci poslouchají, a to je dobře.

"Vojtěcha zvolili s veškerou parádou na veřejném shromáždění na Levém Hradci, v duchu staré tradice uvádění světských knížat na knížecí stolec. Boleslav tenkrát uplatnil jednu z možných metod politické manipulace. Chtěl zkusit možnost připoutat Slavníkovce ke svému rodu. Byl to průnik překvapivých myšlenek do ustálené politické praxe, která velela jít na věc tvrdě a nekompromisně, bez kliček a chytristik. Proto život samozřejmě ukázal, že tahle novota byla na nic, ale to předbíhám.

Starý Slavník už nebyl v tu dobu na živu a děda doufal, že se mu třeba podaří oživit otonskou tradici, podle níž je biskup vlastně knížecí kaplan. Knížecí zpovědník a člověk závislý. Tak si chtěl udržet Slavníkovce na uzdě."

Dalo se čekat, že některý z nich vyprskne. Vratislav. Když jsem na něj upřel káravý pohled, řekl: "Říkají v kuchyni, že jsi biskupa vypráskal holí. Je to pravda?"

"Nepřerušuj mne. To je jiná záležitost. Teď mluvím o svém dědovi a jeho plánu, jak na Slavníkovce. Samozřejmě, že mu to nevyšlo. Slavníkovci nedali na podobné triky a drželi se osvědčených zásad. Chtěli prorazit pomocí církve. Církev měla západně od nás velký vliv a Slavníkovci počítali, že se podobné pozice dopracují i u nás. Chtěli v obráceném smyslu to, co chtěl v tu chvíli naivní Boleslav II. Vojtěch měl, jako církevní hodnostář, pomoci rozhodnout o politické pozici svého rodu.

Razili na Libici slavníkovskou minci s nápisem: Tento denár je biskupův. Slyšíte dobře. Biskup tady vyskočil na knížecího koně. Měl přece svoji minci. Kdo to ví, každý žasne. Klaní se diví se. Co se ti to tu, Boleslave, děje? Biskup si vedle tebe sedl jako rovný s rovným? Málem by dědovi zbyly jenom oči pro pláč. Samozřejmě, že děda litoval a chtěl chybu napravit.

Jsou věci, které se musíme naučit, i když se zdá, že jsou proti zdravému rozumu," řekl jsem nabádavě oběma budoucím státníkům. "Politika už je taková, že rána do nosu se může vést jenom někdy. Já jsem taky pro přímou diplomacii, ale děda musel Vojtěcha přilákat do Prahy. Posílal za ním poselstva. Biskupství je církevní úřad, a ten musí běžet. Proto sehnali jakousi náhradu, Falkold se jmenoval. Umřel však a to ještě ke všemu před oltářem. Ranilo ho z vůle boží. Bůh se velmi kriticky díval na Prahu a na jejího knížete. Půl Evropy se divilo, půl Evropy se smálo."

I oba kluci se teď smáli a plácali přitom rukama do stolu. Nechápal jsem, co je tak rozdovádělo. Dědovi tenkrát do smíchu určitě nebylo.

"Tak zase pilně vyjížděla poselstva do Polska. Jednou dokonce vycestoval Vojtěchův učitel Radla, kterého si Vojtěch měl vážit a dát na jeho rady. Dal a vrátil se. Jenže doma se nic nezměnilo, alespoň ne k lepšímu. Zase se musel biskup dívat na všelijaká zvěrstva páchaná proti mravopočestnosti. Copak dědovi šlo o mravy? Šlo mu přece o politiku, o nic jiného. Lidé u nás začali být na uvzdychaného

stoupence civilizačních perspektiv alergičtí. Neslyšeli od něj nic než kritiku, dobrého doma nic neviděl. Stížnost zase stíhala stížnost. Nic mu nebylo po chuti. Minulost otců mu byla lhostejná. Všude nacházel jenom podlost, nízkost a špínu.

Nechte si vypravovat, jak si sám žil. My jsme mu páchli, on si chodil v drahocenných rouchách, na posvěcené půdě se všechno lesklo, byly tam poháry, drahocenné předměty ze stříbra, jantar od polského moře, vydělané kožešiny a leccos vypáleného z hlíny a všelijak nezvykle zdobeného. Uměl si poradit, pan biskup. Pozval si odborníky, ve světě toho hodně viděl a snažil se, aby jeho dvůr zastínil dvůr knížete. To se mu ovšem snadno podařilo, protože kníže byl přímá povaha a na nějakých sarapatičkách mu nezáleželo. Když chce biskup utrácet peníze za blbosti, ať je utrácí. Život knížete byl jenom boj o knížecí moc, o moc jeho rodu, a ten se nebojuje pomocí sborového zpěvu. Zpěv se linul z Vojtěchova kostela, zasvěceného svatému Vítu, když tam sloužil mši, až všichni, co byli v doslechu, žasli a hnali se podívat, co se to v kostele děje.

Nevydržel v té nádheře dlouho. Sotva dva roky a zase vzal roha. Raději šel křtít pohany do Pruska, než aby se dohadoval s českým knížetem. Pohani ho zle zřídili. Když pak Měšek vykoupil to, co z Vojtěcha zbylo, museli kostru dávat dohromady podle odhadu, co kam patří.

Vydržte ještě chvilku," říkám klukům, protože vidím, že začínají být neklidní, "pak vás vezmu do lesa na kance. Teď se válí v bažinách, tam je nežerou ovádi. Tas o nich ví, najdeme je snadno." Musel jsem jim něco slíbit jako odměnu za trpělivost.

"Pak v Praze došlo na dědova ranhojiče Thiddaga. Byl to opilec, dokonce notorik, ale kdo by nebyl opilec, když na to má? Něco podobného se vždycky promine, zvlášť když dědu postavil po mrtvici na nohy.

Jestli se nemýlím, tak v době, kdy Vojtěch naposled utíkal, Libice ještě stála. Už se však schylovalo ke konfliktu. Přemyslovcům trvalo dlouho, než se jim poddali všichni ti Lemúzi, Zličané, Pšovani a kdo všechno tu ještě připomínal staré časy. Drobní vladaři byli snadná kořist silnějších sousedů, ať Němců nebo Poláků. Obstát mohla jenom jednota, sjednocená země. Když se našim podařilo valnou část země přimět k poslušnosti, zbývali jenom Slavníkovci.

Možná, že bylo všechno složitější, možná, že se všechno událo trochu jinak. Když se jednou něco přihodí a člověk pak vypravuje, co o tom slyšel, všechno dopadne trochu jinak. Je to prostší a snazší. Pamatujte si to, nedopouštějte se chybných hodnocení minulých časů.

Kde jsem však přestal? Slavníkovci vládli na velkém kusu země na východě a na jihu, kde jim patřily i Doudleby. Slavníkovci byla síla. Proto bylo nasnadě, že se všechno teprve rozhodne. Vyhraje ten, kdo vymyslí účinnější taktiku a první bouchne do stolu.

Vždyť oni dokonce vydávali vlastní peníze, které v Evropě platily. Vahou sice byly horší než naše, ale to jsem snad už připomněl, nebo ne? Byla na nich ruka s dýkou a orel. Na koho ruka mířila si můžete domyslet. Slavníkovci byla hrozba, která se chystala udeřit a chopit se moci nad zemí, kterou Přemyslovci s námahou sjednotili.

Nemyslete si, že se chci vymluvit z výčitek svědomí. Mluvím o tom pořád, to je pravda, ale ne proto, že bych činů tak krvavých litoval. Co se vypravuje o Libici, je určitě pravda. Stalo se to a možná, že skutečnost byla horší, než je vypravování. Každý mužský potomek poraženého soupeře je hrozba knížete a jeho rodu. Vzpomeňte, co se vypravuje o Durynkovi. I tenhle Němec měl pravdu, jenom neměl sám sahat na knížecí život. Udělal chybu, ale pravdu měl.

Že je zákeřně vylákali z kostela? Že šlo o ženy s dětmi? Byli tam mezi nimi, tuším, čtyři bratři Soběbora, který byl v tu dobu s mým dědou v Polsku. Tady asi pracuje nepřátelská propaganda. Kostel a právo asylu. Kdo je na svaté půdě, je nedotknutelný. Vylákali je proto, že s nimi nebyl kníže. Ten přece několikrát prokázal, že tahle práva neuznává. Na podobné diplomatické hříčky nedal a kdyby u toho byl, historie by opět měla

o jeden důvod víc se rozhořčit nad znesvěcením církevní půdy.

Přirozeně, že se našim po libickém masakru ulevilo. Oslavy nebraly jistě konce. Evropa se sice na nás nějakou dobu dívala skrz prsty, zvláště když Vojtěch, bylo to těsně před jeho smrtí, dělal všechno, aby o likvidaci své rodiny dal vědět všem, kdo měli ve světě nějaký vliv, ale tak už to tenkrát chodilo. Všichni a všude jednali stejně. Když mohl být někdo první, a to Slavníkovci být mohli, po dobrém by nikdy neustoupil. Tam, kde teče krev, je vždycky plno křiku. Krev uschne nebo se utře a civilizace se dál rozvíjí ke chvále knížecí a církevní moci.

Jak se brzy ukázalo, vzali to všichni, na kterých nám záleželo, na vědomí celkem bez řečí. Jenom Poláci ne. Byl u nich Soběbor, nejstarší teď Slavníkovec, a tak je popichoval a oni nám dělali nějakou dobu obstrukce. Dokonce, jak víte, proti nám zvedli praporce. Aby to nestačilo, Boleslav Chrabrý obsadil na čas i pražský hrad. To se nedá zapřít, zvlášť, když to ještě kdekdo pamatuje. Říkalo se dokonce, že to bylo kvůli Slavníkovcům, ale to bude taky propaganda. Když pak umřel Vojtěch, dal si Chrabrý záležet a celou záležitost dál rozmazával. Koupil od pohanů to, co z Vojtěcha zbylo, a odvezl všechno do Hnězdna.

Ukázalo se, že Chrabrý byl nejen válečník, ale taky diplomat. Středověká politika střední Evropy dostávala nové rozměry. Musím uznat, že nemohl vymyslet nic lepšího, než prohlásit mučedníka Vojtěcha za patrona, který musí být náležitě oslavován. Myslete, zabedněnci!" vyzval jsem své syny, kteří jenom seděli a čekali v naději, že už skončím a půjdou na lov. "Češi ho vypudili z Prahy a oni si ho v průvodu přinesou. Šlo jedině a pouze o protičeskou provokaci. Církev se přidala, pokud to sama nevymyslela, a kostel nad Vojtěchem povýšila na arcibiskupský.

Na vyvraždění Slavníkovců tedy nevydělali jenom Přemyslovci, ale i Poláci. Krásný příklad obratné politiky. Mít arcibiskupství je v Evropě terno.

Kdybychom se těšili z toho, že tímto úspěchem mají Poláci dost, udělali bychom chybu. Události se teprve začaly rozbíhat. Chrabrý se zachoval jako rozumný vládce a vítěz k tomu. Jinak ani jednat nemohl, byli by ho všichni měli za hlupáka. Děda byl na lopatkách, proto mu vzal Krakov a obsadil Moravu. Ta nám sice tenkrát ještě nepatřila, pořád tam najížděli Maďaři, ale Polák se chopil šance. Maďaři byli perfektní v dobývání, v ničení a v rozmnožování svého plemene, ale dobyté území ještě neuměli opanovat. Možná, že se mýlím, ale tak se u nás v rodině vysvětloval úspěch Chrabrého na Moravě.

Pravý důvod útoku na Prahu byl v tom, že náš děd Boleslav II. konečně a definitivně upevnil svoji moc v Čechách, že sjednotil zemi až dosud nejednotnou pod svoji vládu. Tím samozřejmě narostla jeho moc, a to samozřejmě někoho popudilo. Koho?" zahlaholil jsem vítězně. Kluci sebou trhli a uvažovali.

"Němce, přece," vyrazil ze sebe Spytihněv. Trvalo mu to.

Díval jsem se na své syny, kteří, jak se mi zdálo, moudrosti moc nepobrali. Že přišel Spytihněv na Němce nebyl žádný převratný intelektuální výkon. Spočítat si to mohl na dvou prstech a měl jistotu půl na půl, že se trefí. Chápou, že se ode mne dovídají něco, co jim nikdo druhý neřekne? Vždyť Šebíř by tuhle historii určitě vykládal jinak. A tady jeden lapá do dlaně mouchy a je pyšný, když se mu povede nějakou zamáčknout. Měl bych mu dát pár facek, pitomcovi, místo toho se snažím povzbudit jejich pozornost.

Teď dali ruce pod stůl a čekají, že začnu zuřit. Jenže já se přemohu, i když nerad.

"Neustále musím opakovat totéž, jinak se vám to v palicích neuchová. Když se naši mezi sebou perou, Němec si mne ruce. Čas od času se naše rodová knížata spojila, připomněla si, světe div se, že mluví jednou řečí, že mají společný osud a dala Němcům do nosu. Starci vypravují, že se to stalo dvakrát. Někdy dávno. Důvody pro takovou jednotu našich lidí musely být skutečně pádné. Když se pak poměry za mého děda změnily, Němci zuřili. Proto začali podporovat Poláky.

Ke všeobecné lítosti umřel v tu dobu Boleslav II. Za knížecí stolec, který je kamenný a sedět se na něm nedá, usedl dědův syn z prvního manželství, Boleslav III., Ryšavý. Dostal oficiální symboly přemyslovské moci, lýčené střevíce, mošnu a kožešinovou čepici přes uši. Těžko mu to mohlo slušet, ubožákovi. Doba byla zlá sama od sebe, s tímhle omezencem byla ještě horší. Podrobnosti o jeho vládě až někdy jindy. Vypravování je to na zimní večery, kdy se brzy setmí a lidé mají sklon vypravovat si hrůzostrašné příběhy. Ryšavec viděl jenom sebe a šel z průšvihu do průšvihu. Ubožák. Dejte takovému moc, a nebudete vědět, kam dřív skočit. Všude na vás bude číhat riziko jeho hněvu a hlouposti. Brzy to poznali jeho nevlastní bratři, Jaromír a Oldřich.

Tehdy Chrabrý obsadil Prahu, protože ji vládce, jako byl Ryšavec, nemohl ubránit. Hádky s bratry ukončil už předtím tak, že Jaromíra dal vyklestit a Oldřicha měli najatí lumpové v lázni uškrtit. Babička Emma, byla sice už v letech, ale pořád plná energie, měla taky zkušenost s vysokou politikou západoevropských císařů, sebrala oba syny, zatím ještě živé, a odjela s nimi pod ochranu Jindřicha II.

Před Emminou památkou se hluboce skláním. Byla to obdivuhodná žena a každému z vás bych přál, abyste si vybrali podobnou. Její život byl plný dobrodružství, útěků, porážek a zase úspěchů. Neklesala na mysli a byla mnohem silnější než kterýkoliv muž z jejího okolí.

Že byl Ryšavec úchylný, dokazuje čin, který mluví za všechno. Měl dospělou dceru, kterou provdal za Vršovce. Nebylo to zřejmě rozumné, ale to nechci rozebírat. Fakt je, že se najednou proti Vršovcům zatvrdil, zdáli se mu být odbojní, prostě mírně neposlušní, což mohla být pravda, jenže Ryšavec vše vyřešil skutečně originálně. Při obědě svého zetě prostě zapíchl nožem. Představte si to, nebo raději ne. Něco podobného se v naší rodině skutečně nepamatuje. Že tím začalo další kolo vraždění, tentokrát Vršovců, je nabíledni."

Tímhle jsem na kluky udělal dojem. Je možné, že o této příhodě až dosud neslyšeli? Je to možné. Matka je chránila před protivenstvími světa. Samozřejmě, že k jejich škodě.

"Události se valily jako divoká voda. Všechno tohle se stalo asi tři roky po dědově smrti. Vývoj však má svoji logiku. Úspěchy Poláků začaly překážet Němcům, kteří je nedávno posadili na koně. V prostoru, který se rozhodli ovládat, začal Polákům růst hřebínek. Roztahovali se tu, jako by byli doma. Do podrobností nebudu zacházet, není to nutné. Jindřich II., který měl u sebe na dvoře mého otce a strýce, vybavil oba hosty vším potřebným a poslal je s vojskem do Prahy. Udělejte si doma pořádek. Kdo přemýšlí, vidí, jaká to byla hlava, tenhle Jindřich.

Kolem následného vyklizení Prahy panují určité dohady, jako že z Vyšehradu zazněl signál, kterého se Poláci lekli, že neměli tuchy, kolik mají za zády v temné noci nepřátel, že prchali, kam je nohy nesly, a že jich plno padlo. Možná, že vše bylo tak, možná, že jinak. Pravda je, že jich skutečně padlo hodně, že padl i Soběbor, který při úprku Poláků přes Vltavu kryl jejich záda.

Jindřich si mohl mnout ruce. Knížetem udělal povolného kastráta Jaromíra a babička Emma viděla na sklonku života syna na knížecím stolci. Jaromír byl svému většímu sousedovi a blahodárci zavázán a své závazky po dobu své vlády plnil. Vládl celých deset let. Většina říšských tažení byla i jeho taženími.

V tom zmatku se jaksi zapomnělo, že Boleslav Chrabrý chtěl vlastně založit velký česko-polský stát. To česko dávám dopředu já, on tam měl jistě polsko. Proto se mu jeho ušlechtilý záměr nemohl podařit."

Jeli jsme pak s Tasem na kance a přivezli jsme všeho všudy dva zajíce.

6. NAŠI SOUSEDÉ.

Cítím se jako pes před lovem. Pes vždycky pozná, když se jeho pán chystá na lov. Nevím jak a proč, netuším, jaké pocity mají moji psi, ale jsou neklidní, skáčí na vrata psince, kňučí, běhají z místa na místo. Já se podobně chovám před bojem. Nekňučím, ale nemám k tomu daleko. Zmítá mnou nejistota, nevydržím na jednom místě, co chvíli beru něco do ruky, meč, kopí, ohmatávám kazajku pošitou kovovými plíšky. Chlad kovu mne uklidňuje. Třesou se mi nohy a člověk by řekl, že mám strach. Ne, nemám strach. Mám jen neskonalou potřebu vyrazit, hnát koně, řvát co mám sílu a sekat, drtit, dupat v houfu nepřátel, odrážet rány a cítit odporný pach smrti, která je všude kolem a které musím opět šťastně uniknout.

Určitě nejvíc mne vzrušuje nejistota, se kterou vyjíždím. Nikdy nevím, zda mne náhoda ušetří, zda mne netrefí šíp vstřelený nějakým drnoryjem, který se strefí, aniž by třeba chtěl. Vím však, že přežiji, třeba ani nevyhraji, ale nepadnu, vím to, mám smlouvu se svými zemřelými předky, kteří nade mnou drží ruku. Konečně, dnes to mohu oprávněně tvrdit, protože jsem prošel tolika boji a moje kosti nehnijí nikde na nějakém poli. Není proto v tomto mém tvrzení ani tak moc velká míra chlubivosti.

Často uvažuji, když přemýšlím o mnoha velkých mužích, které jsem viděl ležet na bojišti a jejichž jména pak na dlouhou dobu zaplňovala náš sluch, co to stálo za mnou, že se mi střely vyhýbaly. Předci, jak jsem řekl. Tam, kam není vidět, sedí dědové s otci a dívají se na nás, na své syny, a radí nám. Bdí nad námi. A nejen to. Nevím, proč dělám mezi nohama svého koně znamení kříže, ležatého kříže, dřív než vyrazíme. Dělají to i ostatní a ani Šebíř, který by jindy vyletěl z kůže, nic nenamítá.

Moji předci vždycky dělali znamení ležatým křížem. Vodit bílého koně přes dvě zkřížená kopí se dřív také osvědčovalo. Když vykročil pravou nohou, šlo se do boje, když levou, nebyla chvíle příznivá. Ted se to však dělat přestalo. Naposled jsem to zkusil v jednačtyřicátém. Kůň šel pravou nohou a já jsem měl jistotu, že Jindřichovi konečně sedřu kůži, ale všechno dopadlo jinak a špatně. Někde byla chyba. Možná, že v tom koni, možná, že ve mně. Podcenil jsem Jindřicha. Čekal jsem ho tam, kde jsem ho už jednou nachytal. Dokázal, že mu to myslí, a obešel nás z boku. Teď chápu, že nemohl dvakrát udělat takovou dětinskou chybu. Dal se v hloubce šumavského lesa převést Vintířem a vtrhl nám do zad. Člověk by si rval vlasy. Fakt. Tak jednoduchá věc. Já hlupák jsem věřil, že si Němci zopakují minulou zkušenost. Není přece většího dogmatika, než je Němec. Zase musí naletět. A naletěl jsem já. Na vlastní pitomost, domýšlivost, na nepřiměřené sebevědomí. Po prvním vítězství jsem se cítil být pánem světa.

Vintíř, smraďoch, Šebířův spřeženec. A já zase platil stříbrem, voli a skládal důkazy trvalého přátelství a důvěry v německou ochranu. A dluh hezky splatit za tři roky dozadu, ani denárek mi Jindřich neodpustil. Já bych ovšem nejednal jinak, kdybych se mu dostal na kůži.

Už je znám, Němce, Poláky, Maďary. Všichni jsou stejní a přitom se s nimi bojuje různě. Všichni chtějí v boji moji hlavu a všem jsem prozatím unikl. Patří to už ke způsobu vládnutí, že jeden den si jdeme po krku, smrt druhého chceme za každou cenu, a když je po boji, jsme zase bratranci, přáteli a ochotnými obhájci svaté věci církve svaté. Přitom si koukáme na ruce, co kdyby se tomu druhému něco hnulo v hlavě, dřív než budu za dveřmi.

Tak už to chodí v tomhle svatě.

Němci jdou do boje chytře, předem si všechno promyslí a zorganizují. Udělají-li někde chybu, tak v generálním plánu. Jako ve čtyřicátém roce, kdy nás podcenili. Neporazili jsme je proto, že jsme byli silnější, ale proto, že nám vlezli do pasti. Jejich hlavní voj je na rovině vždycky jištěn z boku, za nějakým kopcem stojí záloha, která vyrazí na panovníkův signál, nejčastěji na koních. S tím už počítáme a rozestavíme vojsko podle jejich taktiky. Němci jsou vytrvalí a houževnatí válečníci, mají zkušenost z válečných polí téměř celé Evropy. Válčení mají v krvi a padnout na bojišti je jejich touha. Děkuju pěkně.

Mnozí naši pěvci, kteří prošli německými hrady, zpívají taky jejich písně. Musel jsem jim to zakázat jako šíření nepřátelské propagandy. U našich ohňů se smějí zpívat jenom písně o českém knížeti a jeho bojových úspěších.

Poláci se už mnohému přiučili. Řekl bych, že mají v sobě mnoho odlišného od německých hrdlořezů. Těžko říci, v čem je rozdíl, protože oštěp v břiše hozený německou rukou poskytne oběti stejné zážitky jako oštěp, který hodil Polák. Nevím. Bojuje se mi proti nim nejhůř. Hůř než proti Maďarům, kteří snad ještě nezapomněli na svoji nedávnou divokou minulost a teď se honí jako splašení s křesťanskými korouhvemi po evropských bojištích. Tím jim ovšem příliš nadbíhám. Proti tomu, co dělali dřív, jsou dnes učinění beránci. Usadili se a učí se obdělávat půdu. Dobře však pracují s krátkými meči a křikem nahánějí hrůzu. Kdyby nebyli pokřtěni, věřil by člověk, že bojuje proti Saracénům.

Němci nám byli souzeni. Od nepaměti se tu s nimi spoříme. Zorganizovali to pohanští bohové, kteří zde byli už před křesťanským Bohem, ke kterému se se Šebířem modlíme. Proto ho nemůžeme z ničeho vinit.

Doma jsem jako kluk musel slyšet mluvit o tom, že by bylo dobře sjednotit Čechy s Moravou a to všechno spojit s polským knížectvím. Od dětských let jsem proto o tom uvažoval. I naši polští příbuzní měli podobné úmysly. Němci nám to zatím vždycky spolehlivě zatrhli. K tomuto plánu se budu muset někdy vrátit, až bude vhodná doba. Nedostatky naší diplomacie nám způsobily značné škody. Co se však nepovedlo nám, povede se naším synům. Jsem o tom pevně přesvědčen. Spojit se s Poláky je trvalá záležitost, která bude jistě zaměstnávat i naše vnuky.

Už jsem vám říkal, kdo má na svědomí naše trápení s Maďary? Arnulf je prý pozval do dunajské nížiny, aby mu ulehčili právě od našich výpadů. Aby nás zaměstnali a on měl možnost snadno držet naši uzdu. Jestli je to pravda, tak budiž Arnulf proklet a ať na jeho hrobě rostou kopřivy.

Naše lapálie s Němci jsou trvalé a asi nemají začátek. Řekl bych, že když naši předci táhli s vozy a s dřevěnými bohy, že už na ně u lesa číhal Němec a dával jim zabrat. Spory s ním už patří k životu. I když jsem u nich nějakou dobu žil, stále jsem věřil ve slovanskou sílu. Poznal jsem, že se od nich příliš nelišíme, jako Slovani však musíme držet s ostatními Slovany. Samozřejmě, že je všechno složitější, ale nějak podobně by to mělo být. Mějte na paměti, jak Němci drží spolu. Třeba se podle řeči navzájem nedomluví, takový Bavor Prusovi snad nerozumí ani slovo, vždycky je však ochoten s ním táhnout za jeden provaz. Kde je proti tomu Slovanská svornost!

Sotva otec zemřel, rozhodl jsem se vrátit svému knížectví to, co mu Boleslav Chrabrý ukradl. S Němci jsem mohl vyjít jenom tehdy, když jsem byl silný. Uznají totiž jenom jeden argument, a tím je rána do nosu nebo hrozba, že do něj dostanou. Proto, ó vidiny, ó sladké sny. Klukovská touha a realita kruté politiky. Mít silnou říši, která se bude moci Němcům opřít. Poláci taky chtěli něco podobného, ale zase jenom pod svou vládou. Po dobrém se s nimi domluvit nešlo. Proto jsme válčili. Copak to dneska jde jinak? Šlo mi o vyšší cíle, o ušlechtilé cíle. Lidé mne pomlouvají, že jsem táhl do Polska drancovat. Proč bych nedrancoval, když jsem měl příležitost a když bylo co? Samozřejmě. Ale touhle běžnou metodou jsem sledoval záměr, který, kdyby se podařil, by znamenal mnoho jak pro mou zemi, tak pro celou

střední Evropu. Byla by tu slovanská říše pod vládou Přemyslovců. Říše, která by se rozprostírala od moře na severu po Dunaj na jihu. Říše, která by směle konkurovala říši západního souseda. Seděl bych na trůně a vládl bych podstatnému kusu světa.

Sedět tak na pořádném trůně, ne si opírat bradu o kamenný stolec a za zády mít kostelík. Na zlatém trůně, který by stál ve velkém chrámu. Postavil bych k tomu účelu palác, kde by se trůn náležitě vyjímal a kam by vyslanci mohli vjíždět na koních. To byl můj sen. Smůla byla v tom, že se Poláci nedali přemluvit ani po dobrém, ani po zlém.

Když mi teď Muta přinesla uzenou rybu, uzenou rybu mám totiž rád a nepohrdnu jí v kteroukoliv denní dobu, zvlášť když je to štika, řekla, že venku čeká vdova po panu Šimkovi z Húsek.

"Šimka z Húsek neznám," vytáhl jsem obratně páteř a maso malebně rozložil na prkénku. Ve světě se naráz vyjasnilo.

"Měl bys, pane."

"Já bych toho měl. Teď nemám čas. Promýšlím důležité věci. O vdovy jsem se nikdy nezajímal. Vdova je jenom napůl člověk. Co chce ta vdova?"

Jaksi jsem přehlédl, že i má matka je vdova. Dlouho jsem ji už neviděl, a proto mne neuvážený výrok nezarazil.

"Zabili jí muže," řekla, vzala kost, kterou jsem položil na stůl a hodila ji do kouta.

"To se stává."

"Ale utratit člověka takhle?"

"Jak takhle?" Surový mord vzrušuje, i když o to člověk nestojí.

"Šimek chodil v noci za paní Barborou, která byla ženou Čeňka z Chlumu."

Smilná historie, pryč s ní.

"Nekaz mi chuť," ukazuji na dveře.

"On je Čeněk nachytal a jeho nechal přibít ke kládě za tohle," ukázala si cudně na rozkrok.

"Cože?" zvolal jsem zděšeně. "Ne! To se dělá? Slyšel to kdy někdo?" Představa mne rozrušila. Dotyčný si cenil svého paroží nad míru. Nad obvyklou míru. "Říkala jsi, že Barbora byla ženou Šimka nebo Čeňka?" Kývla, mohl jsem si vybrat. Dva postižení kvůli jednomu páru parohů.

"Řekni Tysrovi, ať ji vyslechne. Nemám teď, po té rybě, na vdovy chuť. Je to, konečně, její chyba. Kdyby si muže hleděla a dala mu, co mu patří, nevymetal by cizí kurníky. Jdi. Ať už tě nevidím."

Jednal jsem rozhodně a Muta věděla, kam až může jít. Když odešla, dalo mi dost práce nemyslet na toho trulanta, který se nechal nachytat a pak seděl na kládě a jenom řval. Uvážíme, co s paroháčem udělat, ale ne hned.

Sežeňte za podobných okolností myšlenky na jejich místo. O čem jsem to přemýšlel? Koho jsem to hnal

svinským krokem? Čeňka teprve poženu. Šebíře jsem tenkrát hnal, když přišel s plánem na arcibiskupský úřad. Pak jsem však uvážil, že se do toho Evropa plést nebude. Nebyl to šťastný odhad. Porušil jsem evropskou rovnováhu a Evropa to nesla těžce. Především byli silně rozrušeni Němci. Rychle pochopili, co by se stalo, kdybych se jim vyzul z ohlávky.

Ale stejně to bylo parádní tažení.

Díval jsem se smutně na holé a mastné prkénko a vedl spor o to, zda mám Mutu zase zavolat. Raději ne, chtěla by výkupné a vnutila by mi podvedenou vdovu.

Naši zase obcházeli jednotlivá hradiště a mávali konopným provazem. Hlásali, kdy se mají dostavit muži se zbraní pod pražský hrad.

Družiníci objížděli své úděly a vodili chlapy, cvičili je v umění zakroutit někomu krk. To je příliš učit nemuseli, spíš kázni a disciplíně. Vyrazit jsme museli rychle, aby nás nevyjedli, proto na nějaké podstatnější cvičení nebyl čas. Byl nás, jako vždy, pěkný houf a kudy jsme šli, všude zbyla pustina a ženy s dětmi prchali do lesů. Jako vždycky. Na pražském hradě zůstala Jitka s dětmi, s kněžími tří kostelů, s posádkou, která chránila hrad před lupiči. Kradlo a loupilo se v té době moc, mravy byly všeobecně hodnoceny s pokyvováním hlavy, málokdo si koho vážil. Sem tam někdo ctil boží přikázání, jak kázal Šebíř a jeho poddaní, ale většina pořád věřila na místní bohy, a ti se s Bohem neměli rádi. Lidé nevěděli, v co věřit dřív. V Boha křesťanského, ve staré dobré bohy podle dědictví a odkazu předků? Nebo ve svého knížete, který jim slibuje..., já jim nic nesliboval. Slibovat je důkaz slabosti. To jenom kněží slibovali. Co bych já měl komu co slibovat? Já jsem moc a vláda, já přikazuju! Když nebudeš včas ve vojsku, pověsí tě moji lidé na strom. Tak koukej, ať jsi tady! Stejně jsi určen jenom k tomu, abys včas padl za svého knížete. Slibuje ti Šebíř, ať se tedy snaží, abys mu věřil a aby sliby plnil.

Příkaz zněl šetřit domácí. Vojáci však museli jíst a jedli to, co bylo k sehnání. Takže kdo včas neukryl krávu v lese, přišel o ni. Jeho chyba.

Do Polska se nám tentokrát šlo dobře. Nedávno tam umřel Měšek II. a když Poláci vyhnali Rejčku, která po jeho smrti vládla, nebyl na trůně nikdo, kdo by proti nám mohl vystoupit. V Maďarsku jako na zavolanou umřel Štěpán a soused Konrád II. se vyčerpal válčením v Itálii a ve Francii. Měl jsem volnou cestu.

Tak jsme táhli. Smůla při takovém velkolepém tažení je v tom, že se strašně vleče. I když jdou pěší rázně, moc toho za den neujdou. Kůň se jim musí přizpůsobit, a tak se couráme a roztahujeme do dálky, chlapi pořád odskakují do stran a jejich velitelé řvou a shánějí je dohromady. Tři dny nám trvalo, než jsme došli do hraničního hvozdu.

Člověk neustále chvátá ke svému konci. Už aby tady byl Krakov. Krakov byl a není. Spálili jsme ho. Taková to byla pýcha Polska, a my jsme ji pokořili. Vojáci se rozběhli mezi domy a hlavně do domů. Loupili, vraždili, jako vždy a jako všude. Poláci dělali totéž v Praze, ještě se dobře pamatujeme, jak jsme je, vlastně náš otec Oldřich, ale to je jako my, jak jsme je tlačili přes řeku, kde padl Soběbor, Slavníkovec. Zaprodal se Polákům a jako zrádce zemřel.

Zní to divně. Nemám právo jej soudit jako zrádce. My jsme mu vyvraždili rodinu, on se utekl k Polákům a s nimi se vrátil do Čech, naši je vyhnali a já mu mám za zlé, že zradil. Koho zradil? Takhle, sám a beze svědků, mohu říci, že nikoho. Ani svoje svědomí nezradil. Padl za čest svého rodu. Vládnout může dnes jen jeden, ten silnější, a silnější jsme my, Přemyslovci. Tak jakápak zrada.

Myslel jsem na to, když jsem chodil mezi troskami hořícího Krakova. Moji družiníci sháněli svoje vojko

a sami se snažili přijít ke zlatu. Na ženy dojde později, až bude tma, až se spočítají zajatci, až se shromáždí kořist a ošetří rány. Chlapi se však snažili hned, nemeškali, jako by ženskou neviděli sto let. Proto mnohý skončil s nožem v zádech, protože si nedal pozor.

Nechal jsem v Krakově posádku a vrátil jsem se domů. Po zevrubném rozboru poměrů se ukázalo, že na větší tažení nemám dost lidí. Taky jsem chtěl vědět, co mému tažení řekne okolí. Co Konrád, na kterém mi záleželo. Proto jsem vojsko rozpustil s příkazem, aby bylo pohotově. Počítal jsem s podzimem, až bude po sklizni. V době sklizně se válčí špatně, chlapi mají starost, jak přečkají zimu, a myslí na leccos, na válčení málo. Uživit armádu znamená mít u protivníka co sebrat. Ten taky musí nejdřív sklidit.

Mám zbožnou ženu. Každý večer před spaním se vroucně modlí, její modlitby už znám nazpaměť. Zvlášť vroucně se modlí, když mám táhnout do pole. Tu slýchám věty, kterým ani dobře nerozumím: Milý Jezu Kriste, milovníče našich duší, která milost tě k tomu přinutila, abys naše duše tak nečisté miloval, abys je očistil a tak toužil po našich duších, až jsi za ně umřel na svatém kříži.

Díval jsem se do tmy a žasl jsem nad tím, co se tu vedle mne děje. Jaká tajemství se tady zveřejňují, tajemství, která člověk mečem nezmůže a rozumem nepochopí.

Welcher smercze hat dich darczu pracht, das du dich wolczt senen nach der sel, die dich und all tugent hat gehaszt und die sund und die untugent hat lieb gehabt?

Slovům jsem rozuměl, smyslu jejich ne. Jako by na mne prostřednictvím mé ženy, která nebyla nijak záhadná, sahalo jakési tajemství, kterému jsem se chtěl a taky nechtěl bránit. Zajímalo mne, komu straní, když válčím s jejími krajany. Nikdy jsem se na to neptal. Vzpomínám si, jak ve čtyřicátén roce na Šumavě byl ve vojsku Jindřicha její bratr Ota. Když bylo po všem, nařídil jsem snést všechna německá knížata, která v boji padla, na jedno místo, a pak jsem chodil od jednoho ke druhému a zkoumal ty zakrvavené tváře, rozpárané hrudníky, zda některý nepatří Juditině bratru. Leželi tam Dietmar, Wolfram i Gebhard spolu s dalšími ve skvělé zbroji, kterou vojáci zatím nestačili ukrást. Ota tam nebyl. Moc se mi tehdy ulevilo.

Když jsem ve svých vzpomínkách došel až sem, ulekl jsem se toho, co se mi v hlavě náhle objevilo. Co to znamená, když někdo přibije živou černou vránu na strom? Ten někdo někomu chystá svými čarami zkázu. Komu?

7. CESTOU NA DOUDLEBY.

Jsou věci, které člověku nedají spát. Samozřejmě, že jde o vladařské tahanice, o následnické spory, o vymáhání daní, jednou pro to naši potomci vymyslí termín, který bude sedět. Naše doba ještě naivně uvažuje a proto mnohé z toho, co je kolem, ani neumí pojmenovat. Nevím, zda ke své škodě.

Tohle všechno, co jsem naznačil, a mnohé z toho, co se mi zatím ještě klube v podlebí, mi dělá starost a nutí mne lámat si hlavu. Družina jí, spí, nadává, když má příležitost, tak loupí, honí se na koních a vypravuje historky, o kterých Šebíř tvrdí, že jsou sprosté. Někdy, dost často za našich dnů, vedou se mnou svoje lidi do války a bojují srdnatě a houževnatě. Padlé druhy podle tradice oplakávají, ale jenom krátce. Živí si musí nějak s životem poradit, mrtví si už poradili. Nejraději však jedí a milují. V tom jsou nepřekonatelní. Když se dostanou k ženské, lezou jí oči z hlavy a po zbytek života na mé družiníky vzpomíná. Takoví jsou to pašáci.

Proč se honit, kam jet, co tam dělat, všechno musím rozhodnout já. Já a nikdo jiný. Tady je moje odpovědnost. Nespím, lámu si hlavu, s jakou lstí na koho přijít. S čím souhlasit a s čím ne. Kdy zvednout

praporce, jak koho překvapit, aby zas tak moc chlapů nepadlo. Hradisek máme dost, sotva je spočítám, a kdybych je měl najednou vyjmenovat, jistě jich mnoho zapomenu, ale stejně každého, kdo může dělat a sklízet, je škoda. Časy, kdy se na chlapa nehledělo, jsou pryč. Každý jsou denárky a mrtvý chlap jenom páchne ke slávě boží.

To jsem řekl Šebířovi, že Vintíř smrdí ke slávě boží. Vintíř, prorok nebo co, poustevník, smrděl jako jezevec a podrazil nás u Jindřicha. Znal to na Šumavě a provedl nám ho v jednačtyřicátém za záda. Mrcha jedna pobožná. Šebířovi se to samozřejmě nezdálo, mluvit takhle o svaté osobě. Pokud jeho knížete porazil poustevník, který v lese hnil pro slávu boží, šlo jenom o nepříjemnost, nic moc se nestalo. Co na tom, že mi shořela střecha nad hlavou, že shořely i hradby, že na tu zkázu z Vyšehradu koukali s očima navrch hlavy. Musel to být pohled, jak se bortí opora české moci. Co na tom? Vždyť křesťanský panovník Jindřich III. vydělal a církev svatá nepřišla zkrátka. Jenom shořel Šebířův dům a skoro všechny kněžské domy při severní straně. Maličkost. Věrní poddaní českého knížete zase všechno postaví.

Kdyby mne zradil civil, šel by si sednout na kůl nebo by mu osekali ruce a nohy a hodili do řeky, jako se to stalo Prkošovi. Před ním a po něm i mnoha podobným, na které se už naštěstí nepamatuji. Naštěstí proto, že vzpomínat na zradu znamená ji přivolávat. Je na pánu Bohu, jakou si vybírá společnost. Je to jeho věc, že dává přednost Vintířovi, ale moc ho to nešlechtí. Alespoň ne v mých očích.

Dělat si starosti je zkrátka moje věc. Být vladařem je mít starosti. A lezou ke mně ze všech stran, ze všech děr jako obtížný hmyz. Přitom musím ještě myslet dopředu, na budoucnost, nejen na to, co udělám zítra, ale co udělají i moji synové. Tak se věci mají. Proto se vracet někam zpátky do časů, kdy leccos bylo, na co se zapomnělo, pánové, dejte mi svátek!

Jenže oni vedou řeči. Oheň se rozhořel a spát se nechce.

"Viděls, kníže, ty kameny?" ptá se Tysr z Jelče a myslí tím, jestli jsem padl na zadek před řadou kamenů.

"Viděl, kameny jsou kameny." Zase budou klást otázky.

"Proč tam jsou, neřekneš, kníže?"

"Proč jsou někde kameny? Proč stojí tamten strom zrovna na tom místě? Proč teče voda dolů, a ne nahoru? Proto jsou tam ty kameny."

Ostatní se mnou souhlasili. Řekl jsem mu to, jak je třeba.

"Jistě. Kníže má pravdu jako vždycky," přetvařuje se Tysr. "Jenže tyhle kameny tam postavili lidé, přivezli a srovnali do řady, kdežto tenhle strom tu roste sám od sebe. Proč to udělali?" Tváří se, jako by mne doběhl. Ostatní nevěřícně vrtí hlavami. Teď je na mně se z toho dostat.

"Proč myslíš, že je sem natahali a postavili lidé? Kdo by se vláčel s takovými balvany? Copak to má smysl?" spíš se ptám než odpovídám.

"To je právě to. Pro ty, kteří se s kameny tahali, to nějaký smysl muselo mít. Jaký smysl má naše cesta na Doudleby? Za tisíc let si někdo položí otázku, proč tenkrát táhl kníže z Prahy tak daleko. Dostane odpověď? Nedostane. Co si tedy ten člověk jednou odpoví?"

Samozřejmě, že za tisíc let nemůže nikoho na světě zajímat moje cesta na Chejnov a na Doudleby. Mne však zajímá právě teď a už nikdy ji ze stejného důvodu asi nebudu opakovat. Budou jiné, důležitější cesty. Budou nová tažení, která tohle trmácení úplně překryjí a ono vypadne z paměti. Tady po někom

však zbyly jakési nesmyslné důkazy jeho někdejšího zaujetí.

Seděli jsme a lámali jsme si hlavy. Takové ohromné kameny odněkud přitáhnout, vždyť jsme v okolí žádnou skálu neviděli. Jen tak, pro nic za nic by přece nedokazovali, že jsou siláci.

"V tom budou nějaké čáry," špitl někdo. Pozoruji, že se oheň zvedá, jako by slyšel na slovo, které zaznělo. Jak vítr fouká, lidé odsedají od místa, kam táhne kouř. Jde-li o kouzla, na lidi lezou lepkavé myšlenky. Zvlášť když je noc a nahoře ve stromech šumí vítr, který vydává proklatě nepříjemný zvuk.

"Pochybuji, že by naši dědci dělali podobnou zbytečnou práci," řekl jsem a už jsem odmítal pokračovat. Kameny vzal čert. I bez kamenů bylo všude plno záhad. Proč se děje to, proč se děje ono, Najednou ještě kameny. Kdyby takhle v řadě ležely všude, ale proč zrovna v téhle pustině?

"Kdo tu žil, pane?" zeptal se zase Tysr.

"Kdo tu žil. Kdo tu žije odjakživa. Zličané, přece. Nikdo jiný." Byli jsme v jejich kraji a přesto jsme spali v lese, i když tu bylo plno hradisek. Na noc jsme přijeli do Ždánice, ale tam měli nějakou nemoc. Lidé leželi a dávili. Aby to tak byl mor. Prchali jsme, ani bránu za námi nikdo nezavřel.

"Myslím, před tím, než sem Zličané přišli."

"O tom nic nevím. Vím jenom, že jsme tu my a jestli zde byl někdo před námi, měl smůlu. Vyhnali jsme ho."

O tom, že do zdejšího kraje naši předci přitáhli od východu, se vědělo. Nejasně, neurčitě se tušilo, že naši dědové z nějakého důvodu někde naložili káry, zapřáhli koně nebo voly a práskli do nich. S ženami a bohy táhli světem, až došli sem. Tady se jich krajina ujala. Teď jsme tady doma a basta. Proč o tom mluvit?

Říká se," chtěl zase pokračovat, ale skočil jsem mu do řeči.

"Nezajímá mne, co se říká. Jsme jednou tady, tak co chceš? Kameny jsme sem netahali, tolik rozumu zase máme. Jestli to někdo udělal, muselo mu v hlavě přeskočit. K ničemu není tahat se s balvany krajinou. Jde se spát, ráno jsme na cestě." Rozehnal jsem je, nechtělo se jim, bylo to vidět. Tysr měl něco na jazyku a než usnou určitě povede řeč.

"Tysr, ke mně!" křikl jsem, když se rozcházeli.

Aha, dostane do těla, měl moc řečí, šeptají si někteří a chápavě se smějí.

Vzal jsem ho k sobě do stanu.

"Kolik máš chlapů, Tysr?"

"Asi šedesát, pane," řekne a mlčí. Já taky. Šedesát duší není nic moc. Má šedesát chlapů a řečí jako koza chlupů. Vytahovat se, na to je Tysr borec. Kývám hlavou a on je, přirozeně, zvědav, co z toho bude. Co by z toho bylo? Mne zajímaly kameny a ne, kolik má vesnic a nebo otroků.

"Ty kameny, Tysr. Co tu dělají, podle tebe?" Ať se nezdržujeme, je třeba jít spát.

Zřetelně ožil. "To já netuším, pane. Kdybych to věděl, mlčel bych jako dub."

Koukám na něj vyjeveně. "Ty myslíš, že je v tom nějaká tajnost?"

"Určitě, kníže. Jsou to nějaké čáry. Nebo nějací bohové a jim podobní bohové našich předků."

"Nesmysl. Naši předci si přivezli svoje bohy s sebou. Měli dřevěné bohy, žádné balvany, které by ani neuvezli," říkám poučeně.

"Naši předci byli ti, co přijeli na vozech, jak jsi řekl, pane. Ale naši předci byli i ti, co tu byli před nimi."

"Myslíš předchůdce," zdůrazňuji tuto významovou nuanci. "Předchůdci nejsou předci."

"Jistě, pane. Ale co dělají chlapi, když na nepříteli dobudou nějakou vesnici?"

Dělají to, co se dělá v takových případech vždycky.

"Tohle však nebyli žádní nepřátelé. Žili tady a měli jenom smůlu, že sem s veškerou výbavou přitáhli naši předci. No. Tak tu asi žili spolu. Mužští jako otroci, ženské jako, no, jako otrokyně, ale rodily, jen se za nimi prášilo. Za pár let nikdo nepoznal, kdo je kdo. Tak je to přece docela přirozené, že tady žili naši předci, když druzí naši předci přišli od východu. Přijali naši řeč naše zvyky a nikdo už nepozná, kdo byl kdo."

"Odkud to máš, Tysr?" řekl jsem a výhružně zvedl obočí. "Tohle před nikým neříkej. Kdyby se to doneslo k Šebířovi, měl bych co dělat, abych tě uchránil před hranicí."

"Pálit na hranici není u nás zvykem, pane. Sekat, čtvrtit, trhat koněm, ale pálit? Máš však pravdu, Šebíře by klepla pepka, i když mi není úplně jasné proč."

"Proč?" Mně taky nebylo jasné, proč by měl mít Šebíř výhrady, měl by je však určitě, jako je měl vždycky, když někdo řekl něco, na co on sám dřív nepřišel. "Jsou to nečisté úvahy, i když musím přiznat, že na nich něco je. Přece nebyli naši předci tak pitomí, aby vyhubili tolik otroků, kolik jich tu, na zdejším kusu země, muselo žít."

Poslal jsem ho pryč. Vzal to nešť. Řeči se vedou a vedou. Činy platí, ne řeči.

Tu noc jsem nemohl usnout. Přemýšlel jsem o tajemství neznámých sil, o kterých nevíš, kde číhají a kde tě napadnou. Nedají se vzít do ruky ani uchopit za krk. Jsi bezmocný a bezmocný je i strach z nich. Stavíš se na zadní, nechceš o nich vědět, jsi kníže, ale pak na tebe všechno lehne, slyšíš chodit někoho kolem stanu, nebo spíš něco, co nemá nohy, co nemá hlas. Potíš se a je ti z toho všeho nanic.

Tu noc jsem několikrát vyšel a kontroloval stráže. Chlapi se divili, co to do mne vjelo. Všude byl klid, nepřítel žádný, byla to jenom pokojná kontrolní cesta dolů do Doudleb s jistou speciální odbočkou v Chejnově. V Doudlebech jsem chtěl dohlédnout, jak se platí daně, jak vypadá robota, zda tam dodržují nařízení o církevních sňatcích a tak. Spíš a především se podívat na zuby tamnímu správci, o kterém se mi donesly různé řeči.

Jestli byly jejich ženy správně rostlé a přístupné, mé myšlenky se pořád vracely k našim předchůdcům, pak jsme všichni tak trochu jejich děti. Může mít někdo vážné námitky? Spát s ženskou, která je k tomu, aby byla po vůli? Na kolika hradištích jsem tak spal s ženami, které byly kolem. Nebyly to žádné děvečky. Když jsem pak po roce nebo později zase přijel, ukazovaly mi dítě, které mělo všechny znaky dětí, jakých je všude plno. Co na tom? Co je mi do jejich dětí? Když z nich budou statní vojáci, bude

dobře.

Tak to bylo vždycky a taky to tak vždycky bude. Úrodnost žen je trvalá a vždycky žádoucí. Někdy má ovšem chlap smůlu. Jako třeba moji dědové. Nebo můj otec se svou první ženou. Něco ji musí uřknout, že je prázdná a nic z toho. Ani s Boženou se nepřekonal. Ještě nedávno jí byl plný dům. Je s podivem, jak dlouho otce přežila. Pořád ji vidím, jak odhání biskupovy slepice od našeho prahu. Matko, prý jsi prala prádlo u řeky, když tě Oldřich uviděl. Vsadil na tvou úrodnost a skoro prodělal. K mé dodatečné radosti, ovšem. Kdybych teď musel svádět boj o následnictví, nebylo by to milé. Moji synové na tom budou hůř. Bratrovražedné tradice je třeba odmítat.

Jenže jak tomu zabránit? Přirozená potřeba vladařů je mít moc. U nich je ji třeba podporovat a rozvíjet, u druhých dusit. Ať si třeba chlap doma bije ženu a svoji touhu po moci ať nevynáší za práh domu. Vladař ji projevuje vladařským způsobem. Vládne zemi. Rozmnožuje statky. Ano, tak je to, a je to tak správné. Nesmí však být těch vladařů moc. Moji synové se budou muset naučit sklonit šiji před pánem, před nejstarším bratrem. Dostanou údělná knížectví, na nich budou vládnout jménem českého knížete. A je to. Když to jde jinde, musí tak být i u nás.

Tuším však potíže. S jakou námahou se otci a mně podařilo tuhle zemi sjednotit. Kolik knížat měla, kolik rodů tu pořád ještě je, které šilhají po svých praporcích a chtěly by je zvednout. Nic si nenalhávejme. Já tomu rozumím. Když říkám, že mám moc ve svých rukách a nikdo mi ji nevezme, mám tím na mysli, že ji budu bránit, protože je tu mnoho těch, kteří si mohou zamanout. Co takové Doudleby? Kde všude se dosud vzpomíná na Slavníkovce a tajně doufá, že se objeví nějaký dědic, který zvedne odpor proti českému knížeti. To by si mohl zkusit! Jestli je v Polsku někdo, kdo se kochá podobnými nadějemi, včas mi o něm zvědové řeknou a odejde ke svým předkům dřív, než překročí pohraniční hvozdy. Nebo Vršovci. Těm ležím v žaludku dost hluboko, ale taky se už vytratili, zvlášť po Jaromírově smrti. Postupně vymřeli, většinou podivnou smrtí. Síla je v jednotě, synové. Pro jednotu země jsme museli přinést mnoho obětí.

Jsou tu, samozřejmě, i další skutečnosti, které dřív nebyly tak vidět a se kterými se teď musí počítat. Pán sjednocené země je silný tehdy, když má silného boha.

Když jsem dospěl až sem, začaly mne myšlenky tlačit na koňskou houni, jako bych měl hlavu z olova. Sedlo pod hlavou bylo tvrdé a dokazovalo mi, že jediný, kdo v zemi vládne, je můj rozum. Pak jsem se zase probral. Buď na mne jde nějaká nemoc, nebo mne něco uhranulo. Přemýšlel jsem proti své vůli o obou možnostech a nepřišel jsem na nic než na to, že jsem proti oběma možnostem bezmocný.

Vyhlédl jsem ven. Vítr se utišil a u ohně seděla stráž. Seděl vzpřímený, tady nespal. Za jak dlouho začne svítat? Tohle jsou noci vladařovy. Resignovaně jsem se vrátil na lůžko.

Nemuset tak na Chejnov.

Jedna země, jeden kníže, jeden Bůh. Až potud by vše bylo jednoduché a celkem logické. Připusťme, že lidé mají své slabosti, vědí houby o moci a jejích problémech. Připusťme, že problémy lidí jsou na jejich úrovni, co do významu jsou odstupňované, některé zcela mimo náš zájem. Těm dovolíme chodit k balvanům ctít nějakého omezeného boha. Samozřejmě potud, pokud o tom nebudeme vědět. Sotva se to dozvíme, tvrdě s nimi zatočíme. Když budou chodit v noci a tajně, nevím nic a je mi to jedno. Když však kněz spustí a mluví a mluví o tajemných silách, se kterými je jedna ruka, jde na mne úzkost. Tu si říkám: Jsi kníže, vládce, a nemáš na nic vliv. Nutí tě padnout na kolena a věřit, že ti snad bude odpuštěno. Oni o tom rozhodnou. Oni to našeptají tvému a svému Bohu. V kostele, který jsem jim za své peníze postavil. Vnucují ti vinu za něco, co nikdy nebylo mezi chlapy hříchem. Kdo si to, sakra, vymyslel, nutit knížete sklonit hlavu? Přitom Šebíř mluví s Bohem řečí, které nerozumíš. Hodně jsem udělal pro to, aby

Benediktini na Sázavě sloužili Bohu naším jazykem. Tady se s Bohem dalo mluvit. Jenže Šebíř a římská církev jsou proti tomu. Chtějí s Bohem mluvit sami, je to jejich kšeft. Nikoho k tomu nechtějí pustit. A je to tu. Slyšíš něco, nevíš co. Nepomlouvají mne náhodou u Boha, když jim nemohu rozumět? Když mluví Němec, vím, o čem je řeč. Když mluví Polák, rozumím mu jako sobě. Maďarovi ani zaboha. Stejně tak Bohovi, když mluví Šebířovýmu ústy.

Vylezl jsem ze zadýchaného stanu a šel si sednout k ohni strážného. Divil se. Ryhle oheň rozdmýchával.

"Nech to, nesedíme tu kvůli teplu. Nebo je ti zima?"

Řekl, že není. Ruce však měl zasrčené v podpaží, kde si je zahříval.

"Máš někdy na stráži strach?"

Zamrkal užasle. Strach? Na to se ho ještě nikdo neptal. Kníže má divné otázky. To se ví, že měl strach. Často. Jenže teď nevěděl, jestli se hodí se ke strachu přiznat. něco rozpačitě drmolil. Bylo mu špatně rozumět, byl odněkud od Charvátců, kteří drmolí a říkají tomu řeč.

Strach z noci, strach z ruky, která na člověka něčím míří. Já jsem ho měl, ale nemluvil jsem o tom. Ve mně se za podobných okolností vždycky zvedl vztek, který strach překonal. Když stojí síla proti síle, vždycky vítězí ta větší nebo ta, která se spojí s rozumem. V mnoha bitvách jsem vyhrál, v mnoha jsem dostal na zadek. V nich tihleti, kteří se ke svému strachu bojí přiznat, krváceli a umírali. Nebál jsem se smrti. Není proč. Už dávno jsem přišel na to, že smrt je nic. Nic a zase nic. Mrtvého nic nebolí a nic nepokoří. Já jsem se bál jenom porážky a pokoření, kterému se potom člověk nevyhne. Je to zvláštní strach, který člověka přiměje k statečným činům, o kterých se potom vypravuje u ohňů.

Jenže strach jde i z tajemné síly, která tu kolem všude je a nikdo ji nevidí. Strach jde z těch kamenů. Přiznat si to nesmíš. Udělal jsem chybu, že jsem se strážného ptal. Co nepojmenuješ, to není.

8. SOUD.

Kopnu koně do slabin a ženu ho krajinou na plnej ceres. Nádhera. Vítr mi hvízdá kolem uší, řeže do očí, až slzí, já a kůň jsme jedno tělo. Moje síla se spojila s jeho silou. Zmnožila se nebývale. Kdo je nade mne? Nikdo. Já jsem pán světa.

Mrzí mne teď, že za mnou dupou i moji družiníci. Ženou se a kvičí, jejich jekot je mi najednou protivný. Síla koně i jim propůjčuje nezbytnou úpěnlivost. Snad se taky oddávají pocitu převahy nad světem? Není mezi nimi nikdo, kdo by se odvážil cítit to, co já cítím. Oni se jenom hlučně přesouvají krajinou, abychom ještě před večerem dorazili k Chejnovu. Jenom já letím za vysokými cíli!

Ach jo.

Co kdybych se otočil a Tysrovi, jehož kůň funí za mnou, v tom letu srazil hlavu? Za ním dalšímu? Hlavy by se kutálely a koňská kopyta by s nimi hrála zaháněnou. Ostatní by zastavili a rychle se dohodli na tom, že jsem zešílel. Že náhle propuklo rodové zatížení, které otcové obratně tutlali, i když se v zasvěcených kruzích mnohé tušilo. Pak by mne jednoduše prokláli oštěpy. Všichni najednou, aby to nebylo na jednom. Proto se raději nebudu obracet a nechám je, ať za mnou přičinlivě dupou.

Člověk je záhada sama. Takové podivné myšlenky na něj přijdou. Co kdybych jim podlehl, co kdybych si nenechal poradit rozumem jako třeba Ryšavec? Co vyjde z knížecí hlavy, je vždycky správné? Je, nebo není? Nerozhodná rozpačitost se mne dotkla a zůstala.

Odpoledne jsme dojeli. Chejnovský předstíral uctivou pokoru, je však za ní vidět zděšení. Nečekali nás. Nestačili nic uklidit. Tuším za jeho bledou tváří, že ví, proč jsem přijel. Knížecí všežrouti jsou tady, říká si s nadějí, ale ví přitom, že jde o něco jiného. Když je pak klid, když skončilo zděšené pobíhání, ženy a děti vyklidily svou místnost a ukryly se někam, kam je družiníci postrčili, nejspíš do stodoly, kde s nimi budou i muži, to, aby byl přehled, když je brána zavřená a má družina tu je jako doma, sedíme u stolu. Chejnovský si úslužně sedl na špalek dřeva a je na dosah ruky.

"Co věšíš hlavu, pane Chejnovský," říkám. "Nějak tě tíží. Nemám pravdu?"

Zasmál se křivě. Viděl v tom narážku, že budoucnost jeho hlavy je černá. Právem.

Vzadu dole mám dva zuby vedle sebe a když jím, vždycky mi mezi nimi zůstne kus masa a nemohu ho vyndat. Rozčiluje mne to. Vždycky je to důvod ke vzteku.

Vejde Tysr a hlásí, že je všechno v pořádku. Znamená to, že jsme převzali hradiště do svých rukou, že muži a ženy, čeleď a otroci jsou pod závorou. Pod petlicí, nebo jinak pod kontrolou. I Chejnovský to pochopil, protože je bledý jako zimní ráno. Zatím nevím, jak se rozhodnu.

"Já mám taky těžkou hlavu," říkám, pokud to jde, protože ruka, vydlabávající zbytek masa mezi zuby, překáží v řeči. Družiníci, kteří sedí okolo, buď ještě jedí Chejnovského prase, ostatně málo propečené, pekli ho v chvatu a netrpělivě, už aby to bylo, pijí jeho pivo, nebo mlčí. Mlčení snáší hostitel nejhůř. Má zkušenost a ví, že nejhorší je ticho. Ticho věští nepřítomnost smyslů. Kde ústa nic nemluví a uši nic neslyší? Hlínu mezi zuby dostane člověk až v hrobě.

I venku je ticho. Ti, kteří jsou ve stodole, zatím mlčí. Za chvíli začnou ženy bědovat a děti plakat. Mužští koukají na zem, hledají díru a proklínají, že stavěli stodolu tak bytelně. Jestli je někdo ze zdejších mimo hradiště a vrátí se, půjde rychle mezi své.

Nikdo mne v mém zamyšlení neruší, každý se věnuje sám sobě. Člověk je záhada sama, říkám si. Peru se, honím se na koni, namáhám tělo a nutím je naříkat, koupu se v potu, někdy i chutnám vlastní krev, když se mi někdo trefí do úst. Je to běžné a normální. Pak mi najednou někdo křivě zkříží cestu, ne, že by silou nebo mocí, ale lstí mne zaskočí, jako tenhle bosák. Svůj praporec už má od myší sežraný. Asi. Nesplní slovo, zapře povinnost. Hnípe na zadku, když jde kníže do boje. V tu chvíli mne zaskočí zlá chvíle a před očima se mi vybavují obrazy, popsat je neumím. Ani slova to nemá, tak je to zvláštní a neskutečné, že se divím, kdyby to šlo, běžel bych za Šebířem, jestli na mne zase nejde nějaké vidění. On je v tomhle znalec a pozná, co v člověku je. Jenže by mi třeba přiznal, že mám v těle ďábla. Na ďábly je Šebíř odborník, neboť se ďábel v tomhle kraji hojně rozmnožil.

Proč se s tímhle drnoryjem vlastně zabývám? Jde o princip. Jde o zásadu. Jde o vyhlášená statuta a o knížecí moc. Kdo ji poruší, kdo se jí vzepře, musí dostat trest přiměřený provinění. Trest má svůj význam. Všichni, kdo se o něm dozvědí, si dají pozor, aby provinilého nenapodobili. Je mi líto, pane Chejnovský.

"Víš," obracím se k Chejnovskému, "česká knížata neměla s touhle zemí nikdy lehkou práci. Pořád byla v jednom cvalu. Pořád musela pádit z jednoho konce země na druhý. Byli jsme první mezi rovnými, a pak už jenom první. Chápeš to?"

Podíval se na mne a bylo vidět, že je mu to jedno. V tuto chvíli nejsou pro něj podobná sdělení podstatná, ale konečně kývl. Mluv si, jsi tedy první, jako by řekl. Nedbám a pokračuji:

"Ty jsi nikdy nechtěl být první. Neměl jsi na to. Proto jsi musel sloužit a poslouchat. Být první není pro mne nic nového, je to už jenom povinnost. Povinnost být první. Já vím, že tomu nerozumíš, ale o to nejde. Od času, kdy zmizeli Slavníkovci, odešly s nimi starosti toho druhu. Já jsem už nemusel krvavit hlavy a bedra svých sousedů, nebo ne tak často jako můj otec a děd. Proti mně už nezvedali praporce Lutici," obracím se, kdo je tady z Luticů. Nikdo. Je to dobře, že tu není, zbytečně by se mu připomínalo vypravování starých jeho rodu. "Když nás ovšem napadli Němci, stará protivenství byla zapomenuta a šli jsme svorně pod společným praporcem. Když odtáhli, zase jsme mysleli na staré spory."

Mužští u stěn poslouchají, každému se něco honí v hlavě, každému totéž. Říkají si, co to do knížete vjelo, že nám tady připomíná věci, o kterých mluvit neradno? Co když některého napadne vzpomenout si na děda, který táhl proti Praze? Byly to bohatýrské časy.

Koukám na ně a vidím, že to je jenom šimrání na břiše. Nebo někde kolem žaludku se při mých slovech něco zachvěje. Vzpomínky na časy, kdy byli všichni pašáci, kdy si na knížete troufali a kdy ho dokonce mohli svrhnout. Nebo i zabít. Jenže teď se vám, holenkové, seschl pytlík. Všechen vzduch jste vypustili a splaskli jste jako vepřová měchuřina, se kterou kluci kopou z rohu do rohu.

Hlavní je teď můj rod. Rod jsem já, zmnožený jakousi mocnou plodivou silou, záhadnou silou. Můj rod rozšířený do všech záhybů mé země. Jste to i vy svou oddaností a poslušností knížecího slova.

Do dveří zase vešel Tysr. Míří ke mně, ale já ho pokynem

zastavuji. "Ještě je čas," říkám. Pohodí nerozhodně hlavou a zase vyjde. Tuším, že se zajatci začínají probourávat střechou.

Chejnovský pochopil. Je už dlouho na světě a ví, co je knížecí moc. Vstal ze svého špalku a řekl: "Vím, pane, proč jsi přijel. Slyšel jsem o tvém tažení do Polska. Ujišťuji tě, že sem k nám na Chejnov nikdo s provazem nepřišel."

Koukám a žasnu. Má se konat soud. Rada, kterou budou tvořit starší družiníci, má důstojně sedět u stěny, a ne se válet na kůžích na zemi. Na klíně mají držet meč, a ne hrnce s pivem. Chejnovský přece není bosák. Je to strážce knížecí moci v téhle pustině.

"Předbíháš událostem, pane Chejnovský," říkám kysele. "Zatím jsem tě neobvinil."

"Ale obviníš a pověsíš pro výstrahu. Pověs, i nevinného provaz udrží. Neubližuj však mým lidem. Věrně ti sloužili a budou sloužit, ničím se neprovinili."

To byla ovšem drzost radit mi a navádět k rozhodnutí. Dívám se na něj vztekle. "Co takhle zkusit zkoušku ohněm nebo vodou, pane Chejnovský, aby se potvrdilo, že tady s provazem nebyli."

"Budeš mne držet pod vodou tak dlouho, až se udusím, a pak řekneš, utopil se, protože byl vinen."

"Tak soudíš o mém právu? Spoutejte ho!"

Nebránil se, a to bylo divné. Věděl přece, že všechno, co je tady ze dřeva, shoří, co dýchá, zemře. Nejspíš taky v ohni. Tak na svou neposlušnost zatím doplatil každý, kdo se knížeti vzepřel, a celá země o jeho konci mluvila. Vědí to jistě i ti, kteří jsou ve stodole. Nejlepší by bylo zapálit hned a neprodlužovat jejich nejistotu. Chejnovského nechat, ať se dívá na to, co svou neposlušností způsobil.

Zase vejde Tysr a ode dveří naznačí otázku. Kývnu na něj, jako že může. Měl jsem nějakou myšlenku,

marně ji volám zpátky. V hlavě mám teď představy toho, co se venku děje. Jsem zvyklý na smrt na bojišti. Být soudcem mi nevyhovuje. Doléhá sem křik. Zoufalý nářek. Chejnovský vyskočil na nohy.

"Vemte ho ven," přikazuji. Museli ho odtáhnout. Smrt mu seděla za krkem, nohy ji nemohly unést. Bude se dívat a bude se propadat až na dno své bezmoci. Nakonec ho, možná už mrtvého, také hodí do ohně, kde byli jeho synové a dcery se svými dětmi.

Konec Chejnova. Kázal jsem nasedat. Stodola hořela, ještě zapálili ostatní chalupy a jeli jsme. Zůstal po nás oheň, smrt a nenávist. Nenávist kroužila nad hradiskem v oblacích černého kouře. Všichni určitě neshořeli, někdo byl jistě venku mimo dvorec. Teď se někde v lese krčí a dívá se, jak jedeme. Tak je to však správné a spravedlivé. Musí podat svědectví.

Co, člověče, naděláš, když neexistuje jiný zákon?

Uvažuji, snažím se zapudit obraz Chejnovského, zlomeného osudem, který má všechny rysy českého knížete. Kde se vzala síla, která rozhodla, že právě můj rod je ten pravý, že to třeba není Slavníkovec? Ti přece nebyli nejslabší. Jenom jsme je přechytračili, nachytali jsme je v jejich slabé chvíli.

Za tyhle otázky může Chejnovský. Slavníkovec i Ryšavec chtěli to, co chtějí všichni mocní. Rozhodovat o osudu Chejnovských. Život Chejnova jsem měl v ruce a rozhodl jsem. Byl jsem bohem tady na zemi.

Jestli má Šebíř pravdu, a v tomto případě o tom nepochybuji, pak je to Bůh, kdo rozhoduje o tom, co já, český kníže, udělám. Protože tady na zemi je na mně rozhodnout, čí hlava spadne pod stůl, má tato úvaha důležitý význam. Kdyby o tom, zda má být Chejnovský potrestán, rozhodoval Bůh a nenechal rozhodnout

mne, musel bych obžalovat samotného Boha za to, že Chejnovský nešel do polského tažení. Je to jasné. Bůh si to sice přeje, ale nechává to na mně, abych rozhodl a trest provedl.

Zastavili jsme koně a ohlížíme se za sebe. V dálce za námi je vidět červenou zář. Setmělo se už, odjíždíme na noc. Chejnov ještě hořel. Teď se už jistě z okolí seběhli lidé a snaží se hasit. Zbývá rozhodnout, kdo teď Chejnov dostane.

"Řeknou, že je vypálili lupiči," ozval se někdo.

To řeknou, jenže včas vyhlásíme a dáme vědět, jak se věci staly. Všichni musí uznat moji pravdu. Takový je zákon. Chtějí-li žít, musí uznat knížete, a tím i jeho pravdu. Nikdo se nevzpouzí, nikdo mou pravdu neodmítá a pravda je to, co si přeji.

Jednou, ještě byl malý, mi položil syn Vratislava znojemského otázku: "Pane," říkat dědovi pane se slušelo, protože šlo o knížete a tomu nelze lézt po kolenou, "co je to ceres?"

Uvažuji. Autorita knížete nemůže připouštět takové otázky. Už se však stalo.

"Někde daleko, někde, kam to je pořádně z ruky, tak, že jsme s nimi ještě neválčili, jsou národy a ty mají svoje bohy. Jeden se takto divně jmenuje." Něco mne v tu chvíli osvítilo, nevím ani, o jaký národ šlo, ale vím, že někde měli boha toho jména.

"Ty, pane, na tom bohovi jezdíš?" ptal se hošík.

Zíral jsem užasle. Držel jsem si bradu a na nic jsem nepřišel. Kde se vzala otázka, zda já, český kníže,

jezdím na pohanském bohovi? Mlčím dost dlouho a doufám, že kluk odejde a zapomene. Ale stojí a dál kouká.

"No, kníže může mnoho. Vodí vojska do boje, soudí a rozsuzuje. Až vyrosteš, poznáš, co kníže všechno může."

Co kníže všechno může, říkám si teď? Všechno, nebo skoro všechno. Ale jezdit na pohanském bohovi?

9. POZOR NA SLOVA.

Varuji se slov, která byla vyslovena jakoby nic. Tečou z úst jako jarní voda ze stráně. Neví kam a neví proč. Jenže slova mají svou zrádnost, jsou to pasti, které člověk člověku chystá, aby se do nich chytil, aniž tuší nebezpečí. Dávám si pozor na každého, kdo moc mluví. Je lepší držet ránu pěstí, než se nechat nachytat na kluzkost hladkých slov.

Vždycky jsem vyznával tuhle pravdu a vždycky mne doběhli. Říkám to teď, když je pozdě. Když byla slova vyslovena a když jejich ozvěna proniká hustou mlhou času a je tu pořád. Hrůza. Byly chvíle, kdy bych se byl nejraději neviděl. Většinou u toho byl Šebíř. Vystupoval jako moje černé svědomí.

Přijde, začne a nepustí člověka, aby řekl své.

"Slyšel jsem, žes byl na Chejnově, kníže."

Už vím, o co mu jde. Už mi naskakují boule pod ušima a v prsou mi rumpluje, jak se srdce dere z krku.

"No a co? Já tě nešpehuju, chodíš si, kudy chceš," odseknu. Zatím předstírám klid. Doby, kdy jsem ho honil s holí kolem stolu, nejsou pryč tak dlouho, aby zapomněl. Změnil jsem se a změnily se i poměry. Nějak mi tu vyrostl, knížek. Chystá se vyhrožovat. Ať si užije. Rozhřešení od něj nechci, dá mi ho Prokop. S Prokopem se dá vyjít.

"Já chodím tudy, kudy chodí Bůh, kníže."

"To jsou cesty moc neurčité. Kudy to je, prosím tě?" Uskřípl jsem to mezi zuby a pomalu jsem chápal, že se nedá nic dělat, že to asi neustojím.

Mlčel, jen si mne prohlížel. Taky už zestárl, nos se mu prodloužil, musí mu při jídle překážet. Představa, jak ryje nosem v kaši, mne rozesmála. Co se na něm nezměnilo, jsou chodidla. Tak velké šlápoty, jako má on, nemá nikdo v celé zemi. Když ženské napadne podívat se mu na nohy, pošťuchují se a šeptají si, že ho má určitě až ke kolenům. Ženské si prý vybírají mužského pro své radovánky podle toho, jak má velká chodidla. Náš biskup je tedy chlapík, vidět to je však jenom na chodidlech.

Trochu se mi ulevilo, je to na mně znát a jemu to nedělá dobře.

"Nevím, proč se směješ, pane. Měl by sis rvát vlasy a plakat bolestí a hanbou. Vydáváš zákony, a sám je nedodržuješ. Vraždíš malé děti. Myslíš, že ti Bůh odpustí? Neodpustí." Koukal nahoru, jako by se ptal Boha, co si o tom všem myslí. Především o tom, jak mi to nandal. A taky ho jistě přemlouval, aby byl ke mně tvrdý a ve svém odsudku nesmlouvavý.

"Mám tomu rozumět, že mi tady jako vyhrožuješ? zaskučel jsem, protože se mi něco vzpříčilo v krku.

"Toho jsem dalek. Jenom ti říkám, jak se věci mají. Vraždil jsi nevinné, a proto musíš počítat s tím, že se

od tebe Bůh může odvrátit."

"Říkáš, že se může odvrátit. Neřekl jsi, že se odvrátil."

"Nechytej mne za slovo, kníže."

"Mám tě chytit za něco jiného? Radíš mi to? Ty jsi teď řekl: může, a to jsem slyšel. Myslíš tím, že se tedy odvrátit nemusí. Když se přimluvíš, tak se neodvrátí."

Viděl jsem, jak bledne. Nepočítal s tím, že se tak rychle vzepřu. Mávl jsme však velkoryse rukou. Dělal bych něco, co sám nemám rád, klouzat po slovech.

"Řekl jsi, že jsem vraždil nevinné. Když někdo neposlechne knížecí nařízení, je nevinný? Odkdy tohle platí, Šebíři? Poddaný musí svého knížete poslechnout. Musí. S tím nic nenaděláš. V téhle době musí mít kníže silnou ruku." Ještě jsem se krotil, ale pro jistotu jsem se rozhlížel, čeho se chopím, až na mne přijde pravý vladařský vztek. "Vést řeči o vině a o nevině Chejnovského je jako vést řeči o loňském sněhu. Nemáš pod jazykem nic chytřejšího?"

"Mám tam pořád stejnou otázku. Proč museli zemřít nevinní?"

"Nevinní, nevinní. Chodil tam někdo s provazem? Chodil. Poslal Chejnovský lidi na hrad? Neposlal. Když to tak udělají podle jeho příkladu všichni, mohu se jít klouzat. Tak jaképak řeči. Jeho vina je vina celého jeho rodu. Dost bylo Vršovců. Od kdy jsi tak milosrdný, že tohle neuznáš? Co? Co uděláš, když k tobě přijde do kostela chlap a vystrčí na tvého Boha zadek? Necháš ho v míru odejít? Tak vidíš. Chejnovský vystrčil zadek na svého knížete. Neposlechl mou výzvu a nešel se mnou do války. Dostal, co mu patřilo, a už o tom nebudu mluvit."

"Ten Bůh, o kterém jsi mluvil, je i tvůj Bůh, pane," řekl přísně, protože začínal tušit, že mne nepřečurá.

"To tažení bylo i tvoje tažení, biskupe. Sám jsi k němu vyzýval."

"Měl jsi potrestat Chejnovského, a neměl jsi upalovat děti," prskl studeně.

"Nesmysl."

"Měl jsi potrestat Chejnovského, a neměl jsi upalovat ženy," zvedl výhružně hlas.

"Nesmysl," křikl jsem, až mi sliny vylétly z huby.

"Právo soudit má jenom Bůh."

"Tos tomu dal. Já tam Boha nikde neviděl. Kdyby tam byl, byl bych mu to ochotně předal, ať věc rozhodne. Jenže byl někde jinde a neobtěžoval se."

Tady jsem se nechal unést demagogií a právě tady jsem udělal chybu. Ve chvatu, v tom, jak prudce slova létala z huby, jsem přehlédl, jak krásně jsem mohl Šebíře potřít tím, co jsem si na svou obranu už promyslel, a příležitosti jsem nevyužil. Možná, že si toho všiml, možná, že ne. Nasadil hlas, jako by byl na nějakém církevním koncilu. Cítil se být na koni.

"Rouháš se. Dobře víš, jak to je. Víš dobře, že všudypřítomnost Boha tě nezbavuje viny a proto ani odpovědnosti za tvé činy. Víš dobře, že Bůh dal lidem svá přikázání, jimiž se mají řídit. Patří mezi ně i

nezabiješ. Nezabiješ zbytečně, a ty jsi vraždil zbytečně. Jenom z nelidské touhy po krvi."

Musel jsem ho rychle zastavit, jinak by sehnal všechny anděly, co se potloukali v okolí, aby mne šlehali plamenem pomsty.

"Jestli jsem někdy toužil nelidsky po krvi, tak je to právě teď." Nic lepšího mne nenapadlo. Jaképak řeči. Chytit ho za krk a tlouct hlavou o stůl, o zeď, o lavici a počkat, až jeho duše odletí tam, kam se touží uchýlit.

Jenže to nešlo. Věděl jsem, že to nejde. Neslyšel jsem, že by nějaký křesťanský panovník, alespoň v poslední době, oddělal nějakého biskupa. Vyvolalo by to ve světě takový poprask, že by jeho ozvěna musela být slyšet i u nás na hradě. On to ví, proto si troufá. Takže všechny tyhle řeči nemají cenu. Já vím dobře, že vypálení Chejnova mělo širší politický význam. Mělo odradit podobné spekulanty od úvah o možné neposlušnosti. Zatím každý, kdo knížete neposlechl, nedostal už příležitost si to zopakovat. Jinak to přece nejde a Šebíř, kdyby byl čestný chlap, by musel pochopit a nedělat mi tady mravokárce. V téhle roli byl vždycky směšný. Jeho církev měla taky na krku pěkný pár hrdelních zákroků, nemá mi proto co vyčítat. Ani právo na to nemá.

"Mluvíš o přikázáních, biskupe. A co moje statuta? To nejsou přikázání? Přece jsi je schvaloval. Dokonce jsi je pomohl vyhlašovat. Proklel jsi předem každého, kdo je nedodrží. Přitom mne strkáš do jedné řady s těmi proklínanými opilci, mrchožrouty, smilníky a vrahy. Když někoho pověsím z trestu, je to najednou vražda. To skutečně nepochopím. Jdi a ujasni si to někde a neotravuj mne." Ještě jsem měl něco na jazyku, ale raději jsem to spolkl.

Sedl jsem si pohodlně a opřel si hlavu o stěnu za sebou. Když jsem otevřel oči, ještě tam seděl.

"Pane, budu ti vypravovat příběh."

Bude mi vypravovat příběh. No, když nejde o nic horšího, když nebudou další výčitky, budiž. Asi uznal, že přestřelil.

"Zesnutí a ztichnutí Ježíšovo v podvečer přivodilo velikou opuštěnost Panny a Matky Marie. A podle proroctví Jeremiášova pláč nad jednorozeným učinila sobě a kvílení hořké, a proniknuta mečem Simeonovým chodila žalostně plačíc a naříkajíc, říkouc: Kdo dá hlavě mé vody a očím mým studnici slz, abych plakala ve dne v noci nad bídou svého milovaného syna? Běda, běda, vzdálil se ode mne, jenž mne utěšoval."

Jeho hlas, který neklesal ani nestoupal, mne kolébal a já jsem se utěšoval, že je mi dobře, že napětí povolilo, že mimo pochopitelnou snahu ukázat na utrpení matek, kterým jsem možná, někdy, určitě mnohokrát, zabil syna, nebylo ve vzduchu nic nepříznivého. Ten den jsem měl za sebou jízdu na koni až ze Žatce. Už jsem se rozhodně necítil jako mladík a byl jsem dost unaven. Proto se nikdo nemůže divit, že jsem usnul.

Když jsem se probral, slyším: "Adiuncta sunt: procul dubio nevem esse angelorum ordines inveniuntur. Adiuncta sunt: procul dubio novem ordines angelorum fiunt."

Šebíř na mně asi dál pracoval. Možná, že mne zaklínal. Jedním okem jsem koukal do ohně a pak jsem ho zase zavřel. Probudil mne křik:

"Hle, před matčinýma očima přibit na kříž volá, a nikdo mu neodpovídá, se slzami se modlí za hříšníky a ty, kdož se mu posmívají. A ty díš: Co pláčeš?"

Probral jsem se. Krev, která až dosud líně bloudila mým tělem, se vrhla do hlavy. Lekl jsem se toho hlasu. Viděl jsem Šebířův palčivý zrak, který mi klade otázky. Něco mi chce. Asi mne soudí. Už mockrát mne soudil. Jenže teď mne zastihl nepřipraveného. Má knížecí rozhodnost byla pryč. Měl bych se vzepřít, ale nemám sílu. Cítil jsem, že musím umřít v hříchu.

Příšerná tíha na mne dolehla. Myslím, že jsem nebyl s to přemýšlet. Jenom okrajem vědomí jsem cítil, že mi tu někdo křivdí.

Trmácím se, plahočím krajem, honím lapky, vedu chlapy k poslušnosti, proháním veliky, správce, kteří kradou pro sebe z mého, odháním Němce a Poláky od pohraničních hvozdů, a co? K čemu to všechno je? Pro koho to dělám?

Oheň hořel a před ním stál stín Šebířovy postavy. Teď mlčel, čekal na má slova. Ta však zůstávala v hlavě a nešla ven.

Mám pět synů a dvě dcery, zatím neprovdané. Mám kdo ví kolik vnuků, a co? Bude mi někdo vděčný, až umřu? Nebude. Všechno je jim samozřejmé. Brněnský úděl je samozřejmost. Biskupský úřad je pohrdaná prebenda.

Biskup se na mne díval, ale z toho všeho zmatku, který jsem teď měl v duši, jsem cítil, že je tu ještě někdo, kdo mne pozoruje. Byl to upřený pohled, který mnou procházel, jako bych byl vzduch. Jenom vzduch. Žádný kníže, jenom něco neurčitého, přechodného, co je zranitelné a smrtelné, co je méně než nic. Věčnost obklopovala mou omezenost, mou dočasnost, a mně bylo neskonale úzko.

Musel to být Bůh, nikdo jiný, kdo ke mně teď promlouval. Zavřel jsem oči, ale pohled upřený skrze mne nezmizel. Nevěděl jsem, zda se mám pocitu marnosti poddat, nebo se mu vzepřít. Moji dědkové by se asi vzepřeli. Chtěl jsem Šebíře upozornit, že na mne právě teď hledí boží tvář, ať z toho taky něco má, ale zavrhl jsem to. Řekl by, že si z něj tropím žerty.

Snažil jsem se slabost překonat. Vždycky mi říkali, že jsem silný. Bozi nám, silným, slouží, říkával otec. Matka se chodila modlit ke studánce a když jednou zhřešila, voda ve studánce vyschla. Chtěl bych si to umět vysvětlit. Stejně jako boží tvář, která na mne hleděla. Mohu křičet, bít kolem sebe, ale ta díra v zemi zůstala suchá.

Zvadl jsem dokonale.

10. RODINNÁ HISTORIE.

Seděl jsem s Tysrem a probírali jsme státní záležitosti. Bylo toho hodně a jak se Tysr vrtěl, špatně zaklíněná lavice pod ním vrzala. Problémy nás tlačily. Například: Komu dát Chejnov. Nebo: Jak dál s Němci, kteří se pořád tlačí do našich hraničních hvozdů. Už mne to unavovalo. Němci byli pracovití a celkem užiteční poddaní. Jenže s nimi člověk nikdy neví. Nebo alespoň někdy si s nimi člověk neví rady.

"Co jim zvednout desátky. Utáhnout je, až se jim dýchat bude těžko. Rozkřikne se to přestanou se k nám tlačit a ..."

" ... a bude z toho zase starost. Někdo jim přijde na pomoc, nebo nám to začnou oplácet na severu. Vymysli něco lepšího," říkám a vidím, že vymyslí něco sotva. Zase bude všechno na mně.

Tysr vypadá směšně. Holí si vousy pod nosem, který mu trčí z hlavy jako nějakému pohanskému bohovi.

Lidé se mu smějí, on však nedbá. Je mi však zřejmě oddaný. Mám kolem sebe jenom lidi oddané. Ani o tom nepřemýšlím. Dneska však nejsem ve formě a tyhle vladařské záležitosti mne začínají unavovat. Raději vyjet někam na lov.

"Pane, mám pro tebe něco."

Muta je jediná, která mi smí říkat Břetislave, a teď této výhody nevyužila. Určitě ne kvůli Tysrovi. V natažené ruce nese skleněný pohárek a v druhé ruce džbán.

"Přivezli ho kupci z Moravy." Staví džbán na stůl a pohárek mi strká do ruky.

Víno. Když ho přivezli kupci, musel ho někdo zaplatit. Víno z Moravy je víno z mé země. Odkdy kupuje kníže to, co na jeho zemi narostlo? Raději se však přesvědčím. Dozvídám se, že Juta víno skutečně koupila. To mne rozčiluje. Tlačí se na nás nová doba, uvažuji o tom nahlas, a jsou to úvahy k ničemu.

"Kdyby byli Maďaři Moravu nezničili, byl bych se s ní spojil, a jaká by tu teď byla silná říše! Dej pohár Tysrovi, ať ochutná."

"Myslím, že za těmi kupci zajdu a vysvětlím jim, jak se mají chovat," zabručel Tysr ponuře a já vím, že půjde a rozháže, podupe a zmaří jejich zboží. Aby je naučil, ví, co se patří.

"Ne. Bylo by to sice třeba, ale víckrát by nepřijeli. Musíme vymyslet něco jiného, jak na ně, na kupce. Zatím nevím, co, ale přijdeme na to."

Víno se příjemně pije.

"Vzpomínáš na Moravu, Muto?"

Úsměv staré služky necloní zuby. "Všude je dobře, kníže, dokud člověku slouží zdraví. Na Moravě mi sloužilo a tady mi taky slouží. Až se tomu divím." Stůl otře rukou, ruku o břicho a jde pryč.

Upíjím, Tysr upíjí, mlčíme. Když Maďaři zničili Moravu, zůstali jsme v Čechách jako na ostrově. Bylo třeba rychle jednat, jinak bychom skončili jako Bodrci. Přemyslovci hledali skulinu v obklíčení. Skočit se dalo jenom do náruče křesťanům. Přijmout víru, aby byl trochu pokoj. Jinak bychom dopadli jako Bodrci, kteří se mohli chlubit pevným charakterem a krátkou historií.

"Leze to do hlavy, místo aby to klesalo do žaludku," řekne Tysr.

Co bych na něm chtěl? Je to schopný družiník, ale buran. Primitiv. Víno mu leze do hlavy, a to ještě ani kloudně neupil.

Držím se myšlenky, která se mne samovolně chopila. Někdy se člověka urputně drží a nepustí, dokud se z ní jeden nevyspí. Maďaři. Co s nimi pořád mám?

"Co říkáš Maďarům? Jak na ně?"

"Nezbavíš se jich, kníže. Jednou jsou už tady a je jich moc."

V tom má pravdu. Nás zahnali do náruče Němcům. Od nich, myslím Němce, jsme se naučili lecčemu, co jsme snad neznali. Obchodovat v širokém prostoru. "Ti vždycky uměli spojit slovo boží s kupeckým prospěchem. Obchod a politika, to je jejich."

Chvíli se diví, když se však ujistí, že mluvím o Němcích, přisvědčí: "Párkrát se naši úspěšně vzepřeli, pane. Vždycky zbývá naděje, že není všem dnům konec."

"Na co narážíš? Na jednačtyřicátý rok? Mají za sebou Evropu. Papeže, i když se často divím, proč právě ten drží palce Jindřichovi. Když jsme se vzepřeli, vždycky to byl papež, kdo nám nadával. Jen vzpomínej: Patříte do Evropy, proto se námluvy s věrozvěsty zakazují. To bylo už někdy dávno, ale tam byl začátek všeho. Sedli jste si doprostřed Evropy, musíte dělat evropskou politiku."

"Nerozčiluj se, pane, nestojí to za to. U vína se nemá politizovat. Potom trpkne v hubě."

"Co ty víš? Sedáš u vína? Pochybuju, takže jsi slyšel, že se při něm nemá politizovat. Ještě, že jsme alespoň dali těm kobylkářům, těm Maďarům definitivně na zadek. Evropany z nich udělali Boleslav s Otou I. Když už jste tady, užijte si. Evropan musí nejdřív projít zkouškou porážky na bojišti a pak se musí podrobit zkoušce z katechismu."

"Povídat u vína se prý má, ale ne se rozčilovat. Proto Moraváci u vína zpívají. Slyšel jsem je, opravdu, když jsme byli naposled na Moravě, pane."

Řekl to nějak krotce, jako by se omlouval. Já, když se opiju, zpívám. Když už nevím o sobě. Pak hulákám a možná, že je to zpěv. On měl na mysli zpět, který dolaďuje myšlenku. Drží ji na svém komíhavém zvuku. Tak nějak -la,la, la, aby nevyklouzla k bolavým všednostem. É, Tysr, Tysr. Co ty víš, co jsou knížecí starosti.

"Víš, kde je Lombardie?" zeptám se, vím, že neví. Potvrdil to. "Nikdy jsi ani neslyšel?" Teď se tváří, že slyšel, ale už si není jistý. Lže. Nechce vypadat jako hlupák. Marně se snaží. Jako hlupák vypadat nemusí, přesto být hlupák může.

"Tam je teď určitě krásně. Lidé odtud jsou silní a stateční. Emma měla sestru Giselu, která si vzala za muže Jindřicha II. z Bavor. Jindřich měl zase příbuzného polského Měška. Všechno je to všelijak popletené, Tysr. Když s někým válčím, nevím, jestli si to náhodou nerozdávám s nějakým příbuzným."

Proti tomu Tysr nic nenamítá. Pije, sám si nalévá. Víno z Moravy má zvláštní moc. Láká za sebou do hlavy podivné myšlenky. Až je z nich úzko. Nejlépe nemyslet, nemít paměť. Paměť dělá z vladaře slabocha.

"Kdys byl naposled doma?" zeptám se, protože se mi zdá, že teď sedí jako pařez, má asi starosti.

"Myslíš na Jelči? Ani nevím, pane. Není čas."

Chtěl jsem se zeptat, kdo se mu stará o jeho zboží, ale neptal jsem se. Co se dozvím? Hned to zapomenu. Má tam ženu, děti, bratry, ti se starají. Nějak to jde, jak jinak? Zbytečné otázky.

Každý denárek má dvě strany. Když udělám něco, co mi vyhovuje, najde se vždycky někdo, kdo je proti. Pro mne dobro, pro něj zlo. Vyber si, člověče. O tom je skutečně lepší nepřemýšlet, protože pravdy se nedopídíš. Pokud nehledáš jen tu svoji.

Ryšavce přece podporovali Vršovci. Snad jediný rod v zemi, který se k němu hlásil, když organizoval pogrom na ostatní knížecí pretendenty moci. Z nějakých záhadných důvodů za Boleslavem stáli, ale špatně věci odhadli.

"Muto!"

Vejde a nahlédne do džbánu.

"Co je to venku za křik?"

"Tvoji psi honí biskupova prasata, a jemu se to nelíbí."

"Kdo je pustil?"

"Myslíš psy, nebo myslíš prasata?"

"Myslím psy."

"Tak to nevím. Ani kdo pustil prasata, nevím. Mohl bys dohlédnout na to, jak to venku vypadá. Všude samá díra, člověk by si zlámal nohu. Takový šlendrián právě na knížecím hradě."

"Slyšíš to?" obracím se na Tysra. "Tady se všichni spikli. Když prší, nemluví o ničem jiném, než že je venku bláto. Když je sucho, je venku prach a padají do děr. Jenom si stěžují. Co s tím uděláš?"

"Dokud se na hradě bude stavět, nebude to lepší. Vozí se kámen, písek, v zemi jsou vyjeté koleje. Pořád se tady musí něco kopat. S tím nic dělat nemůžu."

Taky to nebyla jeho věc. Nebo byla? Kompetence nebyly jasně rozděleny, odpovědnost měl ten, kdo byl právě po ruce. Teď to byl Tysr.

"Prosím tě, ještě ty začínej," obracím se na Mutu a nasazuji, pokud to jde, přísný výraz. "Mně stačí, že si kněžna pořád stěžuje. Když hořelo, tak se staví. Každý to pochopí, jenom kněžna ne. Někdo jí proti mně našeptává."

Narážku Muta velkoryse přehlédla. "Nediv se, Břetislave, je zvyklá na pořádek."

"Tím chceš říct, že u nich byl pořádek, a u nás není? My, jako národ, jsme zvyklí žít v nepořádku. Ve špíně. Chceš říct, že není nad Němce? Nalej a jdi."

Nalila a chystala se odejít.

"Počkej, ty jsi znala Ryšavce. Znala jsi i Kochana?"

"O té potvoře mi nemluv," odplivla si a nechala mně, abych si vybral, kterou potvoru myslí. "Víš, jak dlouho tvůj strýc umíral, když mu Vršovec vrazil kopí do zadku? Po celém hradě byl slyšet jeho nářek. Kolik dní jsme si zacpávali uši a modlili se, aby už konečně umřel a netrápil se. O Vršovcích mi nemluv." Šla a byla pryč.

Přišlo mi líto, že si v klidu a v pohodě nemůžu ani trochu vína vypít. Jiní se mají, třeba tadyhle Tysr. Bratři se mu starají o pole, o dobytek, o chlapy a on si tady sedí a nic si nepřipouští. Vršovci se taky přitáčeli k vladařovi. Tysr však není Vršovec. Mnohokrát dokázal, že je věrný poddaný. Díval jsem se mu do tváře, nic jsem v ní nevyčetl. Všechno je to tady pomíchané. Koho tenkrát, když Poláci obsadili Prahu, posadili na knížecí stolec? Vladivoje přece. Taky Přemyslovce, ale Poláka.

"Muto!" zařvu. Musím chvíli křičet, protože není v okolí.

"Co zase?" ozve se konečně. "To si neumíš dolejt sám? Máš tady Tysra, ať ti doleje." Stojí ve dveřích a kouká nakvašeně. "Mám práci, nemůžu ti pořád stát za prdelí."

Takhle se mluví s knížetem? Kouknu na Tysra, dělá, že nic neslyšel. Uvažuji o tom a rozhoduji se, co udělám. Víno mne však tlačí k lavici a zbavuje rozhodnosti.

"Znala jsi Vladivoje?"

"Už zase? Koho si ještě vymyslíš? Myslíš Vladivoje, syna Doubravky, co se tady uchlastal?"

"Přesně tak. Jaký byl?"

"To nevím, jaký byl. Asi se tu bál, protože mu u dveří museli pořád stát dva vojáci."

"Ve dne v noci?"

"Říkám pořád, tedy i v noci. Už mne nech, nebo se bude paní zlobit, že zahálím."

"Slyšel jsi. Bál se svých bratránků. Ty by ses nebál?"

Směju se tomu, že by byl Tysr bratránkem knížete Oldřicha.

Uvažoval o tom, ale neřekl, k čemu dospěl.

"Bojíš se někdy?" dotírám. "A čeho?" Tuším, že řekne, že se bojí knížecího hněvu. Slušelo by se to.

"Bojím se vlastně pořád, i když dobře nevím čeho." Zapomněl dodat pane.

"Nesmysl. Strach musí mít příčinu. Vladivoj věděl, čeho a proč se bojí. Proto hned pelášil k Jindřichovi. Nebál se však, když mu dal Jindřich Čechy jako léno. Slyšíš? Lééénо! Vzal ho a udělal chybu. Byl slabý, ten Vladivoj. Mít takovou zemi, i když jenom jako léno, to je nějakých džbánů pro slabou povahu. Léno je lepší než pár facek. Jindřich na něj pro jeho slabou povahu sázel. A prosázel.

"Kdekdo má slabou povahu," řekl Tysr, snad jenom proto, aby nemlčel.

"To z tebe vypadla moudrost. Skutečně." Snažil jsem se být jízlivý a určitě se mi to podařilo. "Viděl jsi Jaromíra, když se vrátil do Prahy. Neviděl, samozřejmě. To byl snad nejpilnější knížecí turista. Živě si ho představuji, jak si to šlape blátem ke knížecímu stolci a jednou rukou si drží suknici, aby si ji neumazal. S mečem v druhé ruce musel skutečně vypadat jako kníže."

Tysr se směje, ale jenom tomu, jak líčím situaci. Jaromírovi by se posmívat neodvážil.

Bavor byl politik moderního formátu. Když poslal Jaromíra do Prahy, pustil taky Ryšavce. Dokažte, hoši, co umíte za extrémních podmínek.

Mlasknu si a chvíli zkoumám chuť, která zůstala na patře.

"Dobrý, ne?" Měl bych však spíš uvažovat, než začnu chválit. Musím říci biskupovi, aby mi poslal ochutnat svoje. Vyrostlo mu na svahu pod mým hradem. "Už jsi pil biskupovo?" zeptám se a na odpověď nečekám. Jak by k němu přišel? Na moje družiníky kouká Šebíř svrchu.

Jak to bylo? Kdo ví, jak. Ten hejhula sedí a kouká jako opilý jezevec. Vybral jsem si společnost. Pít sám se však nehodí, a koho má kníže kolem sebe? Samé drnoryje.

"Nechtěl bys Chejnov?"

"Já?" diví se. "Nechtěl. Spáleniště nechci. Dej ho, pane, Dobešovi. Udělej z něj zemana, do nejdelší smrti ti bude vděčný. Nadělá ještě pár dětí a bude sklízet a sedláky honit, jedna radost."

Nějak se rozpovídal. Možná, že by mi byl Dobeš skutečně vděčný, a mně by se jeho vděk mohl jednou hodit. Co strýc Jaromír, bezkulka? Co jen se nachodil od hradu k hradu, někde na něj byli milí, jinde zlí. Většinou se k němu chovali jako k slabému, nepovedenému knížeti, který se dostal k moci shodou náhod. Ne. Takový osud mne nečeká.

"To byly poměry," říkám a neupřesňuji, které poměry mám na mysli. Přijde na to, že myslím na Ryšavce? Nepřijde, a je to jedno. Sedí a pije. Zadarmo se to pije. Ryšavec měl přece ženu a dceru. Dceři zapíchl muže při obědě. Měla to být generální zkouška před všeobecným čištěním poměrů. Dcera jistě nevycházela z údivu, když před kapounem přišla o manžela.

"Já tady, Tysr, ve střední Evropě žiju dost dlouho, ale nic podobného nepamatuju." Nechápe, ale mlčí. "Stejně na tom byl asi i Boleslav Chrabrý, protože ho zpráva o Ryšavcově řádění vyvedla z míry. Zavolal ho k sobě, tam mu vydloubali oči a šup do věže. Ještě nedávno tam byl. Smrt si na sebe dala čekat."

Uvažuji o tom, je to zatracená úvaha. Co se asi stalo s jeho dcerou? Ani nevím, jak se jmenovala. Když tchán zabije zetě, je to jistě nevhodná reklama. Ženiši se pak sotva hrnou. Vdova musí nejspíš do kláštera. Možná, že jsem se na ni nějakou dobu díval při slavnostní mši, jak klopí oči.

"Muto!" Čekám chvíli, nic.

"Ojíííí, ojíííí, ojíííí! Tak vyje vlk," upřesním, aby se Tysr nedivil.

"Ven!" zařvu na několik hlav, které na mne ze dveří poulí oči.

"Kdepak vlk, pane. Tak kvičí prase. To musíš takhle: Hujíííííí!"

"Kdy jsi, prosím tě, slyšel naposled výt vlka?" Hned jsem však na vlka zapomněl. Rozplynul se v mlze. Kdybych se teď chtěl podívat dolů na řeku, musel bych vystoupit na jižní hradbu. Dal jsem hradby zvýšit. Obrovská technická vymoženost. Hradba drží. Já se taky držím. Držím se stolu, který mne drží. Z mnoha hradů, na kterých jsem byl, viděl kníže nebo kdo do dálky. Jenom český kníže kouká na hnůj.

"Muto, co kde děláš?"

Asi jsem usnul. Přišla a nepřela se. Mohl jsem si sám nalít, ale takhle se neopiji.

"Kde je Tysr?" Koukám kolem sebe, i pod stůl jsem se podíval.

"Vyhnala jsem ho, opilce," řekla rezolutně.

Uvažoval jsem o tom. Neměla právo. Nebo měla? Neměla. Ale už byl pryč, tak se nedalo nic dělat.

"Chutná ti, pane? Jen aby ti nebylo špatně." Nahlédla do džbánu. "Tys mu teda ulehčil, jen co je pravda."

"Chutná, nechutná. Hlava je lehčí a myšlenky tak netíží. Něco jsem ti chtěl říct, nevím co."

"Když tě tlačí myšlenky, vypusť je ven. Není nic horšího než nevyvětraná myšlenka. Myšlenka v hlavě je jako větry v břiše. Vyžeň je z hlavy a uleví se ti."

Co mi potom v hlavě zbude?

"Vzpomínáš, jak Chrabrý vtrhl do Prahy? Řekni po pravdě: Jsou Poláci lepší milovníci než Češi?" Koukám, jak to přijme, byla už tenkrát holka odrostlá. Samozřejmě, že mi neodpoví, odpověď ani nevymáhám. Jindřich je však podrazil, bratry Slovany. Dal jim Čechy jenom jako léno. Lééééno. Slyšíte? Lééééno. "Dělal si na nás nárok. Zalez, ty hlavo skopová. Chtěl tu rozhodovat, jako rozhodoval jinde. Nemohl připustit, aby mu za humny vyrostla nějaká říše, která by dělala potíže."

Rukávy mám mokré a divím se tomu. "Kdo to tady polil?" Zase jsem usnul a když jsem se probudil, bylo mi líp. Věděl jsem, že mám v hlavě nějakou myšlenku, které se musím zbavit, aby se Muta nezlobila. Muta je stará a nezaslouží si, aby ji někdo rozčiloval. Houpala mne na kolenou, když jsem byl dítě.

"Pamatuješ, jak ten trouba Chrabrý přemlouval německá knížata, aby s ním šla do party? Pamatuješ?" křičel jsem na někoho, koho jsem tušil vedle sebe. "Jo, to zrovna. Němci půjdou proti sobě, aby byl Polák na koni. Ještě ho tak na koně vysadit! To zrovna! Naši by mu na koně možnáááááá, možnáááááá pomohli, ale choval se jako hovado. Jako hovado. Proto ho vyprovodili svinským krokem. Oldřich s bezkulkou Jaromírem."

Vybavuji si najednou, jak o tom otec někdy vypravoval a jak ho štvalo, když potom dal Jindřich meč do ruky té zplihlé oháňce, Jaromírovi.

Za všechno mohou naši pohanští bohové. Nikdo jiný. Proto stojíme mezi dvěma ohni, mezi Poláky a Němci. Chrabrý naléhal na strýce, aby spolu vytvořili silný slovanský stát, a hrr na ně, na Němce. Jak to táta slyšel, hned řádil. Historické omyly knížete Oldřicha. Poslům Chrabrého hlavy dolů, syna Mečislava do věže. Když na to teď myslím, jako že je to blbost na to myslet, musím plakat. Jakou jsem já mohl mít dneska říši. Jindřich by prosil a posílal voly. Místo toho tady brečím na politém stole. Táta si viděl na špičku nosu.

"Co má člověk ze života? Jenom samou válku. Místo abych myslel na kdovíco, myslím jenom na politiku. Už si ani nic jiného neumím představit. Možná, že to tak je dobře. Na světě není nic, nic než, nic než...." udělalo se mi v hlavě pusto. Nic než nic. Trvá mi chvíli, než se seberu a než se mi opět v hlavě něco vylíhne. Mužský nemá kde dokazovat svoji chrabrost, to je svoji inteligenci, svůj charakter, než když dá jinému do rypáku. Dokazovat ji na seně se ženskou těší jenom chvilku. Svět musí být v jednom ohni proto, aby ten, kdo se dožije bezzubého stáří, měl o čem vypravovat.

Jaromír měl něco do sebe. Byl to poctivej blbec. Slíbil Jindřichovi věrnost, a chtěl proto ve svém poddanství poctivě zůstat. Kdyby šlo o něj, ale šlo o národ. Když přišla před Oldřichem na Jaromíra řeč, prý řval vzteky. Pak začali Němci obsazovat pohraniční hvozdy, taky osady tam zakládali a dokonce i hrady. Tátovi se navalila krev do hlavy a všeho měl definitivně dost. Nebylo mi v tu dobu víc než sedm. Matka Božena mne držela doma a říkala, abych se modlil za tatínka. Klepala se strachy, dobře se na to pamatuju. Spali jsme a všechno jsme zaspali. Slávu, se kterou ho pak vedli na knížecí stolec, ne. Všichni mu holdovali a já na něj byl pyšný. To je moje první vzpomínka na vládu mého otce. Jaromír musel zase na cesty. Ukryli ho na nějakém hradě, tuším, že to byla Lysá. A jako vždy za podobných okolností, kdo se za Jaromíra přimlouval, přišel o hlavu a hlavně o statky.

"Svět se zbláznil!" Kdo to tu řve? Kdo se opovážil? Kdo je tu? Hej, kde jste? Přece tu někdo křičel. A nalil mi tu, loket mám celý mokrý.

Musel jsem znova usnout, protože jsem se za chvíli divil, co tu dělám. Někdo mi držel společnost a odešel. Kdo? Musel jsem se napít, abych si vzpomněl. Ryšavec. Kde je? Poznal jsem ho podle ryšavého vousu a podle dvou děr do hlavy. Tadyhle, ukazuji si na oči, a div že jsem si je sám nevypíchl.

Jaký je rozdíl mezi tím, když umře jeden, třeba tvůj zeť, Ryšavče, a když jich umřou stovky, tisíce? Jeden mrtvý je malicherná jednotlivost. Upírám se k ní proto, že vidím, jak mou vinou spadl s koně. Proto mne napadlo, že po něm třeba někdo zůstane a teď ho čeká hlad a horší věci. Chybí nám technický prostředek, který by nás podobných pohledů uchránil. Slyšel jsem o obléhacích strojích. Novinky, které se napřahují do příštích věků.

Opilé úvahy. S podobnými nápady nemám v Evropě co dělat. Ani na klášterní celu, kdyby na to přišlo, nemám nárok. Šebíř by mi ji nedal. Musel by se přimluvit tenhle tam nahoře. Zvedl jsem oči a padl na záda. Ještě, že tam byla zeď, která mne zadržela.

Nebožtík starý Kojata měl pravdu. Zpívat a přednášet básně je jako prodlévat na nebesích. Vidět svět, jaký není. Utéct tomuhle bolestnému času. Tady všechno jenom bolí. V Kojatově písni se umíralo krásně, bezbolestně a takový bezbolestně trpící byl hned povýšen mezi anděly. Když se někdo schová do písně, už je mezi svatými, kteří na naše pozemské hemžení shlížejí s útrpností. V písni jsme povýšeni k nebytí, tedy k dokonalosti. Ožíváme u ohňů a žijeme svůj druhý, lepší život.

Drnky, drnky, plané trnky. Už jsem jako strýc Jaromír, dej mu pánbu věčnou slávu.

Piju, v hlavě se mi uhnízdil červ a hlodá. Vyplavit nejde. V případné písni, kterou budou zpívat o tom, jak jsem hnal Němce ve čtyřicátém, je kus věčnosti. Že jsem za rok dostal výprask, tam už nebude. Já budu v písni věčně vítězit. Tak rozkazuje Břetislav I., kníže český.

"Nechoď sem, Šebíř! Jsi anděl smrti, jdi ode mne!" Šebíř na sebe mazaně bere Mutin hlas. Bere mi víno, slyším, že toho mám dost. Mám toho dost. Všeho mám dost.

"Šebíř, ty slibuješ ráj a těšíš se na smrt. To nejde k sobě. Smrt a blaženost. Tohle je blaženost." S někým se tahám o džbán. "Smrt je smrad a hlína. Smrt jsou kosti, která zbyly, než je vlci rozchvátili. A lidi ho poslouchají jako ovce. Slyšeli jste?"

Někdo mi dává chladivou ruku na čelo. Samozřejmě, že to je moje dobrá žena Judita. Kdo jiný ví, jak na mne?

"Udělalo se mi z té historie nanic," slyším, jak se vymlouvám.

11. MNATA ZE STRADONIC.

Jeli jsme z Dřevíče, kde jsem získal mimo jiné tuto neklamnou zkušenost: Zdejší mají na paměti, že jsou spíš Lučani než Češi. To mi však zase nedělalo velkou starost. Řekne se, že kníže má starost pořád. Někdy také propadám tomuto pojetí věci, ale pravda to zase tak úplně není. Starost sedí trvale někde za humny mého vědomí připravena přiskočit a obtěžovat. Kdybych se měl pořád jenom starat, nevyšel bych z nouze a život bych si ukrátil.

To je fakt, jak říká vzdělaně Livora, když si myslí, že je dobře opičit se po kněžích, které má v úctě. Co je fakt? Fakt je, že musíme být ještě dneska v Praze. Když na to přijde, nemusíme, nic nás netlačí, ale

řekl jsem, a to platí.

Družina jede, slunce pálí a lidé, jindy hovorní, mlčí, protože jim slunce leží na zátylku. Řekli by, počkáme, slunce taky večer ochabne. Kníže však řekl, a tak se jede.

Jedeme krajinou, kde jsem doma. Snad proto si jí většinou nevšímám. Jenom ji zdolávám, zkracuji vzdálenosti, někdy trpělivě, jindy kvapně, veden snahou být někde jinde. Teď, snad pod tlakem slunečního žáru, si uvědomuji, jak přechodný je můj kvapný krok. Vždyť tudy jezdil můj dědek a jeho dědek, honili se za důležitými cíli a nedbali, stejně jako já, olše u cesty a dubu v zátočině. A dědci nejsou a olše se rozrostla, dub zkošatěl a zátočina je tam, kde byla.

Kůň líně zvedá nohy a páchne potem. Rozhlížím se po okolí a hledám, o co bych opřel pohled.

"Nevěšte hlavy, úroda bude letos dobrá," říkám, "naděje na letošní zimu je nejvýš příznivá." Chtěl jsem říci, že chlapi na vsi přežijí, ale raději jsem zmlkl. Proč přivolávat neštěstí.

"To je fakt," zasmál se Tysr. "Lidé budou mít nějakou dobu pokoj od kostela." Logicky domyslel mou informaci, svůj názor však vyslovil značně nekonformně.

Ostatní se přidali. Výkřiky jako: Naprší nám na pána Boha, nebo: Nafouká mu do huby, jsem bral jako výroky, které sice mohu odmítnout, protože jsou urážlivé, ale situace je taková, že je mohu přeslechnout.

"Budeme stát venku pod stromem a otec bude křičet proti větru." Podle hlasu to byla Mutinova zkušenost. "Našeho Kratinku nebude slyšet. Rozumím mu sotva, kolik zdrávasů mi napařil."

Smáli se a napodobovali své kněze, kteří u nich sloužili Bohu a snažili se marně něco udělat s jejich dušemi.

Byl jsem rád, že se trochu rozpovídali, i když téma, kterým si krátili cestu, nebylo, z hlediska víry, příliš na úrovni knížecí družiny.

"Já nemám podobnou zkušenost," řekl jsem zatím ještě tolerantně, protože se mi chtělo přidat se k chlapskému klábosení a přitom ho trochu usměrnit.

"Bodejť by jo. Kníže! Kníže má svoji kapli, do které se přece nic nevejde."

Že se nic nevejde? Stejně jako do těch jejich hlínou poplácaných jeskyněk, kterým říkají vznešeně kostel. Ale ne. Mají pravdu. Když se sejde celá rodina, strkáme do sebe lokty. Prý je to ponižující, mít tak málo místa. Poměry jsou však takové, že lidé mají k sobě v kostele blízko. Všechno tu u nás člověka tlačí. I kostely ho tisknou. Jejich klenba leží člověku na zátylku, jako teď to odporné slunce. Člověk má strach, že se Bůh na nebi neopatrně obrátí z boku na bok a křesťana, pokorně skloněného, zalehne nebeská tíha.

Teď se tu posmívají mé kapli, která musí zůstat pro službu boží. Šebíř odmítá pustit sedláky, kteří už zaplnili sýpky, s jejich desátky do svého kostela. Bylo na mně tvrdě hájit státní zájmy, ale knížecí kapli udržel. Těch řečí, těch farizejských argumentů, co jsem musel vyslechnout.

Pouštím uzdu a protahuji se v kříži. Měli bychom slézt s koní a narovnat se.

Byl jsem rád, když se obilí dostalo do Prahy, když ho cestou neukradli loupeživí vychytralci. Když konečně bylo, nechtěl Šebíř půjčit kostel na jeho přechodné ukrytí. Nelibě nesl, že venkovské kostely

sloužily v době sklizně jako stodoly, ale musel se podvolit. Jedině knížecí kaple odolala tlaku okolností.

Bylo to minulý rok, nebo dřív? Klas ze Šancí ukradl obilí, které vezli Kozárovičtí. Jeho sousedi. Ukradl ho a přivezl do Prahy jako svůj desátek. Jako daň ušetřenou a pokorně s radostí dodanou. Jenže, jak by řekl Šebíř, boží mlýny tentokrát mlely nezvykle rychle. Klas všechny kozárovické v koprovickém úvozu nepobil a Livora ho poznal. Z jeho strany chyba i štěstí. Jeli za tmy, proto lupiči Livoru přehlédli. Zrovna seděl někde v křoví na bobku, tlačil s vyvalenýma očima ve chvíli, kdy je přepadli. Ptali se ho pak, proč svým lidem nepomohl, proč je nechal pobít jako koťata. Kroutil se, že je slabý v rukách, jeho

zbraní že je jazyk. Náhodou měl pravdu i když nad tím všichni, kdo ho slyšeli, kroutili hlavami.

Táhl se za lupiči po zbytek noci jako dým a ráno pak vyhledal v Praze Tysra. Soud byl rychlý, svědectví průkazné. Lupiči si ani s mrtvolami nedali práci, jen je odtahali do křoví, až se budeme vracet, zakopeme je. Hlavy padaly, jen to dunělo.

Nechal jsem rozhodovat svého nejstaršího, který byl právě v Praze. Měl přihlédnout k mým regulím vyhlášeným na Vojtěchově hrobě. Spytihněv se však chtěl předvést, ukázat, že je nad starého knížete. Proto zkrátil lupiče na hrdle, na obilí i na penězích. Žádné transporty do Uher.

Když přijde obilí do Prahy, musí se uklidit, déšť a myši do kostela nesmějí.

Letní bouřkové mraky teď zakryly bodavé slunce. Doufám, že se mi uleví, že zmizí svíravý tlak, který na nás všech leží, vyhání vodu z těla a nutí dýchat s otevřenými ústy. Ať se už konečně nebesa roztrhnou a vydají, co skrývají. Bouřka bude, už aby byla. Koně se potí jako lidé.

Náhle se zableskne z mraku, který máme za pravou rukou, hrom třeskne, jako když bičem švihne, ohlušující rachot nás všechny přibije do sedel. Vpředu se pod Mnatou vzepjal kůň a on, protože se právě bavil se svým sousedem a nedával pozor, sletěl jako snop. Viděl jsem zoufalý pohyb ruky, která hmátla do prázdna. Spadl na záda a zůstal ležet. Shlukli jsme se kolem něj, někteří seskočili a klekli k nebožtíkovi. Narovnali ho a nutili, aby vstal. Marně.

"Je po něm, pane," zvedl hlavu od Mnatovy hrudi budečský Chroust. "Nic neslyším, dech v něm není žádný."

Sedím zkoprněle na koni, měl bych slézt. Ještě jsem se nevzpamatoval z úleku. Z úleku nad tím, co mne pořád překvapuje a zaskakuje. Jak snadno a lehce člověk odejde. Teď tu je, něco říká, na něco myslí nebo nemyslí, ale je, pak přijde prudký pohyb, a už není. Co říkal Chroust? Dech z něj už odešel? Jako z dálky se mi na vědomí namotává ta věta. Dech z něj odešel. Duše se říká, ne dech. I teď musím své lidi poučovat. Styď se, Břetislave. Jenže já ho nechci poučovat. Já jenom cítím strach z toho, že je tak snadné odejít. Tolik námahy, tolik strádání, a pak mrkneš a je po všem. Přece to není spravedlivé. Člověk by měl mít nějaké jistoty.

Jsou to však planá přání. Celý život jsem se snažil dosáhnout úspěchu v tom, jak druhého připravit o život. Abych jenom mrkl, a on už nebyl. Kolikrát stál můj život na rychlosti, s jakou ten druhý znehybněl a s vyplazeným jazykem zdravil smrt. Takže žádné pokrytectví. Mnata umřel, a my žijeme. Klidně jsem mohl být já na jeho místě. Stačilo by, aby mého koně bodl ovád do nějakého citlivého místa, a byl by konec. Už padám hlavou na kámen nebo na kořen a už je člověk na druhém břehu bez rozloučení a bez rozhřešení.

Vím, bylo to krajně nevhodné, ale nemohl jsem si pomoci. Začal se ze mne drát smích. Ještě teď se stydím, ale nemohl jsem s tím tenkrát nic dělat. Možná, že to bylo strachem. Viděl jsem, jak se na mne

všichni zaraženě dívají a nevědí, co si mají myslet. Přece to byl náš druh, jejich druh, a já se jako blázen směji jeho neštěstí.

"Há, hahaha há," ryčel jsem a marně krabatil obličej do nesmyslené masky. "Takhle blbě umřít, takhle zbytečně umřít." A zase jsem ryčel jako divoká svině, když jí berou mláďata. "Co nám to děláš, Bože!" zahrozil jsem pěstí na mrak, který visel nehnutě a lhostejně na nebi.

Družiníci, zaraženi smutnou událostí a tím, že se kníže vzpírá samotnému Bohu, se ke mně přidali. Nesmáli se, jenom řvali na protest proti zbytečné smrti. Řvali odporem ke svému osudu. Tak bych vše teď, s odstupem několika let, vylíčil. Mnozí z nás přešli v plynulý nářek, v pláč, kterému se nemohli ubránit. Mně už také tekly slzy a věděl jsem, že nejsou od smíchu. Sama sebe jsem litoval a nepřál si konec, kterému nemohu uniknout.

Kde je Šebíř se svými řečmi o nesmrtelné duši? Jak ji vzít do ruky a vrátit ji zpátky na její místo? Před chvilkou tady byla, odešla a nikdo ji, nesmrtelnou, ani okem nezahlédl. Jak tu sedíme na koni, stojíme na zemi, všichni takhle dopadneme. Jen aby to nebolelo. Jeho už určitě nic nebolí. Ani neměl čas mít strach.

Slušelo se něco říct, ale nic mne nenapadlo. Nic, co by se v tu chvíli hodilo. Nářku nad mrtvým bude dost, až přijde čas. Mnatův rod měl dvorec v našem směru. Do Stradonic je kousek cesty. Slyšel jsem, jak se Mnata chvástal, že nás všechny pohostí, když u něj zastavíme. Odmítl jsem, a teď na jeho pozvání dojde. Nikdo jsme neměl z návštěvy Stradonic radost.

"Nestůjte tu jako plačky. Už neobživne," řekl konečně Tysr a vyzval ty, co stáli nejblíž, aby nebožtíka zvedli a vysadili na koně. Pak ho přivázali k sedlu. Nejdřív pod břichem koně protáhli řemen a spojili jím nebožtíkovy nohy, pak spojili Mnatův opasek s hruškou sedla. Podobně se u nás vozí zajatci Poslední Mnatova cesta byla cesta zajatce života. Nebo smrti? Málem jsem se zase dal do smíchu, ale tentokrát jsem se ovládl. Nebyla to cesta důstojná člena mé družiny.

Bouřka ne a ne přijít. Jeden blesk, jeden mrtvý a pak nic. U cesty se objevil vesničan, sundal čepici a s otevřenou hubou koukal na mrtvého, podpíraného s každé strany jedním pánem. Pot se z nás lil a mouchy nás trápily k zuřivosti.

Možná, že bych měl vydat nařízení, aby družiníci a vůbec všichni přední mužové knížectví jezdili připoutáni k sedlu. Aby měli jistotu, že dojedou. Řemen vedený kolem pasu a k oku sedla, jistota proti zlé náhodě. Samozřejmě, že v boji by to neplatilo. Určitě bych s tím však nepochodil. Vzbouřili by se. Copak se sluší jezdit připoutaný k sedlu jako zajatec? Nebo se přiznat, že mám strach, abych nespadl? Družiník by raději riskoval život než posměch a ponížení. Usoudil jsem, že se podobné nápady líhnou v hlavě, která je zatížena vedrem a starostmi.

Jeli jsme, mrtvý se klátil se strany na stranu, ti dva vedle se ho marně snažili udržet v přímé poloze, proto mu alespoň odháněly mouchy. Když se konečně dalo do deště, byli jsme téměř u Stradonic. Když řeknu, dalo se do deště, nemluvím pravdu. Nebesa se tentokrát protrhla a shůry se na nás začala valit voda. Příval nás zatloukl do sedel. Nebylo vidět koně přede mnou. Jindy bychom poslední kus cesty jeli tryskem, teď, s ohledem na mrtvého druha, jsme jeli jako pohřební průvod.

Konečně vjíždíme do brány hradiště, které je schováno v matných záclonách vody. Země je v míru se sousedy, zdejší jsou v pokoji s těmi vedle, taky sousedy, proto nikdo nehlídá. Všichni se krčí doma a ucpávají díry ve střeše. Jako by jich ubylo, kdyby vystrčili nos. Vítají nás jenom psi.

Mně voda normálně nevadí, když je jí ovšem přiměřeně, teď jsem však dostal vztek. Na nebožtíka, na všechny kolem, kteří ještě netuší, co vezeme. Chlap si zamane a spadne s koně, taková neopatrnost

nebo spíš neschopnost, a kníže, promočený až na samou duši, teď má jeho lidem všechno nějak vysvětlit. Já to tušil, věděl jsem, co přijde, a proto jsem byl předem nakvašený, přímo zaujatý proti všem, kteří se teď tlačí ve dveřích a jenom někteří se odvažují do deště, který se z hlavního už vyčerpal, protože vědí, co se sluší.

"Pane, je nám ctí, že tě můžeme přivítat na našem chudém dvoře," skuhrá stařík, zřejmě nejstarší rodu, rázem taky už promočený, ale on nedbá a pomrkává směrem, kde se vzadu za posledními, kteří už seskákali s koní a tlačí se k zápraží, na koni veze jeho syn. Leží koni na hřbetě jako promoklý snop obilí a beznaděj se už objevila staříkovi v očích. Poznal, o co jde, mluvit nemusíme.

Zvedl oči k mrakům plným hromového rachotu a vody a vydal kvílivý zvuk.

"Pojď z toho deště, všechno ti vysvětlíme," říkám a deru se dovnitř. Tam mne nikdo nevítá, jak by měl. Ženy a muži vyrážejí ven a ženou se k nebožtíkovi. O koně a psy se starají zdejší pacholci, kterým nepřísluší to, co patří rodině. Překvapení a úlek. Ten však jistě brzy pomine a zůstanou otázky. Moji lidé vědí, co se sluší, proto jim na otázky neodpoví. Nemohou říci, že jejich druh spadl jako balvan a zabil se jen tak pro nic za nic. Nepřístojná smrt druha je ostudou družiny.

Když nebožtíka nesou do domu, stařenka, možná, že matka, srdceryvně naříká a volá Mnatovo jméno. Položili mrtvého na lavici, družina se rozešla po ostatních staveních hradiště. Všude rychle zapalují ohně.

"Pojedeme, až uschneme," říkám starému, který se už trochu uklidnil a dožaduje se vysvětlení.

"Jsi křesťan?" ptám se. Váhavě kývne. Mohu proto uplatnit obvyklé stereotypy. "Co Bůh činí, dobře činí. Ví, co dělá," opravuji se rychle, protože tvrzení, že jeho syn umřel a je to tak dobře, by asi neschvaloval. Rychle mylnou volbu ještě zamlouvám dodatečnými ozdobami, jako že byl dobrý bojovník, že byl statečný a umřel jako bojovník. Proto se sluší říci, že umřel, jak se slušelo, když už Bůh dal a on musel odejít předčasně. Starému jsem nakonec řekl, jak to bylo, a on se dovtípil, že všechno nechám na něm. Moji lidé se domluvili, že budou mlčet. I když na ně domácí naléhali, i když jim nedali pokoj a za půjčenou košili si žádali vysvětlení, mlčeli.

Mně půjčili rezervní oblečení a já jsem pak vztekle koukal na svou vlastní košili, nohavice a kazajku, kterou kněžna sama vyšívala a dala si záležet, aby na ní vynikly lipové květy, které jsem tam chtěl mít.

"Dej to dál od ohně, ať se nespálí," houkl jsem na služku, která nemotorně manipulovala s bidlem, které viselo na hácích u ohně.

Byl jsem v suchu, družiníci na tom nebyli hůř. Někteří měli sice kolem beder jenom kus hadru, ale měli pro sebe oheň, a to bylo hlavní. Nikdo si samozřejmě nevzal ženskou košili. Tady muži na parádu příliš nehleděli, když někomu žena košili vyprala, chodil její muž doma asi bez a čekal, až uschne.

"Můj nejmilejší syn," naříkal stařík. "Staral se o mne, u stolu mi dával nejlepší sousta. Byla to moje jediná opora ve stáří." Tak dál a pořád dokola. Něco z toho jsem mu mohl i věřit. Nebyl důvod předstírat, že se věci neměly tak, jak říkal. Teď mohlo být pravda všechno, protože věci doběhly ke svému konci. Věděl jsem, že když synova mrtvola ležela ve vedlejší místnosti, kde ji ženy převlékly do čisté košile, měl starý právo věřit, že vše je tak, jak říkal. Kéž by nebylo nešťastného pádu. Mnata měl před sebou jistě nadějnou budoucnost.

Jakou? říkal jsem si. Službu v mé družině a pak nakonec něco zboží. Možná i kořist, ale ta nebyla nikdy jistá. Nebyl nejstarší syn. Všední středověká existence. Nic moc a taky nic málo, když vezmu v potaz všechny okolnosti tohoto vyhladovělého světa.

Vedle sestry a bratři, jejich ženy a muži s dětmi hlasitě vychvalovali přednosti nebožtíka. Hodilo se tam zajít. Nejdřív jsem však sedl ke stolu a vzal něco k jídlu, co mi nabídli. Nabídli mi chleba s medem, tedy nic moc. To na tom jsou tak bídně? Pohřební hostina bude později. Musí dojít pro kněze, který se sem už dneska nepotáhne. Na hradisku kostel neměli. Přinesli mi kvas, neměl jsem však žízeň. Možná později.

Seděl jsem a koukal do ohně, koukal, jak se páří z mých svršků, a poslouchal skuhravý hlas stařík̊v, z jehož řeči jsem občas rozuměl nějakému slovu.

V Praze byli ještě dva zdejší. Jeden kovář od přední brány a někdo z kněžniny družiny. Co tam dělal, ani nevím. Vím jenom, že tihle, kteří vyšli z jednoho hnízda, vždycky drželi při sobě. Ať to byli Děčané, Lemúzi, Pšovani, Charvátci, vždycky se sešli, a ať jsem je trápil jak chtěl, vždycky se domluvili a jeden druhému pomohli. Snad to bylo tou zatracenou řečí, slovy, kterým ostatní nerozuměli a jenom oni se k nim hlásili, že se tu vytvářely družiny v družině. Nechtěl jsem proto, aby byli dva jednoho rodu u mne v Praze. Vazby uvnitř kmenů byly volnější. Přece jenom trval český stát už dost dlouho a souvislost Doudlebana od Práchně a od Sázavy byla spíš pomyslná než skutečná.

Teď jsem si dával neodbytnou otázku, co odpovím, až se starý zeptá, kterého ze synů posadím na Mnatova koně. Zatím neřeknu. Nespěchejme, času je dost. Jeden sotva vystydl.

Starý mi dělá společnost. Pořád plete pajdavým jazykem, má asi pocit, že je to dobře. Kníže sem nejezdí každý den. Má za to proto trpět? říkám si v duchu a nemám daleko k tomu, říci to nahlas. Má chromou ruku a já se střežím na ni pohledět, abych se nedozvěděl, jak k tomu přišel. Stejně jsem však podrobnostem neušel. Chytili medvěda. Řeč šplouchá a šplouchá. Poslouchám, jak mi v hlavě šumí čas. Do toho drkotají dědovy vzpomínky. Byl junák a medvěd ukončil řadu jeho chrabrých činů. Měl by naříkat nad synem, který tu blízko leží a nehne se. Zatím naříká nad sebou. Asi je to tak správné. Nebožtíkovi nářky nepomohou, jeho úděl nezmění. Nad kým je třeba naříkat, jsme my, živí.

Vejde starcova dcera. Má červené oči a vystouplý břich. Za každého mrtvého tu je okamžitě náhrada. Ptá se, jestli něco nepotřebuju. Myslí tím, že bych měl přijít vedle, kde se u Mnaty

sešli všichni z rodiny, kteří byli doma, a pár předních družiníků

v půjčených košilích. Mnata si zaslouží úctu svého knížete.

Dveřmi jsem vyhlédl ven. Byl už večer, přestalo pršet, hrom lomcoval nebesy někde v dálce.

Když jsem vešel, všichni ztichli. Bylo tu plno lidí, nebožtíka přes ně nebylo vidět. Ležel uprostřed místnosti na lavici. Oblékli ho na poslední cestu, jak se bojovníka z knížecí družiny sluší. Na zrzavé hlavě měl přilbu, která měla snést ránu, aniž pukla. Na těle měl košili, ale ne obyčejnou, byla to zřejmě košile, jakou šijí matky z předních rodů svým synům k mimořádný

událostem. Když se syn žení nebo když odchází do kláštera. Měl Mnata ženu? Neměl. Měl jenom

svatební košili. Teď spočíval hlavou na drátěné pleně, která zavěšena vzadu na hraně přilby, mu měla v boji chránit krk. Jeho úzká hlava, sedící na tenkém krku, nebyla na tuto zátěž zvyklá, taky jsem ho s ní neviděl, šlo zřejmě o rodovou památku, která byla vyzdvižena ze skrýše pro tuto chvíli, aby ji pak zase uložili na její místo. Přes košili měl koženou kazajku, vpředu pošitou kovovými plíšky. Přes pravé rameno měl přetažený řemen a na něm, po levém boku upevněný, ležel meč. Byl v dřevěné pochvě, jakou už není vidět. Taky rodová památka. Na opasku pak měl tesák a koženou tašku. Věděl jsem, že je

v ní křesadlo, hřeben a břitva. Chudák Mnata. Tyhle všední osobní předměty mne dojaly víc než nářek pozůstalých. Určitě tam má i další, už nepotřebné věci, jako je talisman pro štěstí v boji nebo proti nemocem.

To bylo všechno. Štít, kopí, ani sekera na lavici nebyly.

Celé shromáždění na mne hledí. Čekají ode mne něco? Postavil jsem se ke stěně a tu si všichni sedli. Na zem. Já jediný jsem stál, nebožtík ležel. Stěsnali se tak, aby kolem lavice bylo místo a pořád bylo ticho. Chtějí na mně, abych mrtvého oslovil. Určitě. Ten zvyk se u nás, u Čechů, nedržel, ale zde asi platil. Jinak by neseděli a nečekali.

Nabral jsem dech a zaburácel: "Mnato! Mnato! Mnato!" Spojení živých s mrtvým trvá, smrtí není přerušeno. Mrtvý nás opouští, ale jen zdánlivě. Bude tu s námi, dokud na něj budeme vzpomínat. Proto stavěli naši dědové mohyly, aby nezapomněli. Mnata sice odchází, ale my víme, že zanedlouho půjdeme za ním. Nebude mu smutno, protože se sejde se všemi, které měl rád i které nenáviděl. Bude pokračovat v řeči, kterou nebeské znamení přerušilo.

Proti mé vůli se mi stáhlo hrdlo. "Sejdeš se se všemi, které jsi tady měl rád," řekl jsem rozhodně a místností se rozlehlo kvílení žen. Musel jsem ještě něco říci, čekali na to, protože muži naříkající ženy okřikovali. Kníže se přece loučí se svým družiníkem. "Byl jsi statečný a měl jsi pevnou ruku, z tvého meče měl nepřítel strach. Tvá zbroj byla pevná a nikdo ji nepokořil. Věrně jsi sloužil svému knížeti a na nebi ti bude vše přiznáno k dobru."

Opřel jsem se o stěnu a dal tím najevo, že jsem skončil.

Mnata ležel tak, jak ho položili, mezi pozůstalými to však začalo vřít. Vstalo několik žen a začaly s kvílením kroužit kolem lavice. Sedící jim udělali místo. Zprvu jsem myslel, že jde jenom o tradiční nářek nad mrtvým, ale pak jsem poznal, že zpívají. Ano, byl to zpěv. Zpívaly něco, čemu nebylo rozumět. Táhlé slabiky se střídaly s krátkými, vyháněly je do výšky a klesaly do plačtivé polohy. Nerozuměl jsem slovu. Byl to zpěv, který zpíval nějaký kmen nad mrtvým ještě v době, kdy se dědci chystali k tažení na západ?

Světlo loučí, vlhký pach mnoha těl, přítomnost mrtvého a

ječení žen, rytmické tleskání mužů, kteří se teď k ženám přidali, aby dali účast nad smrtí svého druha, to vše mi zrychlovalo dech. Úzko mi bylo patrně i z toho, že jsem si také sedl na zem, abych dokázal, že před tváří smrti jsme si všichni rovni. Ženy si konečně sedly a vstal mladík a obcházel kolem mrtvého se štítem a oštěpem. Druhý po něm nesl srp, další koňskou uzdu. Přitom pořád zpívali. Teď jim bylo rozumět. Zpívali, že mrtvý byl člověk a každého člověka je škoda. Pak ve zpěvu tvrdili, že tam, kde teď Mnata je, je určitě líp než tady bylo mezi nimi. Tam má medové koláče a tady měl suchou placku, kterou zapíjel vodou.

Mohl jsem se proti tomu ohradit, ale toto tvrzení určitě nebylo příliš osobní, zpívali to každému nebožtíkovi, takže měli pravdu.

Při všech podobných příležitostech pozůstalí nebožtíkovi závidí jeho úděl. Těžko říci, zda upřímně, nebo jenom proto, aby se mu smrt nezdála být příliš krutá.

Zpěv byl teď střídán nářkem, ženy byly zřejmě schopny naříkat soustavně a souvisle. Umíralo se hojně a smrt nebyla nic neobvyklého. Přesto jejich nářek nad odchodem bratra a syna byl srdceryvný a mně, člověku cizímu, bylo úzko.

Kdyby mi někdo řekl, že až odtud pojedu, kůň se vzepne a

já budu ležet na lavici, Šebíř bude obcházet s kadidlem a bude mluvit řečí svého boha, bude mi to jedno? Asi bude. Ale teď, v tuto chvíli, kdy tady sedím uprostřed hluku v místnosti plné pachů, mi to jedno není. Teď se držím života, ať je jaký je. Třeba mohl být horší nebo lepší, hlavně, že je. Život je jistota. Sporná, klamavá, nejistá jistota, ale je. Bože, děkuji ti za ni.

Pak mne někdo vzal za loket, stejně jsem už měl nohy úplně dřevěné, a tak jsem kulhal ven na vzduch. Byl jsem mu vděčný, i když jsem věděl, že nechce, abych byl u toho, až z truhlic vytáhnou své staré bohy. Nezapomenu, jak matka dala otci do hrobu hrnec pečeného masa a biskup k tomu mlčel.

"Pane, budeš spát na druhé straně dvorce, aby tě hluk našeho rozloučení s Mnatou nerušil." Byl to nejstarší Mnatův bratr. Věděl, co se sluší.

"Kde jsou moji lidé?" zeptal jsem se.

"Porůznu. Ráno tě vzbudíme a můžeš pak jet do Prahy. U nás je teď bezpečno."

Vyklidili jednu chatku. Byla tam na zemi kůže a mohl jsem se i umýt. Přišel Tysr a ptal se, co a jak. Co by bylo? Ráno pojedeme už bez Mnaty.

Ležel jsem, spánek mne zdaleka obcházel. Nikdy jsem si svých mužů nevšímal. Jaké měli bolesti, starosti, radosti, byla jejich věc. Málokdy jsem se zajímal o jejich život, který byl podřízený službě. Spíš náhodou, jako v případě svatby Dobešovy dcery, které jsem dal náušnice, nic mne nestály, protože je kdosi vyhrabal ze země. Takové jednání jsem bral jako slabost. Jaký měly vliv na chod knížectví Mnatovy bolesti? Žádný. Alespoň jsem si to myslel, a nebyl jsem sám. Kdybych se o to staral, nespadla by Chasrovi hlava a stát by se rozložil. Už bych nemohl čelit Jindřichovi.

Díval jsem se do tmy. V dálce se ještě chvílemi zablesklo, jako by nebesa chtěla naposled pozdravit svoji oběť. Doléhal ke mně nářek žen sedících kolem Mnatovy mrtvoly. Byl jsem si jist, že mám pravdu, kvílení však napovídalo o určitých pochybnostech.

12. POSLEDNÍ VÁLKA S NĚMCI?

Když se řeklo, že jdeme do války, družina jásala a pila na kuráž. Když se přišlo z tažení, spočítali se padlí a pilo se na jejich památku. Když se nešlo nikam, pila družina z dlouhé chvíle.

Zdá se, že tenhle svět je jedna souvislá válka. Jedno nepřetržité válečné tažení. Ale to je omyl. Jsou přece chvíle, kdy se seje, orá, sklízí. Mezitím se odskakuje, aby se sklízelo jinými prostředky. Pořád opakuji, že být knížetem je trpký úděl. Většinou se člověk bije o něco, co leží na srdci jemu podobným. Pro ty, kteří sedí na zemi, připadá jako obrovská výhoda, že sedím na knížecím stolci, že sedím na bílém koni a v kostele vedle biskupa. Jenže na vzpomenutém stolci na člověka knížete doléhá nejistota, zda se rozhoduje správně, nebo ne, na bílém koni se do něj pořád někdo strefuje a sedět vedle biskupa? Co mám povídat. Nechci být pořád uštěpačný, když jde o Šebíře. Je to taky člověk a jenom občas mi přijde divné, že tenhle zástupce, vyslanec samotného Boha v mém knížectví, má tak všední lidské vlastnosti, že je popisovat člověku je trapné.

Když táhli do boje moji předci, všichni, kdo zůstali doma, se těšili na kořist, kterou přivezou. Na přilbice, na štíty, na kování ozdobná i všední. Všechno, co se dalo sebrat, se hodilo, co se dalo stáhnout ze zabitých a zajatých, se hodilo. Hodilo se všechno, co se našlo v dobytých krajích, zejména látky, nádobí a vůbec. Pak se vše doma přebíralo, rozdělovalo na hromádky a rozdávalo.

Trapné. Celá ta doba byla taková nijaká. Taková umrněná. Troškařilo se. Chápu ovšem, že to jinak nešlo. Co se dalo vzít na nějakém hradišti, kde byl jenom průvan a za hradbou pár koz? Z takového tažení se daly přinést jenom hrdinské zpěvy, doklady hrdinských činů.

Dnes jsou jiné poměry. V mém tažení na Hnězdno viděli pomlouvači, snad ze setrvačnosti, taky jenom kořist. Správně, ostatky Vojtěchovy byly v podstatě kořist. Bez arcibiskupství by nebylo samostatné říše. To dá rozum každému, kdo po této zemi chodí s otevřenýma očima. Ve Hnězdně jsme jednali tak, jak jsme uměli, jak nám velela zkušenost, jinak to nešlo. Nejdřív se opřete silou, a pak se uvidí. Síla samozřejmě uspěla. Jenže jsme se nezkřížili jenom s Poláky. Horuji tady nad tím, jak se svět změnil, a v tomto případě jsem změnu nevzal na vědomí. Nikde jsme nenašli zrnko příznivého ohlasu. Ani náznak. Ukrást svatého, no, to se dělá? V civilizované zemi?

Pokrytec za pokrytcem vylézal na světlo a dštil oheň. Přitom strkal ruce pod suknici, aby nebylo vidět, jak je má špinavé. Když o tom všem teď uvažuji, vidím ke svému úžasu, jak je všechno pořád zoufale stejné, jak málo proměnlivý je ten náš lidský život. Zase jako po několikáté: Poláci by rádi, ale jen pod svou mocí. Němec nesnese vedle sebe sílu, která by mu konkurovala. Proklaté pokoutní mravy se nevymanily z proklatého jedenáctého století. I my v něm vězíme po uši. Kde jinde taky máme vězet? Jindřich, toho jména třetí, byl silná postava konzervativní historie, Rejčka byla hodna svého jména. Ryla a ryla do Jindřicha, až uspěla. To říkám jenom proto, že se mi hodí tak přizpůsobit její jméno okolnostem. Možná, což bude pravděpodobnější, mu radit nebylo třeba.

V Polsku jsem se nechal opít úspěchem. Snad tím, že obrana Poláků byla slabá, vynikla naše síla, která přerostla do masakru hrozivých rozměrů. Druhé tažení bylo samá krev. Když si vzpomenu na to, jak byli naši krví opilí, divím se a žasnu. Leccos jsem viděl a něco z toho i pochopil. Většinou mi o potřebu něčemu rozumět nešlo. Jenže člověk může klesnout až tam, kde už člověkem není. Čím pak je? Ve zvířecí říši nikdo nevraždí z potřeby vraždit. Nebo se mýlím? K tomu divoký tanec na hrobě, který byl svatý. Opilí vojáci neznají mezí, neznají hranic. Udržet je jakž takž na uzdě jsme mohli jenom zbraní, která byla jejich. Krví. Tak družina se svými lidmi věšela a stínala všude, kde věci přesáhly hranici. Pak jsme vítěze zahnali do ohrad jako dobytek a zbraní je drželi na uzdě. Řvali a sápali se na stráže, nedbajíce krvavých hlav. Nikdo nikoho nešetřil, a já viděl konec člověka, konec své říše, a byl bych plakal a nevěděl jsem nad čím. Tady jsem najednou uviděl rizika válek, které nám nesou pokrok a bohatství. Fuj, dost, nechte mne být! Z kterých jste rodičů, z kterých rodů, kdo se na vás tak prohřešil, že jste ztratili tvář člověka?

Do toho zněl pláč a nářek místních, kteří byli postiženi ještě víc, protože jejich krev vytlačila rozum z hlav a cit ze srdcí. Když už družina klesala únavou, ukázal Šebíř svoji sílu. Slovem, ne mečem, ale slovem přiměl vítěze, aby klekli do prachu. Vidím to jako teď. Nad nimi na provazech viselci se houpou a směšně vyplazují jazyky, pod nimi se divá zvěř zase mění v lidi.

"Kdo neposlechne knížete, zhoupne se s vyplazeným jazykem a bez milosti skončí v hrůzách pekelných."

Pekelné hrůzy, proti kterým to, co bylo vidět kolem, nebylo zhola nic, byl argument, který zabral. Tři dny nedostali jíst, tři dny do nich Šebíř a jeho lidé mluvili. Půst byl trest, který jim pro tu chvíli církev vyměřila. Když zkrotli, promluvil jsem k nim já:

"Co si myslíte, zlotřilci, kde jste? Jste v Evropě, jestli vám to ovšem něco říká. Neříká, samozřejmě, protože to slovo slyšíte poprvé. Ale Bůh se na vás dívá a ostatní křesťanské národy vás budou soudit. Kdyby jenom vás, vás vem čert. Ale dívají se na nás na všechny. Na ty, kteří zůstali doma, na ty, kteří se ještě nestačili narodit. Copak jsme barbaři? Copak se doma živíme masem svých dětí? Vás snad nepokřtili a neřekli vám, jak se vzývá slovo boží? Ani dobytek se tak nechová."

Dělal jsem, co jsem uměl, na Šebíře jsem nestačil. Mluvit o násilí bylo směšné. Válka přece nebyla nic jiného než násilí. Ženám se dostávalo cti sloužit vítězům. Pokud přežily, bylo to, co z této služby vzešlo, jejich. Jenže teď věci dostaly jiný, drastický rozměr. Šebíř byl v řeči lepší, protože všechno položil do polohy záhad a tajemství, tam, kam není vidět, kde se jenom míhají naše představy, a ty jsou z toho všeho zmatené.

Když tam přede mnou stály zástupy schlíplých vítězů, vypálil jsem na ně to, na čem jsme se s Šebířem předem dohodli. Civilizační nařízení, statuta. Po masáži, které se jim po tři dny dostávalo, byli najednou ochotni se podřídit, chovat se doma i jinde jako civilizovaný národ. Slíbili, že se budou ženit jak káže církev, budou se vyhýbat násilí a chlastu, zkrátka všechno,

co později samozřejmě porušovali, ale teď uznali, že až dosud žili jako zvěř, teď svatosvatě slíbili.

Přivezli jsme Vojtěcha, ale nepřivezli jsme naději, že se s námi Poláci dobrovolně spojí. Přivezli jsme dobrou vůli chovat se jako národ slušně, ale nezabránili jsme trestu, který nás za tuto misi čekal.

Jindřich na nás už čekal s holí. Měl jsem na vybranou. Buď z chodu přejít do další války s Jindřichem, nebo se poddat.

Těžké bylo se správně rozhodnout. Ať jsem si házel denárek jak chtěl, babička Emma nmi neporadila. Vycházela jenom druhá možnost. Prozatím, říkal jsem si. Všem dnům není konec. Máš, Břetislave, svatého, máš něco zlata a podobné veteše, ale vlk tě nachytal na švestkách. Drží tě za nohu a tobě nezbývá, než mu něco slíbit, aby pustil.

Svolal jsem radu kmetů v naivní důvěře, že něco vymyslí.

"Budeš muset platit, kníže."

Nic chytřejšího z nich nevypadlo. Takže Němcům všechno slíbím a připravím se na boj. Jinou politiku jsem neznal a Jindřich taky ne. Sliboval jsem proto voly a zlato jako jindy, nějaké ty otroky z čerstvých polských dodávek. Jindřichův diplomat se však jen smál.

"Slíbíš, pane a až ti otrne, nesplníš. Dej nám záruku."

"Jakou chceš záruku? Co je to za novoty? Máš moje slovo."

Smál se dál, až jsem mu chtěl dát po hubě.

"Dobře, pane, odvezu si tvého staršího syna. Bude mu u nás dobře a až splníš naše požadavky, vrátíme ti ho zpátky."

Seděli jsme a koukali. Tak. Tohle byla tedy novina. Život devítiletého dítěte, které bylo jako jiné děti, jako plamínek svíčky, je, foukneš, není. Žasli jsme. Tak si Němec cení nás a našeho nástupce. Nic podobného by mne do té chvíle nenapadlo. Nadmul jsem se pýchou, ale znát jsem to nedal.

"Zájem státu velí se podrobit," slyším se, jak přesvědčuji radu, která váhala. Nevím, kdo z nich by obětoval prvorozeného.

Nejvíc ovšem křičela Jitka. Nejen křičela. Prala se se mnou a poškrábala i německého posla, který se silně rozčiloval a hlasitě mne vyzýval, abych ji od něj odtrhl.

Jitka byla těhotná a její břicho bránilo, aby s ní někdo tvrdě naložil. Samozřejmě, že by Němec zakročil sám, kdyby nešlo o kněžnu. Nadávala mu německy, Jindřicha pasovala na potkana požírajícího svá mláďata. Její zápas o dítě mnou otřásl a chvíli

jsem litoval, že jsem Němce nevyhodil. Nakonec jsme ji odtáhli do domu a Spytihněv mohl odjet. I když mu bylo teprve devět let, chápal svůj úděl zajatce a politického rukojmí jako něco mimořádného, zavazujícího, jako státnický čin, proto ani nebrečel a sám se snažil matku uklidnit.

Když měli Němci dítě, narostly jim rohy. Ke svým volům přidali ještě územní nároky, ale vzkázal jsem jim nevybíravě, aby šli do háje. Přitom jsem neřekl, že si dětí můžu nadělat kolik chci, to by se na knížete neslušelo, ale Jindřich to pochopil. Zvlášť, když viděl úrodnost své rasy, jak ji na mém dvoře reprezentovala Judita.

Když se nepodrobím po dobrém, bude mne Jindřich masírovat po zlém. Praxe byla vesměs přehledná. Proto jsme museli myslet na válku.

S Jindřichem jsme měli dostatečnou válečnou zkušenost a když jsme shromáždili síly, mohli jsme se s ním pustit do křížku. Protože nás obkličoval ze severu a od západu, počítal jsem s dvojím útokem. Západnímu voji jsme velel sám, stranu obrácenou proti Míšni měl hájit Prkoš. Němcům tam v lese stály Krušné hory, a protože se sotva odhodlali jít lesem, museli narazit na Bílinu.

Jindřich ze západu udeřil silně a rozhodně. Já jsem ovšem předem uvažoval a on na mé uvažování doplatil. Každý už ví, jak všechno dopadlo. Válčili jsme celkem nesložitě. Voj táhl přímo a když narazil na protivníka, rozhodovala síla. Němci ještě praktikovali úder záloh z boku a obchvat zezadu. Tady na Šumavě však žádné úskoky uplatnit nemohli. Museli jít čelem jako berani.

Jindřich táhl od obce Kamb přes Echselkamm ke Kdyni. Měl možnost jít jenom lesními průseky. Les po stranách byl hustý, pro koně zcela nepřístupný. Takže vojsko šlo v hustém proudu lesními průseky.

Znali jsme kraj a věděli jsme, kudy Jindřich jít může a

kudy jít nemá. Na cestě, kterou jsme mu upřeli, jsme nadělali záseky, přehradili jsme ji kmeny stromů, takže se musel vracet a hledat průchod. Když se, rozlícený, pustil cestou, která se mu zdála být volná, když jeho vojsko, vedené výkvětem německé šlechty, před sebou hnalo nečetné houfy, jak se domníval, najednou zjistil, že nečetné české houfy jsou pryč a v cestě zase padlé stromy a cesta je nesjízdná. Vracet se nebylo kam. Museli s koní. Bojovat na koni a bojovat pěšky, v lese k tomu, je rozdíl. Kam šlápneš, tam zrada. Křoví, výmoly, nastražené jámy. Křik našich je lákal. Hlasité posměšky vyháněly krev až pod chochol přilby. Jsme tady, čekáme na vás, dejte se do toho! Naši byli v zákopech a tam před nimi padl hrabě Reinhart, který převzal od padlého hraběte Werinhara Jindřichovu korouhev. Nebyl sám, kdo tam nechal nejen koně, ale i duši. Když pak zuřící Němci pěšky pádili dolů s kopce, prchali naši tam, kde už čekaly posily. Zase spršky šípů a zase další padlí. Gerhart, Wolfram a mnozí další ušlechtilé krve. Bojovat na koni je skutečně něco jiného než bojovat pěšky. Zbroj tíží, slunce pálí a člověk se zalyká potem.

Nejsou zvyklí. Vydrží hodně, ale bojovat jako kmán, jako chlap? Sundavají zbroj a snaží se vydechnout. Obnaženi klesají pod střelami našich lučištníků.

Za dva dny bylo všechno hotovo. Seděl jsem na pasece a pekl si pečeni. Věc už byla jednoduchá, nemusel jsem být u toho, jak obírají mrtvoly výkvětu německé šlechty. Přišel Tysr.

"Pane, dobyl jsi velkého vítězství. Celá Evropa ti bude závidět, že jsi dostal Němce na kolena."

"Nežvaň, copak nevíš, že Němec je Němec?"

Mezi těmi, kterým se podařilo uprchnout, byl i můj švagr Ota Svinibrodský. Nakonec zbytek Jindřichova vojska zachránil Vintíř. Poustevník, nebo co. Poražené provedl do německých krajů.

Byl to příšerný krach Jindřichovy politiky. Takhle dostat na zadek. A to už byl německý král! Nedalo se to přejít. Zvlášť, když má někdo německou povahu. Němec si neřekne, nu co, byli silnější nebo byli chytřejší. Němec bere porážku jako osudovou záležitost, proti které se musí vzepřít. Prohrát je horší než umřít. Pomsta musí přijít, i kdyby měl národ zahynout.

V téhle válce jsme měli bohatou kořist na zajatcích a proto jsem vyměnil Spytihněva za několik říšských knížat.

Co bylo potom, na to raději nemyslet.

"Co jsi tím získal?" zeptala se mne nakonec Jitka, když jsem z podhradí koukal, jak mi hoří hrad. Byl dřevěný, nemoderní, musíme ho postavit z kamene. I hradby musím vybudovat z opuky a na maltu. Takhle se mezi kameny drží tráva a roste křoví, hradba se rozpadá.

"Jen se moc nenafukuj," vyhrkl jsem vztekle. "Tvůj bratříček vzpomíná na svého švagra. Kdyby nebylo tebe, všemu konec by ještě nebyl," řekl jsem výhružně a vlastně jsem ani nevěděl, co jsem tím myslel. Pravda, uprosila mne, když byli Němci kolem Prahy, abych s nimi jednal a slíbil, že konečně budu plnit svoje sliby. Byl to diplomatický tah, snad běžný, ale v mé praxi politika a válečníka ne tak obvyklý. Běžné byly hřivny a voli. A pryč bylo Polsko. Kdepak arcibiskup! Na kolena, kníže. Jsi pašák, málem jsi nás porazil. Vážíme si silných protivníků, ale teď, jak věřím, spojenců a přátel.

Za Hnězdno jsem zaplatil klášterem pro Prokopa. Táta ho rozestavěl, já ho dokončil. Nebyla to tak velká oběť. Od té doby byl v Čechách pokoj. Už žádné tažení proti Němcům. Na této straně jsou teď spojenci. Koukám na ně jako na silnějšího souseda, který má také svá slabá místa, o kterých je dobře vědět, protože se to může hodit.

Zimu přečkáme v podhradí nebo v jednom kněžském domě, který náhodou neshořel. Dvorec nám, naštěstí, zůstal. Jenže tam žije moje matka. Proto kněžský dům. Hned na jaře začneme stavět.

13. KNÍŽECÍ BOLESTI.

"Bolí mne zub!" zařvu. Řvu právem, protože když bolí zub, je k nářku důvod. Člověk nikdy neví, jak to s ním dopadne, když si mizerný zub zamane. Bonifác, biskup, člověk jistě Bohu milý, nedávno kvůli zubu umřel. Vytrhli mu stoličku s kusem dásně. Normálně bych se tomu třeba i stranou usmál, ale teď, když mi Mstiš kouká do huby, jako by tomu rozuměl, mi není do smíchu. Někdy si kořen umane a nechce se pustit. Jako v Bonifácově případě. Co si pak na ranhojičovi vezmeš, když ho necháš trpět na mučidlech? Řvete spolu dvojhlasně. Jenže mně se kvůli pitomému zubu umřít nechce. Přední zub vem čert, padneš hubou na kus kamene a je pryč. I když v dásni zbude kořen, dá se vždycky za něco chytit. Na Moravě kováři uměli udělat šikovné kleštičky, ty, když přijdou do správných rukou, je to pohoda. Předem bych si dal zuby vytrhat. Proč čekat, až začnou děravět a černat?

"Nečum a pošli pro někoho!" křiknu na Mstiše, který pořád jenom koukal. Koukat knížeti do huby musí být zážitek. Pro Mstiše nejspíš.

Proč ho tady živím, obejdu? Co vlastně dovede? Pobíhat kolem stolu a tvářit se přičinlivě. Pošlu ho cvičit se zbraní, parazita. K ničemu mi není, jenom překáží a kouká jako blb. Alespoň tehdy, když mne bolí zuby.

"Pořád ti říkám, abys nelouskal ořechy zubama. Od toho je kladivo," řekne Jitka a myslí to dobře, jenže jako vždy s radou přichází pozdě.

"Ty jsi taky chytrá. Není nad dobrou radu, když už člověka zub bolí."

"Který to je?" řekne, snad aby mne trochu uklidnila, protože vychází z osvědčené zkušenosti, že projevená starost na nemocného působí dobře. Jak na koho. Já dostávám vztek.

Přišel Mstiš se zprávou, že nemůže nikoho sehnat.

"To jsem mohl vědět. Když se na tebe podívám, ty křivonožče, hned vidím, žes nikoho nenašel. Ty znáš jenom cestu do kuchyně. Hned se budeš hlásit u Tysra, ať ti dá kopí a budeš běhat po dvoře, až se z tebe bude kouřit. Jak to, že tu nikdo není, když knížete bolí zuby?" zaúpím a čekám, že mne vzápětí vztek přemůže a začnu lecčím mlátit. Vědí to a hledají díru.

Děda měl svého osobního lékaře, byl to biskup a opilec. Vyléčil ho, když ho, dědu, trefilo. Hlavou se mi mihla myšlenka, jaké to muselo být blaho, mít biskupa opilce, vzápětí však zmizela zapuzena urputnou bolestí.

V klášteře musí být odborník na zuby. Měl bych poslat pro biskupa. Taky si nedávno stěžoval, že mu trne zub. Přece však nebudu klepat na bránu, bratři, potřebuji vaši pomoc. Vidím ty postranní pohledy, jimiž se navzájem domlouvají a častují. Vida, na knížete dolehlo. Pomůžeme křesťanovi. Vždyť i nám se kazí zuby. Co uděláme s tou vinicí, kterou jsi nám nedávno ráčil sebrat, kníže?

"Pane, ještě zkusíme něco," řekne Muta. je tak stará, že mohla vodit praotci Přemyslovi ve Stadicích voly. Leccos může pamatovat, na zuby může něco mít. Proto si na ni teď nevyskakuji. Přinesla chomáček jahodových listů s bílým holubím pírkem. Mám si to dát na zub.

Zkouším to netrpělivě. Stojí nade mnou, ruce mi dává na hlavu a mumlá: "Odejdi, zlý duchu. Uhoď do něj, dobrý Bože, ať nedělá pánu hoře!"

A pořád dokola. Vzácně kombinuje minulou zkušenost se současnou ideologií. Ale zub nedbá a bolí a bolí. Věřím, že když se Muta takhle namáhá, muselo se její čarování někdy osvědčit. Na mne však nezabírá.

Musí na nás být pohled. Baba v prorockém postoji a já, shrbený před ní, s rukou po loket v hubě.

"Jdi pryč!" zařvu bez ohledu na její šediny, které tuším pod čepcem.

Uvažuj rozumně, říkám si, když jsem sám. Pomoci mohou jenom kleště. Pán Bůh ti pomůže sotva, protože být na jeho místě, podobnému bys taky nepomohl. Mockrát jsi ho podvedl a on prý má dobrou paměť. Proto zbývá se zeptat, kdo tu má kleště. Vezmu si koně a jedu do podhradí. Někdo za mnou křičí, ale neslyším. Musím koukat na cestu, rýhy na cestě jsou pro koně nebezpečné. Všichni mi vlezte na záda i se svým kamením, když mi nemůžete pomoct. Však poznáte, zač je toho loket. Všichni, všichni, co jsou na hradě, půjdou v neděli spravovat cestu. Já vám dám, lenoši.

Nevím, co všechno slibuji všem, koho nebolí zuby, ale ve chvíli nejvyšší nouze se podobné sliby

osvědčují, duši trochu otrne, i když zubu ne.

Ženu koně do vody. Nechce se mu, ale musí. Na břehu koukají. Kníže se sám žene na druhou stranu a nedbá, že je do pasu mokrý. Něco se musí dít. Něco významného, když ani nezavolá na prám. To víte, že se děje něco významného, vy chámové, křupani, nuzáci a mrzáci. Co by s vámi bylo, kdybych umřel na pitomý zub? Kdo by vedl vojsko proti Maďarům, proti Polákům, kdo by udržel zemi v celku a zabránil tomu, aby si zase někdo vzal Moravu? Kdo by se stavěl proti Němcům, kteří si stejně myslí, že nás mají za kus svých humen? Vidíte, vy idioti. Všechno záleží na tom, jestli bude mezi Židy někdo schopný a zub vytrhne tak, abych na to neumřel. Jenom mezi Židy mi někdo může pomoct, když se křesťanská láska omezuje na vzdechy a na modlení.

Modlení možná pomůže, ustupuji opatrně, protože Bůh čte myšlenky, jak říká Šebíř. Pomoc boží je však vázána na příliš mnoho podmínek a okolností, takže člověk nikdy neví, jestli je všechny stačil splnit a jestli pak pomoc skutečně přijde. Když pak přijde, člověk ze stejného důvodu neví, jestli to nebyla náhoda, se kterou se nepočítalo, a výsledek byl připsán Pánu Bohu. Chci mít jistotu, a proto celý mokrý slézám u vchodu do židovské vesnice.

Kolem se to hemží usmrkanci jako jinde a jako jindy. Pak odněkud vyleze pejzatý Žid a hluboce se klaní.

"Co si bude pán přát?" řekne mimo jiné. To jiné jsou takové ty řeči, za kterými je strach, jestli nebudu třeba chtít půjčit peníze.

Přijdou další a brebentí šeplavými hlasy. Jaká čest a tak dále.

"Zaveďte mne k rabínovi," říkám. Nemůžu na tržišti volat, aby se mi vrhli na zuby.

U rabína je moc řečí okolo a huba bolí a bolí. Dědci si dávají záležet, aby vedli státnické řeči. Připomene se nějaký kus země, o který neprávem přišli. Už tuší, že to budu já, kdo něco chce. Stačí se na mne podívat. Protože jsem přijel sám, bude to přání delikátní.

"Kdo tu u vás umí trhat zuby?" zeptám se konečně a stahuji si mokré nohavice. Snažím se vypadat lhostejně, jako že nic. Jsou však hned doma.

"Á, zuby!" plácl se jeden radostně do dlaní, jako by se mu právě otelila kráva.

"Ibn Rusta uměl krásně trhat zuby. Vzpomínáte si? To byla nádhera. K němu chodili prozíraví Židé a nechávali si trhat i úplně zdravé zuby. Tak krásně to uměl. Pryč se zubem, který se chystá, že ti způsobí bolest, když o to budeš nejmíň stát," zaskřehotal kmet, co seděl vedle rabína. Hlava se mu kývala a nešla zastavit.

"Je to nepříjemné, když knížete bolí zub, ale zase tak moc to není. Znáte někoho v našem věku, koho ještě nebolely zuby?"

Jeden po druhém začali vzpomínat, jmenovali bratrance, strýce, nebožtíky, kteří se dožili vysokého věku a nikdo z nich neumřel se zubama v ústech.

"Pamatujete na starou Ráchel? Nedávno umřela. Ta, když byla mladá, kousla tak svého muže do nohy, až si vylomila dva zuby. Zní to nepravděpodobně, ale jak sebou trhnul, tou bolestí, její zuby mu zůstaly v tom, v noze. Museli ho držet, aby ji nezabil. Všichni se mu smáli, že chodí s jejíma zubama v prdeli."

Teď se zase s pochopením smáli dědci, kteří na starou Ráchel pamatovali. Já jsem se pomalu rozhodoval, že udělám něco podobného, jako udělala stará nebo mladá Ráchel, ale do jejich zadků se strefím něčím jiným.

Uchechtávali se spokojeně, měli radost, že to nejsou právě oni, koho bolí zuby. Většina, jak bylo vidět, měla tento problém už dávno za sebou.

"Pán rozděluje svá navštívení spravedlivě," zaskuhral nejstarší z nich, vědom si toho, že ho pro jeho věk nenakopnu. "Tu na Žida, tu na knížete."

"Ale otče, Pán ví, co dělá a bolest zubů není žádný jeho trest. To je daň za to, že můžeme být na světě a chválit jeho jméno. Všechny radosti vykupujeme strastmi. Važme si toho," opravil dědka rabín.

Začínal jsem mít všeho dost. Vám se to chechtá, když vás zub nebolí. Sleduji netrpělivě, kdy začnou něco organizovat. Několik jich pobíhá kolem, někdo určitě už pro někoho šel, těmi řečmi se mne dědové snaží jenom rozptýlit. Zub mne však nutí rozhodnout se, že začnu co nejdřív řvát.

"Napij se, pane," podávají mi kovovou nádobku. Netrpělivě ji zvedám k nosu. Voní to. Když pak polknu, vidím, že mne všichni sledují a nikdo mne nenapodobuje. Asi je to lék. Má sílu jako mezek a mně je, jako by mne právě kopl do hlavy. Pak mne jeden požádá, abych mu zub ukázal. Koukne a odejde. Někde se na mne chystají. Ptám se, proč už na ten zub nejdou.

"Už to bude,pane. Jenom měj trpělivost. Umyje se a hned tu bude. Zatím dopij."

"Proč se musí mýt?" Jsem netrpělivý a oni mne dál uklidňují řečmi. Mluví o tom, kdo kdy komu pomohl od bolesti zubů. Když někoho bolí zub, vždycky se mluví o tom, jak někoho bolel víc. Jak něčí matku strašně bolely zuby, jak ona moc trpěla, život si dokonce chtěla vzít a jak jí od bolesti pomohl někdo, jehož jméno bylo vysloveno a mnou hned zapomenuto, ale dotyčný už nežije, proto na něj jenom vzpomínají a nosí mu kameny na hrob.

Cítím povinnost se taky ozvat a v té bolesti nezapomínám na politiku.

"Chtěli mi ho vytrhnout v Břevnově. Mají mnicha, na zuby odborníka. Jenže jak je kníže v úzkých, kladou si podmínky. Znáte je." Jak mne bolí, teď už celá hlava, nejsem s to vymyslet přesvědčivou lež. Co by na mně mohli mniši chtít?

Židé chvíli mlčí, koukají po sobě a domýšlejí moji informaci, ale pak zase vedou řeč. Pořád a pořád dokola. Dopíjím tu jedovinu. Zdá se, že má na něco vliv. Určitě na moji hlavu, která teď začíná mít starosti sama se sebou a na zub nemyslí. Přemítám, jestli mi ten nápoj skutečně pomůže. Jestli pomůže, čert vem kleště. Dokonce jsem se s tím svěřil. Smáli se a vrtěli hlavami.

"Ne, pane. Zub musí ven. Už to bude brzy." Jenže to brzy se pořád protahovalo a protahovalo. Vypil jsem všechno, co bylo v nádobce, a už mi začínalo být jedno, co bude nebo nebude. Vzal čert zub, vzal čert Židy i s jejich prosbami. Co to na mně chtěli? Asi jsem jim něco slíbil, ale hned jsem zapomněl. Když jsem požádal o místo, na které bych si mohl lehnout, přišel chlap s kleštěmi. Příšerně na mne šlo spaní a tak jsem jenom otevřel ústa a zase jsem je zavřel. Že nemám zub jsem v polospánku poznal podle toho, že jsem polykal krev. Plival jsem ji kolem sebe a Židi se smáli.

Domů jsem se dostal až večer, když pro mne Jitka poslala vůz. Zub jsem vezl s sebou. Měl jsem ho strčit do myší díry.

14. PORÁŽKA.

Některé děje se mi stále připomínají a v noci, když nemohu spát, znovu a znovu pátrám, kde se stala chyba, jak málo stačilo, aby proud událostí změnil směr a všechno bylo jinak.

Noční můry jsou dokladem nepochopitelné slabosti. Bráním se jim, ale marně. Přemyslovec musí jít vždycky v čele s praporcem hrdě vztyčeným. Kníže vždycky ví, co je třeba. Všichni čekají na rozhodnutí, a ty bys váhal? Dal bys najevo, že si nevíš rady? Kmáni a chlapi přece jdou za tebou jako ovce za beranem.

Jsem první, říkám si, říkám si to hlasitě, a co z toho? Tak jsem první, musím vládnout a brát na sebe odpovědnost za svá rozhodnutí. Když o nic nejde, když se urodily trnky a z Moravy přivezou pálenku, je vládnout pohoda. Když máš na vybranou mezi špatným a horším, je každý, kdo poradí, vzácný. Jde o všechno. Pořád jde o všechno. Nepamatuji, že by byla chvíle, kdy by nešlo o život. Pořád jde někdo někomu po krku. Když tuto situaci zvážím, musím přiznat, že jde o všední jev, o všední stav. Není to nic divného, nic zvláštního v tomto století.

Jenže ono jde o víc. Jde o čest rodu. O čest rodu jde. O národ ani tak ne, protože národ je národ, ten hlavu sice skloní, ale nepadne.

Nevím, proč se mi pořád připomínají Bodrci. Nejsou souměřitelní. Bodrců bylo proti nám málo, zanedbatelní byli. Čechy z Evropy nikdo nevymaže, a už teprve ne nějaký Jindřich.

Tady je skutečně dobrá rada drahá.

Zalezl jsem do kouta a dělám, že je mi blbě. Zatím uvažuji. Uvažuji o možnostech, které ještě mám. Moc mi jich nezbylo. Spokojí se Jindřich zase s obvyklými hřivnami a s voly? Budu se muset pokořit. Už jsem naivně myslel, že je pryč doba, kdy se česká knížata musela pokorně sklánět. Není, jak je vidět.

Chodili kolem mne a šeptali, že je knížeti zle. Něco ho bolí, asi břicho. Není se co divit. Divné je, že ho bolí jenom břicho.

"Je to moc zlé?" ptá se Jitka a povídá, že měla v domě byliny, ale ty shořely i s domem.

"Jdi pryč i se svými bylinami. Je mi blbě z těch tvých řečí," skučím a ona uraženě odchází.

Nemám na vybranou. Mužů ve zbrani má víc, do léčky ho zahnat se nepodaří, to se mohlo povést jednou. Němci mnohem raději válčí s chlapy než by válčili se ženskými. Naši zase dávají přednost žranici a zápasu s kyprou ženskou. To už musí něco být, aby vyrazili na zteč jako divocí kanci a libovali si v německých žebrech a žaludcích. Fuj, ta představa. Na co jsem se to dal? Koho to vedu a kam ho vedu? Mezi civilizované národy vás vedu, vy nenažranci! Nestojíte mi za to, abych si s vámi lámal hlavu. Dám se Jindřichovi za vazala a budu se mít dobře. Budu pěstovat kohouty a víno, a co mi bude chybět. Naroste mi panděro a budu plácat služky po zadku. Proč se mám s vámi trápit, zabedněnci.

Když jsem už skoro rozhodnutý, když mne napadne vstát a říct, že bolesti přestaly, přijdou zase pochybnosti. Recidiva, jako obvykle.

Táta Oldřich byl kruťas. Schovával jsem se před ním, když ho to vzalo, kam se dalo. Proč byl takový? Kdyby se jenom modlil, skončil by jako Václav, jak se vypravuje. V rodině jsme měli světce i vrahouny. Nejstarší syn, divoch a ukrutník. Měli mu uříznout pytlík, jako to udělal bratrovi. Na mého otce líčil, a co z toho měl? Půl života ve vězení. Jak mu tam bylo? Přece bývalého knížete netrápili hladem. To však je

otázka. Když byl Spytihněv u Jindřicha, taky s ním všelijak nakládali. Žiješ v drsném století, synu, musíš být také drsný, jinak nepřežiješ. To byla správná filozofie, kterou jsem mu vtloukal do hlavy, když si pak stěžoval. K Ryšavému tam možná pouštěli i ženské. Umím si představit jaké, když na ně neviděl. Kdyby mu nevypíchali oči a kdyby uměl psát, mohl ve vězení sepsat vladařskou kroniku. Takhle tam jenom zbůhdarma civěl prázdnýma očima a užíral se.

"Co myslíš, jsme my, Češi, horší než jsou ti psi Němci?" hodím otázku do vzduchu, ať ji zvedne, kdo je nejblíž. Nejblíž je jenom kluk, který tady uklízí. Kouká divně. Kníže ho oslovil a dal mu otázku. Poprvé v jeho krátkém životě, možná i naposled. Neví si s ní rady.

"Co myslíš?" houknu. Ujistil se, že mi na jeho odpovědi záleží.

Stoupne si rovně a řekne: "My Češi jsme rychlejší a chytřejší než Němci, pane."

Jeho odpověď hodnotím jako značný intelektuální výkon, i když jsem mu vlastně naznačil, co chci slyšet. Řekl však Češi, i když je Pšovan, jestli se nemýlím. To je uspokojivé. Nejsme však rychlejší ani chytřejší. Jsme na tom přibližně stejně, i když by Jindřich měl právě teď proti tomuto hodnocení výhrady. Taky je obětí svých ideologů. V tom, co řekl tenhle kluk, je vidět práci našich zaklínačů, kteří pracují se slovíčky a dodávají do podobných hlav přiměřené množství potravy, kterou stačí strávit. Ano. Jsme chytřejší, i když pro to právě nejsou důkazy. Jsme silnější, i když nám právě teď dali zabrat a jsme to my, kdo skučí, až se hory zelenají. Přesto je jeho odpověď myšlenkově zdatná.

"Kdy jsme je naposled přechytračili?" ptám se už proti své vůli.

"Přece minulý rok, pane." Nepočítal, že rozhovor bude pokračovat. Já jsem s tím taky nepočítal, a jak se slyším, pokračuje.

"Utíkali jsme někdy?"

Váhá. Kdyby chtěl říct pravdu, řekl by, že právě teď a jindy často. Možná, že si kluk pamatuje něco z vypravování starších, kteří rádi vzpomínají na slavné úprky. Ty musí být právě tak, jako musí být slavná vítězství.

Přinutil mne hlasitě povzdechnout, klouček. Copak se ještě teď nekouří z našeho hradu? Copak nesedíme v jednom kněžském domě při severní hradbě, který náhodou nelehl popelem? Copak se moji vojáci nerozprchli do svých vesnic a nezbyla jenom družina, která se se mnou vrátila na vypálený hrad jako tolerovaná osobní ochrana?

Zvláštní je, že se kluk ani nediví. Přitom je spáleniště všední především pro mne. Kudy táhnu, tudy se za mnou táhne dým z podobných ohňů.

Mávnu rukou, že může jít. Drobné detaily nemají v hlavě stratéga místo. Takže chytřejší a rychlejší. Kdybych to domýšlel, přišel bych na to, že je třeba myslet za roh. Nějak se tomu odborně říká. Člověk však musí dostat příležitost. Teď, když nás Jindřich zahnal domů svinským krokem, je na podobné plány pozdě. Čeká, že se pokořím, a dočká se. Vznikla nová situace, ze které musí vzejít nová politika. Cíle však nebyly porážkou dotčeny. Postupně vytvoříme prostor pro nový rozjezd. Spolu s Maďary nabereme rychlost a zabušíme do jejich železem ozdobených košil.

Každá pravda se má říkat rozhodně. Tenhle obal přikryje všelijakou díru v logice. Porazili nás, ale neprohráli jsme. Jenom tady vznikly nové podmínky pro další rozvoj. Není třeba lhát, pouze jsme se dopustili menší historické nepřesnosti. Asi to není úplně v pořádku, v době přímých úderů na žaludek

jsou podobné kličky v logice nezvyklé, ale proč bychom je nemohli zkusit? Slovo přece nemusí bolet, když člověk mává především železem. Nebo je to jinak? Zkrátka, co vyhovuje českému knížeti, vyhovuje jeho lidu. Všechno nemůže vyhovovat všem, myslím tím Jindřicha.

Chce se mi naříkat a hlasitě toužit po starých časech. Všechno bylo jiné, přehledné, lepší. Dneska se všechno jenom komplikuje, a to mne netěší.

"Už je ti dobře? Za chvíli se začnou scházet. Kde ti chudáci spali, ví Bůh. Několik jich bylo v kostele, slyšela jsem Mutinu, jak si stěžuje. Jen aby se sem vešli. Když se nevejdou, budete muset sedět venku u kostela." Jitka si mne měří zkoumavým pohledem. Rychle klopím oči, aby nepoznala, že mi nic nebylo. Zabručím, aby se nestarala.

Evropa už není to, co bývala za našich dědů, říkám si a slyším, jak kňourám. Fuj, kde se to ve mně bere?

"Jitko, slyšíš?" křiknu. "Nová doba má nové problémy."

"Přeskočilo ti? Hulákáš tady a ještě ke všemu takové pitomosti. Když ti náš Ota zmaluje hřbet, nejsou to nové problémy. Copak jsi mu nenatlouk minulý rok?" odpoví a chystá se odejít. Přesýpá mouku, kterou se podařilo zachránit, je však plná popela. Jitka nic nevyhodí, i když by třeba někdy mohla.

"Svět se dělí na nové říše. Staré zanikají a nové vznikají. Je ti to jedno?" naléhám.

"Co ti to pořád leze na mozek? Jaké nové říše? Kde je vidíš?" zastaví se nakročena ve dveřích.

"Tvoji příbuzní se proti nám spojují s dalšími Němci a za chvíli vyrazí proti Maďarům a proti Polákům," pokračuji umírněně, aniž tuším, co tím vlastně sleduji.

"Čekal jsi snad něco jiného? Prosím tě. Kdo by se s někým nespojil, když na nás sám nestačí?" řekne a kývne za sebe, někdo tam je a ona ho zve dál. Slyšel jsem dobře, řekla nás, neřekla tebe. Tím mi trošku vylepšila náladu.

"Dovolíš pane, abych vstoupil? Nesu ti nějaké noviny."

Vidím Knutu. Není u mne dlouho. Nohavice má odrané a koukají mu zpod košile, která by svou délkou byla spíš ženská než mužská. Když jede Knuta na koni, dře si holý zadek, a chlapi se smějí, že v něm musí mít zátku, aby si nepodělal sedlo.

"Co tě sem vede, Knuto? Mám hlavu plnou starostí s tím, co Němci udělají, když nás mají na kolenou. Spojí se s Poláky, nebo se proti nim opřou, když mají od nás pokoj? Na nějakou dobu, samozřejmě."

"Jsme dost chytří, abychom tuhle jejich taktiku prohlédli," pronesl Knuta moudře, jako by nedělal nic jiného, než přemýšlel o tazích mezinárodní politiky. "Sám jsi právě naznačil, jak na ně," dodal úlisně.

"Naznačil. Jenže je tady to jenže. Jsme pořád jednou nohou ve starých časech, Knuto a do nových časů jedna noha sama nedojde," říkám a dívám se, jestli mu to došlo. Představivost nemá žádnou, tenhle syn kdovíkoho. Vsadil bych se, že si mne představuje, jak skáču po světě o jedné noze. Tají přede mnou, že je Vršovec. Chudák, má strach, že když mi Vršovci zapíchli strejčka, že se na něm budu mstít. Toho jsem právě teď dalek. Teď mám v kožiše Němce.

"Nová doba přináší nové výboje, Knuto. Už nestačí sebrat hrst pobudů s hnojem na nohavicích. Musíme mít vojsko s novou organizací. Novou organizaci musí mít nový stát. Říkám stát, protože to, co tu je, co

spravuju, je stát. Všechno, co spravuje široké oblasti země, co mně do Prahy odvádí výnos daní a dávek, je stát. Je to vyspělá organizace, za kterou se nemusíme stydět, jenom ji musíme lépe propracovat. Je mi to líto, ale budeš se muset naučit číst, Knuto. Číst hlášení a zprávy. Člověk si všechno nezapamatuje a taky se nedá každému věřit. Němci odejdou jak přišli, ale český stát tu zůstane, Knuto."

Co vidím, mne nutí odvrátit hlavu. Vidím mamlasa, který sice přičinlivě kouká, ale to je všechno. Panebože, co to mám kolem sebe za lidi! Copak můžu vzít Velecha od kovadliny? Nebo se snad mýlím a křivdím jim. Podceňuji je, doufám, že je jenom podceňuji.

Ale co, je to tak a ne jinak. Vladař je na všechno sám. O ty, kteří by poradit chtěli, o ty nestojím, protože za tu moji káru připřahují ještě káru svoji, s těmi, od nichž bych radu přijal, se domluvit nemohu, protože mají rozumu jako jejich kobyla.

"Už se scházejí," křikla Jitka.

Teď bych měl v klidu uvažovat a nepodlehnout emocím. Předem mne však unavuje to, co bude. Jako by nestačil výprask od Jindřicha. Slintaví dědci se třesou na svoji minulou moc. Kde je jí konec? Co zbylo z časů, kdy se dědové, tehdy junáci, plahočili lesy a pustinami odněkud někam? Ani vzpomínka. Jenom nejasné tušení, které se předává vnukům, jako se vypravují pohádky, aby zima rychleji utíkala.

Natáhnu na sebe všechny odznaky knížecí moci, které Muta uchránila před Němci. Přepásám se koženým opaskem, na kterém jsou zlaté ozdoby, dar Oty II. mému otci, dostal ho za pomoc v jakési válce, kterých bylo, že se v nich vyznat člověk nestačí. Pak jsem si to rozmyslel a vyndal starý, železem pobitý pás. Zlato se nehodí. Meč vezmu jako žezlo. Meč je důstojný odznak moci. Jím kárám viníky a vyzdvihuji zásluhy.

Všechno jsem měl uvážit, abych vypadal důstojně. Proč? Co mne to napadá? Proč mám nějak vypadat, když jsem kníže? Kníže vypadá vždycky jako kníže. To jenom nedomrlí ubožáci se šlechtí, zdobí, aby udělali dojem svými holými tvářemi.

Vstali, když jsem vešel. Bylo jich tu dost. Vzduch byl nasycen pachem jejich oděvů, bylo cítit česnek a cibuli. Mnozí byli staří a česnek je proti mnoha chorobám. Viděl jsem, že když vstávali, museli se oba Mutici navzájem podržet.

Zatvářil jsem se, jak bylo třeba. Doba je vážná, Němec se protáhl hradem, zapálil ho a vyčkává pod hradbami. Čeká, jak se rozhodneme. Dokazuje tím jistou, těžko pochopitelnou velkorysost. Nikomu nebránil na hrad přijet. Je shovívavý, ví, že může počkat, tady mu nemá co utéct, vesele plení naše vesnice a vyčkává, kdy mi dojde, že jsem v loji.

To mi samozřejmě došlo, jenom je třeba všechno formálně ukončit.

Začnu. Oslovuji shromáždění, děkuji jim, že přišli, i když přijít se jistě neobešlo bez potíží. Mnozí se dost těžko drželi v sedle a z Němců měli jistě strach. Ti se jim posmívali, že se český kníže radí s nebožtíky. Platilo to jenom o některých, kteří si utrženou pohanu jistě nenechají pro sebe.

"Situace se pro nás tento rok vyvíjela příznivě a teď, jak vidíte, se obrátila." Chtěl jsem mluvit o podmínkách, které si Jindřich stanovil, starý Mutina mi ale skočil do řeči.

"Mluv pravdu, kníže. Situace se obrátila proto, že jsi byl málo prozíravý. Neměl jsi se spokojit s výsledkem z léta minulého roku, ale měl jsi důrazně udeřit. Jako náš Slavoj, když bořil Luvinovy statky. Bít, dokud se hýbe, dokud klečí na kolenou." Křičel a sliny mu tekly, protože je v ústech nemělo co

zadržet.

Zásada českých knížat byla celkem prostá. Kdo s knížetem nesouhlasí, nemá v radě právo na hlas, tedy ani na život. Nemohl jsem ji uplatnit tak rychle, vlastně dřív, než jednání začalo.

"Kdybys nebyl tak starý, Mutino, kdybys neměl zásluhy o můj rod, dal bych tě vyhnat z Prahy. Kde to žiješ? Copak je Jindřich nějaký Luvina? Ani nevím, kdo to byl. Víš, jaké kraje má Jindřich pod svojí vládou? Není nás tolik, abychom je obsadili, i když by je bez boje pustil."

Pěkně to začínalo. Měl jsem tuhle sbírku sklerotiků rozehnat už dávno. Žijí v jiném světě, zřejmě už dávno trčí v záhrobí a vylézají jenom, aby rozdali nějakou radu.

Mutina uraženě spadl na lavici a jeho soused si vzal sám slovo. Něco kuňká, nerozumím ničemu. Nechci však vyrazit s další negací, rada se sešla obtížně, z okrajových částí země nepřišel nikdo, protože tam poslové nedojeli, mohl jsem být rád, že přijeli alespoň tihle, kterým společná věc ležela na srdci. Proto jsem je musel nechat mluvit.

Stařík si dál něco huhlal, pak zmlkl a čekal, co řeknu. Na vybranou jsem toho moc neměl. Buď budu dělat, že jsem

rozuměl, ale nepřikládám jeho slovům význam a dám slovo jinému, nebo se ho zeptám, o co mu šlo. Tím ho asi urazím. Bylo to prašť jako uhoď, obě možnosti měly stejný výsledek.

Kývl jsem na Knutu, který seděl poblíž stařešiny. Přišel ke mně a nastavil ucho.

"Co říkal? Nerozuměl jsem ani slovo."

"Jestli by nešlo Němce přemluvit, aby nechtěli daň za minulé tři roky."

Rada jako jeden muž nakláněla hlavy, aby slyšela, co si

s Knutou špitáme. Tvářili se podezíravě a já jsem chmuřil tvář.

"Nepřichází to v úvahu. Myslím, že jsme všichni viděli, kdo tu pod Prahou stojí. Jestli se rozjede hlouběji do země, shoří vám další vesnice a zima je na krku. Má navrch, musíme se podřídit." Tohle musel pochopit i největší zabedněnec. Alespoň jsem měl ten dojem, že nebude nikdo proti.

"Už jsi se rozhodl, kníže? Proč jsi nás sem tedy zval?" rozkřičel se Chasra. "Na co je takováhle rada, když si kníže stejně dělá, co chce? Já jsem vážil cestu z takové dálky, riskoval jsem, že mne Němci zajmou a zabijí, a teď se dozvím, že jsem tady zbytečně." Ječel a mně najednou došlo, že Chasra měl být ve vojsku, jasně, vždyť je ještě schopný nosit meč. Proč neposlechl a nepřišel knížeti na pomoc?

Vstal jsem a můj hněv byl hrozný. Před očima jsem měl plameny Chejnova a v tu chvíli jsem se necítil. Roztrpčení z porážky, nejistota, do které se halila budoucnost, pohana, kterou mi Jindřich způsobil, to se teď všechno obrátilo proti Chasrovi. Sliny mi létaly od úst a Chasra se krčil, bylo vidět, že pochopil.

"U Prahy krvácejí česká vojska, přední rody země ztrácejí své syny a Chasra sedí ve svém pelechu a chytá blechy. Bojí se, že ho cestou do Prahy Němci zajmou. Když už je po všem, když válka skončila. O co ses bál, Chasro? O hlavu? Teď se boj o hlavu. Teprve teď je čas, aby ses třásl, protože o hlavu přijdeš dřív, než se budeš stačit pomodlit."

Jak šlo o srážení hlav, byl jsem ve své kůži. Kývl jsem na družiníky, kteří seděli kolem stěn a s meči mezi koleny zdůrazňovali vážnost chvíle. Několik jich přistoupilo k naříkajícímu a bránícímu se Chasrovi.

"Pane, nemůžeš teď, když je nepřítel pod hradbami, nemůžeš plýtvat našimi hlavami," křičel někdo, koho jsem tady viděl poprvé a si nahradil nějakého rodového nebožtíka.

"Mýlíš se, pane, mohu všechno. Mohu i to, že se k Chasrovi připojíš, aby se necítil sám v tak nezáviděníhodné situaci."

"Dej mu právo svaté zpovědi," zahuhlal zřetelně Mutina.

"Zpovědi? Copak nevíte, že se ke mně církev obrátila zády? Nevíte, kde se zdržuje náš pan biskup Šebíř? Než se od Němců vrátí, jistě uplyne delší čas. Musí vymyslet pravděpodobně znějící vysvětlení, a to mu dá práci. My musíme jednat hned a rázně. Na dlouhé řeči není čas. Když jsme byli poraženi, nemáme na vybranou."

Ve zmatku, který nastal, když moji lidé táhli kopajícího a bránícího se Chasru z místnosti, nebylo jisté, že ten, který křičí, je ten, kdo se hlásil o slovo. Mluvili jeden přes druhého a byli si jisti, že umřít v jejich věku už není žádná pohroma.

"Kdo může za to, že jsme byli poraženi, kníže? Kdo? Snad ne Chasra. Odpověz a nečervenej se studem," úpěl Mutina, kterému jistě už otrnulo.

Dalo se to čekat. Tušil jsem, že si tuhle otázku kdekdo položí. Že ji však vysloví nahlas, mne překvapilo.

"Mutino, pamatuji se živě, že když mne strýc Jaromír, český kníže, vedl ke knížecímu stolci, vyzýval tě, abys při mně stál. Je to pravda? Je. Teď děláš trapné narážky, že snad můžu za naši porážku. Budeš-li ještě chvíli pokračovat, skončíš jako Chasra. Šediny hloupost neomlouvají."

"Na životě mi nezáleží, kníže."

"Ani na statcích ti nezáleží?" ptám se výhružně. Se zájmem sleduji, co udělá. Samozřejmě, že zmlkl. Koulel očima a něco si blekotal do vousů.

"Kníže, my víme, že bylo těžko Němcům odolat, zvlášť když nám vpadli do zad a tak nás zastihli nepřipravené. Němci jsou lstivý národ, který si ve válkách libuje. Ani my nejsme ovšem jiní. I my, máme-li příležitost, válčíme s chutí. Ani my neprohráváme rádi. Když se to už stane, hledáme způsob, jak se vyhnout potupnému míru."

Venku se zvedl křik. Patrně tam Chasru srážejí na kolena. Rada se zase zavrtěla, oči zamžikaly ke dveřím, několik rukou se zvedlo. Mutina však zvedl hlas, aby ho bylo slyšet.

"Myslíš, kníže, že se podaří Němce přesvědčit, aby nás tolik netiskli?"

Ocenil jsem dobrou vůli. Ví, lišák, co je třeba.

"Nepodaří. Vlk jde za kořistí tak dlouho, dokud ji nedostane. Pokud se, ovšem, cestou nechytne do želez." Zasmáli se. "V tomhle případě nastražit past hned nepůjde. Tak chytrý jako my je vlk taky. Tvrdit si, že jsme chytřejší, je nalhávat si něco, co je v rozporu se skutky. Může nastat chvíle, kdy se tak stane, ale ta zatím není na obzoru. Dnes jsou na pořadu voli a hřivny. Začněte šetřit, prošmejděte truhlice, naši výběrčí jsou na cestě."

Vešli družiníci, někteří si mnuli ruce. Skončili svou práci, Chasra byl hozen přes hradby, aby ho toulaví psi uklidili. Jeho lidé budou chtít tělo, aby ho pohřbili někde v koutě u jeho domu. Ale to už není moje věc.

Tysr začal jmenovat jednotlivé úděly a rozpočítávat, kolik se kde musí čeho vybrat, aby se pokuta mohla zaplatit. Křičeli a hádali se. Počítali, kolik kdo může mít čeho doma. Kolik dneska stojí jeden vůl, jak a kde pobrat tolik denárů. Kolik má kdo vesnic a kolik v nich lidí. Prostě hrůza. Jako jindy za podobných okolností. Rozhodl jsem se pevně, že se takové sezení u mně sešlo naposled.

"Knuto, pojedeš k Němcům s poselstvím," říkám. Vypadá jako chudák, ať Jindřich vidí, jak jsme na tom.

15. JAROMÍR.

Šebíře jsem neměl nikdy rád. Možná proto, že mi vlastně ve všem konkuroval a já jsem ještě nebyl schopen význam této konkurence ocenit. Pořád bylo třeba dávat si pozor na slova. Člověka opravoval svým úlisným způsobem, který mi šel na nervy. Párkrát jsem mu natloukl, ale nic jsem tím nespravil. Když jsem byl v trudnomyslné náladě, uznával jsem, že má taky nějaké přednosti. Už to, že po požáru v jednačtyřicátém roce si postavil kamenný dům na Žiži, dokazoval jeho prozíravost. Lidé mu to měli silně za zlé, že nemá v úctě předky, ale on byl drsný a odmítal všechny ubrečené reminiscence starých pohanských časů. Stejně se přece zachoval i můj předek Bořivoj. Doklad toho ještě stojí u přední brány.

Šebíř si ovšem obehnal dům i kostel kamennou zdí, jako by na hradě nebylo bezpečno. Když jsem mu to vytkl, říkal, že je na hradě nepořádek a že mu prasata lezou do kostela. Proto asi ta kamenná zeď. O tu si ted muži chodí brousit nože a meče a zvuk, který přitom jejich nástroje vydávají, prý Šebíř nesnáší. Několikrát poslal svoje lidi, aby v tom našim bránili. Tak kdo ví, jak to je.

Šebířovým radám jsem se mnohdy vyhnul, současně ale přiznávám, že byly často na úrovni, a když jsem ho poslechl, udělal jsem dobře. Nemůže mi však dodnes odpustit, že jsem jím pohrdl jako zpovědníkem a že jsem chodil k Prokopovi na Sázavu. Prokopa mají pražští papežomilci hluboko v žaludku.

Co se jednou stalo, nemůže už nebýt. Jak se máme smlouvat s Bohem, když mu není rozumět? Přišli jsme přece od východu a tam někde jsou naše kořeny. Nebýt Maďarů, kteří nám přehradili cestu k našim bratřím, byli bychom Šebíře poslali zpátky k římskému papeži.

Všechno to jsou jenom řeči a z řečí ani prasečí chlívek nepostavíš.

Nebylo nad starého Hyzu, pátého biskupa pražského kostela. Byl nahluchlý a proto se nepletl do všeho, jako jeho nástupce. Dělal milosrdné skutky, a tím také nikomu neškodil. Pole mu rodila, krávy se mu pravidelně telily, takže měl z čeho rozdávat. Jeho charitativní činnost byla proslulá a v Praze nebylo žebráka, který by nepřistoupil na jeho víru.

Já sám bych měl častěji kleknout a prosit Boha o pomoc.

Čekají mne ještě mnohá tažení a Bůh by měl při mně stát. Vím, Bože, že s tebou občas nevhodně žertuji. Koketuji s tvou milostí, trpělivostí. Šebíř je v takové chvíli ochoten sežrat svůj růženec, jenom aby zahnal tvůj případný hněv. Já však už jiný nebudu. Já jsem český kníže, a proto mi musíš jít na ruku. Se mnou jsi totiž pevný na tomto kousku země. Chápeš to? Nechci tě vydírat, Bože, chraň bůh, ale za současné politické situace tomu tak je. Co kdyby se poměry zvrtly a k moci se dostal nějaký reakcionář, který šilhá po návratu starých, dobrých, rodových poměrů? Který se chystá vytáhnout ze sena staré bohy,

ohryzané myšmi a prolezlé červotoči a nahradit jimi tvoje oltáře? Co bys dělal v tom případě? Řekneš: Všeho do času, Pán Bůh na věky. Na má slova dojde. To je logika dějin, říká Šebíř. My se jí, samozřejmě, lekneme, ale leknou se taky staří reakcionáři? Ti sotva. Jenom my se odevzdaně bušíme do hrudní kosti a voláme krleš. To jenom my uznáváme tvoje království na nebesích a víme, co je proti němu naše království na zemi. Takže to, Bože, ještě jednou uvaž.

Teď, když mi už dělá potíž vyskočit na koně a nehekat při tom, často vzpomínám na strýce Jaromíra. Kolikrát jsem si už řekl, že na něj myslet nebudu, protože má mysl potom ztrácí vladařskou rozhodnost a ubírá se nevhodnými zákruty bažin a rmutu. Zůstala mi po něm záhada, se kterou si nevím rady. Když jsem byl kluk, nebýval doma. Vždycky někde válčil, stejně jako můj otec a později já. Když ho otec dal oslepit, měli jsme na sebe trochu času. Byl u mne na Moravě pár dní a pak mne přivedl na knížecí stolec.

Vzpomínám, že když bylo v místnosti víc lidí, seděl strýc tiše a hladil si šedivou hlavu. Když však byl se mnou sám, šel z něj strach. Mluvil a mluvil, hlava mi z toho šla kolem. Říkal věci, které bylo lépe neslyšet. Už to, že vlastně viděl rukama, bylo dílo ďáblovo. Vztáhl ruce a řekl, abych přistoupil blíž, aby mne lépe poznal.

Pamatuji se na jeho ruce s ulámanými a špinavými nehty. Sám si je očistit nemohl a nikdo druhý o něj nedbal. Dali mu jíst, to ano, ale jinak o něj nikdo nepečoval. Těma zohyzděnýma rukama mne obkličoval, z dálky ohmatával a pak řekl nějakou větu, kterou mi vyrazil dech. Věděl, na co myslím, co chystám, kam právě chci jít a co tam dělat. Věděl i to, na co kdo umře. Ohmatával takhle kdekoho, ale mluvil o tom jenom se mnou. Kdyby se byl svěřil, asi by ho zabili.

Říkal: "Budeš kníže, musíš znát tajemství. Musíš vědět. Ale mlč! Jinak mi ublížíš. Tvému otci jsem odpustil, ubližovat mu nebudu, ale neřeknu mu, co by měl vědět. Musí počkat, až se osud naplní."

"Takže jsi taky mstivý, strýče. Člověk s takovým osudem

jako ty by už měl stát nad malichernostmi světa a života."

Chvíli uvažoval. Nikdy neřekl nic ráz na ráz, jak jde obvykle řeč, když myšlenka stíhá druhou.

"Jestli je ve vědění nezbytně obsažena msta, pak buď raději nevědomý," řekl konečně.

"Raději mi pověz, jak to děláš, že o lidech všechno víš jenom z toho, co ti řeknou tvoje ruce. Ruka tě brní, když mi ji položíš na hlavu?" vyzvídám

Říkal obvykle, že mám jako budoucí kníže znát tajemství, žádné mi však nezjevil.

U nás se praxe upalování nepřátel víry na hranici ještě nezavedla, protivníci byli káceni vesměs v čestném boji, ale Šebíř by hranici v tomto případě určitě vlastnoručně zapálil. Dnes určitě.

Strýc přede mnou otevíral oblast záhad, do které by bylo krásné nahlédnout. Dělo se tu však něco, čemu člověk rozumět nemůže, proto je lepší si s tím nezačínat. Zvědavost strká člověka do zapovězených dveří. Zvědavost a chtivost. Moci něco, co druzí nemohou.

Strýc sedával na lavici v koutě. Nahmatával za sebou zeď, jako by se chtěl přesvědčit o opoře, kterou mu poskytuje. Jezdil prsty po škvírách dřeva a nedbal, že si zadře třísku, protože klády byly jen tak na hrubo opracované.

"Proč mlčíš?" ptám se netrpělivě. Tohle šmátrání rukou po kládě se mi zdálo být pro bývalého knížete

nepatřičné, ponižující, možná i trochu zbabělé. Život je jinde, už ne v dávno mrtvém dřevě.

"V každém živém tvoru," rozhovořil se konečně, "v každém tekoucím i pevném stavu je síla, která se člověka dotýká. Nejsou to žádná kouzla, je to boží vůle," řekl mírně.

Já vím. Když se dotýkáš klády, dotýká se i kláda tebe, myslím si utrhačně a raději se dívám stranou, abych nemusel sledovat jeho poraženecké počínání.

"Každý jsme pevně spoután se skalami, lesy a vodami. To všechno je okolo nás i v nás."

"To myslíš vážně, že když já vydám rozkaz, je to jako by ho vydala tahle borovice, nebo co to bylo?" říkám posměšně.

"Říkáš něco a sám se tomu směješ. Neponižuj se takovými řečmi. Všichni jsme součástí světa, který je jen jeden. Všichni do něj patříme, i strom, ze kterého je, jak jsi řekl, srouben tenhle dům, i mravenec, který se po něm prochází, i já, který se o něj opírám. Všechno to řídí Bůh. Hvězdy i naši zemi a na ní člověka. Všichni jsme z jednoho hnízda. Všichni jsme jedna rodina."

"Jedna rodina," říkám pohrdavě. "Rodina, ve které si všichni jdou navzájem po krku. Navzájem se milují, a jeden druhého požírají," dodávám. Kdybych se mu podřídil, byl bych cvok jako on.

"To, nač narážíš, není podstatné, protože to je na povrchu. Chápu sice, že podstatné pro mou osobu je mít oči a to ostatní, o co mne bratři připravili. Ale pro lidi vůbec nejsou moje starosti důležité. Nic to nemění na tom, že jsme z jednoho masa a z jedné krve a že z hvězd k nám proudí síla, která má schopnost nás ovládat. Můžeme této síly využít, když to budeme umět." Dovětek dodal, protože jsem pohrdavě zafuněl.

"Když tedy nechám stranou rodinu, ve které si bratři navzájem vylupují oči, pak mne zajímá, jak se dají ty záhadné síly, jejichž vliv jsi tady popsal příliš neurčitě, nahmatat, jak zařídit, aby mi sloužily?" Pane, umět tak číst myšlenky, jak to umí on. Složitá diplomatická jednání s Němci by byla hračkou.

"Našim předchůdcům to bylo vlastní."

"Koho tím myslíš? Pokud vím, náš dědek nic podobného neuměl, pokud uměl, tak to přede mnou zatajili."

"Toho, o němž by ses měl vyjadřovat s přiměřenou úctou, nemám na mysli. Myslím naše předchůdce, kteří zde žili dávno před námi. Ti rozmlouvali se svým bohem a nepotřebovali kostely. Byli schopni poznat a využít sílu, která k nim proudila od jejich boha odněkud z hvězdného pole."

Teď, když mne okřikl, jsem byl ochoten popřít, že by mi hvězdné pole něco říkalo. Bylo absolutně němé. Drobné světelné body, něco jako ohně v dálce. Svítí si a studeně mlčí. Ticho a nic. Tam někde je prý Bůh. Na nebi. Co tam dělá? Ted Jaromír tvrdí, že není jenom na nebi, je taky dole na zemi, ve mně i v něm. Něco takového říká i biskup, že Bůh je všudypřítomný. Všechny nás obklopuje a spojuje. Někteří lidé říkají, že na ně z dálky, která je nad nimi, padá strach. Já jsem nic podobného necítil. Proč? Někdy z nebe uhodil blesk, to však muselo být zataženo. Možná, že Bůh rozhrnuje bleskem mraky, když mu brání ve výhledu. Občas spadne nějaká hvězda, což je důkaz, že tam nahoře jen tak visela a kus z ní, nebo snad celá, spadl na zem. Jako létají jiskry, když kovář buší do žhavého železa.

"To jsou mi věci," říkám, abych starému udělal radost.

"Nezavírej mysl před poznáním, synu, před pravdou. Moudrost poznání je zakleta v Evangeliu svatého Jana. Lituji své slepoty v tuto chvíli."

Koukám na něj a huba se mi sama od sebe šklebí. Před chvílí nelitoval, teď lituje proto, že nemůže číst v bibli, přitom ani číst neumí, nikdy se nenaučil. Vždycky mu jenom předčítali. Že by zvládl latinu? Čeho tedy lituje? Dělá si ze mne blázny.

Zasměje se, jako by mne slyšel. "Nediv se, synu." Tím synem mi pije krev. Mluví jako kněz. "Je mnoho věcí, které nepoznáš, protože žiješ a myslíš mrzce. Dáváš přednost tělu před duchem. Byl jsi sice pokřtěn, ale od člověka nehodného, který nebyl zasvěcen. Nespojil tě s hvězdným prostorem tak, jak by to udělal člověk zasvěcený. Kněz, který opakuje formulky, aniž jim rozumí, utiskuje ducha a ponižuje tělo."

Je jasné, že jsem z těchto řečí nemohl být moudrý.

"Já tedy žiju mrzce. Myslím na to, jak budu vládnout, jak pozvednu svůj rod, a ty řekneš, strýče, že myslím na blbosti. Když zalezu do kouta a budu hledat Boha mezi blechami, kterými se to tu hemží, komu tím prospěju? Komu? Svému rodu?"

Mlčel a tím dal asi najevo, že mám pravdu. Samozřejmě, že jsem měl pravdu, ani na chvilku jsem o ní nepochyboval. On sice uměl dělat rukama všelijaká kouzla, nic mi však nenaznačil, neuvedl mne na jejich stopu. Copak nechodili od hradu k hradu všelijací kouzelníci, kteří dávali zmizet různým předmětům, polykali nože a taky se nesvěřili, i když je někdy netrpěliví páni dávali týrat? Měl jsem však Jaromíra rád, byl můj strýc, i když udělaný jen tak napůl.

Zkrátka mne provokoval. Mluvil o věcech, o kterých uvažovat by normálního člověka ani nenapadlo. Měl nějaké schopnosti, nebyly mu však k užitku, ale mohly k něčemu být, kdyby je ovládal někdo jiný, třeba já. Pro mne byl Jaromír směšný stařík, podivín, na kterého jsem nejraději myslel, když jsem byl od něj hodně daleko.

Náš svět je drsný a mnohé citlivé dušičky by řekly, že hrůzný. Jako každý normální svět. Proto Jaromír z tohoto světa nijak nevybočoval. I kouzla jsou u nás doma.

Táhli jsme s družinou krajem Lemúzů. Na Zabrušany. Už víc než rok jsme tam nebyli a bylo slyšet nějaké řeči o hraničních sporech. Hranice byla odjakživa uprostřed hvozdů, ale tady někdo pálil les příliš do vnitrozemí. Na Chebsku to dělali Němci tak dlouho, až jsme jim to museli zarazit a prohlásit je za své podané.

Na Zabrušanech seděl Ratus. Divné jméno, divný člověk. Před námi se skoro plazil, hrdost žádná. Hned kázal porazit vola, a to bylo divné. Když někam přijde kníže, sluší se ho hostit. Proč ale hned vola? Nebylo nás přece tolik, abychom ho snědli, a zdržet jsem se tu nechtěl.

"Po kom máš jméno, Ratusi?" zeptal jsem se, abych zastavil překotné pobíhání svého hostitele, který běhal, naléval, jako by tu neměl ženskou, jako by sluhové vymřeli. "Neuhýbej a povídej." Vzal jsem ho za ramena a přátelsky jsem ho přitiskl ke stolici.

"Asi po předcích, pane."

Směju se, po kom jiném. Byli určitě Němci, jako moje žena. Němci jsou dobří poddaní.

Pak to ale prasklo. Obcoval se svými dcerami. Nějak moc rychle se to prolátlo. Moje družina byla

zvyklá na leccos, ale tohle? V křesťanské zemi? Bylo třeba přemýšlet i o tom, proč jsme se to tak rychle dozvěděli. Sluhové přece drží se svým pánem, i když ho třeba nemají rádi. Jejich život je spojen s jeho životem. Někdo z nich tuhle novinu pošeptal někomu z mých lidí. Zapřísahal ho, aby nejmenoval. Novina byla samozřejmě taková, že Tysr slíbil o zdroji informací pomlčet. Zprávu mi však přinesl horkou.

Člověk na tomhle světě leccos vidí a leccos slyší. Někde jsou však hranice, za které člověk jít nemůže. Za nimi už není lidský svět. Vzali jsme ho mezi sebe a zle jsme na něj dotírali. Dcery padly na kolena, ale mlčely. Pohana byla hrozná. Jeho žena jenom naříkala a přála si smrt. Všechno bylo jasné, jenom přiznání oplzlíkovo chybělo.

Rozhodnu se pro soud železem, nebo vodou? Když se nepřizná a pod vodou umře, bude muset Tysr vyklopit, kdo ho nařkl. Nebo bude uznán vinným a pošleme ho svázaného do Uher, nebo mu rovnou srazíme hlavu?

"Jaképak složité uvažování, kníže. Uřízneme mu koule a bude mít to, co právě potřebuje," poradil někdo, aniž byl tázán.

"Správně. Proč riskovat, že se třeba utopí?" dodal Tysr, aniž asi tušil, že zpochybňuje významnou praxi uplatňovaného práva. Spíš byl veden snahou zabránit, aby se věci komplikovaly.

"Nééé!" řval Ratus. Čím víc řval, tím víc jsme byli

pro ten nápad. Nešlo sice o tradiční rozhodnutí, ale mohlo jít o užitečný soudní precedens širokého dosahu a velkého významu pro mravní povznesení českého venkova. Všichni podobní úchyláři si dají pozor.

Družina naléhala, nevím, co si od toho divadla slibovali,

rozhodnutí bylo na mně.

"Uvažuj, kníže," vnucoval se Tysr, "všude kolem tolik podruhyň otrokyň, jeho žena je při síle, a on si vyskakuje na vlastní dcery."

"Až odjedem a přijde k sobě, vyvraždí všechny kolem, všechny, kteří to mohli říct," namítám.

"Ať si žije, ať tu chodí se schlíplým ocasem jako vůl mezi kravama."

Řval, bylo ho slyšet kdo ví kam. Lidé si zacpávali uši a říkali, někteří se smíchem, že Ratuse připravují o potěšení. Proto vím, že to bolí. V tu chvíli jsem musel myslet na strýce Jaromíra a téměř jsem se zděsil. Do té doby jsem na jeho neštěstí myslel jaksi abstraktně, neurčitě, jako na něco, co sice z nějakého nespravedlivého důvodu bylo, ale bezbolestně se o tom jenom vypravovalo. Teď vím, že když mu to dělali, že nejásal. Stejně jako Ratus. Ratus ovšem věděl, o co přichází. Proto byla jeho bolest dvojnásobná. Jaromír prý do těchto mužských věcí nebyl nijak hr. Spíš mu šlo o hlavu, o ducha, jak říkal. Ratus měl hlavu nespíš mezi nohama.

Měli jsme ho tenkrát popravit. Utít mu hlavu. Místo toho jsme mu jenom vyplenili dvůr. Oklepal se a když už nemohl oblažovat ženské, dal se na politiku. Někde sehnal pár zapomenutých Vršovců a začal proti mně intrikovat. Pozval Vršovce na svůj dvůr, tam je živil a kuli pikle. Přišel jim na to bílinský Orsa. Se svými syny si na ně počíhal a všem srazili hlavy. Prý to byl regulérní boj. Nemohl je zajmout, kladli odpor. Popravil je sám o sobě a bez soudu. Krutě mne to rozčílilo, a taky jsem to dal znát.

Stál jsem před složitou právní situací. Čekal, že bude odměněn, vyzdvižen a vychvalován. Namluvil toho moc. Šlo mně prý o život, protože ten bezkulka na mne chystal úkladný přepad. Musel proto Orsa jednat rychle. Nakonec jsem jeho pravdu uznal.

Něco na tom všem bylo nepříjemného. Nemyslím právě na spiknutí, to bylo normální a s něčím podobným jsem musel prozíravě počítat. Své pocity však mohu popsat velmi obtížně. Ratus jako by už nebyl normální člověk. Od té doby, co jsme na něm provedli vzpomenutý zákrok, jsem se štítil na něj jenom vzpomenout. U Jaromíra tomu bylo jinak, ale v podstatě stejně. Myslel jsem na něj, jako se myslí na člověka posedlého. Jestli víte, jak to je.

16. PÁTÝ SYN.

Když se nám narodil pátý syn, uznal jsem, že je toho na normální evropské knížecí poměry dost. Ne dost, moc. Nepočítám do toho dcery, Dymut a Boleslavu, které mohly za určitých okolností působit jako nástroje umírněné zahraniční politiky, nebo alespoň utužit případně rozhádané vnitřní vztahy v zemi. To říkám jenom, aby řeč nestála. Každý ví, co takový příbuzenský vztah znamená. Někdy hodně, jindy méně než nic. Dokonce může být na překážku, protože člověk se spolehne na tchána, a už má nůž v zádech. Vzpomeňte na Ryšavce a na jeho zetě.

Na všech normálních knížecích dvorech muselo za okolností podobných našim dojít k bratrovražednému boji. Pořád jsem měl před očima příklad otce Oldřicha a strýce Jaromíra. Mít však jedno dítě nebylo za současné úmrtnosti možné. Museli jsme riskovat, jenže se to nemělo přehánět.

Hned od počátku jsem měl s klukama pevný záměr, který jsem pěstoval, a jak šel čas, vylepšoval. Vládnout celé zemi bude jeden, ten první, Spytihněv. Třem dalším rozdělím Moravu na údělná knížectví poplatná Praze. Na pátého zbylo, jako v té říkance, kde myška vařila kašičku. Nic.

Není možné, aby na knížecího syna nic nezbylo. Nastrčit ho někam k sousedům, jako to kdysi udělal Boleslav Chrabrý s Vladivojem, nepřicházelo v úvahu. Ani ho bohatě oženit na cizí trůn nebylo v té době kolem nás ještě zvykem. Musel vzít zavděk tím, co se ještě nabízelo. Musel jít na kněze.

Jestli Šebíř vydrží, než kluk vyroste, bude po něm biskupem. Jestli nevydrží, nevídáno, bude biskupem stejně. Mít v rodině církevní vrchnost není k zahození. I jinde v Evropě takhle postupují a vyplácí se to.

Bude třeba založit nějaký kostel, přemýšlel jsem nahlas o tom, jaký kostel by to měl být a kde by měl stát. Na hradě jsme už měli tři, zdálo se mi to dost. Šebíř se toho chopil, myslel jsem neprozřetelně nahlas, a začal radit. Ani ho v tom rozrušení nenapadlo se zeptat, proč chci zakládat kostel, když jsem žádnou válku právě nevyhrál ani neprohrál.

"Otče biskupe, nech to na mně," říkám otráveně, když začal věc rozvíjet příliš do šířky a uvádět příklady sousedních panovníků, kteří zřejmě nevěděli, kam s penězi, především proto, že jsem jim právě já platil všelijaké poplatky. "Ještě jsem se nerozhodl a nemám teď ani peníze. Platím na všechny strany, měl bych zase stavět most přes řeku, aby se kupci nevyhýbali hradu. Kolikrát už nám ho vzala voda. Kostel musí počkat. Stejně by však bylo užitečné něco postavit, aby po mně zbyl pádnější doklad probuzeného ducha," dodal jsem jenom tak pro formu, abych biskupovi trochu pozvedl klesající náladu.

Chvíli mi lichotil a za pár dní mi poslal jakousi nedomrlou postavu v černém hábitu. Pod lysou lebkou kmitala dvě očka.

"Pane, mohu ti vypravovat o povzbudivých stavbách, kterými knížata a králové uctili památku svatých a slavili Boha na výsosti."

Takhle chvíli drmolil a já jsem poznal, že Šebíř kuje železo, dokud je žhavé. Poznal jsem však i to, že tenhle člověk hodně cestoval a přitom hlavně navštěvoval kostely. Já jsem taky trochu cestoval, na kostely jsem při tom neměl čas. Z obou důvodů jsem byl ochoten si ho nezávazně poslechnout.

"Pro dnešní dobu, pane, je typická architektura odvozená od cášského chrámu v Bruggách, Lutychu, Essenu a jinde, třeba v Thioville a v Campićgne. V Zadaru postavil Donát III., arcibiskup, chrám, podle něhož se bude stavět náš chrám svatého Víta. Doufám ale, že tato koncepce ti je, nebo není proti mysli?"

Vida, tak se u nás bude stavět chrám svatého Víta. Kostelík nestačí. Co všechno se člověk nedozví. Kněží uvažují, že je třeba kapli rozšířit, přestavět, zvětšit, aby se tam vešel nejen kníže, ale taky lid. Asi. Ať se lid koukne na knížete pokorně sklánějícího hlavu. Raději se neptat.

Koukal se na mne, já jsem vraštil čelo. Jak říkal, že se jmenuje? Zapomněl jsem, pokud se ovšem představil. Bez včasného oznámení svého jména by přece před knížete nepředstoupil. Stačil jsem ho za tu chvilku zapomenout, a to je na pováženou.

Jak jsem se kabonil, klesal nebo zvyšoval hlas. Z jeho kutny se táhl pach pravidelných půstů a klouby prstů měl černé.

"Ze začátku devátého věku tu máme kostel svatého Michala ve Fuldě. Zajímavý je jeho centrální půdorys."

Myšlenky mi hned odskočily a viděl jsem strýce Jaromíra, jak klečí uprostřed kostela, uprostřed kruhu a sluha za dveřmi odhání zvědavce. Nerušte, Jaromír se modlí. Klečel přesně uprostřed. Jak poznal, kam si má kleknout, když neviděl?

"Už od pátého věku se tam staví na jihu západofranské říše a od sedmého v prostoru Langobardie. Z Fuldy si připomeneme kryptu o osmi pilířích kolem středu. Nedávno tam přistoupili k přístavbě horní části a lze jen doufat, že zůstanou u pojetí z devátého věku."

"Proč?" skočil jsem mu do řeči. Jeho sebevědomí mne rozčilovalo. Otázkou jsem ho však nezastavil.

"Jinak by z toho, pane, vznikl bastard, kříženec, který by nesloužil slávě boží. Dovolím si upozornit na dolní část kláštera Westwerku, vlastně chrámu kláštera Corvey nad Veserou. V minulém věku znamenala tato corbijská filiálka mnoho pro kulturu západních Sasů. Stavba je neobyčejně hmotná. Člověk z ní tuší sílu a vážnost moci. Tato robustní síla neobyčejně kontrastuje s jemnými hlavicemi pilířů, které dávají tušit, kam se asi bude ubírat vývoj stavitelství, které slaví vznešeného Ducha a Pána našeho."

"Amen," řekl jsem a natahoval ruku, abych ho chytil za kutnu, až ho teď budu vyhazovat. Jenže se nedal odbýt.

"Pane," repetil rychle, protože pochopil, že audience spěje k ráznému zakončení, "musíš slyšet o klášterech v Reichenau na ostrově v Bodamském jezeře. Slavný franský král Martell, Karel Martell, což znamená v naší řeči kladivo, založil tu

už dávno klášterní společenství. Opatem a vlastně zakladatelem byl Pirmin. Vladař dá obvykle prostředky, pomazaný, ušlechtilý vladař, kterému záleží na rozvoji církve a upevnění své moci, dá prostředky a někdo pak musí celou věc vymyslet. To byl v tomto případě Pirmin," říkal a nedošlo mu, že mluví s vladařem, který by se mohl i urazit. "Nevím, odkud přišel, ale Martell podporoval směr cantenberský, a tak tu vznikl překrásný mariánský chrám. Jeho široký presbytář pokračuje příčnou lodí o

třech čtvercových travé a pak je krátké trojlodí s běžným rozvrhem hlavní lodi," to už říkal za dveřmi, kam jsem ho nemilosrdně tlačil svíraje ho vzadu za krkem, "která je široká jako presbytář i střední čtverec příčné lodi. Dvojice bočních lodí má poloviční šířku. Vlivy této budovy lze vyčíst i u nás na Moravě."

Měl bych se zeptat, kde na Moravě, protože ta byla dost zřízená. Dusil se, proto jsem trochu povolil. Stárneš, Břetislave, říkám si, nad mírou tvé trpělivosti je třeba žasnout. Co jsem se vlastně dozvěděl? Že nic stavět nebudu. Ale tak zaujatého člověka, jaký je tenhle mnich, aby člověk pohledal.

Napřažená pravá noha přerušila předpokládaný pohyb a sama se přiřadila k levé.

"Počkej," řekl jsem plešatci. Koukám, jak se mu rychle vrací přirozená barva. Něco mne napadlo. "Neodcházej," vyzval jsem ho milostivě, a jaksi jsem přehlédl, že neodcházel, že jsem ho vyhazoval. Dalo se to však přičíst na vrub knížecímu rozmaru. "Odkud jsi?"

Otázka ho zarazila, ostatně mne taky. V poslední době sám sebe zaskakuji překvapivými dotazy, kterými se obracím ke svým poddaným. Protože mlčel, otázku jsem doplnil: "Máš rodinu?"

"Myslíš pane, jestli mám rodiče?" zeptal se. Teď, když nebyly na řadě kostely, mluvil tiše a pokorně. Možná, že to bylo předešlým škrcením.

"Třeba. Taky. Děti asi nemáš, nebo máš?"

"Pane, patřím klášternímu společenství. To mi nahrazuje otce, matku, sourozence i vlastní děti," odpověděl s nemístnou převahou, jako by bylo záslužné nemít děti.

"Ženu tedy nemáš," říkám, jako bych to tušil.

"Jsem mnich z břevnovského kláštera," upřesnil informaci, a mělo mi to zřejmě stačit.

"Chci si jenom něco ujasnit. Žena a děti pro tebe nic neznamenají. Všechno, co za něco stojí, je v klášteře. Rozumím ti dobře?"

"Pane, nežertuj, vždyť všechno samozřejmě víš. Vše, k čemu upíráme oči, je Bůh. Jemu dáváme přednost před všemi statky pozemskými."

V tomhle případě nemluvil pravdu, protože opat jeho kláštera se mne něco natrápil právě kvůli pozemským statkům. Mohl jsem teď tuto zkušenost uplatnit, ale co bych tím získal?

"Je tu jakási souvislost, mnichu," pokračuji. On přešlapuje z nohy na nohu a zkoumá stav svých placatých palců. "Zvedni hlavu, když s tebou mluví kníže!" zahlaholil jsem. Musí mu být jasné, že když přišel ke knížeti, má se podle toho chovat. Narovnal se, pak se zase hned nahrbil. Shrbená poloha byla asi poloha maximálního soustředění a pokory.

"Kníže má na starosti těla božích poddaných. Vy se staráte o jejich duše, o záhrobní život, já o život pozemský. Nedělá mi vždycky dobře, že se s vámi musím o své poddané dělit."

Myšlenka mi vyklouzla z huby, aniž bych tušil, že tam předtím byla. Najednou jako by se mi rozsvítilo. Dělíme se spolu a soupeříme o větší díl moci. Zatím mám převahu, ale jak dlouho ještě? Moji synové spolu třeba povedou spor, tihle žádné syny nemají.

Na chvilku jsem cítil mírné zmatení. Nechtěnou větu je třeba rychle zamluvit, obložit dalšími větami.

"Jestli je tvojí rodinou, matkou a bratry tvůj řád, církev svatá, pak mi řekni, kde má svou rodinu kníže."

Bylo mi jasné, že to je otázka, která nepátrá po informacích. On to však netušil a proto tu otázka trčela jako kopí. Koulel očima a začal páchnout potem. O kostelích věděl všechno, o hygieně nic. Konečně ho něco napadlo.

"Když Bůh propouštěl Adama a Evu z ráje, vyzval je, aby založili lidský rod." Chvíli o tom pak ještě přemýšlel, ale mlčel.

"Tím chceš říct, že mám v jejich jednání přičinlivě pokračovat? Pokud mne paměť neklame, Šebíř nikdy nic neříkal o tom, že by Bůh něco podobného knížeti ukládal."

"Pane, nejsem povolán k tomu, abych vykládal Písmo pro potřeby a poučení knížete. K tomu je určen náš pan biskup. Je to

povolaná osoba, vybavená náležitými znalostmi a odpovědností. Na něj se obraťs důvěrou, kterou jistě nezklame." A byl pryč.

Dneska bude v klášteře rušno. Budou přemýšlet, co jsem jim to vlastně vzkázal. Šebíř nakluše a bude klást otázky. Od něj se možná dozvím, co jsem vlastně měl na mysli. Se vším bych nejraději praštil. Dělat politiku za těchto okolností je skutečně radost. Jsi kníže, Břetislave, poradit si musíš sám. Dodnes jsi radit nepotřeboval, alespoň ne rady směřující k podstatným rozhodnutím.

Mnich nemá rodinu, svou vlastní musel zapřít.

Dokud byly děti malé a motaly se pod nohama, bylo to protivné. Křik, pach moči a výkalů naplňovaly dům. Raději jsem utíkal za svými povinnostmi. Jezdil jsem po zemi, vyměřoval dávky, cvičil se v soubojích a lovil zvěř. Panovník myslí v jiných kategoriích, než je rodina. Ostatně kdo si pamatuje, jestli jsme tento výraz vůbec používali.

Jsou důležitější hodnoty. Například zájmy rodu. Rod, to jsou všichni příbuzní naší krve. Nebo to je neurčitá kategorie zahrnující jak příbuzné, tak proměnlivou hodnotu moci a síly? Kolikrát jsem se zaklínal zájmy rodu. Kolikrát jsme se jako rod sešli, a nepřeli se mezi sebou? Rod znamená držet pohromadě a jít za jednou pravdou, kterou je zájem rodu. Přitom nevadilo otci, aby dal svému bratrovi vydloubat oči. Sakra, to je věc. Kolik příbuzných se navzájem pobilo, a přitom šlo pořád o věc rodu, o jeho slávu, o jeho panství. O jeho moc.

Mniši snad proti sobě nezvedají zbraň, nebo taky? Měl jsem se na to zeptat. Zmizel moc rychle, dřív, než mne to napadlo.

Sedl jsem si a poslal si pro něco k jídlu. Když se rozčilím, vždycky dostanu hlad.

Kdybych měl bratra, mohl bych své úvahy prakticky prověřit. Prakticky teď rodové souručenství prověřují moji synové. Kdybych měl dát na letopisy, z nichž mi občas někdo předčítá, pak se můj rod rozcházel v detailech, vcelku však držel pohromadě. No bravo! Sem tam nějaká ta mrtvola byl detail v historickém plánu zanedbatelný. Hodnoceno dodatečně, ovšem. Rozšířit panství, upevnit v zemi vládu, potřít protivníka, přinutit odbojné jedince k poslušnosti. To jsou ony podstatné záležitosti, kvůli kterým jsme vždycky drželi pohromadě. Když to všechno bylo, když bylo podstatného dosaženo, začaly spory mezi příbuznými.

Už mne to všechno unavuje, ztrácím přehled. Bylo to tak? Nebylo to tak? Nebo to bylo někdy tak, a jindy jinak? A znovu a zase dokola. Moc musí být v jedněch rukách. Jestli mne napadne otázka, jsou-li to právě moje ruce, které ji mají držet, pak po moci sahám neprávem, protože o ni vzápětí musím přijít. Všichni totiž myslíme, že jsme povolaní. Proto neplatí jiná možnost, než bráchovi vyrazit zuby. A je to.

Přesněji řečeno, zatím to jinak nešlo. Až dosud jsme žili v primitivních podmínkách minulého tisíciletí. Jiná řešení se nenabízela. Když o věci přemýšlím, cítím, jak na mne tlačí tíha doby. Druhé tisíciletí bude jiné, lepší než minulé. I teď se však na člověka někdo tlačí a i dnes může uspět jenom, kdo je nejzdatnější. Vůdce vlčí smečky je taky jenom jeden a kandidáti číhají a čekají na příležitost. Všechno se pořád děje v bolesti a ruce máme krvavé.

Možná, že se nějaký můj předek pokusil o něco podobného jako já. Nevím, nedochovalo se to. Jenom já mám příležitost, protože země je už jednotná. Vládu dostane nejstarší, vládu v Čechách, Moravu rozdělím mezi zbylé tři. Znojmo, Brno, Olomouc. Bohaté kraje, základ moci českých knížat po Břetislavovi.

"Není to spravedlivé, otče," vykřikuje nejmladší, který dostal jméno po knížeti Jaromírovi. Je to ještě cucák, ale už se staví na zadní. "Víš, co to je být kněžem?" říká otráveně.

"Podívej se kolem, všude to je samý kněz. Na hradě jsou tři kostely a jeden klášter. Samý hodnostář. Církev má svoji šlechtu. Z nás ještě nikdo nebyl církevním šlechticem. Musíme ho mít, jinak dneska nemůžeme dělat úspěšnou politiku," říkám nabádavě. "Být biskupem není k zahození. To je hodnost na úrovni knížete, synu."

"Proč zrovna já? Proč ne třeba Ota?" namítá.

"Protože jsi intelektuálně zdatnější. Rozdávat si to s Pánem Bohem může jenom hlava otevřená. Pochop to. Máš přece dobré výsledky, učitelé se snaží a ty nám děláš čest. Umíš už přece číst, nebo ne?"

Otráveně se rozhlíží a hledá, kde by sehnal nějaký argument, kterým by otřásl moje rozhodnutí. "Šebíř třeba tak brzy neumře," řekne nakonec.

Mávnu rukou. Neumře. Jsme smrtelní, říká biskup často, především když nás tlačí k nějakému bohumilému rozhodnutí. Přitom to málo prozíravě nevztahuje na svoji osobu.

"S tím si nelam hlavu. Máš před sebou příjemný život. Neumřeš v bitvě a budeš žít v hojnosti. Jen vzpomeň, co se říká o tom, jak si žil biskup Vojtěch."

"Víš otče, že právě tohle je mi jedno?"

"To říkáš teď. Počkej pár let a budeš mít jiné názory. Jen co si zvykneš. Na zdech žádná medvědí kůže plná molů, jako doma, ale závěsy z brokátu, nebo čeho. Zlatem protkaná roucha. Netuším, jak se všechno jmenuje, čím se Šebíř ověsí, když jde rozmlouvat s Bohem. Ale ty budeš líp oděný. Když jsem postavil kostel a když už to je můj kostel, vybavím i svého biskupa. Neboj se, ty jsi syn světského knížete a sám budeš kníže církevní. Před Šebířem budeš mít náskok, jaký tu neměl nikdo."

Vzpomínal jsem, zatím co se kluk mračil, odkud sem Šebíř přišel, kdo byl jeho otec. Možná, že jsem to někdy věděl. Protože jsem si to nezapamatoval, nestálo patrně za to udržet to v paměti. Můj syn na tom bude dobře. Knížecí a biskupovy statky spolu sousedí. Spojit je však nepůjde. Církevní úřady by měly výhrady.

Mávám rukou. Potíže jsou pořád a všude. Vždy byly a musí být. Budou i s tímhle Jaromírem, který se tváří jako bych mu křivdil. Jen počkej, dej na otce, nebudeš litovat.

"Že by tě někdo poslal mezi pohany, taky nepřichází v úvahu. Už je všechny pokřtili a pohani si zvykli. Sem tam nějaké ty čáry nedělají nikomu starost. Do církevní politiky tě zasvětí v klášteře."

Uvažuji, co z toho kouká pro mne. Nahlédnu jim pod pokličku. Určitě by z toho nemohla vzejít škoda. Musím si kluka víc všímat, aby cítil závazek, souvislost, posloupnost a kdo ví co, aby včas řekl, co potřebuji vědět.

Velký voči! Jak ho jednou dostanou do chomoutu, je konec se synovskými závazky. Natolik jsem zase zkušený. Vezmou ho do lisu a on Bohu slíbí všechno, co na něm budou chtít. I poslušnost. Především poslušnost. Ale naděje tu je stejně. Zvolil jsem dobře.

Kluk mi asi četl myšlenky, protože se zeptal: "S rodinou se to u nás v rodě nikdy moc nepřehánělo, viď?"

Musel jsem se zeptat, jak to myslí, i když jsem tušil, že tlačí na slabé místo.

"Kdo dal Jaromíra vyklestit, kdo ho dal oslepit? Jeho bratři, jak jsem slyšel." Čekal, co na to řeknu.

"Co má mít, podle tebe, přednost? Nějaká bratrská sentimentalita, nebo státní zájmy? Bratrská láska je vztah jednoho k jednomu," říkám moudře. "Státní zájem je láska k veškerému člověku. Ke všem příbuzným, ke všem, kteří tady žijí. Ke všem Čechům, k celému rodu, ke všem kmenům, které vytvářejí národ a žijí v naší zemi. Tak to je, ty dutá hlavo. Nemysli si, že si na mne budeš vyskakovat. Ještě na tom stolci nesedíš. Srovnej si to všechno v hlavě včas, aby tě nebolely nohy, až budeš utíkat z Čech. Protože kdo je proti knížecímu slovu, nemá naději."

Nevím, jestli má řeč zněla přesvědčivě, ale pronesl jsem ji přímo od srdce a po lopatě. Já věděl své, on věděl své. Jestli si všechno zapamatoval a vzal k srdci, nemohu vědět. Ještě se nenaplnil jeho čas. Ani pokud šlo o vzájemné vztahy mezi bratry nemohu sloužit, ale měl jsem čisté svědomí, že má výchova je v duchu tradice, a to je vždycky dobře. Naše rodová tradice není příliš stará, u sousedů byly starší rody, je však třeba objektivně přiznat, že jsme sem přišli později a hned, jak jsme přišli, začali jsme se přičinlivě starat. Jsme tady a každý s námi musí počítat. První, komu to musí být jasné, jsou moji synové. A potom jejich děti. A děti jejich dětí. Kdo zapomene, bude rodový a národní škůdce.

Tak.

"Co to máš?" zeptal se, ačkoliv musel vědět, že mám v ruce kuličku proti horečce. Šmátral jsem v kabele, co mi obvykle visí u pasu, a kulička vypadla na zem. Byla na řeménku z kůže. Dával jsem si ji na krk, když jsem se necítil dobře.

"Něco ti je?"

Vida, věděl, na co je. Podíval jsem se bedlivě, jestli se ptá ze zvědavosti nebo zda cítí obavy o moje zdraví. Nic jsem z jeho tváře nevyčetl.

"Nosím ji u sebe, protože mi ji matka jednou dala. Koupila ji na trhu od nějakého šilhavého Araba."

17. JARNÍ ORBA.

Velikonoce jsou jarní svátky. Všichni jsme je měli rádi a těšili jsme se na ně. K radosti byl důvod. Přečká-li člověk zimu, mluví o štěstí a štěstí se oslavuje především přilnutím k životu. Jak? Jak jinak než započetím nového, dalšího života. Jiný způsob náš člověk nezná. Proto chodí a vykřikuje do světa, tady jsem a tady budu. Ať to slyší mraky a dají to dál. Po mně přijdou co nevidět další otevřhubové. Slyšíš, Bože? Slyšíte, bohové? Jsem tady a nikdo mne nezruší. Tady sedím v té skoupé hlíně, v tom bodláčí, shlížej na mne, Bože, milostivě a vodou mne zavlažuj. Potom mne neumoří ani hlad, ani mor, ani války, nikdo.

Tak to u nás chodí, a proto se každý rok u nás v tuhle dobu dějí věci. Pohani honí ženské po lesích, jsou celí uštvaní, jak chtějí učinit zadost své pověsti, upoceně komíhají nohama a rukama a ženské, když už běh trvá moc dlouho, předstírají, že nemohou a že je mužský, hrdina a pán, doběhl, a proto jsou jeho.

My, křesťané, chodíme, ač neradi, do kostela a posloucháme Šebíře, který v naší kapli, vlastně v našem kostele, který jsme nechali vyzdobit obrazy představitelů rodu, mluví dlouho a nudně o Ježíšovi, který zemřel, aby vzápětí vstal z mrtvých. Šebíř spoléhá na naši intelektuální úroveň a vede řeč tak, že mu není rozumět, i když člověk slovům rozumí, jejich smysl se toulá kdoví kde. Držíme půst, kdekdo ho drží celý rok, ale my ho držíme okázale právě teď, abychom dosáhli všeho, čeho je ke spasení třeba, neboť dodržovat povinnosti znamená jít cestou, která člověka vede k rajské blaženosti.

Půst zřejmě držel i malíř, který tady na stěnu namaloval naše předky jako světce, vyhublé, vycmrndnuté páprdy, jejichž vznešenost si člověk musí představit, pokud má představivost.

Kněžím leží na srdci noční reje věřícího lidu. Musím se smát, když mi dojde proč. Představím si Šebíře, jak si drží suknici a uhání lesem, a hned se mi jeví svět lepším. Já sám jsem ještě vloni vyoral první brázdu a Šebíř na mne pak nemluvil.

"Křesťanský kníže podléhá pohanským zvykům," říkal a zvedal obočí až pod čepici a dodával, že proti přežitkům se musí jít tvrdě a nepodléhat sentimentalitě, protože všechno, co bylo dobré včera, není dobré dneska.

Oponoval jsem mu a dával k dobru zkušenost, že ctít zvyky otců se sluší. Jak mohu chtít na svých synech, aby dodrželi mé rady, aby dbali mých těžce nabytých zkušeností, až umřu, když vidí příklad mé lhostejnosti k otcovským zvykům?

Obvinil mne z demagogie, z mnoha dalších úchylek proti různým normám a kdo ví čemu, což konkrétně uváděl, dokazoval, vyhrožoval nehmatnými nebeskými tresty, nevůlí boží a kdo ví čím. Proto jsem chodil na jeho slavnosti, abych měl pokoj a aby mne nepomlouval. Z jeho strany bylo ovšem vidět zjevnou snahu převzít iniciativu, překonat ubohé pohanské tradice a nahradit je novými zvyky.

Třeba procesí. Vpředu šli kněží v bílých suknicích, kluk nesl křížek a dbal, aby nezakopl, a za velebných zpěvů se všichni ploužili před houfem vesničanů mezi poli. Kropáčem, který namáčel do nádoby s vodou, předem posvěcenou, kropil kněz pole, aby víc rodila. Lidé na to koukali a buď se do hrsti smáli, nebo nevěřícně vrtěli hlavami. Jak může ta troška vody něčemu prospět? Přikázal jsem proto, abych projevil dobrou vůli, dát po palici každému, kdo se bude hlasitě divit. Bůh sám o sobě přece nemá žádnou logiku, Bůh stojí nad lidskými poměry, pro něj neplatí nic, co platí pro tebe, člověče. Smiř se s tím a nekoukej jako trouba. Nesnaž se Boha přizpůsobit svému umolousanému vědomí, říkám Jitce, když večer vedeme řeč. Pochop, že ho nemůžeš pochopit tím svým umrněným rozumem. Ptá se mne, co je to umrněný rozum, protože se nechce hádat, a dělá, že nerozumí, Němka přece nemusí vědět, co to je umrněný rozum, zvlášť, když to slovo není schopná vyslovit. Přiznávám, že jsem jí za položenou otázku vděčný a dělám, že vysvětlit to je nad mé síly, protože jde o odborný výraz. Pokračuji proto: "Samozřejmě, že pole tou troškou vody z kropáče nezavlažíš, ale o to přece nejde. Nemusíš nic vysvětlovat, musíš věřit,

že se stane zázrak. Tam, kam padla kapka svěcené vody, tam bude bohatě padat voda z nebes. Nebesa se už zorientují a protože se tam netroškaří, padne voda i tam, kde kněz zavlažit nestačil.

Zázrak je zázrak, Jitko. Šebířovi úředníci a podúředníci

mají seznamy zázraků, které se staly, a neustále je připomínají. Když se zázrak nestal přímo támhle za kopcem, stal se za jiným kopcem, a když už se stal tam, nic mu nebrání, aby se nestal taky tady."

Jitka žasne a vrtí hlavou. Bedlivě si mne prohlíží a v duchu se ptá, co tím sleduji. Já nesleduji nic, mám jen potřebu se jí svěřit, ulevit si, ukázat, že s jarem do mne proudí nová míza a že jsem ochoten se s Šebířem trochu smířit. Osobně zázraky beru jako možnost. Dost často jsem o lecčems, s čím Šebíř přicházel, pochyboval, pochybovat o tak příjemném stavu věcí, které slibuje zázrak, se mi teď zdálo skoro hříšné. Když mluvil Šebíř o zázracích, mluvil totiž s takovou jistotou, že vše musela být pravda. Proč pořád o něčem pochybovat? Copak něčemu rozumím? Něčemu přijdu na kloub? Jenom něčemu. Dobře je člověku tam, kde je všechno jasné, určité, věcné, přehledné, kde se vše dá vzít do ruky. Správně. To je krajina Šebířových zázraků. Svěcenou vodu jsem mnohokrát v ruce promnul a pak ruku otřel o nohavici. Byla to chyba člověka omylného. U nás na dveřích visí nádobka a na ní je křížek. Muta vodu vyměňuje, chodí pro ni do kostela našeho rodového patrona, a kdykoliv přicházím nebo odcházím, pokud na to ovšem nezapomenu, namočím prst a pokřižuji se. Jitka o to dbá a kolikrát za každým, kdo přijde nebo odejde, kouká a případně ho napomene, že zapomněl.

Tento rok se u nás o velikonocích sešla parta umělců. V podstatě banda kejklířů, zpěváků, kouzelníků, kteří byli ochotni riskovat, že jim vyprášíme košile, když se nám jejich kouzla nebudou líbit. Když budou příliš neumělá nebo naopak, když budou tak složitá, že jim nebudeme rozumět.

Umělec je člověk, kterého bída musí děsně tlačit, když je ochoten své umění předvádět před našimi lidmi, kteří mu jenom z plezíru dokazují, že nic neumí. Prosím, přijdou si kdo ví odkud a vytahují se nad nás svými kejkly. Našinci, přestože z pražského poříčí nevytáhli paty a nikdy nic podobného neviděli, dělají, že mají přehled, že je takovéhle umění nemůže udivit. Když se však v nich něco hne, když zapomenou, že chtěli cizincům ukázat, že na ně kouká světové publikum, pak jásají nad kdejakou pitomostí, kterou by včera odmítli a dotyčného by hnali svinským krokem. Nejednou však, jako správní čertovi učedníci, mnohého z umělců ztrestali na hrdle. Naše jarní publikum se musí vyspat do správné uměnichtivé nálady.

Já jsem umělce kotrmelečníky neměl nikdy rád, ale věděl jsem, že lidé jsou chtiví jejich umění, proto jsem jejich produkci na hradě nebránil.

Tlupa přišla v sobotu ráno a chtěla mluvit s knížetem. Za takovou drzost bych je měl dát přivázat ke kůlu a nechat polechtat bičem. Možná, že v jiných zemích je kníže přijímá, třeba sám Jindřich, ale za mnou nechoďte. Vše s nimi vyřídil Tysr, a byli rádi. Vpodvečer udělají představení. Nejlépe prý přímo v knížecím paláci. Dali najevo, že jsou světem protřelí a že mívají vznešené publikum. No bodejť. Zanést mi sem vši. Zůstanou venku, umělci. My budeme sedět na schodech a vy v prachu metejte kozelce. Lidé budou stát nebo sedět kolem, na hradbách a kde se dá, a budou se bavit. Když shledáme, že bylo představení vyhovující, možná, že umělci dostanou odměnu.

Tysr umělcům půjčil na odpoledne truhláře a tlupa pracovala, postavili jakési pódium, něco, co stavějí ve světě pro okázalou popravu, kdy záleží na tom, aby lidé věděli, jak se popravovaný v poslední chvíli zachová. Náš člověk nemá zábavy mnoho a dobře je, když hosté chtějí, aby na ně všichni viděli.

Odpoledne se vleklo. Viděl jsem to na dětech, byly nedočkavé, stejně jako ženské. Netrpělivě se pošťuchovaly a koukaly, jak je slunce vysoko. Obě dcery, služky a konečně i matka, myslím tím matku

svých dcer, o umělcích neustále povídaly, opakovaly si, co všechno o nich slyšely, jak jeden z nich spolkne meč a plive oheň. Nemohl jsem to poslouchat, ale člověk se mnohdy nevyhne a slyšet musí. Já sám jsem už leccos viděl, zejména když jsem byl na návštěvě u německých sousedů, kteří si na komedianty potrpěli. Nikdy jsem tomuto druhu zábavy neholdoval. Hrdinské zpěvy jsem ovšem vyslechl s porozuměním, zejména, když byly o mně nebo o mém rodu. I obratnost jsem ocenil, především zacházení s noži. Ale kejkle? Záhady mne provokovaly, a protože jsem si mnohé neuměl vysvětlit, odmítal jsem je. Zázraky má dělat jenom Bůh a když ho člověk napodobuje, vždycky v tom má prsty ďábel. Lidé se však těšili především na to, co nemohli pochopit.

Občas jsem vyhlédl z okna, vidím, jak se mládež tísní kolem lešení. Děvčata písklavě vykřikovala a čekala na kluky. Ti, samozřejmě nemožně vyzdobeni, se klátili svým kachním krokem a dávali najevo nadřazenost nad každým, kdo neměl na hlavě alespoň tři copánky, jaké nosili Maďaři, když ještě běhali po Evropě s pohanskými praporci. Kluci odrostlí postřižinám na své starší vzory pohlíželi s obdivem. Pane, cop na hlavě, to je ono, to se nosí. Netušili, pitomečkové, že jejich předci nosili totéž, a kdyby jim to někdo připomněl, asi by ozdobu rychle ustřihli. Teď to však je velká maďarská móda.

Začít se nemohlo dřív než po krmení a po dojení. Kráva naše lidi živila a zapomenout na to by byl asi tak velký hřích, jako prohřešit se proti všem Šebířovým přikázáním najednou.

Když už byli na nádvoří všichni, kdo byli na hradě, komplet celá družina, staří, mladí, děti, kojenci, belhavé stařeny i Dobeš se všemi dětmi, vyšli jsme na schody a sedli na kůži, kterou tam služky přinesly. Já, Jitka, Muta, děti, které byly doma. Představení mohlo začít.

Začali zpěvem. Zpívalo šest mužů a jedna žena. Mužští měli pletené nohavice, které těsně přiléhaly k nohám, takže bylo vidět, jaké kdo má svaly. Jeden měl pod břichem v rozkroku bouli, jako by tam schovával ježka. Všiml jsem si, že ženské vrhají do těch míst uznalé pohledy.

Zpívali všichni najednou, všichni stejně. Někteří z nich doprovázeli zpěv hrou na loutnu, dva pískali na píšťaly. Jediná žena na prknech byla mladá a snědá. Víc jasem o ní říci nemohl. Zuby jí svítily a zdálo se, že je samý oheň. Pořád se vrtěla a vlnila, nebyla chvíli v klidu.

Lidé jejich zpěvu nerozuměli a začali pískat a křičet. Takže začátek se nepovedl.

Pak zpívali v řeči mé ženy, a tu museli naši lidé křiklouny umlčet, aby kněžna slyšela.

"Výborně!" křičela Judita, když dozpívali.

Umělci se dlouho klaněli jejím směrem a zazpívali ještě jednu, Judita se k nim přidala a zpívaly s ní i obě naše dcery, protože je matka naučila svoji řeč a samozřejmě, že znaly i písničky, které zpívala doma ve Svinibrodu.

Díval jsem se na to s porozuměním, ale lidé jenom mlčeli a koukali. Jak je znám, Juditino jednání příliš neschvalovali. Řeč svých sousedů však měli umět. S kým si mají rozumět, když ne se sousedy? Chápu, že s některým sousedem se člověk nedomluví, i když jeho řeč zná. Sousedy si ovšem nevybíráme, ti tu prostě jsou. Jestli jsme na ně měli nebo neměli štěstí se ukáže až jednou, až budeme mít za sebou víc vítězství a víc porážek.

Pak došlo na hrdinské zpěvy. Rozhlížel jsem se, zda uvidím některého Kojatu, jak poslouchá a kriticky šklebí tvář. Naši pěvci vždycky odmítali cizí pěvce. Snad k tomu měli důvod, který jsem nepostřehl.

Starší z tlupy, chlap šedivých vousů, stál a koukal někam skrz nás, patrně do hluboké minulosti, a zpíval

o Přemyslu knížeti. Rozumět mu bylo špatně, ale všichni ten zpěv znali, proto mu nedostatky odpustili. K jeho zpěvu brnkala dívka na jakousi harfu a dívala se unyle přes zpěvákovu hlavu. Udělalo se chladno. Někteří z našich si natahovali kůže přes záda a ženy si přes ramena přehodily loktuše. Balily do nich děti, které jim spaly v náruči. Světlo loučí se chvělo a trhavé stíny přecházely přes tváře umělců.

Ti zase spustili sborem, jejich zpěv zněl drsně, jako když se trhá skála. Do jejich zpěvu jeden z nich vpadl vysokým hlasem. Zpíval tak vysoko, že člověk mimoděk zvedal hlavu. Byl to zpěv o porážce Němců v jednačtyřicátém. Prosím, moje slavné vítězství je tady. Byli v té písni všichni padlí, kteří u sousedů něco znamenali. I Vintíř se písní mihl. Se zájmem jsem sledoval, jak se věci vyvinou, ale najednou přestali a konec.

"Tysr, už jsi někdy tenhle zpěv slyšel?" postával blízko mne, nemusel jsem křičet.

"Slyšel, pane," řekl a koukal na jeviště, kde se chystalo něco jiného. "Zpívali toho přesně půlku. Druhou část si odpustili."

Aha. Odpustili. Vstal jsem, protože mne zábl zadek, rozhodl jsem se, že se budu procházet. Ta druhá půle byla o našem výprasku z následujícího roku. Chápu, zpívat o tom u nás nemohli. Hnali bychom je z hradeb, ani bránu bychom neotevřeli. Kostí by se nedopočítali. Ohleduplnost jsem teď ocenil. Co se dá dělat, historii účinně opravujeme podle toho, jak se nám hodí, ale nakonec vždycky někdo přijde a tvrdí, že to stejně bylo jinak. Kdyby bylo ve dvaačtyřicátém naposled, co jsme utíkali, bylo by to dobré.

"Až skončí, dej jim najíst a po denáru každému."

Další produkce mne už nezaujala. Skáčí na prknech jako opice, div se neproboří nebo nespadnou, točí se ve vzduchu a padají na nohy, stoupají si na ramena, až stojí tři na sobě. Jeden si s vypoulenýma očima cpe do hrdla meč a všichni právem žasnou.

Díval jsem se na nefalšovaný úžas našich lidí. Sám jsem nemohl pochopit, jak to dělá, že se mečem v krku neporaní. Už jsem to viděl a vím, že dotyčný kejklíř potom normálně jedl a pil. Náš soused, bavorský Ulrich, si schválně po takové produkci kejklíře pozval, lil do něj víno a koukal, kudy z něj poteče. Někudy, myslím, kudy normálně z člověka neteče. Neteklo.

Zaujala mne dívka, která teď neměla co dělat. Pro ženu se zřejmě nehodilo skákat a metet kozelce. Držela v ruce svoji harfu a občas, když se některý z mužů chystal provést povedený kousek, prudce hrábla do strun, jako že teď je třeba dávat pozor.

Zkoumal jsem ji pozorně. Od našich žen se lišila tím, že byla téměř černá. No, nebyla černá, tmavá byla jako kaštan, jako čerstvě vyloupnutý plod kaštanu. Byla to zvláštní teplá hněď, nebyla černá jako mouřenín, kterého sem k nám jednou přivedli kupci na provaze jako opici. Neměla ani odulé rty a rozpláclý kachní nos. Byla téměř hezká. Na rozdíl od našich žen neměla vlasy ukryté šátkem nebo čepcem. Kdyby se takhle objevila ve dne, naše ženské by jí vyškrábaly oči, nebo by ji jako děvku pomazaly prasečími výkaly. Prsa měla, dmula se jí pod zelenou košilí, kterou měla v pase utaženou řemenem ozdobeným bronzovým, nebo snad zlatým kováním. Byla bosa a to, co pod suknicí z nohou koukalo, vypadalo drobně, jako noha dítěte. Dítě však už prokazatelně dávno nebyla.

Tysr si všiml, kam koukám, a zeptal se tiše: "Pane, mám ji přivést?"

Ani jsme tímhle směrem neuvažoval. "Myslíš, že bych měl?"

Zareagoval jsem vyloženě hloupě. Otázka místo odpovědi vyjadřovala nerozhodnost ve věci, kde

neurčitě nikdy kníže nebo chlap nejednali. Přirozeně, že jsem si najednou uvědomil, že by ji měl přivést, že by to bylo zcela přirozené, přiměřené a odpovídalo by to nárokům a potřebám knížete. Celý hrad na ni kouká a všichni mužští si přejí, aby ležela na zádech a kopala nohama do vzduchu. Někde vzadu v hlavě se mi však mihla otázka, zda z toho nebudou řeči. Jitka seděla kus stranou a mohla si všeho všimnout. Věděla sice, co jsou to mužská práva, ale tady na hradě, přímo jí pod nosem jsem je nikdy neuplatňoval. A taky bych už měl brát ohled na svůj věk.

"Počkej chvíli," povídám, chci si všechno rozmyslet. Jenže co je tu k rozmýšlení? Jak jsem začal rozmýšlet, stoupla ve mně obvyklá vlna a já jsem věděl, že ji chci. Chci, právě s ohledem na všechna protivenství, která se nabízejí. Nejsem mladík, kdejakého mladíka si však pohodlně strčím za opasek.

"Za chvíli budou končit," rozhlédl se Tysr.

"Tak je zdrž a přiveď ji." Kam ji měl přivést? Přece si ji nevezmu k sobě do domu. Všiml si mého váhání.

"Na sýpku?" zeptal se šeptem.

Na sýpku! Pane Bože, kdo to viděl, aby kníže vzal ženskou na sýpku jako nějaký sluha, který zvedá služce sukni na hromadě obilí a pak ho loví ze všech štěrbin, co jich má ženská na těle?

"Na sýpku ne. Zaveď ji ke mně do komory. Co má kuchařka moučnici." Tedy taky někam na sýpku, ale v domě, kde mne může každý vidět. Riziko zvyšuje žádost. Podíval se na mne, jestli to myslím vážně. Zítra si budou služky šuškat, jaký je kníže pořád

ještě pašák.

Teď jsem dělal, že se procházím a protahuji se v kříži. Obcházel jsem ty, kteří seděli na schodech, a ty, co stáli nejblíž. Všiml jsem si, že mne Jitka chvilku sledovala očima, ale pak se zase věnovala dění na prknech. Dav právě řval smíchy, jak tam jeden z umělců padal a zase vstával, jako by měl nohy ze slámy.

Po chvíli děvče s loutnou zmizelo. Tysr je už oslovil. Krev mi začala prudce stoupat do hlavy. Je to tady, už se nedá nic dělat, jenom uspět. Měl bys mít rozum, kníže. Ale co, je jaro, země se otevírá a kdo nezasil, ten nesklidí. Je třeba tenhle rok začít tak, aby sklizeň byla mohutná.

Viděl jsem i to, že když dívka odcházela, sledoval ji jeden z herců pohledem, který hodně napovídal. Byl to ten s mohutným moudím. Rád by ji byl vrátil zpátky. Nemohl však za ní jít. Takže patří jemu. To mne vzrušilo ještě víc. Nebyl to sice čestný boj, ale podobalo se mu to. Beru ji někomu, a to je dobře. Někoho má, a ten o ni na chvíli přijde.

Rozhlížel jsem se, kdo všechno mne sleduje, kdo už ví, o co jde. Koho jsem však viděl, ten byl zaujat hrou.

Za chvíli přišel Tysr. "Je v komoře, pane."

Kdyby nás teď někdo sledoval, musel vědět, o co jde. Vše se dělo tak nenápadně, jako kdyby vola přivedli k oltáři. Co se však už dalo dělat?

"Jdeme, Tysr." Proč si dělat starosti? Šli jsme podchodem ve zdi a brankou, teď nestřeženou, jsem se dostal do knížecí kaple, odkud byl vstup do knížecího paláce.

"Nikdo tu nehlídá. Vidíš ten šlendrián? Přijedou komedianti a posádka vydá hrad nepříteli. Ráno tomu

pacholkovi, který má službu, vyraž zuby. Takhle vypadá ochrana knížecího hradu."

Měl jsem pravdu a mělo mi to dělat starost. Kaplí jsme prošli do domu.

"Čekej tu."

Vešel jsem do komory, seděla na truhle. Nebyl na nic čas, na řeči, na posunky, na všechno, co mělo předcházet tam, kde se sbližují dva civilizovaní jedinci. Sama roztáhla nohy. Dávno jsem už byl připravený na to, co mělo být. Nebránila se tomu. Zavřel jsem oči a plnou silou jsem se propracovával k tomu, co mělo přijít jako oslňující zážitek. Umělkyně. Svit pochodní a řeči kolem. Celý den jsem je slyšel, a teď mám to, o co šlo, před sebou.

Chováš se jako zvíře, napadlo mne. Správně. Jako zvíře. O nic jiného přece nejde. Pak jsem otevřel oči a viděl její soustředěný pohled, kterým mne pozorovala. Opírala se lokty o truhlu a dívala se mi nezaujatě do očí.

Bušil jsem do ní, co jsem měl sil. Alespoň hekni, vydej zvuk! Bylo mi, jako bych obcoval s tou dřevěnou truhlou, ke které jsem ji tiskl. Cítil jsem, že mi ochabují nohy. Všude bylo málo místa a já byl téměř v podřepu. Málem jsem vypustil duši a ona byla pořád lhostejná, stejně jako soustředěná.

Takhle vypadá český kníže. Jako bych ji slyšel. Možná, že o tom bude vypravovat u ohně, třeba i o mně píseň zazpívá.

Nechal jsem toho. Vyčerpaně jsem se stáhl. Vyklidil jsem pole, vydal jsem se přesile. Mávl jsem rukou, abych to nemusel říct. Sklapla nohy a stáhla si přes ně suknici. Ukázal jsem na dveře. S úsměvem, snad nebyl pohrdavý, šla. Sedl jsem si zchváceně na truhlu a vzal hlavu do dlaní.

Myšlenky byly jako ptáci vyplašení v rákosí.

Takhle tu nemůžeš sedět, říkám si. Vyhlédl jsem za dveře. Tysr ji už odvedl. Kam mám jít? Mám se vrátit, nebo jít do kaple? Prosit za odpuštění? Za to, že jsem jako chlap neobstál, nebo za co?

To byla jarní orba, pane. Orba, ze které nic nevzejde.

18. CESTOU DO POLSKA.

Jedeme, sedla nám vržou pod zadkem. Dlouho sedět na koni člověka netěší. Sedět, koukat, jak se tomu, co jede vpředu, zvedá pod kopyty prach, nuda. Jedu kvůli akci. Boj, pohyb, vzrušení. To je cíl. Předchází mu únavná a nudná cesta.

Věčné hrkání krajinou. Pořád stejné řeči, křik, hlomoz, úprk lidí, kteří se objevili v zákrutu cesty. Dřív mne možná bavilo sednout, vyrazit a někam dorazit. Asi stárnu.

Není tu nějaká chyba v logice? Jednu chvíli si říkám, že jedu kvůli akci, a hned nato tvrdím, že mne to dřív bavilo, ale teď už ne tak jako dřív. Líné uvažování nahrazuje jednání. Nic se neděje a hle, myšlenka přiskočí a hlodá. Pryč s ní!

Jedeme za sebou a pořádně jsme se roztáhli. Musíme jet krokem, aby chlapi stačili. Vlečou se jako svázaní. Bojové nadšení jenom mírné, mám-li být shovívavý. Na začátku jsou vždycky sliby, bude vydatná kořist, ženské budou a jídla, no, co se do vás vejde. Jenom ne cestou! Neloupit ve vlastním domě! Hlava spadne dřív, než si stačíš užít.

"Ručíš mi za ně, za pacholky," volám několikrát za den na Mstiše, který má pěší vojsko na starosti. Sehnal je obtížně, s provazem chodili od vsi ke vsi. Troubili na rohy a několik chlapů viselo pro výstrahu. Bylo už po žních, výmluvy neplatily žádné.

Je mi horko, přilba tlačí, slunce se do ní opírá. Tísní mne i kožená košile pobitá plechem. Sundám si přilbu a vidím, všichni dělají totéž. Tedy příklad, a ne příliš vhodný. Chci se rozkřiknout, ale pak raději mlčím. Polák je ještě daleko.

Silou vůle se nutím sedět rovně. Vím, že mne pozorují.

Máme starého knížete. Koukni, jak se choulí, tělo už neunese, smějí se. Ách, nebe je modré, Bůh na nás shlíží, zábrany ve výhledu nemá. Ani mráček nikde. Ptačí zpěv by mne jindy třeba i těšil.

Jak se má člověk v tomhle světě vyznat? Za každým dubem číhá nějaký kníže, za každým křovím dřepí nějaký podkrálík a všichni mají plno bratranců, samozřejmě i bratrů, přátel a nepřátel. Když se na jednoho podíváš, musíš předem myslet na to, co ti všichni ostatní tomu řeknou. Až z toho hlava bolí. Ne ze slunce, ale z politiky. Ono se lehce řekne nerozvinutá feudální společnost, ale žijte si tu a vyznejte se. Na západě mocná říše tlačí na slabší sousedy. Jsme slabší, protože je nás méně. Císař počítá a vychází mu, že když dá Polákům prostor pro mírný rozvoj, že si je zaváže a oni pak budou držet v šachu moje knížectví. Když bude klepat na rameno Maďarovi, bude dotyčný polichocen a spokojí se občasným obtěžováním Moravy. Takže Němec vlastně dělá mazanou protičeskou politiku.

Polsko a Uhry se teď mají, vyskakují si. My jsme závislí. Čert aby to vzal. Otcové s tím začali, otec kníže to tak vypravoval. Samozřejmě, že mají taky svoje problémy. Ulevují si od nich tím, že na nás berou hůl. Těch hřiven odvezených na mezcích a jiných tažných hovadech! Starost jim dělá papež, Langobardi, občas vyjukne někdo nový a hr na něj. Církev se do všeho přičinlivě plete, na Apeninském poloostrově teď musí být krásně, nevím, jaké je tam počasí, škoda, že tam není ráj. Šel bych tam pěšky jako poutník ke Kristovu hrobu. Tady se musím hemejřit, dávat dohromady dědictví otců, o které mne pořád někdo připravuje. V hlavě se líhne pořád totéž, pořád dokola.

Otráveně se rozhlížím. Dolina, který jel za mnou, to pochopil jako výzvu. Bavit knížete za dlouhých pochodů, kdy hlava umdlévá, je záslužné a výhodné. Však jsem pochopil, proč se snaží. Možná, že si mezi sebou rozdělili službu. Teď však jeho úslužný úsměv vítám.

"Slyšel jsi, pane, o míšeňském Ekkerhardovi?" zeptal se, když koně zarovnal vedle mého levého boku.

Co tím sleduje? Profesionální ostražitost vládce se ozvala i teď. Zahnal jsem ji. Nemůžu přece každého a pořád podezírat.

"Slyšel, neslyšel. Co je s ním?"

"Byl ve falci Pohle zavražděn."

"Neříkej. Teď někdy?" ptám se a uvažuji.

"Po té vraždě se zmocnil Boleslav Chrabrý míšeňské marky, pane. Pomáhalo mu při tom plno příbuzných."

"Ále, co mi to děláš?" rozpřáhnu náruč a nechám ruce klesnout ve zničujícím gestu.

"Jindřicha podporovalo plno přívrženců z Bavor, z Korutan, ze saské severní marky a vůbec ze všech stran, arcibiskup Willigis svolal volební a korunovační sněm do Mohuče. Jindřich se tam obtížně dostával, protože musel přes řeku a byla vysoká voda a po složitých tahanicích z toho vyšel Boleslav Chrabrý a dostal část Míšeňska a saské východní marky, Lužici, pane."

"Prosím tě, Dolino, koukej raději, kam tvůj kůň šlape, a mlč. Proč za mnou chodíš s touhle historií? Vždyť jsem tenkrát ani nebyl na světě. Jak dlouho je Ekkerhard po smrti? Boleslav Chrabrý? Kde je jim konec?"

"Jenže Jindřich pro nás hodně znamená," nedal si říct. "Neměl bys zavírat uši, když je známo, že církev je od těch minulých dob jeho pomocnicí. Císař má svatého spojence a církev je říšskou církví. Víš, pane, co to znamená?"

Věděl jsem to dobře. Tvrdé srážky, podporu říšských stoupenců na biskupských stolcích po celém okolí. Rady a šeptem udílené pokyny. Církevní koncily pro posilu reforem. Pohani jsou hromadně křtěni, ať chtějí nebo nechtějí jsou zaháněni do houfu stoupenců říšské politiky. Uvažuji. Tady v tom nás Němci předběhli. My jsme se tlačili ke slovanské bohoslužbě a nedělali jsme slovanskou politiku. Nebo alespoň ne úspěšně. Jako teď. Jedu dělat slovanskou politiku. Oni jdou tvrdě za římskou bohoslužbou a za německo-evropskou politikou. Církev tady vítězí a my už máme malou šanci. Nezbývá nám, než se od nich poučit. Ale jak a v čem? Poučit se a nespadnout do jejich hnízda, aby na nás vyseděli svá zlatá vejce.

"Co můžeme mít proti tomu, Dolino, že se Evropa sjednocuje? Přece nedáme na své pohanské předky, když se svět změnil. Zaspali jsme pravou chvíli. Když ta chvíle přišla, prali jsme se mezi sebou. Mají před námi náskok a tak musíme, ať se nám to líbí nebo nelíbí, jejich politiku uznat."

Dívá se na mne a neví, co si má myslet.

"Síla je v jednotě, Dolino. Já vím, že to nechápeš, zvlášť teď, když jedeme podrbat souseda proti srsti, ale už to tak chodí. Síla není v křiku, že jsme svoji, že máme svého boha, který je mocnější než bůh sousedův. Zvlášť, když jde o boha univerzálního, který nám všem slibuje spravedlivý, tedy stejný konec. Blaženost a věčný mír."

"Myslíš, pane, že to Poláci pochopí, když jim jdeme pustit žilou?" hekne, jako by se mu právě teď rozsvítilo.

"Pár vypálených vesnic a vypleněných hradišť je nejlepší diplomatický čin, když je hlava tupá a nepřístupná jiným informacím. Co se dá dělat, chápeš?"

Rozhlížím se kolem. Chlapi šlapou a na kopích nesou své

haleny a košile jako vandráci. Křiknu, aby je ukáznili. Takhle nemůže postupovat Břetislavovo vojsko.

Co jsem to říkal? Blaženost a věčný mír? Něco takového zažít. Po smrti, samozřejmě. Jediný problém, na který všichni myslíme, je, co udělat před smrtí, dokud žijeme. Přičiň se, a uvidíš. Dělej, co umíš. Tady těm jde o kus žvance a mně o kus území. Když Polák přijde o kousek země, možná, že začne přemýšlet a dohodneme se. Když ne, zůstane mi kus země. Přitom se ovšem nelze vyhnout troše násilí, které slabé povahy posiluje a každopádně všechny povzbuzuje. Takže mám-li být střízlivý a měřit věci reálnými pozemskými měřítky, mír a pohodu se necháme až na onen svět.

Dolina si mezitím všechno srovnal v hlavě a zase na mne začal tlačit historií. Zamanul si, není nad

umanutého člověka.

"Už mi dej pokoj," ohradím se. "Já vím, myslíš to dobře, ale než se dostaneš od Jindřicha a jeho tažení proti Bodrcům ke korutanskému Otovi, kterého bys jistě nevynechal, už by mi upadla hlava nudou. Koukej, ani ten kůň to už nechce poslouchat. Nebo myslíš na Jindřicha III.? To je ovšem pašák. Kroutí si kníry, takže mu pod nosem trčí jako rohy. Prali jsme se s ním nedávno. Taky proti Maďarům táhl přes nás. Byly s tím nějaké potíže, ale když šel rozmlouvat se sousedy, nemohli jsme mu bránit. Na něm si cením, že zatočil se třemi papeži najednou. Rozmáchl se do světa, protože se mohl spolehnout na větší sílu, než mám já. Ale já si nestěžuji. Pro mne je úspěch, když udržím Moravu u Čech. Když uhájím všechno, co moji dědové a příbuzní vůbec dali dohromady."

Dolina koukal, jak jsem se rozjel. Nechtěl jsem na nic myslet. Šli jsme do tažení, které pro nás mělo dobře dopadnout. Všechna tažení pro nás měla dobře dopadnout, i ta, ve kterých jsme dostali výprask.

Stárnu, říkám si, politika mi začíná lézt krkem. Pěstí mezi oči, to je chlapská práce, ale intriky? Dohady o tom, co bude nebo nebude? Všude jde někdo někomu po krku a život je krátký, sotva mrkneš a je po něm. Z důvodů přirozené jeho běhutosti a pomíjivosti. Ani k tomu nemusíš nic přidávat svým smrtonosným nářadím.

Co s tím, Břetislave, naděláš? Lidé shánějí něco k jídlu, když koukám na svoje vojsko, je mi nanic. Sotva vlečou nohy. Pro žvanec jsou ochotni se navzájem pobít. Není dobře člověku v tomhle století, říkám si, a myslím člověka jenom některého. Nebo se mýlím? Jinak přece nikdy nebylo, a proto nemůže být ani jinak, než je. Sám sebe člověk nepřeskočí, zaživa se do nebe nedostane. Ani naši staří, už dávno nebo nedávno zavržení bohové neměli lepší řešení. Proč dala matka Božena otci, když ho uložili do rakve, k hlavě kus pečeně? Proč kněží nic nenamítali a dělali, že to nevidí? Proč? Člověku nezbývá, než žít tak, jak může, jak to jde.

Je proto zcela přirozené, že svou chvíli si prodlužujeme na úkor druhých. Ty máš dvě placky, já nic. Dej mi proto jednu. Šebíř tomuhle spravedlivému přerozdělení životních statků brání. Člověk se má s druhým dělit z křesťanské lásky.

Přirozeně, že já bych každému, kdo by sahal na mé zboží, přerazil pazoury. Z mého hlediska je však přerozdělení spravedlivé. Jsem přece vladař a určuji, co je a co není dobře. Šebíř se taky dere o pořádné sousto a mluví o spravedlivé odplatě. Postavil se proti mně, když si myslel, že mne Němec rozdrtí a zašlape do bláta. Myslel na zadní kolečka. Svoji chvíli, už se krátící, chtěl nastavit o několik délek bez knížete Břetislava.

Nemohu mu mít nic za zlé, když si to nechci rozházet s jeho pány. Tak se věci mají. Kdyby byl světským knížetem, visel by na stromě, nebo by umřel s dýkou pod pátým žebrem.

"Pane," ozvalo se vedle mne.

"Ty jsi tu ještě?" rozkřikl jsem se. Zaskočil mne nepřipraveného. Myslel jsem, že už je kdo ví kde. Zamyšlený kníže je zranitelný kníže. Bojovník má být ve střehu, a ne koukat skelným zrakem něčímu koni na ocas.

Něco chtěl, bylo vidět, že má otázku na jazyku. Musel jsem mu to rychle zatrhnout.

"Víš, co to znamená, že mám právo?" zeptal jsem se výhružně s definitivní snahou pokračování trapného rozhovoru ukončit kategoricky vyslovenou odpovědí.

"Jako že můžeš, když chceš."

"Co můžu, když chci?" dotírám na něj, jak se mi v poslední době děje proti mé vůli. Místo očekávané otázky přišla odpověď s příliš mnoha významy.

"Všechno. Kníže může všechno."

"Třeba když se mi zachce vidět tvoje smradlavá střeva, mohu se na ně podívat? Klidně ti tu rozpárat břicho pro nic za nic?"

"Ne pro nic za nic, samozřejmě. Ale proto, že je chceš vidět."

Skutečně to tak řekl.

"Co to blábolíš? Myslíš, že je někdo zvědavý na tvoje střeva?"

"Nejde o to, že je někdo zvědavý. Jde o to, že to chce kníže, můj pán. Já se nesmím ptát, proč to chce."

"Panenanebi! To je tupec. On by nastavil břicho jenom proto, aby se mu někdo kouk na střeva. Víš co? Ukaž to svoje špinavý břicho, já se podívám." Vytáhl jsem meč, který mi visel na opasku. Zastavili jsme a kolem se shlukli jízdní. Dolana za všeobecné pozornosti vytahoval košili. Přitom se nejistě rozhlížel po okolí. Pod košilí měl jenom nohavice přivázané tkaničkou k opasku. Znechuceně jsem se podíval na doklady jeho mužnosti.

"Slyšeli jste to? Takhle si ten špindíra vykládá knížecí právo."

Družina se tísnila kolem, mnozí se smáli, jiní byli vážní, hledajíce v tom jednání nějaký skrytý smysl.

Dolina teď koukal potměšile. Kujon. Bylo třeba pokračovat, vojsko vzadu už uléhalo do trávy.

"Na tohle kníže právo nemá," řekl jsem. "Zabíjet jen tak z legrace. Když má zabít, tak z pádného důvodu. V zájmu vlasti, rodu, národa. Zbůhdarma zabíjet se nesmí, rozuměl jsi, zabedněnče?" Koukám, že se směje. Provokoval mne.

"Mít právo je jako mít pravdu," řekl na to. Dokázal, že pořád ještě uvažuje. Výstup s obnaženým břichem ho nevyvedl z míry. Pozor na něj!

"Taky vedle, i když zase ne tak docela. Můžeš mít pravdu, a nemůžeš ji zase říct nahlas. Mluvím o tobě."

Díval se a usmíval se s pochopením. S pravdou je potíž a vždycky byla. Kolikrát se stalo, že na sněmu starší seděli a vrtěli se, jako by měli pod zadkem ježka. Měli svoji pravdu a nesměli ji říct. Byl bych je rozsekal na kusy. Právo na pravdu jsem měl jenom já. Tak je to správné, tak je to spravedlivé. Proč si tady s ním vypravuji o takových věcech? Asi na mne jde nějaká nemoc.

"Jestli tomu, pane, rozumím, ty mi nemůžeš rozpárat břicho z malicherného důvodu. Ale smíš to udělat, když k tomu budeš mít pádný důvod. Když půjde o něco, kvůli čemu to stojí za to."

"Přesně tak. Je vidět, že jsi někdy i chápavý. Pokračovat a nečumět tady! Zvedněte ty chlapy! Kupředu!" volám.

"Třeba když máš v něčem pravdu a já ne, pane," pokračoval neodbytně jako štěnice. "Postavíš ty dvě

pravdy proti sobě, nebo jenom k sobě, poměříš je a rozhodneš o té své pravdě tím, že mne rýpneš do břicha."

Pozor, jak to myslí?

"To se mi, Dolino, nějak nezdá. V tvé řeči bude zrada. Řekni to ještě jednou," přikazuji a mračím se. Nasadil jsem si helmici a můj výraz tváře byl teď zcela válečnický. Konec řečí.

"Ty, pane, přece nemusíš dokazovat svoji pravdu tím, že mi zkrvavíš tělo. Ty prostě a jednoduše svoji pravdu máš, a k čemu ti je vést spor se mnou, s člověkem poddaným?" Jako poddaný se uměl krásně tvářit. Jedna radost.

"K čemu? Když budou všichni říkat to či ono, nebude nikde pořádek. Však já ti rozumím. Řekneš nějakou pitomost a hned dodáš, že kníže má samozřejmě pravdu. To, co já, Dolina, tady říkám, žádná pravda není, ale říkám to, jen aby řeč nestála. A právě proto je tahle řeč daleko slyšet. Já jsem tě prokouk, Dolino. Takhle žertovat je riziko. Ještě dobře, že jedeme do pole, kde je každé ruky třeba. Pravda je jenom jedna, boží a knížecí," řekl jsem důrazně, protože se mi teď Pán Bůh hodil do krámu. Zvlášť, když jsem se mohl opřít o jeho autoritu.

Ale tyhle řeči o ničem byly k ničemu. Nějaká pravda, někde je nějaká pravda. Kam na to moji lidé chodí? Vyhrožovat jsem mu nemusel. Hned druhý den ho zalehl kůň, pod kterého spadl, a zlámal mu vaz. Všechno to jsou nesmysly. Pravda je tady. Posunul jsem si opasek a položil meč před sebe na sedlo. Pravda i právo. Takže co.

19. PAMĚŤ.

Co si pamatujeme z minulých časů? Skoro nic. Něco se přeneslo z otce na syna, z děda na vnuka. Co z toho je pravda?

Sedím celý udivený nad tím, že mne něco tak nesmyslného vůbec napadlo. Pravda je ovšem to, o čem vím, že je tak, jak říkám. Jinak se věci nemohou mít. Proto nic z minulých časů nesvědčí o naší slabosti, proradnosti a o podobných úhybech povahy a činů. Jsme silní a zdatní od nepaměti, co bylo jinak, na to jsme zapomněli. Jenom někteří zlořečení mniši, kteří nemají dost půstů a kterým dech kysele páchne, píší a píší pomluvy, které naštěstí neumí nikdo přečíst.

Čas od času se najdou hroby našich předků, většinou pohanských. Možná, že patří někomu jinému, co na tom. Jsou to naši předchůdci, tedy předci, jak říká Tysr. Podobně skončíme i my, proto si nemusíme lámat hlavu tím, jaký měli osud. Podstatné je pouze to, co je teď. To, co právě žijeme. Ten, kdo přijde po nás, bude mít podobnou starost a už vůbec si nebude lámat hlavu tím, jací jsme byli a co nám scházelo. Nejkrutější, nejstrašnější a možná i nejkrásnější je současná chvíle. Šebíř je jiného názoru. Kdyby neměl člověk naději, že je někde líp, mohl by se taky z toho všeho pomátnout, ale já tvrdím to, co jsem řekl. Když už jsou všechna protivenství za námi, nebylo to nic. Není na co vzpomínat. Leda na slávu otců a na hrdinství jejich synů.

Takhle teď uvažuji. Určitě na mne jde zase nějaká nemoc, protože mne jindy podobné myšlenky zdaleka obcházejí. Venku teď padá sníh a smráká se. Kdyby se mi chtělo, jako že se mi nechce, mohl bych jít k hradbám, které jsem nechal prozíravě zvětšit, vystoupit nad jižní svah a dívat se na řeku. Co bych asi viděl? Svá pole pod sněhem a na něm černé skvrny vran. Dvorec a v ohradě krávy a ovce. Jak to, že jsou ještě teď krávy venku? Můj křik je slyšet všude na nádvoří, ale dolů nedolehne. Marná snaha. Křik se nese hluše, klouže po stráních, dere se mezi stromy. Vedle po proudu má statky Šebíř. Taky pěkný kus země. Mluvil něco o vinici na svahu za ohbím řeky. Vyzná se. Kdyby nesloužil Bohu, mohl mi dělat

správce.

Za řekou už zapalují ohně. Rozrostlo se tam mnoho osad. Kupci se k nám derou. Židovské město, za ním německá osada. Proti řece Vyšehrad. Odolal Polákům, když Praha padla. Tak vysokou skálu nemůže nikdo slézt. Kostel jsme postavili krásný, hodný českého knížete. Ještě je vidět kouř, jak stoupá k nebi.

Kdyby mne slyšeli moji družiníci, kdyby slyšeli svého velkoknížete, jak tu vzdychá jako stará děvka, vyhnali by mne. Teď si ovšem už netroufnou, ale bývaly časy, kdy to udělat mohli. Kníže nejen vládnul, ale taky bránil, zažehnával bídu a nemoce. Odháněl nepřítele a zlé mocnosti. Když neuspěl, zabili ho a zvolili nového. Být knížetem byla za starých časů služba. Vládnout mohl jen vyvolený. Ryšavec by byl na kůlu za tři dny. Chyba! Ryšavec by vůbec nikdy nebyl první. Tísnil by se někde vzadu za rodovým debilem.

Nevím, zda je dobře, že jsou ty časy pryč. A kdo ví, jestli vůbec někdy byly tak, jak se vypravuje. Kdo může vědět určitě, jak všechno bylo. I dnes na knížeti záleží, zda rod a kmen přežije. Mohl bych o tom vypravovat, kdyby bylo komu. Takoví Bodrci. Byli to honimíři, chlapi a frajeři, a nejsou. Také my jsme jim pomohli zmizet někde v saských bažinách. Až se musím smát, jak se vytahovali, s Poláky se paktovali - a jaký vzali konec. Kdo z nich zbyl, je dneska Polák. My jsme se uhájili a jsme tu, svět s námi počítá. Přes všechny boje, přes všechna protivenství, přes všechno strádání a nevíru v sebe a ve svá knížata. Ani se mi nechce věřit, že se nám to podařilo. A podařilo se.

"Co tu děláš potmě?"

Aha, přišla moje žena. Hned přikazuje a křičí, že kníže potřebuje světlo. Jak to ví, že ho potřebuju? Kdybych ho potřeboval, stačilo křiknout. Sluha nese čadivou olejovou lampičku a do skulin nad ohniště zastrkuje louče.

"Přidej na oheň, ať tu má teplo. Nebo nechceš víc tepla?"

Ptá se samozřejmě zbytečně. Musel bych si sednout k ohništi. Pak bych se z jedné strany opékal a z druhé by mne záblo.

"Nech toho," říkám mrzutě. Zvykat si na teplo znamená v zimě venku nic nevydržet. Jenom dědci sedávají u ohně, protože nic jiného už dělat nemohou. Já snad ještě nejsem dědek.

"Je ti něco, Břetislave?" řekne teď starostlivě. "Sedíš tu, jako by ti něco bylo. Nejde na tebe nemoc?" Je si však jista, že mi nic není, protože mi nic být nemůže a nesmí. Správně, nic mi není. Jenom mne nebaví ji poslouchat, jak vřeští. Tahle ženská se za celý život nenaučila mluvit potichu, a chtít to od ní teď je asi zbytečné. Už je jenom k tomu, aby křičela a rozkazovala. Kam se poděla ta mladá, krásná a plachá dívka ze Svinského brodu?

Kdybych chtěl být škodolibý, mohl bych jí její Svinibrod připomenout. Ale jsem velkorysý. Velkokníže se nezabývá malichernostmi.

"Nemáš co dělat?" zeptám se přesto drsně.

"Mám, proto jsem tady," odsekla. Něco nese a něco někam staví ke stěně. Neptám se co a je mi to jedno. Proto ani neotočím hlavu, abych se podíval.

Teď tu kolem mne chodí dvě. Jitka a stará Muta. Poznám, kdy mne která míjí. Ne podle kroku, protože

i Jitce ztěžkl krok a začíná za sebou tahat nohy. Ale podle pachu. Kozí pach Mutiny sukně mne dráždí a nutí nespokojeně odfrknout. Jitka se denně koupe. Přinesla si tento zvyk z domova a důsledně ho dodržuje, i když je to někdy, zejména na cestách, obtížné. Všichni se jí smějí, po straně ji pomlouvají a ona se rozčiluje.

"Co jste to za lidi! Smrdíte jako hnojiště," křičí na služky. Křičí zbytečně. Mužští by je nechtěli, kdyby se myly. Proto kněžna honila do vody své dvě dcery. Nad mužskými dávno zlámala hůl. Nemůžu být lidem směšný. Pražský kníže být směšný nesmí.

"Co tu kolem pořád šmejdíte?" vykřiknu zlostně a Muta jenom hekne. Má žena neodpoví. Zlostně ji trčí hlava nad koženou kazajkou, kterou nosí v zimě. V domě je chladno, zvlášť když fouká vítr. Jak nám bylo dobře v našem dřevěném domě! Kdyby ho její krajani nespálili, ale co, marno vzpomínat.

"Dám ti něco jíst," řekne konečně a podá mi prkénko a na něm kus uzeného masa. Solené vepřové maso, vyuzené bukovým dřívím.

"Co to je?" ukazuji vztekle na chleba. "Dej to pryč!"

"To je přece kvašený chléb. Strašně dobrý, tak ho pečou ve Vlaších. Přivezli ho kupci a naučili mne ho péct," říká nešťastně.

"Dej to pryč a přines placku." Rozčiluji se zbytečně. Jsem však zvyklý na placku pečenou v popelu, který tak příjemně vrže mezi zuby, když je člověk má.

Obě ženy odešly a placku nepřinesly. Asi ji nemají. Napekly kvašený chléb a ty, kníže, se buď podvolíš, nebo budeš hladem. Hodil jsem chleba do ohně a ukusuji maso. Je tuhé a příšerně slané. A sůl se přitom draze platí. Který pitomec to udil? I o takové hlouposti se u nás musí kníže starat.

V tu chvíli mi z nějakých záhadných důvodů napadlo vzpomenout na Šebíře. Když se potkám s něčím nepříjemným, vždycky se mi Šebíř připomene a nálada se mi ještě zhorší, pokud to ovšem jde. Celý život vedle Šebíře. Pořád ho mít za zadkem a pořád jednat a uvažovat s ohledem na něj. Rád bych věděl, jak o mně skutečně smýšlí. Uvažuje velkoryse s ohledem na budoucnost? Tak mu káže matka církev. Takže už ví, jak bude, až nebudu. Čemu říkají lidé vada charakteru, podlézavost a vynikající schopnost přetvářky, je v jeho případě schopnost dělat politiku. Mezi lidmi se tomu říká intrikovat. Šebíř při tom zvedá oči k velikosti říše a církve římské. Říše. Jsme její součást, naznačuje, a tím mne štve. Jaká součást čeho? Já jsem český kníže, a ne nějaká součást něčeho. Že má nad námi Jindřich moc? To je proto, že je právě teď silnější. Což už od nás nedostal na zadek? Přímo ode mne. Dostal a já jsem si tím ověřil, že všemu není nikdy konec a že nějaká říše, která by nám vládla, je přechodný, dočasný pojem. Chvilková souhra okolností. Musíme věřit svému meči.

Mniši a církevní otcové si pravdu vždycky přetočí podle svého. Jak se komu hodí. Kolik lidí o mně už mluvilo a kolik z nich mne pomlouvalo. Člověk klame z neznalosti nebo proto, že klamat chce. Nebo chce sám být klamán. Chce věřit tomu, co říká, protože mu to vyhovuje. Na koho je vidět, o tom se mluví. Kdo u toho nebyl, třeba uvěří.

Co může vědět děkan pražské kapituly, když tvrdí, že jsem Jitku unesl a svedl roku 1021? To mi bylo šestnáct let. V šestnácti jsem už byl jinoch, ale unášet dceru markraběti, na to by si takové ucho sotva trouflo. Dejme však tomu, že má tenhle břichomil pravdu. Jak potom vysvětlí, že se nám Spytihněv narodil až za deset let? Má takový mladík na mysli něco jiného, než dělat děti? Ve dne v noci a nestydí se za to. Celých deset let se mu to nepovedlo, a pak najednou pět synů a dvě dcery. Mluvím jenom o těch, které přežily. Věřte tomu, co jste viděli na vlastní oči. Já taky nevěřím slintavé moudrosti starců, kteří

pletou páté přes deváté. Lidé jim ovšem věří. Co na tom, že se věci měly jinak. Jejich řeči se pěkně poslouchají, zvlášť když vyzdvihují svého knížete a jeho rod. Pak je všechno tak, jak řečeno. S tímhle poznatkem jsem vždycky počítal a sám mu podléhal jen málokdy.

Mniši, co šíří zvěsti o slavných mužích našeho rodu, právem spoléhají na to, že u jejich minulých činů nikdo nebyl, nebo když byl, umřel a nezanechal svědky. Pravda ovšem je, že Jitka byla krásná a že na mne tím udělala mimořádný dojem. Asi jsem byl po otci, po knížeti Oldřichovi, který byl proslulý mohutnou mužskou silou. Pořád ji prý uplatňoval, na všech hradištích toho musejí být důkazy.

U markraběte jsem byl na návštěvě. Jel jsem okolo a vyhodit mne nemohl. Syn českého knížete, který má co dělat, aby odolal síle sousedů, byl sice host, ale zase ne příliš vážený. Spíš braný se shovívavou milostí. Zprvu dokonce ani neskrývali, že si nemohou vzpomenout, kde naše knížectví vlastně leží. Chovali se ke mně celkem slušně až když jsem jim vyložil, jak to s námi vlastně je, jaké jsou poměry v našem knížectví a že hostí příštího knížete. U stolu mi dávali dostatečné porce, i když sami jedli skromně a nepřejídali se jako my. Markrabě měl oči jako ostříž a já jsem měl pocit, že do mne vidí jako do vykuchaného králíka.

"Až bude mít otec pokoj od Poláků," říkám jako státník, a on mi hned skočí do řeči, že od Poláků mít pokoj nikdy nebudeme, leda že oni, Němci, nám pomohou. Napadlo mne hned, že tím myslí, když budeme víc platit. Jak jinak mohl smýšlet? A přitom dělal, že ani neví, za kterými lesy jsme vlastně doma.

Dobrá, jste už takoví, počítáme s tím. Koukal jsem na Jitku a byl bych mu v tu chvíli slíbil posledního vola. Samozřejmě, že bych couvl hned, jak bych ji dostal. Věděl jsem, že by mi stačilo dostat ji na volskou kůži a pak sbohem. Byly to jenom představy. Mezi knížaty se nejednalo jako mezi nevolnými.

Měla v sobě něco, co mne nutilo strkat si hovězí pečeni za ucho místo do úst. Všichni si toho všimli, jenom ona ne. Koukala do mísy a já byl pro ni vosk. Copak jsem nic? Vzduch? Jenom psí pšouk? Jsem budoucí kníže Čech a Moravy. Holka, zvedni hlavu! Nezvedla.

"Jak to vypadá," pokoušel jsem dál velkou politiku, "jsou Poláci a taky Maďaři celkem nezávislí. Proč tedy tisknete jenom nás, a ne je?"

Markrabě protáhl tvář. Asi mu došlo, že chci odvést pozornost od toho, jak pitomě jsem koukal na jeho dceru. Pochopil jsem, že má otázka byla nevhodná, z toho, že udělal něco se svou tváří. Když řekl: "Ber si," znělo to, jako by řekl - ty hlupáku. Všichni roztáhli huby, i Jitka vypadala, že je jí veselo.

Takové ponížení jsem si nemohl nechat líbit. Nezostudili jenom mne, ale celé české knížectví. Sice jsem přesně nevěděl, co se vlastně stalo, ale chápal jsem velice konkrétně své pokoření a že je musím nakopnout do míst, kde budou kopanec dlouho cítit.

Ještě jsem tam byl dva dny. Jednou jsem byl se starým na lovu, chtěl dostat divoké prase. Neulovili jsme nic, protože prasata měla v nohách vítr a on měl koně, se kterým mohl úspěšně honit krávy. Nebo to bylo proto, že prasata tenkrát byla někde jinde? Není stěhovavějšího zvířete než je divočák. Jenže tenkrát jsem, díky svému zaujetí, připisoval neúspěch v lovu hostiteli.

Urputně jsem myslel na Jitku. Vztek na jejího otce násobil moji žádostivost. Ženítko jsem měl, to přiznám, dost zdatné, tak jsem si říkal: Co chcete, český kníže je vám málo? Ještě přijde doba, kdy mu budete zobat z ruky. Tenkrát jsem přechodně spravoval Moravu, a proto jsem mohl nosit hlavu dost vysoko.

Třetí den měla Jitka jet do kláštera, kde ji něčemu zbytečnému učili. U nich bylo zvykem, že než se dívka

vdá, proženou ji nějakým zbožným učením. Nabídl jsem se proto.

"Ty bys skutečně s námi jel, pane Břetislave?" řekla tou svou příšernou němčinou, které nebylo rozumět, a Břetislave řekla tak, jak říká dodnes: Brjačislave. Já jsem se ovšem neurazil. Viděl jsem něco, co jsem nečekal. Nahlédl jsem někam, kam nebylo vidět, a pochopil jsem, že i markraběcí dcera si dá říct, když na to přijde. I když taky mohla mít radost jenom z toho, že její průvod bude silnější, a proto cesta bezpečnější.

"Nespi, pane, je tu Šebíř," slyším a cítím, jak mne někdo bere za rameno.

"Co chce?" vyrazím vztekle. Nechat se rušit ve chvíli klidu nesnáším ani od Muty.

"Čeká u vrat," upřesnila situaci, aniž odpověděla.

"Pošli ho pryč. Po západu slunce má sedět doma. Ještě si ve tmě zláme vaz." Jestli Šebíř něco chce, je to určitě nějaká nepříjemnost. Celý den nic, a najednou, když už je tma, má naspěch. Teď se nechodí za knížetem. Stačí zakopnout, spadnout do díry, a těch tu vždycky bylo požehnaně, a máme po biskupovi. Krajně neopatrný je pan biskup. "Má s sebou někoho?"

"Dva chlapy s pochodněmi."

"Aha. Tak co mám dělat? Ať přijde ráno. Řekni, že mi není dobře."

Udělal jsem chybu. Jak Šebíř uslyší, že mi něco je, že na mne snad doléhá nemoc, vtrhne dovnitř a bude se vnucovat svou přímluvou u Všemohoucího. "Hej!" křičím, "neříkej, že mi něco je. Řekni, že mám nutnou práci, a ať přijde ráno."

"Co máš na práci?"

Nic jí do toho není, ale co kdyby se biskup zeptal.

"Promýšlím tažení."

Vzal si s sebou dva chlapy. Se světlem a s dýkami nebo kopími. Rozumné jednání. Nemá ke mně ovšem daleko, jen pár kroků. Přitom je na hradě celkem bezpečno. U bran jsou stráže, kolem hradeb chodí hlídky. Čeho se bojí, pan biskup? U mne v Praze je přece bezpečno. Jen ty nešťastné díry a hromady kamení, písku, dřeva a nářadí zedníků.

Jitka s sebou měla také ochranu, pořádnou tlupu ozbrojenců. Pokouším se vrátit se do minulosti. V té době a v tom kraji si panna nemohla dovolit jet jenom tak. Ani dnes nemůže. Co strom, to lapka, a mord byl vždycky za zády. Hladový vlk brousí kolem humen.

Poradil jsem se se svými. Dívali se na mne kysele. Šlo jim o krk. Kdo neobstojí, zemře v bolestech. Jenže já jsem byl jejich příští vévoda, knížecí syn, a oni synové jeho manů. Museli poslechnout.

V podobné situaci byli i její průvodci. Když jim ji seberu, nesmějí se živí k markraběti vrátit. Obě strany proto měly silný důvod k tomu, aby úspěšně dokončily svůj záměr nebo úkol. Věděl jsem to a bylo mi jasné, že jde taky o můj život. Markrabě by dlouho neváhal, jak se k únosci své dcery zachovat. Z kláštera bych ji však neunesl. Kláštery tu byly pevnosti, měly své stráže, hradby, brány. Musel jsem ji vzít cestou. Kde? Nejlépe tam, kde bude nejblíž domů, do Čech.

Otec markrabě se na můj návrh, doprovodit jeho dceru, tvářil pochybovačně. Dám si však práci a vysvětluji mu, že český kníže musí pátrat po zkušenostech svých sousedů. O tom, že budu český kníže, jsem nepochyboval, a jak se zdálo, postupně to bral i starý na vědomí. Obhlížet solidní německé kláštery patří do programu politické turistiky českých kněžiců. Lichotil jsem mu, i když mi byly lichotky, mířené tímto směrem, proti mysli. Ohrnoval nad námi nos přesto, že jsme žili skoro stejně. Měli ovšem širší rozhled po Evropě, bylo jich víc, měli lepší organizaci a prý i nějakou literaturu, což jsem nevěděl, k čemu je dobré.

Vybavili nás nákladem potravin a nás pět bylo obklopeno deseti jezdci, se kterými byla řeč jako rozprávka. Všemu tomu velel Schalz, který se zbraní v ruce prošel půl Evropy a markrabě měl jistotu, že s ním Jitka dojde cíle bez úhony. Zrzavý, pomenší štětinatec mohl pěstí zabíjet kance. Očka mu rejdila na všechny strany a knížecí následník z Čech pro něj nebyla žádná hodnost.

Do kláštera jsme měli jet dva dny. Někde jsme měli přespat a v půli cesty jsem se chtěl panny Jitky zmocnit. Neplánoval jsem nic konkrétně. Byl jsem mladý a potrhlý. Teprve dnes vidím, jaký to byl hazard. Šlo mi o život tak, jako snad potom nikdy. Se svými druhy jsem se dohodl, že budou strážné zaměstnávat. Hned od začátku cesty se snažili. Vypravovali jim něco, smáli se, prokazovali dobrou vůli se spřátelit. Sázeli se, předháněli na koních, snažíce se zjistit, kdo má rychlejšího koně, a roztahovali tak průvod do značné délky. Schalz se však pořád rozhlížel, kde se plouží jeho paní. Táhla se pozadu, protože jsem ji zdržoval. Pak jsme se zase všichni sjížděli a já jsem postrkoval Jitku do čela průvodu, abych ji vzápětí zase brzdil. Hlavně být nenápadný, říkal jsem si.

"Přijel jsem za tebou z Čech jenom proto, že jsem slyšel o tvé kráse, panno," lhal jsem. "Jsi jako jarní vanutí, jako když křepelka volá nad polem, tak mne těší tvůj hlas." Slyšel jsem, že podobně se vemlouvají uchazeči o sňatek dívkám ze vznešené společnosti. Na podrobnosti se už nepamatuji, ale muselo to stát za to, protože na mne koukala vyjeveně a nebyla si jista, zda mne má, nebo vůbec zda mne smí poslouchat. Pobídla koně, aby se dostala z doslechu, ale včas jsem ho lapil za uzdu. Vzpurně ho kopala a já držel. Pak to vypadalo, že bude volat Schalze, ale i tomu jsem zabránil.

Za nějakou dobu si zvykla. Odpoledne mne už sama vybízela, když jsem mlčel, abych nejel jako němý. Nebyl jsem zamlklý, byl jsem jenom zemdlený od samého vymýšlení. V podobných řečnických cvičeních mne nikdo neškolil.

Ti před námi se chvílemi sjížděli a opět rozjížděli. Cesta teď vedla otevřenou krajinou s poli a lukami. Bylo vidět do dáli, pár chalup sedělo stranou.

"Je tu u vás hezky," říkám, "ale u nás je krásně." Přešel jsem pomalu na hodnocení české krajiny, která byla stejná jako ta zdejší. U nás doma však bylo krásněji, asi proto, že to bylo doma. Sama pozná, zvykne si.

Měl jsem přibližnou představu o topografii krajiny. Věděl jsem, kterým směrem mám prchat, a věděli to i moji druhové. Až zase přijde hustý les, zahnu na vhodném místě na východ. Pak jenom jet a jet a jsem v Čechách.

Dělal jsem, co jsem uměl, dělal jsem i víc, protože jsem dělal něco, s čím jsem neměl zkušenost. Děvečky na otcově dvoře nepotřebovaly žádné kulaté řeči k tomu, aby byly po vůli. Ženitbu jsem dosud neplánoval, proto jsem nehledal zkušenosti zkušených, jak bylo zvykem.

Judita mnou byla zaskočena a neměla blízko sebe oporu v matce. Ani chůva nebyla v dohledu. Její rodina si bude za chvíli vyčítat, že přecenila chlapskou společnost jejího doprovodu.

A já nyji jako zpěvák, jako mnich, kterého trápí touha. Sám sobě jsem byl směšný.

"Podívej se, Judito," ukazuji na něco žlutého v trávě. Seskakuji s koně a rvu ten květ a skládám do kytice. Zvedám ho k ní nahoru a ona se červená a já ji chytám za špičky prstů a stahuji si je k ústům. Brání se a pobízí koně. Rychle vyskakuji na svého a pádím za ní.

"To nesmíš, pane Břetislave."

"Proč ne?"

"Což nevíš?"

Co mám vědět? Někomu ji asi slíbili. No a co? Neměli ji se mnou pouštět. Sliby jsou chyby.

"Judito, chtěla bys být manželkou českého knížete?" Zastavil jsem jejího koně a koukám. Dívala se stejně udiveně, jak jsem očekával. Jenže už to bylo venku a pěkně na plnej ceres. Žádná hra, žádné žertíky. Rána přímo do středu pevnosti. Ale byla chytrá a rychle se vzpamatovala.

"Pokud vím, má český kníže ženu a ženit se nechce."

"Po něm však dosednu na stolec já. A já tě chci za ženu".

"Mluvil jsi s otcem?" zeptala se jako poslušná dcera.

"Mluvím s tebou, a to je hlavní."

"Jsou věci, do kterých nemám co mluvit, a ty to víš."

"Pro mne je nejdůležitější jenom tvoje slovo."

Mlčí a kouká stranou. Něco jsem popletl. Ne. Jenom se ještě nesetkala s podobnou situací. Musí si všechno srovnat v hlavě.

Zase jsme jeli lesem. Tady někde bych asi měl zahnout k východu. Čím dřív, tím líp. Když jí teď dám čas na rozmyšlenou, příležitost se už nemusí naskytnout. Bude se držet Schalze za košili, jen co jí dojde, jaká rizika se mohou objevit.

Zpředu slyším volání. Odpovídám, že jedeme, což je pravda. Zase jsem vedl řeč a snažil se, aby mi při ní koukala do očí. Když se naskytla příležitost, zahnul jsem doprava. Nevšimla si změny směru. Pobídl jsem koně.

"Musíme je dohonit. Přidej, když tě doženu, políbím tě."

Hnala koně, jak to šlo. Uhýbala větvím a smála se, že ji nemohu dostihnout. Po pravdě řečeno jsem se o to nesnažil. Jen jsem chtěl být co nejdál od Schalze. Koně rozhazovali do stran jehličí. Když nás bude Schalz hledat, a o tom není pochyb, najde nás snadno. Proto musíme přidat. Narazili jsme na průsek, který kolmo navazoval na náš směr. Zastavil jsem, jako že zkoumám cestu. Jeli jsme teď nízkým smrkovým porostem, Les tu zřejmě kdysi vyhořel a pomalu zarůstal. Kus jsme jeli doprava a za chvíli jsem řekl, že jsme si cestu spletli a vrátil jsem se lesem do původního směru. Vysoký les byl řidší, rostly tu borůvky a stopa koně tu nebyla znát. Dbal jsem, abych neztratil směr, jelo se však obtížně. Porost byl už zase hustý a Judita začala být nesvá.

"Neztratili jsme se?"

Bylo vidět, že má strach. Tahle léčka asi moc platná nebude, ale za pokus stojí. Třeba pronásledovatelé podlehnou panice a budou bezhlavě jezdit po kraji.

Jeli jsme dál. Už jsem neskrýval, že jsme zabloudili. Měla slzy na krajíčku. Těšil jsem ji, jak jsem uměl nejlíp.

"Žádné nebezpečí ti nehrozí, Judito. Já tě ochráním před všemi zlými silami," sliboval jsem a věděl jsem, že jediná zlá síla, která jí hrozí, je ve mně. Zatím jí to nedošlo a tak pobrekávala s nadějí, že se spolu dostaneme mezi lidi, kteří někdy slyšeli o jejím otci nebo o českém knížeti.

Vjeli jsme do otevřeného údolí, na kraji lesa byl háj s dřevěnými modlami pohanských božstev. Pohanský kult uprostřed křesťanské země? Tenkrát mi to ještě připadalo divné po tom všem, co jsem slyšel u Juditina otce o ideové jednotě. Jitka se však dala do pláče a bylo vidět, že je strachy bez sebe. Tady nás pohani jistě podřežou a obětují těm odporným bohům. Rychle pryč. Někde tu musela být vesnice, ale chtěli jsme se jí vyhnout. Bylo cítit kouř, obydlí vidět nebyla.

Zemdleni jsme se plazili krajem, měli jsme hlad a žízeň, koně potřebovali odpočinout, hledal jsem proto bezpečné místo, kde bychom se mohli ukrýt před slídivými zraky Schalzovy družiny.

Chvílemi se dostavovaly pochybnosti, zda jsem přece jen neudělal pitomost. Otec mne požene, až mu řeknu, že jsem si přivezl nevěstu. Udělat prchlivému knížeti Oldřichovi něco takového bez jeho souhlasu byl čin zcela nerozumný. Přece stačilo vrátit se domů, přesvědčit ho a on by poslal poselstvo. Jindřich Norgaský by se musel vyslovit, a jak jsem tušil, vyslovil by se neurčitě. Nabídl by mi třeba druhou dceru. Bylo jí asi sedm. Až bude tvůj syn knížetem, má u mne otevřené dveře. Už ho slyším. Ne. Dobře jsem udělal. Budou, samozřejmě, potíže, ale za čas si všichni zvyknou.

Zvykli si, ale potíže byly. Dnes je už všechno pryč, dnes už Jitka ani nevzdechne po své rodině, kterou za léta našeho spolužití neměla ani jednou čas navštívit. Dcera se vyvdá, a jako by nebyla. Jenom politika s ní pracuje dál, už třeba bez ní. Jediné, čemu zůstala věrna, je její němčina. A víra v nekonečnou moc Ježíše Krista. Je už z ní našinec, stojí za českou věcí v česko-německých sporech, ale německy, jestli mi rozumíte. Já vím, nerozumíte, ale myslím to z jejího hlediska dobře.

Kolik nocí na nás padlo od té první, kterou jsme spolu prožili v lese. Nejvíc si ovšem pamatuji právě na tuhle, i když mnohé další byly jistě nezapomenutelné. Byly však v jedné řadě. Stejné, jedna jako druhá. Vcelku mezi nimi nebylo rozdílu. Tahle však byla první, a snad proto nezapomenutelná. Taky proto, že zjitřené smysly měly tenkrát hloubku a neobyčejně ostře všechno vnímaly.

Chudák Jitka. Nikdy nebyla v noci v lese, natož s cizím mužským. Bála se lesních duchů, bála se zvěře, bála se mne. Věděla, že muži jsou chlípná zvířata, která umějí se ženou dělat příšerné věci, po nichž se chce umřít nebo se dokonce umírá. Plakala tiše, protože jsem ji varoval před hlukem, třásla se zimou a drmolila modlitby jednu za druhou.

Celé odpoledne jsme se plahočili na východ a já jsem předstíral, že hledám stopy našich druhů. Jednu chvíli, když jsem zaslechl křik, jsem se rychle odporoučel do strany, zatáhl koně za hradbu jehličí a přinutil Jitku, aby byla zticha, protože to mohli být nějací žoldnéři nebo lapkové. Držela oba koně za uzdy, klepala se strachy a s jektajícími zuby mne prosila, abych ji nenechával samotnou. Odmítl jsem rázně a šel jsem na zvědy.

"Když to budou naši, zavolám tě."

Byli to tři vojáci z oddílu jejího otce. Nechal jsem je odjet a vrátil se pln starostí.

"Musíme počkat. Byli to nějací žoldnéři. Těžko bychom se vykoupili. Tvoji čest ani vzpomínat nemusím." Nahnal jsem jí strach ještě větší, než jaký dosud měla, a proto se odmítla hnout z místa. Odhadoval jsem, kam asi jeli. Zřejmě v krajině objížděli kruh a někde se mají s ostatními setkat. Znají to tu. Co asi udělali s mými druhy? Doufám, že Schalzovi pomáhají hledat. Dokud nemá důkaz, že jsem ji unesl, nic se jim nemůže stát. Přešli pod jeho velení.

"Ještě chvíli počkáme a pojedeme za nimi," rozhodl jsem. Souhlasila. Požádala mne, abych zůstal na místě a nechal ji odejít kus stranou. A nedíval se, dodala. Chápal jsem dobře. Když jsou lidé spolu, nepřecházejí je jejich lidské potřeby. Sám jsem se statečně držel a využil chvilky, kdy jsem šel na zvědy.

Takhle nějak se věci měly. Byli jsme spolu sami skoro celý den. Teď jsme jeli opatrně za vojáky, jejich stopu jsem hravě sledoval. Jestli oni sledovali stopu naši, měli nás už dávno najít. Asi však jeli nazdařbůh a snažili se najít jezdce, a ne jeho koně.

"Jeďme krokem, jinak se koně unaví." Věřila mi, mluvila ze mne zkušenost, kterou sama neměla. Jestli budou vojáci pořád v pohybu, nemůžeme na ně narazit. Tak jsme jeli až do chvíle, kdy padlo šero. A s ním přišla i moje chvíle.

"Neboj se mne. Zvykneš si a nepřijde ti divné, že jsi se mnou," říkám tiše, jako bych nechtěl, aby okolní stíny byly účastny našeho soukromí.

"Já se tě nebojím," zašeptala na oplátku málo přesvědčivě, "ale je mi zima." Lehla si na houni, kterou jsem sundal z jejího koně. Přikryl jsem ji svou houní a sedl si vedle na cípek. Otočený k ní jsem byl zády, což mělo dokazovat ryzí ctnost. Bylo slyšet naše koně, jak se pohybují přivázáni ke stromu.

"Není ti taky zima?" zeptala se po chvíli.

"Je," zalhal jsem. Byl jsem v jednom ohni. Jenom jsem čekal na příležitost, kterou mi vzápětí poskytla.

"Lehni si vedle mne, alespoň se nebudu tak bát."

Snad ještě ani nedomluvila a už jsem byl vedle ní. Už jsem se pod houní rovnal a snažil se, abychom k sobě patřičně pasovali, aby jedna polovina doplňovala druhou. Najednou začala hlasitě dýchat a na zimu si už nestěžovala. Odstrkovala mne od sebe a já ji hladil a chlácholil, tiskl a zase pouštěl, vzdychal a vrněl, prostě, nevím, jak dlouho to trvalo, a vidím, že mé ruce od sebe už neodtahuje, že ochabuje ve svém odporu. Ještě stačila říct, že to, co děláme, je asi hřích. Vysvětlil jsem jí, že muž a žena dělají tohle, aniž by hřešili.

"Copak jsem tvoje žena?" vykřikla a odhodila pokrývku. Bylo pod ní zadýchané klíma a svěží vzduch mne neblaze uhodil.

"Když jsme teď spolu leželi, jsme od této chvíle před světem muž a žena. Jinak to ve světě nechodí."

Začala naříkat. Jak to, že ji, nebohou, nenapadlo, že být sama v noci s mužským jí zavírá cestu k manželskému svazku s mužem hodným jejího rodu? Proč se k ní Bůh odvrátil zády? Copak ho dost úpěnlivě nevzývala po celou dobu svého klášterního pobytu? Naříkala a naříkala, až mi to začalo být protivné. Sedl jsem si a došlo mi to, co právě došlo jí. Trvalo mi chvíli, než jsem se se zjištěnou

skutečností smířil. Už ji nikdo nebude chtít, a zůstane mně. A proč? Protože jsem s ní byl sám v lese, proto nikoho nenapadne, aby zjišťoval, co jsme tady v mlází dělali. Leda, že by se to nikdo nedozvěděl. Umlčet by mne museli a jí přikázat, aby o tom nikdy nemluvila. Tahle varianta se mi líbila velice málo.

Měl jsem z toho všeho radost? Ani nevím. V tu chvíli prozření asi ne. Chtěl jsem ji přece dostat tam, kde teď byla, a najednou mne uspokojení z toho přešlo. Člověče, vyznej se v sobě. Budeš, holčičko, prosit, abys nezůstala na ocet, abys nezkysla někde v klášteře. U nás by něco podobného nevadilo, ale tvoje rodina nosí nos nahoře.

Když si ji nevezmu, přijdou její bratři a české knížectví přijde o budoucího knížete. Kdo to pak vezme po mně? Rozhlížel jsem se po svém přemyslovském příbuzenstvu a ujasnil jsem si, že knížetem mohu být jenom já.

Tahle myšlenka mne trochu povzbudila. Opět jsem si k Jitce lehl a šeptem ji ujistil, že se mnou bude na pražském hradě a že jí tam nebude nic scházet. Když bude chtít mít německého kaplana, prosím, nebudu šetřit. Budu jí vzorným manželem a bude mít spolu plno dětí.

Dýchala odevzdaně a ležela tiše. Asi uvažovala, jaké to je být něčí ženou. Určitě měla nejasnou představu, že se stane ženou nějakého saského nebo jiného císařského poddaného. Že však všechno přijde takhle náhle a ještě k tomu v lese, kde po člověku lezou mravenci a kde houkají hejkalové, to ji, chudinku, zaskočilo a byla z toho celá pryč. Ani já jsem nebyl ve své kůži. Ono je to jiné dělat různé věci se služkami a s dcerou markraběte, dělat je se zákonitou manželkou, která mi teď najednou odnikud přiletěla.

Tak naše svatební noc skončila, jak začala, bez příslušných a možných rizik. Jenže co dál? Dál. Jeli jsme od rána a já jsem na Jitce hledal nějakou změnu. Byla přece mojí ženou. Ona zase hledala totéž na mně. Já se z toho mohl ještě vyvléct, ale věci by dopadly tak, jak jsem řekl. No nic, nějak bylo, nějak bude, bylo mi přece málo let a ona byla o něco málo mladší. Taky nic moc, zkušenosti nulové. Naše nová situace na nás však zapůsobila tak, že jsme jeli bez obav. Potkáme stráže? Nic se neděje. Jenže se dělo. Skutečně jsme ve vsi, kterou jsme bezstarostně projížděli, uviděli Schalzovy koně. Vyletěl z chatrče jako blesk. Ještě dřív, než k nám doběhl, už měl moc otázek. Kde jsem byl. Co jsem tam dělal. Proč jsem se neozval, když se po mně sháněli. V ruce měl meč a v očích jednak radost, že opět má, co se mu ztratilo, jednak jsem tam viděl svoji smrt, a to nepřiměřeně blízko.

Bylo tam okolo mne najednou pět německých vojáků a z chatrče ještě vyšli dva moji druhové a pokrytecky křičeli, že jsem se jim ztratil a že o mne měli starost. Ostatní asi ještě běhali po lesích a sháněli svoji paní.

Křičel Schalz, křičel jsem já.

"Neřvi na mne, psí synu. Víš, na koho řveš? Nechám tě tahat za nohy hnojištěm, jestli se toho ovšem dožiješ, jestli tě tu na místě nezabiji za tvou drzost."

Musím říct, že mi odpovídal podobně. Když dotíral až příliš a když vrhal zoufalé pohledy na Jitku, jako by chtěl poznat, odkud se bere moje drzost, která včera ještě nebyla. Bylo na něm vidět, že by se rád dozvěděl, zda odtud Jitku odveze neposkvrněnou. Teď mi došlo, jakou jsem udělal v noci chybu, že jsem neudělal nic z toho, čeho se teď Schalz bál.

"Neřvi tady. Řveš nejen na mne, ale i na moji ženu, která je tvou paní."

Řekl jsem to jen tak, zvědav, co to udělá. Hned jim to nedošlo. První se vzpamatovali moji druhové,

protože s tím počítali. Začali proto hned ječet a hlasitě mi blahopřát. Schalz však stál jako solný sloup. Pochopil, že to je jeho konec. Markrabě se musí na někom vyřádit. Na mně, jestli byla pravda, co jsem říkal a Jitka k tomu mlčela, nic proti nenamítala, se vyřádit nemůže, tak si užije na něm, na Schalzovi, že se nechal doběhnout, že nedokázal dovést Juditu do kláštera, aniž by ji někdo cestou zneužil.

Když došel až sem, zařval a zvedl meč. Nevyrazil však na mne, jak mne napadlo, ale vrhl se na mé dva jásající druhy a dvěma obratnými a celou vahou vedenými údery je připravil o život. Zloba a strach mu však zatemnily mozek. Myslel si, pokud ovšem myslel a já bych teď řekl, že to bylo to poslední, co se v něm mohlo probudit, že budu přihlížet, jak mi vraždí mužstvo. Proklál jsem ho mečem a on chroptěl v prachu a pomalu pouštěl svou duši na svobodu.

Do Prahy jsme přišli všichni až na mé dva druhy a Schalze. Ty jsme pohřbili, jak se sluší. Za několik denárů odměny vykopali vesničané za svou vsí hroby. Jak jsem řekl, Juditini strážci jeli s námi. Domů se báli vrátit a Juditě mohli u nás připomínat její domov. Někteří snad ještě žijí.

20. MATKA.

Jel jsem k řece a zahlédl jsem matku, jak se belhá, opírajíc se o hůl, podél stavení. Už delší dobu jsem ji neviděl a zželelo se mi jí. Byla to přece Božena, žena knížete Oldřicha, mého otce, kterého o tolik let přežila. Tady v ústraní, na knížecím dvorci, stranou shonu a vladařských událostí, které na všechny kolem doléhaly. Žila tu a stárla.

"Matko!" křikl jsem a přiblížil se k ní.

Dívala se nejistě. Zřejmě už špatně viděla. Narovnala se a řekla: "Co to, že si syn vzpomněl? Něco se stalo?"

Seskočil jsem s koně a objal ji kolem ramen.

"Nic se nestalo. Jedu kolem a vidím tě, jak někam jdeš."

"Jdu a nejdu. Jenom se belhám, sotva lezu, a taky už nic nevidím a nic neslyším. Život na mne těžce dolehl. Je dobře, že jsi se zastavil, podruhé mne už neuvidíš."

"Jak to myslíš? Posíláš mne mezi předky?"

"Ne. Sama za nimi půjdu. Za tvým otcem a za svými dětmi."

Otec zajistil Křesinovi a jeho dětem svobodu, což bylo výměnou za ženu a matku hodně. Já jsem je nikdy neviděl a ani o nich neslyšel. Když jsem byl na Žatecku, chtěl jsem se několikrát po nich poptat, lidé přece vědí všechno, nakonec jsem se však vždycky zdržel. Když je matka teď připomíná, má jistě vážný důvod. Chystá se na onen svět a mnohé zábrany, které dřív platily, jsou teď malicherné, zůstává to, co člověk chápe jako podstatné.

Stál jsem nad ní a nevěděl jsem, co říct. Změnila se. Jindy čilá, plná života, teď tváří připomíná starého muže. Hluboké brázdy ve tvářích, povislá víčka, skuhravý hlas. Když si ji Oldřich přivezl, aby mu dala dědice, musela být plná sil a šťáv, které slibují nejen rozkoš, ale i radostný život. Vzal ji do Prahy a nikdo se nedivil, mohl mít třeba tři ženy. Později se však mravy začaly měnit a já jsem to na sobě pocítil. Zejména ve Schweinfurtu.

"Nepozveš mne dál, matko? Nemusíme přece stát venku pod stromem."

"Pozvu, proč bych nepozvala, nemám tě však čím pohostit. Nesmíš se tady ničemu divit, jsem už stará ženská, která za sebou uklízí, aby ti, kteří pro mne přijedou s vozem, neměli práci."

Šourala se přede mnou do dveří. Koně jsem nechal u stromu a rozhlížel se po nějakém sluhovi. Ze stavení vyhlédla něčí tvář a rychle zmizela.

Chata stála stranou mého statku, za plotem, který měl každému říci, kam smí a kam ne. Byla sroubena z borových klád s mechem ucpanými škvírami, tedy žádný slepenec z proutí a hlíny, jak to ještě bylo kolem zvykem. Střechu kryla sláma a byla nedávno opravena. Matka zde měla dvě místnosti, v jedné žila služka, ve druhé ona. Dobytek tu naštěstí nebyl, ale bylo cítit, že je blízko. Kolem dvou stěn bylo narovnané dříví, snad proto, aby v zimě nemusela pořád vycházet, u třetí stálo lůžko a u čtvrté stůl. Vnitřní stěna světnice nebyla omítnuta, všiml jsem si váčků zavěšených na skobách. Asi v nich byly byliny nebo koření. Nad lůžkem visela větvička jmelí.

Kněžnina komnata, řekl jsem si s lítostí. Když jsem ji viděl naposled, bydlela v hlavním domě. Nebo už byla tady? Nemohl jsem si vzpomenout.

"Nepotřebuješ něco?" zeptal jsem se, když jsem usedl ke stolu na lavici. Rozhlížel jsem se, zvědav, uvidím-li něco, co jí připomíná knížete Oldřicha a její minulý život. Nic. Na zdi visí pár kusů už omšelého oděvu. U ohniště, které je v koutě, nádobí. Jinak nic.

"Co bych tak asi potřebovala? Dvakrát denně jíst, víc nemůžu, a spát. Pořád bych jenom spala. Když spím, zapomínám na všechno, a někdy, když mám štěstí, vracím se do časů svého mládí. Na vsi jsem byla šťastná. Jenže sny přicházejí zřídka, asi mne bohové nemají rádi."

"Proč myslíš, že právě bohové?"

"Synu, teď už je to jedno. Myslím to, co ti řeknu. Lidé se nemají stydět za své rodiče a za to, v co jejich rodiče věřili.

Já jsem v jednom čase zpychla. Přišel Oldřich, kníže, a já jsem podlehla mámení. Kněžna, nevýslovná radost a štěstí. Proto jsem tak dlouho živa, abych si všechna příkoří, která jsem na sobě a na svých dětech spáchala, vytrpěla. Pak proklínám Oldřicha, že umřel, že mne tu nechal a nevzal s sebou. Proč by mne jinak nechali bohové žít tak dlouho? Žít zbytečně a naplano? Tak je to. Dokud byl Oldřich živ, necítila jsem to. Když umřel, přišlo to naráz jako trest."

"Ale matko, co to mluvíš?"

"Říkám ti pravdu. Teď už je to jedno. Můžeš se ode mne odvrátit, nic se nezmění. Přijdeš jednou za čas, to je jako bys mne už zavrhl."

Měla pravdu, a neměla. Vyčetla mi lhostejnost ke svému osudu. Knížecí děti nikdy netrpěly nějakou příbuzenskou sentimentalitou. Vždycky šlo o společnou věc, o věc rodu, a pokud někdo cítil hlubší cit k někomu z rodiny, nedával to najevo. Brzy jsem se z matčina vlivu vymanil a do světa a do života mne vysílal otec. Matka byla v zajetí svých selských představ. Knížecí spory, až na výjimky, se rozvíjely a odehrávaly mimo ženy, mimo matku, která do nich neviděla, a teď, když svůj život uzavírá, do nich už nahlédnout nemůže.

"Když tu byl před léty Jindřich, kam jsi se ukryla?"

"Nikam. Seděl na stejném místě jako ty."

"Počkej. Tys tady zůstala?"

"Měla jsem čisté svědomí, proto jsem nikam neutíkala. Všechno byla vaše věc. Nic mi do toho nebylo."

"Takhle nerozumně jednala česká kněžna. Vždyť jsi mohla přijít o život!"

"Stalo by se snad něco? O co bych asi tak přišla, nevíš? Vy jste byli vedle na statku a nikoho nenapadlo mne upozornit, že snad nejednám rozumně."

Na statku byla krátkou dobu Juta, já jsem řídil obranu. Všichni jsme měli tolik starostí. Já jsem se staral o stát, ostatní se starali sami o sebe.

"Cos myslela tím, že tu seděl jako já? Kdo tu seděl?

"Jindřich přece."

"Cože? Jindřich? Proboha! To snad ne. Seděl, a co?"

"Povídali jsme si. Uvařila jsem mu bylinky, protože ho bolely klouby na pravé ruce. V rameni mu lupalo, že to bylo slyšet až ke dveřím."

"O čem jste si povídali?"

"Chtěl vypravovat o tobě. Hlavně však o Jitce."

"Umím si představit, co ho zajímalo," zatvářil jsem se kysele a dostával jsem vztek. Všechno už bylo dávno pryč, ale vztek ve chvíli, kdy měly přijít výčitky svědomí, bylo to nejlepší.

"Cos mu řekla?"

"Co já vím, už je to dávno. Ale nic jsem nelhala."

"Umím si to představit. Chudák Jitka."

"Jitka mne nemá ráda a já jí to nemám za zlé. Kvůli mně se musela tak pokoutně vyvdat. Taky sem nikdy nezajde. Nikdy sem nepřijde. Asi mi půjde jenom na pohřeb, protože jsem žena minulého knížete. A vnoučata mi upírá."

Dala se do pláče. Proboha, neplač, matko. Už jsou to chlapi, jakápak vnoučata. Ale stejně. Ženské tohle berou jinak. Jí záleží na tom, kam se její větev napřahuje. Nikdy mi nedošlo, že má matka podobné starosti.

Dostal jsem na Jitku vztek. Možná, že sem chodí vnoučata z Křesinovy větve. Ale asi sotva. Jak by se dostala do Prahy? Táta z nich sice udělal svobodníky, ale stejně, do Prahy je to na sedláka daleko. Kdo ví, jestli je tam ještě někdo živ.

"To máš těžké," povídám, "Jitka je přísná katolička, a ty jsi měla muže, od kterého jsi odešla. Její rodina nikdy neuznala, že tvůj sňatek s otcem byl v právu. Proto mají pochybnosti i o mně a o Jitce. Nediv se jim."

"Mně je to teď už jedno. Jenom na to nesmím myslet."

"Ale matko, vždyť už je to taková doba."

"Jaká doba? Jenom se ti zdá, že je to dlouho. Některé věci čas nezahojí. Jednou se staly a jsou proto pořád. Pořád. I za hrob s tebou půjdou. Pokud na tebe budou lidé myslet, budou myslet i na ně. Vždycky mne budou lidé vzpomínat jenom jako Boženu Křesinovu, pokud ovšem budou vzpomínat. Nemůžeš jim utéct. Ani kdyby ses dal na pokání a dělal kdo ví co."

V tom měla pravdu. Teď jsem však nebyl ochoten takhle uvažovat.

"Jak ti slouží zdraví?" zeptal jsem se, abych odvedl řeč.

"Chceš to vědět? Ráno to ještě jde a já trochu ryji v zemi. Chvíli, protože dlouho nevydržím na nohách. Točí se mi hlava a musím si lehnout. Taky mne děsně bolí tadyhle." Ukázala si na břicho a rukou přejela až na záda. "Občas bolesti povolí, ale teď už nepřecházejí. Do pusy si musím nacpat kus hadru, abych nekřičela. Lidé by se mi smáli. Vida ji, chtěla mezi pány, a proto ji bohové potrestali. Nevíš, jaká je mezi lidma závist. Nejvíc mi závidějí kus žvance. Proto taky větší díl z toho, co dostanu, rozdám. Někteří sem chodí pravidelně, a kdybych jim nedala, byli by ke mně zlí. Nevíš, co to je mít hlad. Proto ho mám raději s nima, a pak mám alespoň trochu pokoj. A oči mne bolí. Vidím tě jako v mlze."

Odmlčela se, snad proto, abych mohl všechno, co jsem slyšel, uvážit.

"Šla bys ke mně na hrad?"

"Za nic na světě. Já chci umřít tady. Mám tu tohle."

Těžce vstala a přišourala se k lůžku. Zalovila rukou pod slamníkem a vyndala kožený váček. Myslel jsem, že v něm budou peníze nebo šperky. Zatím v něm byl hřeben. Kostěný hřeben a měl vylámané zuby.

"Patřil Oldřichovi. To je všechno, co mi po něm zbylo."

Váček a hřeben patřil knížeti. Nechápavě jsem zavrtěl hlavou. Některé věci jsem asi pochopit nestačil a ani se o to nesnažil, věděl jsem, že prostě jsou a člověk s nimi nic nesvede. Tohle matčino jednání však nemělo logiku. Mohla si přece vzít ty krámy s sebou. Jak může celou svou minulost zavřít do tak bídné památky, která nemá žádnou cenu?

"Občas sem za mnou přijde Muta. Rovná za mne spory, nadává správci a služkám, vyhrožuje knížetem. Pak tu vedeme řeči a hrajeme. Házeme kostky na stůl a trumfujeme se. Kdo vyhraje, půjde dřív mezi svoje. Pitomá hra, vid?" Odmlčela se a dívala se na mne.

Tak, Muta sem chodí. Nepřiznala se k tomu. O matce nemluví a zatím jí dělá společnost. Jediný doklad minulého života. Muta. Služka a kněžnina důvěrnice.

"Vy jste se s Mutou za mlada znaly?"

"Bodejť ne. Šla se mnou do Prahy."

Byly zde tedy hlubší kořeny. Ulevilo se mi trochu, napětí povolilo. Zaplaťpánbu za Mutu.

"Jindřich tenkrát přišel sám?"

"Sám seděl jenom u stolu. Venku jich bylo plno, všichni samé železo. Asi se báli, abych ho nepokousala."

"Tos ještě měla zuby?" řekl jsem a znělo to dost kysele.

"Nepamatuju se. Vím jenom, že Jindřich byl milý pán. Škoda, že se spolu nemůžete dohodnout. S takovým člověkem je milo posedět."

Nic jsem na to neřekl. Co taky. Politika je politika a osobní sympatie v ní nemají co dělat. Vykládat to však ženě, která kouká jenom na řeku a někdy obrátí se smutkem oči ke kopci za zády, nemá cenu.

"Koukáš na řeku, jak teče voda. Co tam vidíš?"

"Nic. Už jsem ti přece řekla, že skoro nevidím. Dřív to bylo pěkné vidět, jak někam plyne, někam, kam se nikdy nedostaneš. Teď ji už ani neslyším. Jednou, když strhla most, jsem slyšela, jak klády o sebe tlučou a lidé křičí. Už je to dávno. Stojí nový most?"

Stojí. Oproti lávce, kterou voda brala, je silnější a pevnější. Nevíme však, co všechno řeka umí. Počká si a pak se dá vidět. Když se živly spiknou, je člověk takhle malinký. Jako moje matka, kterou teď za stolem bylo sotva vidět. Seděla tu jako kupka, jako uzlíček plný vzpomínek. Vzpomínky asi byly všechno, čím žila. O co stála.

"Co pěstuješ? Říkala jsi, že ráno vždycky ryješ na zahradě."

"Ryju, neryju. Nasadila jsem pár bylinek. Přesličku a tak. Abych za nimi nemusela chodit. Jinde rostou planě, mně neslouží nohy, Muta mi je sem přinesla z luk a z lesa. Zalévám je a některé rostou. Často mi tady zajdou, i když jim kypřím zem a starám se o ně. Rostlinka je jako člověk. Taky tu mám stromek, jablůňku. To bys nevěřil, jak prospívá, když jí vypravuju. Zná všechny moje radosti a starosti. Lidi proto o mně tvrdí, že jsem blázen, a někteří se mne bojí. Alespoň mám od nich pokoj. Na ty největší potvory to však neplatí. Ti se jenom smějí. Na stromy musí být člověk hodný."

Odmlčela se a dívala se na své ruce plné tmavých skvrn. Tyhle ruce mne hladívaly a kladla mi je na hlavu, když jsem měl horkost. Vybavoval jsem si je s námahou, byly to však ruce jiného člověka. Proti své vůli jsem uvažoval, jak se všechno v čase mění a jak je člověk proti němu bezbranný. Jsem, něco mám před sebou, přikládám tomu význam, i když dodatečně uznám, že šlo o malichernost, chutnám, cítím vzduch, trávu, chleba, cítím na sobě déšť a všechny pachy světa, a potom odvrátím hlavu a všechno je jenom nepřesná, neurčitá vzpomínka, která se nakonec přestane vybavovat a zůstane jenom nemohoucí chuť smrti. Smrt musí taky nějak chutnat, stejně jako nějak chutnal život. Jinak, asi. Mám se zeptat? Ne, nebudu tak surový, matčin odkaz je smrt. Jako mi kdysi dala život, tak mi teď dává příklad smrti. Asi proti své vůli.

"Řekni mi něco o sobě," zaskočila mne otázkou.

Co chce vědět? Vždyť už všechno poznala, prožila, procítila, nemohu jí přece říci nic nového, co by vybočovalo z řádu světa a z jejích představ.

"Co chceš vědět?"

"Co děláš, jak se ti daří, jak jsi s tím spokojený?"

"Dělám totéž, co dělal otec. Spokojený jsem a nejsem. Jednou se daří, podruhé nedaří. Ale vcelku jsem spokojený." Odpověděl jsem vyhýbavě s důvěrou, že se dál ptát nebude.

Seděla a mlčela. Asi přemýšlela. Přejela si rukou po obličeji a pak vyhrkla: "S Jitkou jsi spokojený?"

"Je to dobrá žena."

"To jsem ráda. Je strohá, přísná a pořádná. Já vím. U ženy to ale není všechno. Když však říkáš, že jsi spokojený, tak je dobře. Tvoji synové si však měli vzít naše ženy. Děláš chybu, že jim vybíráš samé cizí nevěsty. Kníže nebo vladař musí cítit s naším člověkem. Nemyslíš?"

Překvapila mne. Tímhle směrem se moje úvahy nikdy neubíraly. Výhodný sňatek knížecího syna je výhodný pro zemi, a ne pro sedláka. Sedlákovi je to jedno. Už se jí to, chudince, v hlavě plete. Přešel jsem nevěsty otázkou: "Kdy u tebe bylo Spytihněvovo dítě naposled?"

"Nikdy. Ani po tom už netoužím. Neměla bych si s ním o čem povídat."

"Tak já zase půjdu," zvedl jsem se. Chleba, který mi nabídla, jsem si nevzal. Ted toho lituji, ale tenkrát jsem neměl chuť a myslel jsem, že to jako důvod stačí. U dveří jsem ji objal, sedl na koně a slíbil, ještě ze sedla, že se zase zastavím.

"Jeď ve zdraví. Stejně se už neuvidíme," slyšel jsem od země. Měla pravdu. Živou jsem ji viděl naposled. Pak už jenom v rakvi, kam ji vyzdobili, jak se na kněžnu sluší. Pohřbili jsme ji s veškerou slávou jako ženu velkého knížete.

Kdyby to, chudák, viděla, určitě by se bránila.

21. JEŠTĚ CESTA NA MORAVU.

Čas je jako ropucha, která se neustále nafukuje a splaskává. V poslední době je však splasklá neustále. Jsem z toho mrzutý, celý nesvůj, všechno mi padá z ruky, křičím, každého bych jen mlátil, dýchám jako vlk a kolem je všude tma a hluk vychází jenom z mých spánků.

"Kníže, napij se," kňourá Muta a dává mi něco teplého k pití. Odporné pití. Z nějakých hořkých bylin. Sebrala je v létě při úplňku a někde na mýtině přitom čarovala.

Honím se, štvu se, jazyk mi leze z úst, jak se plahočím tímhle světem, a co? K čemu je to všechno? Kvůli čemu se honím, když smyslu mého snažení nikdo nerozumí? Čekají, až zhebnu, aby si moji zemi rozebrali. Sami si pak skočí po krku a urvou si navzájem sousto od huby. Na co je takový svět? Vlk to taky neví, a přece žije, štve se a nechá se štvát. Nepřemýšlí o tom. Asi bych taky neměl. Moji dědkové přece nepřemýšleli. Kdo moc myslí, ten nepřežije. Tak to je.

"Děláš chybu, kníže," říká biskup. Říká ještě něco jiného, asi jsem dobře neposlouchal, proto nevím, co mi zase vyčítá.

"Všichni děláme chyby." Vzápětí si uvědomuji, že jsem řekl nesmysl. Pokud všichni dělají chyby, kníže mezi ně nepatří. Chci se opravit, ale najednou mi je všechno jedno.

"V téhle věci bys však chybovat neměl. Posílit církev je ve tvém zájmu."

Aha. Posílit církev. A nechat si ji přerůst přes hlavu. O to šlo.

"Mluvme otevřeně, biskupe. Známe se dost dlouho a víme, co jsme zač. Tys taky ode mne v jednačtyřicátém utekl, když mi šlo o krk. Když tě nyní vyzvednu, budeš si zase pískat. Takhle na tebe líp vidím."

Cítí se být na koni. Hodnotí moji řeč bez zábran. Něco se někde děje.

"Zadrž, nerozčiluj se," řekne shovívavě. "Církev má své svaté zájmy, to je pravda, jenže její zájmy jsou i tvoje zájmy. Když jsem od tebe odešel, nešel jsem k nepříteli, jak jsi o mně nespravedlivě šířil, ale k svému bratru biskupu mahanskému, který táhl s Jindřichem III. My, církevní údové, nemáme mezi sebou nepřátelské vztahy. Jsme jedna církev, a proto i jedna říše. Jenom vy, světští vladaři, máte mezi sebou spory, kterým se my snažíme bránit."

V tomhle si nemůžeme rozumět, proto přesedám na jiného koně. Naše pravidelné debaty často končí hádkami, kdy se já rozběsním a on mi dokáže, že jsem hlupák, aniž to musí říct.

Jsem už na světě dost dlouho, ale rozumím si čím dál méně. Vlastně si to připouštím až teď. Až v poslední době mne přepadají podobné myšlenky. Je to tím, že stárnu, nebo tím, že se svět mění a já mu přestávám rozumět?

"S Jitkou se něco děje, biskupe. V poslední době se změnila. Pořád se jenom hádá. Brečí a křičí. Jsou to její dvě hlavní polohy. Její křik se rozléhá po celém hradě. Vydržet se to nedá." Jsem zvědav, co řekne. Jitka se k němu chodí zpovídat, proto asi bude v obraze.

"Paní Jitka vkročila do životního období, kdy je žena citlivější než bývala. Z tvé strany manžela, kníže, je třeba víc trpělivosti, se kterou zvládáš všednosti života."

Musel jsem se smát do vousů. Co ví tenhle holokrk o všednostech života? Jako každý druhý, říkám si po chvíli. Pořád ho jenom podceňuješ, a to se nevyplácí. Zaujatost ti zatemňuje smysly, Břetislave. Raději mlčím a myslím na svoji ženu. Ztloustla a bolí ji nohy. Nalily se jí na nich provazce žil. Její matka prý umřela, když se jí otevřely nohy. Nic nepomůže. Musí Jitka skončit stejně?

"Co měl dělat Šalamoun, který měl sedm set manželek a tři sta souložnic?" řekl ještě Šebíř a chtěl pokračovat v tom, kde jsme přestali. Najednou mi došlo, že byla řeč o ženatých kněžích, kteří předávají svá pole synům, majetek, který vlastně patří církvi, a tím ji připravují o významné statky. Tahle řeč mne nezajímala, a proto jsem tak rychle zapomněl. Teď jsem si mnul bradu, která potřebovala přistřihnout. Mhouřil jsem oči a nechápavě vrtěl hlavou.

"Odkud to máš?" zeptal jsem se úlisně.

Chvíli přemýšlel a pak řekl, že ptám-li se na krále Šalamouna, stojí to v bibli.

"To je ovšem nesmyl. Nějaká prokrálovská propaganda." Rozhodněji a s větší převahou jsem se nemohl vyslovit. V té větě byla veškerá knížecí rozhodnost a autorita včetně mužské zkušenosti.

"Takhle nemluv, kníže. Musel bych si myslet, že pochybuješ o autoritě Písma svatého," řekl studeně a vstal, rozhodnut odejít a prásknout dveřmi.

"Sedni si a uvažuj. Sedm set a tři sta je přece tisíc."

"No a co? Tisíc. Šalamoun na to asi měl, živit tisíc žen."

"Biskupe, to přece není argument. Na co má člověk manželku? Já vydám pod tvým tlakem nařízení, že jeden muž má mít jednu ženu, a církev mi tvými ústy vypravuje o králi, který neměl jednu, jako já, ale hned tisíc. Sem na pražský hrad by se jich tolik ani nevešlo. Umíš si představit jenom ten křik, co by se rozléhal do okolí, a ten, ne, ani mluvit se mi nechce o tom, co mne napadá." V hlavě jsem měl zmatek

"Myslím, kníže, že bychom měli mluvit o věcech, které jsou na pořadu dne. Biblický král Šalamoun je už taky hezky dlouho po smrti a soudit jeho skutky nám nepřísluší," řekl, protože mu došlo, že některé příklady nejsou tak úplně aktuální, zejména, když je neumí přesvědčivě vysvětlit.

"Jistě, biskupe, jenže mně nejde celá věc do hlavy. Umíš si představit, jak taková ženská řádí, když nepřijde na řadu ani jednou za rok? Nebo byl ten, jak jsi říkal, že se jmenoval? Ten Šalamoun, no, přece musel taky vládnout, když byl král. Nebo ne?"

Něco mluvil, neposlouchal jsem ho. Celý den do mne nic nebylo, a tohle mi dodalo. Jsou to poměry ve světě. Ze všech živých tvorů nadal Bůh zpupností jenom člověka. Takhle se nehorázně chlubit a jít druhým příkladem. Biskup mi musel vidět na nose, na co myslím. Jeho tyhle mužské problémy už netrápily? Chtěl jsem se zeptat, ale pak jsem v sobě otázku zapřel. Vést řeči o polní trávě, o vodě v řece, o mracích na nebi, k čemu to je?

Něco mluvil a já jsem se pomalu sbíral.

"Říkáš, posílit církev. Je to v mém zájmu, říkáš, biskupe. Leží mi to skutečně na srdci."

Mám do značné míry pravdu. Posílit církev a oslabit svoji, přemyslovskou, knížecí moc. To je jako obsloužit tisíc Šalamounových manželek a neumřít. Vidím, že nepatřím do nové doby.

"Pořád se ti točí hlava, pane?"

Musel jsem si otázku ujasnit. Opíral jsem se o stěnu a za zavřenýma očima jsem cítil, jak svět kolem mne uhání zleva doprava. Poddával jsem se tomu pohybu nerad, ale nemohl jsem s ním nic dělat.

"Šebíř už odešel, Muto?"

"Dávno, pane. Co tvoje hlava, pořád se točí?"

"Točí. Když sedím na lavici, moc to nevadí. Horší by bylo sedět na koni."

Netušil jsem, co se to se mnou děje. V poslední době mne

tento nepříjemný pocit několikrát přepadl, vždycky, když jsem se ráno vzbudil. Dnes mne to však drželo celý den, a ne a ne přestat.

"Dojdu dolů za řeku. Třeba je u Židů někdo, kdo tomu rozumí."

Dojdu dolů znamenalo někoho tam pošlu, protože Muta už chodila obtížně a dojít přes řeku by nemohla, ani kdyby jí šlo o život.

"Nikam nechoď. Jak by se rozkřiklo, že je se mnou zle, začali by se slézat a kout pikle. Lepší bude, když je překvapím. Spadnu pod stůl a bude pokoj." Držel jsem se teď kraje lavice a na čele mi vyvstal pot.

Zatracená hlava.

"Takhle nemluv. Máš odpovědnost. Nespadl jsi náhodou na hlavu? Drž, já ti s ní trhnu. Snad skočí na svoje místo." Vzala mne za hlavu, ale vyškubl jsem se jí.

"Co to děláš? Chceš mi utrhnout hlavu? Spadl jsem mockrát, jestli na hlavu, se už nepamatuji. V poslední době určitě ne." Uvažoval jsem. Skutečně jsem s koně nespadl, ani nevím. Kroutil jsem krkem se strany na stranu, jediné, čeho jsem dosáhl, bylo, že se mi chtělo zvracet.

"Paní Božena taky trpěla na hlavu," řekla Muta a nezdálo se, že se chystá odejít. Měla právo zůstat. Jediná ze všech sloužících.

"Když to matku chytlo, ležela a naříkala. Možná, že bych měl taky ležet, ale naříkat nemůžu. To může ženská, a taky ne každá. Moje matka byla ženou knížete a naříkala jako nevolnice.

Muta věděla svoje, ale mlčela. Matka umřela teprve nedávno, otce přežila o mnoho let. Teď jsem věděl, že dokud žila,

bylo dobře. Zvláštní, že mne to nenapadlo dřív. Nikdy jsme mezi sebou neplýtvali něžnostmi, ale dokud žila, bylo tu něco ve vzduchu, něco nehmatného, na co jsem přišel, až když nebylo.

"Škoda, že už umřela," řekl jsem jakoby nic. Jen tak, jako že je mi líto člověka.

Muta se na mne podívala zpod víček. Ta stará vědma ví svoje. Ví a mlčí. Ví, že kníže nesmí povolit nějaké sentimentalitě a ví taky, že i kníže má matku a ta je jako každá jiná.

"Máš pravdu, umřela a nemusela. Mohla tu ještě být s námi. Co to je? Podívej se na mne. Ani nevím, kolik je mi let. Byla jsem stará bába, když jsi se narodil. Jsi skoro kmet, a já jsem tady pořád. I tvoje matka tu mohla být."

"Proč říkáš, že nemusela? Copak Šebíř netvrdí, že se nic neděje zbůhdarma? Prostě si Bůh najednou zamane a povolá tě k sobě. Nějak si všechno sečte a vyjde mu, že je na mně řada a že se musím sbalit a jít. Takže musím, a dost. Proč nad tím vzdychat? Ty řekneš, že nemusela."

Už mne to unavovalo. Matka umřela proto, že za deště honila slepice do kurníku, aby jí je kroupy neumlátily. Promokla a umřela. Muta to dobře věděla, ale mlčela. Já jsem o ní věděl i to, že se nemodlí ke křesťanskému Bohu, ale k bohům svých předků. Moje matka asi taky. Sice chodila zamlada do kostela, jako žena knížete musela, pak vyndala z truhly dřevěné bohy předků a modlila se k nim.

"Boženu jsem měla ráda," řekla zamyšleně Muta. Co jí to šlo na mysl, vzpomínat na nebožku, která už tři roky chodila někde po nebi a koukala na nás dolů? Jestlipak bude někdo vzpomínat na mne, až tady nebudu? Ti, co tu se mnou válčili nebo jen tak mne míjeli, ti na mne vzpomenou. Vždycky jim budu něco připomínat. Ti, kteří teprve přijdou, ti už budou mít svoje starosti, těm už připomínat nebudu nic. Je to tak spravedlivé, myslím si. Měl bych se zeptat, co si o tom Muta myslí, ale to bych snad příliš přeháněl.

"Škoda, že si tvoji synové nevzali ženy někoho z našich lidí. Copak u nás nejsou zdatné ženské?"

"Ale jdi. To je politika. Tomu nerozumíš."

Přeháněla to. Myslím, že bych ji měl poslat pryč. Takhle důvěrně hovořit s chůvou svých dětí se asi nehodí. Měla však pravdu. Svým vnoučatům jsem často nerozuměl, a mrzelo mne to. Jejich matky lámaly

naši řeč ještě hůř než Juta, když přišla do Prahy.

"Dobře," skončil jsem rázně řeč. "Ještě mi pošli odvar z bylin na noc. Půjdu si lehnout. Řekni Jitce, ať mne nechá spát. Ráno vyjíždíme a všechny neduhy mne musí do té doby přejít."

S obavami jsem myslel na svou hlavu. Cesta na Moravu se nedala odložit a taky, konec konců, nebyl pro to vážný důvod.

*

Na cestu se vydal kníže druhý den, dojel do Chrudimi, kde 10. ledna 1055 zemřel ve věku padesáti let.

*

Boleslav II. nar. ? + 999
Emma nar. ? + 1005
Boleslav III. nar. ? + 1037
Jaromír nar. ? + 1035
Oldřich nar. ? + 1034
Božena nar. ? + 1052
Břetislav I. nar. 1005 + 1055
Judita ze Schweinfurtu nar. ? + 1058
Spytihněv II. nar. 1031 + 1061
Vratislav II. nar. ? + 1092
Konrád I. Brněnský nar. ? + 1092
Jaromír, biskup pražský od r. 1068 nar. ? + 1090
Ota Olomoucký nar. ? + 1087
(Podle Zdeňka Fialy.)